

VÁLASZTÓJOG-TÖRTÉNETI FORRÁSGYŰJTEMÉNY

TARTALOMJEGYZÉK

1848. évi 5. törvénycikk.....	3
1848. évi erdélyi 2. törvénycikk.....	5
Tóth Vilmos belügyminiszter 1871. november 9-ei törvényjavaslata.....	6
Indokolás Tóth Vilmos 1871. évi törvényjavaslatához.....	8
Tisza Kálmán 1872. február 22-ei indítványa.....	10
Irányi Dániel és társainak 1872. február 22-ei határozati javaslata.....	11
Schvarcz Gyula határozati javaslata.....	12
1874. évi 33. törvénycikk.....	13
Az 1874. évi 33. törvénycikk indokolása.....	16
Irányi Dániel 1891. június 27-ei indítványa.....	17
1899. évi 15. törvénycikk.....	18
Kelemen Béla 1904. április 13-ai indítványa.....	19
Kristóffy József 1905. évi törvényjavaslat-tervezete.....	20
Indokolás Kristóffy József 1905. évi törvényjavaslat-tervezetéhez.....	22
ifj. gróf Andrássy Gyula 1908. évi törvényjavaslata.....	28
Indokolás ifj. gróf Andrássy Gyula 1908. évi törvényjavaslatához.....	32
Kovács Gyula 1910. július 10-ei indítványa.....	41
Gróf Zichy Aladár 1912. április 16-ai indítványa.....	42
Kossuth Ferenc 1912. június 1-jei napirend előtti felszólalása.....	43
1913. évi 14. törvénycikk.....	45
Az 1913. évi 14. törvénycikk indokolása.....	48
Rónay Jenő 1917. december 13-ai törvényjavaslata.....	55
Indokolás Rónay Jenő 1917. évi törvényjavaslatához.....	56
Vázsonyi Vilmos 1917. december 21-ei törvényjavaslata.....	58
Indokolás Vázsonyi Vilmos 1917. évi törvényjavaslatához.....	61
A választójogi különbizottság jelentése Vázsonyi Vilmos 1917. évi törvényjavaslatáról.....	80

1918. évi 17. törvénycikk.....	83
1918. évi I. néptörvény	86
1919. évi 5985. M. E. számú rendelet	87
1920. évi 1. törvénycikk.....	89
Az 1920. évi 1. törvénycikk indokolása.....	90
Klebelsberg Kunó belügyminiszter 1922. január 27-ei törvényjavaslata	92
Indokolás Klebelsberg Kunó 1922. évi törvényjavaslatához.....	95
A választójogi bizottság jelentése Klebelsberg Kunó 1922. évi törvényjavaslatáról.....	97
1922. évi 2200. M. E. számú rendelet	100
1925. évi 26. törvénycikk.....	103
Az 1925. évi 26. törvénycikk indokolása.....	106
Propper Sándor különvéleménye.....	111
az 1925:26. tc. 28. és 29. §-aiban foglalt rendelkezések módosításáról.....	111
Farkas István és társai 1931. november 10-ei indítványa	112
Rassay Károly 1931. november 10-ei indítványa.....	113
1938. évi 19. törvénycikk.....	114
Az 1938. évi 19. törvénycikk indokolása.....	118
A képviselőház közjogi bizottságának jelentése az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvényjavaslat tárgyában	125

1848. évi 5. törvénycikk
az országgyűlési követeknek népképviselői alapján választásáról

A jelen év folyama alatt a 4. törvénycikk értelmében Pesten tartandó legközelebbi országgyűlésre kiküldendő követeknek népképviselői alapján választására nézve ideiglenesen következők rendeltetnek:

1. § Politikai jogélvezetet azoktól, kik annak eddig gyakorlatában voltak, elvenni, a jelen országgyűlés hivatásának nem érezhetvén, mindazok, kik a megyékben és szabad kerületekben az országgyűlési követek választásában eddig szavazattal bírtak, e jog gyakorlatában ezennel meghagyatnak.

Ezeket kivül:

2. § Az országnak s kapcsolat részeknek mindazon bennszületett, vagy honosított, legalább 20 éves, és sem atyai, sem gyámi, sem gazdai hatalom, sem pedig elkövetett hűségtelenség, csempészkedés, rablás, gyilkolás és gyújtogatás miatt fenyték alatt nem levő lakosai, a nőket kivéve, törvényesen bevett valláskülönbség nélkül, választók:

a) Kik szabad királyi városokban, vagy rendezett tanácsal ellátott községekben 300e. ft. értékű házat vagy földet, egyéb községekben pedig eddigi úrbéri értelemben vett 1/4 telket, vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot, kizáró tulajdonul, vagy hitveseikkel, s illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen bírnak.

b) Kik mint kézművesek, kereskedők, gyárosok telepedve vannak, ha tulajdon műhellyel vagy kereskedési teleppel, vagy gyárral bírnak, s ha kézművesek, folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak.

c) Kik, habár a fentebbi osztályokba nem esnek is, saját földbirtokukból vagy tőkéjükből eredő 100 ezüst forint évenkénti állandó s biztos jövedelmet kimutatni képesek.

d) Jövedelmükre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, academiái művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, gyógyszerészek, lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők és iskolatanítók, azon választó kerületben, melyben állandó lakásuk van.

e) Kik eddig városi polgárok voltak, ha a fentebbi pontokban leirt képességgel nem bírnak is.

[...]

4. § Az országnak követküldés végett választó kerületekre felosztása, a megyék, kerületek és szabad kir. városok törvényhatósági területére és önállására nézve semmi változtatást nem okoz.

5. § Fog pedig állani a képviselőház, Erdélyt ide nem értve, 377 követből, kik mindnyájan egyenlő szavazattal bírandnak, s úgy a népszám, mint területi, s közigazgatási tekintetek alapjára tett aránylagos felosztással következőleg választatnak:

A) Egyes községek által küldendő követek:

[...]

B) Megyék, szab. kerületek és városok vidékeiből alakított választó kerületek, melyek követeinek választásában azon városok részt nem vesznek, amelyek saját követküldési joggal vannak fentebb felruházva:

[...]

Összesen: 377 köv.

Erdély, ha csatlakozni akar, küld a 7. törvénycikk szerint, kebelében felosztott 69 követet.

6. § Minden egy követ választása végett egy külön választókerületnek kell alakíttatni, s mindegyik választókerület csak egy országgyűlési követet választ.

[...]

32. § A szavazás a szavazó nevének a küldöttség általi feljegyzésével, - s valamint a szavazatok összeszámítása is nyilván történik.

33. § A szavazás megkezdetvén, mindaddig, míg magát szavazó jelenti, félbeszakasztás nélkül, folytatandó.

34. § Ha a szavazás bevégeztével a szavazóknak általános többsége egy egyén mellett nyilatkozik, az megválasztott országgyűlési követnek azonnal kijelentetik.

35. § Ha a szavazóknak általános többségét azok közül, kikre a szavazás történt, egyik sem nyerné el, azon két egyén között, kik aránylag legtöbb szavazatot nyertek, újabb szavazás történik.

36. § Ezen másodszori szavazás; a mennyiben a szavazók sokasága miatt, az első szavazással egy napon nem végeztethetnék be, a következő napon fog megkezdetni, s mindenesetre egyfolytában befejeztetni.

37. § A kitűzött két egyén közül az, ki a másodszori szavazásnak alkalmával az abban résztvevő választók szavazatának többségét megnyeri, megválasztott országgyűlési követnek azonnal kijelentetik.

38. § A választók összeírása egyik hiteles példányának a választás alkalmával a szavazatszedő küldöttség kezénél kell lenni.

39. § Ki-ki csak személyesen szavazhat.

40. § A választóknak az összeírásnál, vagy választásnál semminemű fegyverrel megjelenni nem szabad.

41. § Az összeíró s szavazatszedő küldöttségeknek tagjai a törvény s nemzeti becsület oltalma alatt állanak, a rajtok elkövetett bármely sérelmek bűnvádi eljárás mellett a vétséghez aránylag lesznek megfenyítendőek.

42. § Mind a választók összeírásánál, mind a választásnál a jó rend fenntartásának joga s kötelessége a kiküldött elnököt illeti, ki szükség esetében e célra fegyveres erővel is rendelkezhetik.

[...]

1848. évi erdélyi 2. törvénycikk

a legközelebbi közös hongyülésre küldendő követek népképvisélet alapján választásáról

A folyó évi július 2-ára már kihirdetett, Pesten tartandó közös hongyülésre küldendő erdélyi követek népképvisélet alapjáni választása a rögtönös alkalmazás lehetségesítését is tekintetbe vévén, csupán ez egy esetre következően lesz intézendő:

1. § Nem részesülnek a választási jog gyakorlatában általán

a) Nőszemélyek.

b) Külföldiek, kik meghonosodva nincsenek.

c) Gazdai, szülői vagy gyámhatalom alatt álló egyének.

d) Olyanok, kik bűnpörbeli ítélet nyomán fenyték alatt vannak. - Egyébiránt

2. § A bevett vallások követői közt (kik közé a görög nem egyesült szertartásuak is értetendők), a születés általán sehol semmi különbséget nem tesz.

3. § A mi a külön képviseleti joggal felruházott városokat illeti, ezekben választási joggal fognak birni:

a) mind azon lakosok, kik 300 ezüst forint értékü házat vagy földet kizáró tulajdonul vagy hitveseikkel s illetően kiskoru gyermekeikkel közösen birnak.

b) Kik mint kézmivesek, kereskedők, gyárosok megtelepedve vannak, ha tulajdon műhelylyel, kereskedési teleppel, vagy gyárral birnak, s ha kézművesek, folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak.

c) Kik habár a fennebbi osztályokba nem esnek is, saját földbirtokukból vagy tőkéjükből eredő 100 ezüst forint évenkénti állandó s biztos jövedelmet kimutatni képesek.

d) Jövedelmekre való tekintet nélkül: a tudorok, sebészek, mérnökök, akadémiái művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, gógyszerészek, lelkészek, segédlelkészek és iskola-tanítók, ott, a hol állandó lakások van.

e) Kik eddig városi polgárok voltak, ha a fönnebbi pontokban irt képességgel nem birnak is.

[...]

Tóth Vilmos belügyminiszter 1871. november 9-ei törvényjavaslata
„az 1848:5., és az erdélyi 1848:2. törvénycikkelyek módosításáról és pótlásáról”

(Képviselőházi irományok, 1869. XI. kötet, 1113. sz.)

I. fejezet

Országgyűlési választói jogosultságról

Miután az 1848:5. és az erdélyi 1848:2. törvénycikkelynek a választói jogosultságra vonatkozó határozatai számos kételyre s eltérő magyarázatokra adtak alkalmat, a következők rendeltetnek:

1. § Választói jog jövőre senkit nem illet egyedül azon alapon, mert az 1848. előtti kiváltságos osztályok valamelyikéhez tartozik.

Kivételképp azonban és az 1848:5. tc. 1. §-ában is kifejezett azon elvnel fogva, hogy az eddig élvezett politikai jogtól senki meg ne fosztassék, mindazok, kik az 1869. évi országos képviselőválasztások alkalmával a választók közé a régi jogosultság alapján (1848:5. tc. 1. § 2. c), erd. 1848:2. tc. 3. § c) és 4. § a) íratlak be, személyükre nézve és éltük fogytáig a választói jog gyakorlatában meghagyatnak.

2. § Az 1848:5. törvénycikk 2. § a) pontjának oly községekre, melyek nem sz. k. városok, sem rendezett tanáccsal nem bírnak, vonatkozó határozata továbbra alkalmazható nem lévén, rendeltetik, hogy ily községekben választási joggal bírnak mindazok, kiknek belsőségük és oly külsőségük van, mely úgy alkatrészeire, mint kiterjedésére legalább annyit tesz, amennyit az 1836:5. tc. 1. §-a alapján készült urbárium azon községben egy negyed telki állományhoz és tartozékaihoz együttvéve megkívánt.

3. § Az 1848:5. törvénycikk 2. és az erdélyi 1848:2. törvénycikk 3. §-ában, úgyszintén a jelen törvény 4. §-ában a választói jogosultság feltételül megszabott érték- vagy jövedelmi összegek következőleg határozattak meg:

a) földbirtok értékének azon tiszta jövedelem húszszoros összege tekintetik, mely után a földadó kivettetik;

b) házak értékéül ott, hol házbéradó van behozva, az adó alapjául felvett tiszta jövedelem húszszoros – ott pedig, hol a háztól osztályadó fiztetetik, a házosztályadónak a földtehermentesítési járulékkal együtt vett 60-szoros összege tekintendő;

c) évi jövedelem alatt ingatlanoknál az adókimérés alapjául felvett, más esetekben pedig csak azon összeg értendő, mely után a jövedelem adó fiztetetik.

4. § Az 1848:5 tc. 2. § b) és az erdélyi 1848:2. tc. 3. § b) pontjai a szabatos alkalmazás céljából úgy értelmeztetnek, hogy választási joggal bírnak mindazon kereskedők, gyárosok, iparosok, kik gyáruk, kereskedésük vagy önállóan üzött iparuk után városokban 105 o. é. forint évi jövedelmet húznak (3. § c.) falusi községekben pedig legalább 6 forint jövedelmi adót fizetnek.

5. § Az erdélyi 1848:2. tc. 3. § d) pontjának azon határozata, mely szerint jövedelmükre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, akadémiái művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, gyógyszerészek, lelkészek, segédlelkészek és iskola tanítók, ott, hol állandó lakásuk van, választási joggal bírnak; vármegyék, székek és vidékek minden községeire kiterjesztetik.

[...]

III. fejezet

A választási eljárásról

58. § Mindegyik választókerület egy helyen választ.

[...]

97. § A kitűzött napon és órában a választási elnök megnyitja a választást. A képviselőjelöltek neveit oly kijelentéssel említi fel, hogy érvényes szavazat csak ezekre adható.

98. § Ha csak egy a képviselőjelölt: a választást befejezi, s a jelöltet egyhangúlag választott képviselőnek nyilvánítja.

99. § Ha több a képviselőjelölt, a választási elnök a szavazást elrendeli.

[...]

107. § A választó csak személyesen szavazhat.

A szavazás előszóval nyilvánosan történik. [...]

[...]

116. § A választókerület képviselője azon jelölt lesz, ki a legtöbb szavazatot nyerte; ha a reá esett szavazatok száma az összes beadottak felét meghaladja.

[...]

Indokolás Tóth Vilmos 1871. évi törvényjavaslatához

[részletek]

[A választójog alapjainak érintetlenül hagyásának okairól]

Huszonharmadik éve múlt már, hogy az 1848:5 tc. a magyar képviselőházat jelen alakjában megalkotta. Azóta e törvény négy országgyűlési választást ért meg. Határozatai fogamatba mentek az életben. Most már a felmerült tapasztalatok alapján alkothatunk véleményt a törvény becse és hordereje felett, s annak átvizsgálása az élet tanúságára fektethető.

De a reform körének és tartalmának meghatározása nemcsak a tett tapasztalatoktól függ. A változtatásnak meg vannak ezektől nem függő önálló feltételei, ha az nem pusztán újítás, hanem javítás kedvéért történik, és ha el akarjuk érni azt, hogy a meglevőkből egy jelentékeny előny se legyen feláldozva, a tapasztalt hátrányok összege pedig csökkentessék.

E szempontok figyelembe tartásával a jelen javaslat csak ott változtatott, ahol a meglevő helyére jobbat tehetett, s mellőzött minden oly módosítást, melynél a sikerre szükséges feltételek még nincsenek mind meg.

[...]

A jelen javaslat a választói jogosultság meghatározását úgy, amint az 1848:5. és az erdélyi 2. t.cikkely megállapította, nagyban és egészben érintetlen hagyja. A fő ok, mely ez utat javasla, azon körülmény volt, mert a teljes átalakítás föltételei együttvéve eddig még nem léteznek.

[...]

A vagyonság és értelmiség színvonala folytonosan emelkedik. Új és új elemek jutnak a megszabott keret mögé. A választói jogosultság köre természeti növekedés útján folytonosan szélesbül. E természetszerű fejlődés mindenesetre könnyebb jelenleg, mint az egy cenzus mellett volna.

Nem vonhatni kétségbe, hogy az előnyök egy része az egy cenzus mellett is elérhető, de az is tagadhatlan, hogy némelyike csak kisebb mértékben, s van olyan is, mely éppen nem. Mindez, ha nem szolgálhat is indokul arra, hogy a választói jogosultság jelen megszabása jövőben is érintetlen maradjon, de elegendő ok, hogy meg ne bontassák addig, míg helyére egy határozottan jobb nem tehető.

[...]

Pedig minden nemzet, mely szabad intézményei nyugodt fejlődését élvezte, csak nagy megfontolással nyúlt a népképviselőlet alapjaihoz s alig van biztosabb tanúság, mit az újkori államok történetéből vonhatni, mint az, hogy állandó politikai szabadság, s nyugodt fejlődés csak ott volt lehetséges, hol a népképviselőlet összealkotásán időről időre csak oly változtatások történtek, miknek hordereje ismeretes volt, miknél a sikerre megkívántató feltételek eleve léteztek, s mik ennél fogva a népképviselőlet rendezésének kérdését hosszabb tartamú időre intézték el.

A felhozottakban rejlik indoka annak, hogy e tervezet a választójogosultság jelenleg fennálló feltételeit egészben véve érintetlen hagyja. Nem javasol semmi oly változtatást, mi a jelen rendszer megbontását vonná maga után.

Fő célja volt, hogy a fennálló törvények határozatlan s kétes rendeletei világos és szabatosabb szerkezetet nyerjenek, az alkalmazhatlan részek az egészszel összhangban pótoltsanak, s általában véve a törvények alkalmazásába egyöntetűség s következetesség hozassék be.

[...]

[A szavazás módjáról]

Sokkal nagyobb mérvű a módosítás, mit e javaslat az 1848: 5 törvénycikkely azon részein tesz, melyek a választók összeírására s a választási eljárásra vonatkoznak.

A törvénynek e része teljesen átalakított.

A fő cél, melyre e határozatok irányozták az, hogy a választások őszintesége, tisztasága s a zavartalan gyors lefolyása biztosítottassék.

[...]

De a leglényegesebb változtatás a szavazás módjában történt, a választások tisztasága, nyugalma, mellözhetlen szükségessé tette: hogy a szavazás képviselőjelöltek szerint elkülönítve történjék.

Ezzel eleje lesz véve legalább rendszerint azon izgalmas erőszakoskodó jeleneteknek, mik a képviselő választások alkalmával helyenként felmerültek.

[...]

Tisza Kálmán 1872. február 22-ei indítványa

(Képviselőházi irományok, 1869. XIV. kötet, 1368. sz.)

Miután a választási törvények módosításáról és pótlásáról szóló törvényjavaslat meghagyja eddigi választási törvényeink leglényegesebb hiányait, jelesen:

a) meghagyja Erdélyben az igazságtalan, a Magyarország igen nagy részében levőnél magasabb cenzust;

b) meghagyja ugyanott a képviselőknek kerületek helyett hatóságokéi választását;

c) meghagyja azon indokolatlan anomáliát, amely Erdélyben a választási jogosultság felosztásában van, lévén 2500 lelket számláló város, mely éppen úgy két képviselőt választ, mint más 200.000-nél több lakossal bíró törvényhatóság;

d) meghagyja Magyarországon a kis és nagy közegeket illetőleg a földbirtokokhoz kötött cenzust, mely természeténél fogva igazságtalan, retrográd irányú, s ma már az általános teherviselés mellett semmiképpen nem igazolható;

miután még tisztábban kifejezni, megmagyarázni állítja a választói jogosultság feltételeit, addig valóságban, különösen a kisebb földbirtokosokat s a szegényebb iparosokat illetőleg a cenzust tetemesen fölemeli, ezáltal igen sokakat megfoszt a választói jogosultságtól;

miután a helyett, hogy megszüntetné a félremagyarázásokat, azokból eredő zavarokat, az elenyésztetett félreértések helyett zavaros szerkezete folytán még nagyobbakat előidézni ígérkezik;

miután anélkül, hogy az adatok előterjesztetnének, kielégítő állandóságra jogosult választási törvényt alkotni nem lehet, a választási törvénynek minduntalan változtatása pedig a leghelytelenebb eljárás:

indítványozom, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatot el nem fogadván, utasítsa a ház a minisztériumot, hogy a választásokra, s választói census hatására vonatkozó adatait – melyek úgy is birtokában kell, hogy legyenek – alapul véve, azoknak előterjesztése mellett, oly időben nyújtsa be egy, a jelzett legfőbb hiányok orvoslását is eszközöző törvényjavaslatot, hogy azt még ezen ülés alatt tárgyalni lehessen.

Pest, 1872. február hó 22-én

Tisza Kálmán, s. k.

[és további 14 képviselő]

Irányi Dániel és társainak 1872. február 22-ei határozati javaslata

(Képviselőházi irományok, 1869. XIV. kötet, 1369. sz.)

Tekintettel arra, hogy a törvényeknek a jog, a létező szükségek, s a nemzet óhajtásának meg kell felelniük, a belügyminiszter által benyújtott, s a központi bizottmány által módosított választási törvényjavaslat pedig azoknak meg nem felel, sőt inkább nagyrészt ellenkezik azokkal, amennyiben:

- 1.) a választói képességet ahelyett, hogy azt kiterjesztené, több tekintetben megszorítja;
- 2.) a nyilvános szavazást, mely a szabad választást sokakra nézve megnehezíti, sőt majdnem lehetetlenné teszi, s veszteségekre bő alkalmat szolgáltat, határozottan parancsolja;
- 3.) a választókerületeket, mindamellet hogy – különösen Erdélyben – már eredetileg igazságtalan alapon voltak beosztva, s hogy a változott népesedési viszonyok azoknak revízióját Magyarországon is követelik, úgyszólván változatlanul fenntartja;
- 4.) az inkompatibilitás iránt nem rendelkezik, vagyis a kormány szolgálatában álló vagy attól egyébként függő egyéneket a képviselői tisztből ki nem zárja. Végre
- 5.) a vesztegetések, s a választásoknál előforduló egyéb visszaélések megbüntetéséről nem gondoskodik:

Mondja ki a ház, hogy a jelen törvényjavaslatot részletes tárgyalás alapjául el nem fogadja, s utasítsa a belügyminisztert, hogy más törvényjavaslatot készítsen haladéktalanul, úgy, hogy az még a jelen ülés alatt tárgyalathassék, s törvény erejére emeltethessék, következő elvek alapján:

- a) Általános választói jog,
- b) Titkos szavazás,
- c) A választókerületeknek a népesség aránya szerint igazságos felosztása,
- d) A kormány szolgálatában álló vagy attól egyébként függő egyéneknek a képviselői tisztségből kizárása,
- e) A vesztegetések s a választásoknál előforduló egyéb visszaéléseknek szigorú büntetése.

Pest, 1872. február hó 20-án

Irányi Dániel, s. k.
[és további 31 képviselő]

Schvarcz Gyula határozati javaslata

(Képviselőházi irományok, 1869. XIV. kötet, 1371. sz.)

Utasítsa a képviselőház a belügyminisztert, hogy a ház elé terjesztett törvényjavaslatát, megtartván annak a választók összeírására vonatkozó II. fejezetét, oly §§-okkal egészítse ki, melyek folytán

szavazati joggal bírjon minden legalább 20 éves, atyai, gazdai hatalom, bünyfenyítő ítélet, vagy büntetés vagy csőd alatt, vagy sorhadi szolgálattevő állományban nem álló férfi, ki

a) írni, olvasni tud, – vagy

b) az 1848:5 és az erdélyi 2. tc. alapján, a jelen törvény szentesítésére következő első országos képviselőválasztásnál szavazatjoggal bír;

szigorú büntetések szabassanak a választásoknál és választási előmunkálatok alatt üzött vesztegetésekre, megfélemlítések (pressio) és verekedésekre, s a választási kerületek – Erdélyt is beleértve – tekintettel a népesség számarányára, lehetőleg igazságosan és méltányosan osztassanak be;

megvonják az országos képviselővé választhatás jogát, – ha csak állásukról a választás törvény szabta előmunkálatai megnyíltakor le nem mondanak:

a főrendiház tagjaitól;

az állami tisztviselőktől (kivéve a minisztereket és államtitkárokat) és köztörvényhatósági s községi tisztségviselőitől és azoktól,

kik a kormánnyal bármi néven nevezendő szerződési viszonyban állanak;

a választás cselekvényét községenkénti titkos szavazás oly módozatához kötik, mely módozat lehetőleg kizárjon minden hamisítási lehetőséget; – s végre

a felsorolt elvek alapján alkotandó törvény egész érvényét Erdélyre is kiterjesszék, s kapcsolatban a föntebbiekkel

utasítsa a képviselőház a kormányt, hogy a honosításról a ház elé törvényjavaslatot még oly időben terjesszen, hogy tekintettel a választó képesítvény minősítésére nézve, a törvénybe iktatandó honosítási feltételek még ez ülészak alatt az újból beterveztendő választási törvényjavaslat tárgyalásánál figyelembe vétethessenek.

Schwarz Gyula, s. k.
országgyűlési képviselő

1874. évi 33. törvénycikk
az 1848:5. törvénycikk és az erdélyi 2. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről

I. fejezet

A választói jog

1. § Országgyűlési képviselő-választásnál választói joguk van az ország mindazon bennszületett vagy honosított polgárainak - a nőket kivéve - kik 20. évüket betöltötték és az 1848:5. törvénycikk 1. és 2. §-ai, valamint az erdélyi 1848:2. törvénycikk 3. és 4. §-aiban megállapított és a következő §-okban részletesebben meghatározott kellékekkel bírnak.

2. § Választói jog az 1848 előtt fennállott kiváltságokra jövőben nem alapítható, azok azonban, kik az 1848:5. és az erdélyi 1848:2. törvénycikkek értelmében a régi jogosultság alapján 1848. évtől 1872. évig bezárólag készített országgyűlési választói névjegyzékek valamelyikében bennfoglaltatnak, a választói jog gyakorlatában saját személyökre nézve meghagyatnak.

3. § Szabad királyi és rendezett tanácsú városokban választói joggal bírnak azok, kik kizáró tulajdonul vagy hitveseikkel, illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen:

a) oly házat bírnak, mely házadó alá eső legalább három lakrészt foglal magában, habár az ideiglenesen adómentes is;

b) oly földet bírnak, mely 16 frt, tiszta jövedelem után van földadóval megróva.

4. § Az ország azon részeiben, melyekre az 1848:5. tc. hatálya kiterjedt, választói joggal bírnak azok, kik nagy és kis községekben úrbéri értelemben vett 1/4 telket, vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot kizáró tulajdonul, vagy hitveseikkel s illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen bírnak bármelyikre legyen is ez közülük telekkönyvileg felvéve.

Egy negyed úrbéri telekkel hasonló kiterjedésű birtoknak azon földbirtok tekintetik, melynek adója legalább annyi, a mennyi ugyanazon községben a legkevésbé megrótt eddigi úrbéri értelemben vett 1/4 telek után fizettetik.

[...]

6. § Választói joggal bírnak továbbá azok:

a) kik kizáró tulajdonul, vagy hitveseikkel, illetőleg kiskorú gyermekeikkel a 4. §-ban említett módon oly házat bírnak, mely legalább 105 frtnyi évi tiszta jövedelem után rovatott meg házbéradóval;

b) kik az a) pontban említett módon bírt földbirtokból vagy saját tőkéjükből vagy mindkettőből együttvéve eredő legalább 105 frt évi jövedelem után vannak államadóval megróva;

c) kik mint kereskedők vagy gyárosok legalább 105 frt évi jövedelem után vannak államadóval megróva;

d) kik mint kézművesek szab. kir. és rendezett tanácsú városokban legalább 105 frt évi jövedelem után vannak államadóval megróva;

e) kik mint kézművesek nagy és kis községekben legalább egy segéd után fizetnek jövedelmi adót.

7. § Választói joggal bírnak azok is, kik az 1868. évi 26. törvénycikk szerint első osztályú jövedelmi adó alá eső, legalább 105 frt évi jövedelem vagy II-od osztályú jövedelmi adó alá eső legalább 700 frt évi jövedelem, továbbá azon állami törvényhatósági és községi tisztviselők, kik II-od osztályú jövedelmi adó alá eső legalább 500 frt évi jövedelem után fizetnek jövedelmi adót.

[...]

9. § Jövedelmükre való tekintet nélkül választói joggal bírnak: a magyar tudományos akadémia tagjai, a tanárok, akadémiai művészek, tudorok, ügyvédek, közjegyzők, mérnökök, sebészek, gyógyszerészek, az

okleveles gazdák, okleveles erdészek és okleveles bányászok, a lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők, iskolai tanítók és az okleveles kisdédvók azon választókerületben, melyben állandóan laknak.

A lelkészek és segédlelkészek választói jogának gyakorlatához megkívántatik azonban, hogy mint ilyenek valamely egyházközségben hivatalos alkalmazásban legyenek.

A tanárok, iskolatanítók, kisdédvók és községi jegyzők pedig választói joggal az esetben bírnak, ha illető állomásukra a törvény értelmében kinevezettek, választattak vagy hivatalukban megerősítették.

10. § Választói joggal nem bírnak, habár a fentebbi §-okban elősorolt kellékek valamelyikét igazolják, kik atyái, gyámi vagy gazdai hatalom alatt állanak.

Gazdai hatalom alatt levőknek tekintetnek a kereskedők és iparos tanoncok, valamint a köz- és magánszolgálatban álló szolgák és cselédek.

Gazdatisztek gazdai hatalom alatt levőknek nem tekintetnek.

11. § Választói jogot nem gyakorolhatnak és ennélfogva a választók névjegyzékébe fel nem vétethetnek:

1. a hadsereg állományában tetteleg szolgáló vagy tetteleges szolgálati idejükön belül ideiglenes szabadságra bocsátott katonák, tengerészek, honvédek; ezek közé azonban nem tartoznak az 1868. évi 40. tc. 36. § és 1873. évi 32. tc. értelmében ellenőrzési szemlére vagy ideiglenes fegyvergyakorlatra behívott tartalékosok és honvédek;

2. a pénzügy-, adó- és vámórség legénysége;

3. a csendőrök;

4. az állami, törvényhatósági és községi rendőrség legénysége.

12. § Választói jogot nem gyakorolhatnak és ennélfogva a választók névjegyzékébe fel nem vétethetnek, bármely alapon bírjanak különben választói joggal, azok:

1. kik büntett vagy vétség miatt vagy az 1848. évi 18. tc. 6., 7., 8., 9., 10., 11. és 12. §-aiban körülírt sajtóvétség miatt fogságra ítéltettek, a büntetés tartama alatt;

2. kik büntett vagy vétség miatt jogérvényes bírói határozattal elrendelt vizsgálati fogságban vannak;

3. kik választói joguk elvesztésére ítéltettek, a jogérvényes ítéletben megszabott időtartam alatt;

4. a vagyonbukottak, míg a csőd meg nem szüntettetett;

5. azok, kik az összeírást, illetőleg a kiigazítást megelőző évre a választókerületben fizetendő egyenes adójukat le nem fizették.

[...]

V. fejezet

A választási eljárás

[...]

65. § A választás a választási székhelyen történik, akár egy, akár több küldöttség előtt történik a szavazás.

A községek vagy városrészek sorrendje és a küldöttség, melyhez beosztattak, a szavazó helyiség előtt és a község több helyén kifüggesztett hirdetményben közzéteendő.

[...]

68. § A választóknak az összeírásnál vagy választásnál semminemű fegyverrel, vagy bottal megjelenni nem szabad.

[...]

73. § A választásnál szavazati joggal csak azok bírnak, kik a választói névjegyzékekben bennfoglaltatnak, s csak azon kerületben bírnak szavazati joggal, amelyben összeírva vannak.

A névjegyzékekben foglaltak közül a szavazat senkitől meg nem tagadható.

[...]

76. § A szavazás nyilvánosan, előszóval történik. A község vagy városrész, melyhez a szavazó tartozik, a szavazó neve és szavazata a rovatos ívre azonnal feljegyeztetik.

77. § A választót a szavazásnál irányadólag útbaigazítani vagy rábeszélni nem szabad, - kérdést a választóhoz csak a szavazatszedő küldöttségi elnök intézhet, s ez is csak a feladat korlátai között. [...]

[...]

82. § Ha a jelöltek közül a szavazatok általános többségét egyik sem nyerte el, azon két jelöltre, kik aránylag legtöbb szavazatot nyertek, újabb szavazás történik, melyre a központi választmány ezen törvény 57. §-a szerint új határidőt tűz ki.

A szavazatok általános többségének az összes beadott érvényes szavazatok felénél nagyobb száma tekintetik, habár a szavazatok egy része időközben visszalépett más jelöltre adatott is.

Ha két jelölt egyenlő számú szavazatot nyert, vagy az egyik jelölt időközben az új határnap elérkeztéig meghalt, szintén új választásnak van helye. Ha a két jelölt közül valamelyik időközben a jelöltségtől visszalép, az ellenjelölt nélkül maradt jelölt az új határnap elérkeztekor országgyűlési képviselőnek nyilváníttatik.

[...]

Az 1874. évi 33. törvénycikk indokolása

[részlet]

[A választójogi alapok érintetlenül hagyásának okairól]

Ezen javaslat bírálata alkalmával önként két kérdés lép előtérbe:

Először: miért nem nyújtott be a kormány törvényjavaslatot egy egészen új választási törvény megalkotása iránt? És másodsor: vajon egy egységes adócensus a Magyarország területén létező s egymástól lényegesen eltérő viszonyok közt célszerűen alkalmazható-e?

Az első kérdésre nézve meggyőződésem az, hogy egy egészen új s rendszeres egészet képező választási törvénynek megalkotása ez idő szerint oly akadályokba ütközik, melyeket sem a kormány, sem a törvényhozás azonnal el nem háríthat.

Nem szükség ugyanis bővebben indokolnom, hogy miszerint új választási törvényt alkotni nem lehet anélkül, hogy mindenekelőtt a census újból meg ne állapíttassék, és pedig, amennyire lehet, egy adóra fektetett egységes census: minthogy pedig összes adózási viszonyaink a közel kilátásba helyezett adóreform-törvények által átalakulásnak néznek elébe, hiányzanak azon adatok, melyek egy új census felállításának alapjául szolgálhatnának.

De különben is az egységes census iránti nézetek az említett adatok hiányában annyira eltérők, hogy éppen a jelen időben, midőn a pénzügy rendezése annyira előtérbe lépett, egyáltalán nem merem remélni, hogy az ellentétes nézetek kiegyenlítése és egy új választási törvény megalkotása még a jelen tavaszi ülészek alatt keresztülvihető lenne; holott tagadni nem lehet, hogy a választási törvény mielőbbi módosítására és kiegészítésére elkerülhetetlen szükségünk van, szükségünk van különösen arra, hogy a javasolt novelláris törvény még ez ülészek alatt megalkottatván, a választók állandó névjegyzéke mielőbb elkészíttessék.

Ezen novelláris törvény meghozatala után elrendelhető lesz azonnal a választók összeírása, az állandó névjegyzék elkészítése, mely névjegyzék érvényben maradhat mindaddig, míg az adóreform keresztülvitele után s a hivatalból eszközlendő választói összeírás alapján az új census megállapítható lesz.

Ami a felhozott második kérdést illeti, kétségen kívül áll, hogy a választói jog alapját képező qualificatiók különböző nemei közt a célnak minden tekintetben leginkább látszik megfelelni az egyetlen s minden honpolgárra nézve egyenlő adócensus.

[...]

Irányi Dániel 1891. június 27-ei indítványa

(Képviselőházi irományok, 1887. XXVIII. kötet, 1110. sz.)

Tekintve, hogy az osztó igazság kívánja, hogy mindazok, akik az ország terheit viselik, annak jogaiban is lehetőleg részesüljenek;

tekintve, hogy az 1874:33. tc. ahelyett, hogy az 1848. évi törvényben biztosított választói jogot a haladó kor igényeihez képest kiterjesztette volna, azt ellenkezőleg tetemesen megszorította;

tekintve, hogy dacára az 1874. évi törvény rendelkezéseinek, úgy a választók összeírása, mint a választást megelőző többi hivatalos cselekmények körül számos visszaélés követtetik el, s a választási mozgalom alatt sok helyen etetés-ítás s egyéb visszaélések folynak s illetéktelen hivatalos nyomás gyakoroltatik anélkül, hogy ezen törvénysértésekre kellő orvoslás, illetőleg megtorlás következék:

utasítsa a t. képviselőház a kormányt, hogy a kir. Curianak a vitás választások feletti bíraskodásáról szóló, s még a jelen ülészak alatt benyújtandó törvényjavaslat letárgyalása s törvény erejére emelése után – addig is, míg az általános szavazatjog behozatnék – az 1874. évi választási törvénynek a következő elvek alapján leendő módosítás iránt még ezen országgyűlés alatt s oly időben terjessen elő törvényjavaslatot, hogy az, elfogadtatván és szentesítettvén, már a legközelebbi általános választásoknál zsinórmértékül szolgáljon:

1.) A választói képesség legyen egyenlő az egész országban, tehát szűnjék meg az egykori Erdélyre nézve fennálló külön census.

2.) A választói jog terjesztessék ki az 1848. évi törvény szerint jogosultakon kívül mindazon polgárokra, akik önállók és legalább négy forint egyenes állami adót fizetnek.

Az 1848/49-as honvédek azonban census nélkül is bírjanak szavazattal.

3.) Az adó lefizetésének elmulasztása ne vonja maga után a szavazati jog elvesztését.

4.) Pótoltsanak célszerű rendelkezésekkel az 1874. évi törvény mindazon intézkedései, melyek az összeírások törvényességének ellenőrzésére, a választási mozgalom szabadságára, a választások szabadságának és tisztaságának megőrzésére s a visszaélések megszüntetésére szükségeseknek bizonyultak.

5.) A szavazás legyen titkos.

Budapest, 1891. június hó 27-én

Irányi Dániel, s. k.

[„maga és elvtársai nevében“]

1899. évi 15. törvénycikk
az országgyűlési képviselő-választások feletti bíraskodásról

Ötödik cím

Az 1874:33. tc., úgy az ezzel kapcsolatos 1875:6., 1876:18.
és 1881:59. törvénycikkek módosításáról és kiegészítéséről

141. § Ezen törvény életbeléptétől kezdve hatályukat veszítik:

Az 1874:33. tc. 12. §-ának 5. pontja, mely szerint azok, akik az összeírást, illetőleg kiigazítást megelőző évre a választó-kerületben fizetendő egyenes adójukat le nem fizették, választói jogot nem gyakorolhatnak s ennél fogva a választók jegyzékébe fel nem vétetnek;

az idézett tc. 108. §-a, mely szerint a névjegyzékbe felveendő, akik az összeírás, vagy kiigazítás megkezdéséig hátralékban lévő adójukból legalább annyit lefizettek, mennyit a megelőző évi egyenes állami adójuk kitesz;

végre az 1875:6. tc. 1. §-a, mely szerint az 1874:33. tc. 12. §-a 5. pontjában és 108. §-ában foglalt intézkedések azzal egészítettnek ki, hogy a választók névjegyzékébe ennek évenkénti kiigazítása alkalmával azon jogosultak veendő, kik a megelőző évi egyenes adót, illetőleg az ennek megfelelő adóhátralékot április 15-éig bezárólag befizették.

Az 1874:33. tc. 118. §-a akképp módosítottatik, hogy a választói jog meghatározására mind a választók névjegyzékének első összeállításánál, mind annak évenkénti kiigazításánál a megelőző évre kivetett adó vétetik alapul.

[...]

Kelemen Béla 1904. április 13-ai indítványa

(Képviselőházi irományok, 1901. XXXII. kötet, 153. sz.)

Mínthogy a kormány kötelező ígéretet tett, hogy a választási törvény reformjára vonatkozó javaslatot a törvényhozás elé terjeszti, és ezen törvényjavaslat elkészítéséhez szükséges munkálatok foganatosítását tényleg meg is kezdette;

minthogy állami életünk nyugodt fejlődése az egészséges parlamenti viszonyoktól és így attól függ, hogy a törvényhozás minden egyes határozata az államalkotó és fenntartó magyar nemzet igazi akaratát juttassa kifejezésre;

minthogy a parlamenti reform csak akkor lesz céljainak megfelelő alkotás, ha egyrészt biztosítja azt, hogy a politikai választásoknál a valódi, az igazi népakarat nyilvánuljon meg a maga teljes tisztaságában, – másrészt, ha öntudatosan szolgálja a magyar faj fejlesztésének mindenek fölött álló legfő állami feladatait;

minthogy ezek szerint elvitázhatlanul nagy érdekek elutasíthatlanul követelik, hogy a beterjesztendő javaslatban a közterhekben részes állampolgárok teljes politikai szabadságán túl a magyar faj egyéniségi érvényesülésének tekintetei is döntőleg megóvassanak;

indítványozom:

utasítsa a Ház a kormányt, miszerint a választási törvény revíziójáról a törvényjavaslatot a következő főelvek alkalmazásával és érvényre juttatásával terjessze be:

I. (*Első főelv.*) Cselekvő választói joggal bírjon minden teljes korú, szellemi és morális képtelenség által nem korlátozott állampolgár,

1. aki vagyona vagy jövedelme után állami egyenes adót fizet;

2. tekintet nélkül az adófizetésre, aki a fegyveres erő sorhadánál tényleges szolgálati kötelezettségének eleget tett, és jelenleg mint tartalékos, póttartalékos, szabadságolt állományú vagy szolgálati viszonyban lévő katona, védkötelezettség –, avagy mint I., illetve II. osztályú népfőkelő népfőkelési kötelezettség alatt áll,

3. tekintet nélkül az adófizetésre és a hadkötelezettségi viszonyra, aki magyarul írni és olvasni tud.

II. (*Második főelv.*) A kerületi központokban való szavaztatás rendszerének mellőzésével hozzassék be a községenként, illetve körjegyzőségenként történő nyilvános szavazás módja.

III. (*Harmadik főelv.*) A választókerületek száma törvényhatóságokként az állam hivatalos nyelvén beszélő, vagyis a magyarul tudó összes lakosság számarányához képest az országos átlagszám alkalmazásával állapíttassák meg.

Ezen beosztás alapját az képezze, hogy az anyaország területén a magyarul tudók összes száma: 10.036.249, elosztva az alakítandó választókerületek hozzávetőleges számával: 400-zal, az osztalékot képező 25.000 lélek alkossa azt az átlagszámot, amennyiből álló, magyarul tudó lakosságot megillessen a képviselőküldési jog. Minden egyes megyei és városi törvényhatóság még abban az esetben is egy külön választókerületet képezzen, ha a törvényhatóság egész területén lévő, magyarul tudó lakosság összes száma sem érne el az országos átlagszámot. Azon törvényhatóságok területén, melyek ezen elv keresztülvitele folytán több képviselőt lennének jogosítva választani, az egyes választókerületek a községek olyan csoportosítása mellett alakíttassanak meg, hogy az egész törvényhatóság területén lévő, magyarul tudó lakosság – a földrajzi viszonyok lehetősége szerint – egyenlő mértékben legyen felosztva az egyes választókerületekben [...]

Budapest, 1904. április hó 13-án

Dr. Kelemen Béla, s. k.

Kristóffy József 1905. évi törvényjavaslat-tervezete
az országgyűlési képviselőválasztói jogról

[forrás: Kristóffy József: Az országgyűlési képviselőválasztói jogról, Bp., 1905.]

1. § Országgyűlési képviselőválasztói joga van minden férfinak, aki életének huszonnegyedik évét betöltötte, magyar állampolgár, írni és olvasni tud.

2. § Nem gyakorolhatja a választói jogot, aki

a) gondnokság alá van helyezve, vagy akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

b) csőd alatt áll;

c) vizsgálati fogságban van, szabadságvesztés-büntetés végrehajtás alatt áll, vagy feltételes szabadságon van;

d) politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére van ítéelve, az ítéletben megállapított időtartam alatt;

e) a közös hadsereg (haditengerészet) vagy a honvédség állományában tényleg szolgáló vagy tényleges szolgálati ideje alatt ideiglenes szabadságra bocsátott katona (tengerész), illetőleg honvéd; ezek közé azonban nem tartozik az, ki csak ideiglenesen van ténylegesítve (fegyvergyakorlatra, szolgálati gyakorlatra, katonai kiképzésre vagy kipróbálásra behívva);

f) a csendőrség személyzetének tagja;

g) közsegélyben részesül, vagy a választást közvetlenül megelőző évben ilyenben részesült, vagy általában közjótékonyaságból él.

3. § Országgyűlési képviselővé választható, akinek választói joga van, ha választói jogának gyakorlásából kizárva nincs (2. §), valamelyik választói névjegyzékbe fel van véve (5. §), legalább tíz év óta magyar állampolgár és a törvény azon rendeletének, hogy a törvényhozás nyelve a magyar, megfelelni képes.

Nem választható, aki nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt, vagy e törvény életbelépte után valamely nemzetiségnek a másik elleni gyűlöletre izgatása miatt jogerősen el volt ítéelve.

4. § Minden választókerület egy képviselőt választ.

A választókerületek a szavazás céljára kisebb szavazókörökre osztatnak. Minden város, nagyközség és körjegyzőség külön szavazókört alkot.

Népesebb városok és nagyközségek magukban is több szavazókörre oszthatók. Körjegyzőségekből a szükséghez képest szintén több szavazókör alakítható, úgy, hogy a körbe tartozó kisközségek egyenként vagy más községgel, esetleg várossal együtt külön szavazóköröket alkossanak.

5. § Azokról, akiknek választói joguk van, községenként névjegyzék készítendő.

Minden választó csak egy névjegyzékbe, mégpedig azon város, városrész vagy község névjegyzékébe veendő fel, melyben rendes lakása van.

6. § A választás közvetlen, és titkosan, szavazólapok útján történik.

Szavazati joga csak annak van, aki a választói névjegyzékbe fel van véve.

A szavazati jog csak személyesen gyakorolható.

A megválasztáshoz általános szótöbbség szükséges. Ha ezt egyik jelölt sem nyeri el, újabb szavazásnak van helye azon két jelölt közt, akik a legtöbb szavazatot kapták.

Szavazat-egyenlőség esetén sorshúzás dönt.

7. § A képviselők jelenlegi száma változatlanul marad.

8. § A képviselői megbízásnak az 1886:1. törvénycikkben megállapított öt évi tartama érintetlenül marad.

9. § A választókerületek új beosztásáról, a névjegyzékek összeállításának s a választási eljárásnak részleteiről, továbbá a választások érvénye feletti bíraskodásról külön törvény intézkedik.

10. § Azok, kik a korábbi törvények alapján készült utolsó választói névjegyzékek valamelyikébe fel vannak véve, habár írni és olvasni nem is tudnak, választói jogukat a jelen törvény életbeléptét követő két országgyűlési időszak tartamára megtartják, s az új választói névjegyzékbe is – régi jog alapján – felvételnek, feltéve, hogy régi választói jogcímük fennáll ugyanabban a városban vagy községben, melynek névjegyzékébe e törvény életbeléptekor fel vannak véve.

11. § E törvény a 9. §-ban említett törvénnyel egyidejűleg lép életbe. Ezen időpontig a képviselőválasztásokra vonatkozó jelenlegi törvények változatlanul hatályban maradnak.

12. § E törvény végrehajtásával a minisztérium bízatik meg.

Indokolás Kristóffy József 1905. évi törvényjavaslat-tervezetéhez

[részletek]

[A választójogi reform szükségességéről]

Bizonyára senki sincs, aki tagadja, hogy a választói jogunk reformja oly eszme, mely a megvalósításra teljesen megérett.

Szükséges a reform, hogy megszűnjenek azok a kirívó igazságtalanságok és aránytalanságok, melyek ma főleg a választói jogosultság egyik alapját képező földadóminimumokban s a választókerületek beosztásában jelentkeznek.

[...]

Ha még megemlítem, hogy az egyes választókerületekben 139 és 12.105 között váltakozik a választók száma: talán e néhány számadattal is igazoltam, hogy a választói jog reformja szükséges.

[...]

[Az általános választójogról]

Annak bizonyítására, hogy a választói jog csak kiterjesztő irányban reformálható, elég két tényt említeni, mert ezek döntő erejűek:

Hazánkban a választók összes száma alig van felül az egymillión. Az 1904. évre érvényes választói névjegyzékek szerint – amely évben a választási törvény előkészítése céljából elrendelt statisztikai összeírás is foganatosított – az egész országban 1.048.976 választó volt, ami az egész lakosságnak 6,23 %-át teszi ki. Tőlünk nyugatra sehol sem ily alacsony a választók arányszáma, sőt a legtöbb országban a miénknél háromszorosára, sőt négyszeresére rúg.

A főbb országokat említve, Franciaországban (kerek számokban szólva) 28, Ausztriában 27, a Német Birodalomban és Belgiumban 22, Angolországban 17 választó esik 100 lakosra; csak Olaszországban kevéssel magasabb a választók százaléka (7,83), mint nálunk, mert itt igen sok az írástudatlan, s a választói jog egyebek közt az írás-olvasás feltételéhez van kötve. Nem érdektelen, hogy a balkáni államok egy részében is kiterjedtebb a választói jog.

Kétségtelen, hogy épp ily kérdésekben a külföldi analógiákat óvatosan kell vizsgálni. Az országok történeti fejlődése, műveltségi foka, társadalmi, gazdasági és nemzetiségi viszonyai közt nagy különbségek vannak, melyeket gondosan számba kell venni, midőn külföldi példákból hazai viszonyokra vonunk következtetést. Nyugodtan mondható azonban annyi, hogy ha – mire jobbaink mindig törekedtek – meg akarunk maradni a nyugati kultúra közösségében, nem szabad megengednünk, hogy tartósan ily szembeszökő különbségek legyenek köztünk s a nyugat nemzetei között azon mértékre nézve, melyben a nép a legfontosabb alkotmányos jog gyakorlásában részesedik.

A második tény az, hogy 1848 óta, midőn a modern népképviselő alapjait leraktuk, törvényeink a választói jog terjedelmén jóformán semmit sem változtattak. Lényegében jelenleg is az a vagyoni és értelmi cenzus van meg, melyet 1848-ban állítottak fel; az 1874. évi választási törvény csak szabatosabb kifejtését tartalmazza annak. 1848 óta azonban sok minden megváltozott. Társadalmi viszonyaink átalakultak; a művelődés lassan ugyan s nem is az óhajtott mértékben, de mégiscsak elterjedt a nép szélesebb köreiben s öntudatra ébresztette a szunnyadó vágyakat. Gazdasági életünk gyökeresen megváltozott; a gyárpar lassankénti fejlődése folytán a munkásosztály egészen új rétegekkel bővült. Három nemzedék nőtt el azóta, s minden nemzedékkel új eszmék, új vágyak, új érzelmek születtek.

Ezek azonban ma jóformán számúzve vannak a parlamentből.

Hogyan is találnának utat oly parlamentbe, melyet a népnek csekély töredéke, s éppen az a töredéke választ, melynek jó része e törekvéseket ellentétesnek hiszi saját érdekeivel?

Így a politikai nemzet és a nép fogalma 1848 óta egyre jobban távolodnak egymástól.

Ez ellentét szomorú következményei nem maradhattak el. A parlamentben a nép nem jutván szóhoz, érdekei sem találhattak ott kellő kielégítést. A nép gazdasági és erkölcsi bajai, tömeges kivándorlása beszédes kísérői választási rendszerünknek.

[...]

A képviselőválasztói jog kiterjesztése elől így jóformán nem lehet kitérni, s ezért a reform szükségét úgyszólván mindenki elismeri. Annál inkább eltérnek a nézetek a kiterjesztés mértékére nézve. E pont az, mely körül a különböző érdekek, felfogások és érzelmek megütköznek.

E törvényjavaslat az általános választói jog alapjára helyezkedik, s az általában szokásos korlátozásokon (férfi nem, állampolgárság, életkor) kívül csak az írni és olvasni tudást köti ki a választói jogosultság feltételül.

Az okokat, melyek ezen álláspont elfoglalására készítettek, részint a politikai elmélet általános elveiből, részint hazánk különös viszonyainak vizsgálatából merítettem.

Az általános választói jog, mely jelenleg Francia- és Németországban, a német különállamok néhányában, Svájcban, Spanyol-, Norvég- és Görögországban teljesen tiszta alakjában, Belgiumban, Ausztriában, néhány német különállamban és Romániában bizonyos mérséklő korrekívumokkal van behozva, s mely felé úgyszólván minden állam halad, mindenütt a modern gazdasági fejlődés s az ezzel járó társadalmi átalakulás eredményeként lép föl. A XIX. század első felének alkotmányos mozgalmi elérték azt, hogy a polgárság nagyobb befolyást nyert az államügyek intézésére, de a munkásosztályok képviselet nélkül maradtak a parlamentben, Ez az állapot tarthatott addig, amíg a munkásnép csak csekély töredékét tette ki a lakosságnak, de tarthatatlanná vált a modern gyáripár fejlődésével, melynek következtében a munkásosztályok igen megsaporodtak, mégpedig oly elemekkel, melyek – már a nagyvárosi légkörnél is fogva, melyben élnek – a régiéknél mozgékonyabbak, közdolgok iránt jobban érdeklődők, s inkább át vannak hatva sorsuk változtatásának vágyától. Ezek éppoly joggal kívánhatták érdekeik képviseletését, mint más osztályok, s nemsokára lehetlenné vált őket a politikai jogokból kizárni.

Ez új elemeknek az alkotmány sáncaiba való bebocsátása azonban nemcsak jogos, méltányos, hanem a társadalom többi osztályának érdekében is fekszik. A képviseletből kirekesztett rétegek teljesen elidegenedtek az államtól, s állandó elégtelenségükkel folyvást nyugtalanítják a társadalom életét. A parlamentben nem jutván képviselethez, kinn feszítik a társadalmi kereteket, s ha soká nem találnak meghallgatást, az erőszaktól sem ijednek vissza. A legjogosabb politikai törekvés is erőszakos eszközökhöz folyamodik, ha mindenáron kirekesztik a parlamentből, s viszont a forradalmi törekvés is törvényes formák közt igyekszik érvényesülni, ha a parlamentben szóhoz juthat.

Nem szabad továbbá feledni, hogy az általános választói jog követelése a leghálásabb igazgatói eszköz azok kezében, kik a nép vágyait tüzelni akarják.

Nem alaposan ítélnék tehát azok, kik azt hiszik, hogy az általános választói jog a társadalmi erőviszonyoknak hirtelen és erőszakos felforgatását jelenti s ezért veszélyes. Inkább mondható, hogy az általános választói jog az elégtellen forradalmi osztályok forradalmi törekvéseinek legjobb ellenszere, valóságos biztosító szelepe a társadalomnak a falait feszítő erőszakos célszerek ellen. Csak a munkásosztályoknak a politikai jogokban való részesítésével lehet az állami élet nyugalmát és zavartalan fejlődését biztosítani.

De csak ezen az úton lehet igazi biztosítékot teremteni arra is, hogy a társadalom minden osztályának s így a munkásosztályoknak érdekei is a parlamentben kellő kielégítést találjanak. A tapasztalás azt mutatja, hogy olyan parlamentek, melyeket vagyoni cenzussal korlátozott választói jog alapján választanak, s amelyekben így csak a vagyonosabb osztályok vannak képviselve, könnyen hajlanak arra, hogy csak az utóbbiak érdekeit tartsák szem előtt, s elhanyagolják a munkásosztályok szükségleteinek megfelelő kielégítését.

Azt, hogy a népképviselet a nép fontos szükségleteinek gondozásával komolyan foglalkozzék, az általános választói jog már csak azért is jobban biztosítja, mint a mai korlátolt választói jog, mert a nagy tömegekkel szemben a befolyásolásnak tiltott, de teljesen soha ki nem küszöbölhető eszközei többé aligha alkalmazhatók, s azok, kik a népképviseletben helyet akarnak foglalni, kényszerítve vannak arra, hogy igazán a nép eleven szükségleteit szolgáló programmal pályázzanak a választók bizalmára. S ha ezzel nőnek

is az ügyes demagógok kilátásai, mégis joggal remélhető, hogy a parlamentben a társadalmi és gazdasági haladás komoly kérdései iránt nagyobb lesz a fogékonyság.

Nem kevésbé szól az általános választói jog mellett, hogy nehéz találni oly rendszert, melyet nyugodtan lehetne helyette ajánlani.

A választói jog korlátozására alig kínálkozik egyéb mód, mint a census, melyet több európai államban csakugyan máig megtartottak.

Azonban a census helyes mértékét megtalálni felette nehéz, majdnem lehetetlen.

Nem tekintve, hogy – mit már Bismarck is nagyon kiemelt – minden censusban sok az önkény, mely különösen ott érezhető, hol a census megszakad s a kizárás kezdődik; magasabb census a nép jelentékeny részét kirekeszti a politikai életből s így szűkkeblű osztálypolitikára vezet; viszont sokkal alacsonyabb census csak elégtelenséget szül a kimaradtakban, anélkül, hogy az általános választói jog esetleges hátrányaival szemben valóban hatályos lenne.

Ha ez okból bárhol is nehéz a censusnak oly mértékét megtalálni, mely ésszerűnek lenne mondható, sajátos hazai viszonyaink között még egy nagy nehézséggel kell küzdenie annak, aki választói jogunk reformját a census megtartása mellett akarná végrehajtani.

A választói jognak oly kiterjesztése ugyanis – mert abban, hogy a reform csak kiterjesztő irányban történhetik, az előadottak szerint nem lehet kétség –, mely a census leszállítására lenne alapítva, csak a magyar elemnek a jelenleginél hátrányosabb helyzetbe juttatása árán lenne lehetséges.

[..]

A statisztikai adatok tisztán mutatják, hogy a census leszállítására alapított választási reform – ha a censzust elvi okokból nem is akarnók kizárni – csak a magyar elem helyzetének megromlásával lenne keresztülvihető. Ily irányú reform tehát a magyar állam nemzeti jellegét ha nem is veszélyeztetné, de gyöngíténé.

Nemcsak az előadott elvi okok, hanem az utóbb említett nemzeti szempontok is önkéntelen az általános választói jog felé terelnek. Vizsgáljuk tehát a számadatokat, melyek e szempontból figyelembe jönnek.

A 24 éven felüli összes férfinépeség száma: 3.895.357. Ebből magyar 2.015.335, vagyis 51,7 %, német 450.064, vagyis 11,6 %, tót 433.120, vagyis 11,1 %, román 684.261, vagyis 17,6 %, rutén 84.191, vagyis 2,2 %, horvát 44.155, vagyis 1,1 %, szerb 108.093, vagyis 2,8 %, egyéb 75.717, vagyis 1,9 %.

Ha tehát az összes 24 éven felüli polgárok minden megszorítás nélkül ruháztatnának fel választói joggal, a magyar elem aránya ismét rosszabbodnék.

Azonban az általános választói jognak ily teljesen feltétlen alakban való behozatala merész lépés is lenne nálunk, hol jelenleg oly erős korlátok közé van e jog szorítva. Bizonyos átmenet, olyan, mely a szegényebb s főként a munkásosztályokat ki nem zárja, s a hirtelen változást mégis mérsékli, viszonyaink közt alig mellőzhető. Ezek a szempontok vezetik a törvényjavaslatot, midőn a választói jogosultságot az írni és olvasni tudáshoz kívánja kötni.

A 3.895.357-et kitevő 24 éven felüli férfinépeségből ír és olvas 2.621.737. Ebből magyar 1.608.707, vagyis 61,4 %, német 387.384, vagyis 14,8 %, tót 301.944, vagyis 11,5 %, román 188.595, vagyis 7,2 %, rutén 11.138, vagyis 0,4 %, horvát 31.544, vagyis 1,2 %, szerb 59.445, vagyis 2,3 %, egyéb 32.982, vagyis 1,2 %.

Ha tehát a választói jogot az írni és olvasni tudáshoz kötjük, a magyar elem jelenlegi helyzete nemcsak nem romlik, hanem legalább egyelőre, addig, amíg a nemzetiségek a mostani arányban szerepelnek az írni és olvasni tudók közt, tetemesen javul.

Emellett nem tagadható, hogy az írni és olvasni tudás követelése oly neme a megszorításnak, mely elvileg is leginkább igazolható. Csak a teljesen műveletlen elemeket zárja ki, anélkül, hogy a népesség zömének az alkotmányos ügyekre való befolyását csökkentené. Nem elháríthatatlan hátrány, mert igyekezettel még a felnőtt is szabadulhat tőle, s úgyszólván saját akaratán fordul meg, hogy megszüntesse. S oly országban, hol, mint nálunk, az elemi iskolázás kötelező, az írni és olvasni nem tudás csak a törvény meg nem tartásának lehet eredménye. Ha közoktatási viszonyaink javulnak s a népiskolai kötelezettségnek

mindenütt eleget tesznek, különösen ha a kormány programjába felvett általános, kötelező, ingyenes népoktatás az egész vonalon meg lesz valósítva, csak kivételesen fognak akadni olyanok, kik írni és olvasni nem tudnak, s az írás-olvasásban való jártassággal, tehát a legalacsonyabb értelmi cenzussal némileg korlátozott választói jog mintegy észrevétlenül fog átolvadni a teljesen korlátlan általános választói jogba.

[...]

A magyar képviselőházban mondhatni egy emberöltő óta soha sem aludt ki az általános választói jog eszméje, s a háznak mindig tekintélyes része volt az, mely azt ébren tartotta s megvalósítását sürgette. Már 1872-ben terjesztettek be Irányi Dániel és társai egy törvény javaslatot, mely az általános választói jogot, a titkos szavazást és a választókerületeknek a népesség aránya szerinti igazságos felosztását követelte, s ugyanakkor terjesztett be Schwarcz Gyula egy másik javaslatot, mely a most beterjesztetthez nagyon hasonlóan, minden 20 éves, önálló, írni és olvasni tudó férfinak kívánta a választói jogot megadni. S azóta is állandóan felszínen maradt az eszme, sőt a képviselőház egy egész tekintélyes pártjának programjába is felvétellett.

E régi törekvések megvalósítását akarja biztosítani e törvényjavaslat, melynek részleteire nézve – a külföldi megfelelő rendelkezések rövid megemlézése mellett – még a következőket jegyzem meg:

[...]

[A nők választójogáról]

A férfinemet, mint a választói jogosultság egyik kellékét, kifejezetten meg kellett említeni, mert az 1879:50. tc. értelmében a »magyar állampolgárok« körébe egyaránt tartoznak férfiak és nők. Azt hiszem, a nők választói jogának kérdésével ez idő szerint nem szükséges bővebben foglalkoznom. Ezt a kérdést a nők hivatása, a célszerűség és a szükségesség szempontjából az elmélet s a törvényhozások eddig úgy döntötték el, hogy a nőket a parlamenti választói jogból kizárták.

[...]

[A választásra jogosultak korhatárának emeléséről]

Az életkort, melynél a választói jogosultság kezdődik, a törvényjavaslat jóval magasabbra szabja, mint a jelenlegi törvény. Az 1874:33. tc. 1. §-a tudvalevőleg csak 20 éves életkort kíván.

Az életkornak, mint a választói jog kellékének ily alacsonyra szabása némileg igazolható jelenleg, midőn a választók száma különben is felette csekély; nem lenne azonban indokolható a választói jognak oly széles körű kiterjesztése mellett, minőt a törvényjavaslat tervez. Az alkotmányos életben való részvétel bizonyos érettséget, higgadtságot kíván; s ha már azt, hogy az államügyekre csak ily tulajdonokkal felruházott egyének gyakoroljanak befolyást, tételes szabályokkal nem is lehet biztosítani, legalább ne adjon a törvény választói jogot olyanoknak, kiknél e tulajdonságok életkoruknál fogva szinte kizártaknak tekinthetők.

Különben a valóságban igen csekély lesz a különbség a jelenlegi és a jövőbeli helyzet között, amennyiben a rendelkezésre álló statisztikai adatok szerint az 1904. évi névjegyzékekbe mindössze 8682 oly választó vétetett fel, aki 24 évesnél fiatalabb. Ennek oka egyfelől az, hogy a 24 éven alul levők csak ritkán tehetnek szert azon vagyoni vagy értelmi cenzusra, melyet az 1874:33. tc. kíván, másfelől az, hogy az említett életkoron alul lévő férfiak jórésztben tényleges katonai szolgálatot teljesítenek, s ezért, ha lenne is választói joguk, nem gyakorolhatják azt.

[...]

[A szavazás titkosságáról]

Nagy jelentőségű az a másik elv, mely a választások titkosságát mondja ki.

Itt mindenekelőtt megállapítható, hogy a titkos szavazás az alkotmányos államokban úgyszólván mindenütt meghonosult. A nyilvános szavazás csak Poroszországban, néhány kis német államban, Dániában és hazánkban áll még fenn.

Ez azonban bár figyelemreméltó, de magában még nem döntő erejű tény, s nem teszi feleslegessé a kérdés közelebbi vizsgálatát.

Ahhoz, hogy a titkos szavazati jog mellett a választók valódi akarata nagyobb bizonyossággal jut kifejezésre, kétség nem férhet. Csak így várható, hogy minden tartalék nélkül nyilvánul az az óhaj, mely a nép lelkében megfogant, s ott gyakran – külső kényszerítő okok miatt – rejtve marad. Különösen jelentős e szempont ott, hol a választói jog szélesen ki van terjesztve, és ahol így a gazdaságilag alárendelt, alsóbb néposztályok is választói joghoz jutnak. Az utóbbiak akaratának teljesen független nyilvánítása alig lehetséges másként, mint a szavazás titkossága mellett.

Bízást mondhatni, hogy a nyilvános szavazás az általános választói jogot kivetkőzteti eredeti alakjából, mert általa a gazdaságilag erősebb osztályok befolyása annyira erősödik, hogy könnyen elnyomja éppen azokat, kiknek az általános választói jog az alkotmányos életre befolyást akar biztosítani.

Nem szabad feledni, hogy a vesztegetés ellen is az egyetlen valóban komoly ellenszer a szavazás titkossága, továbbá hogy a választás rendje és nyugalma így sokkal jobban van biztosítva.

Kétségtelen, hogy a titkos szavazás ellen szintén hozhatók fel érvek.

Ezek közül leggyakrabban hangoztatott az, hogy megrontja a nép jellemét, mert elszoktatja a nyilvánosság ellenőrzésétől, s lehetővé teszi, hogy a titkosság leple alatt úgy szavazzon, ahogyan nem merne, ha szavazatáért nyilvánosan kellene helyt állnia.

Ebben az ellenvetésben kétségkívül van komoly tartalom. Azonban az, aki tudja, minő pusztítást visz végbe a nép jellemében a vesztegetés, mely nyilvános szavazás mellett oly nagy mértékben folyik s alig meggátolható, az az említett okból bizonyára nem válik a titkos szavazás ellenzőjévé.

Másik ellenérv az, hogy titkos szavazás mellett a vagyonosabb es értelmesebb elemek befolyása jóformán semmivé válik, s a választás eredménye a tömegben fordul meg, melynek ítélete oly sokszor megbízhatatlan.

Ez azonban érv lehet talán az általános választói jog ellen általában, de nem a titkos szavazás ellen. Azok, kik ezzel érvelnek, nem őszintén járnak el, mert ez esetben magát az általános választói jogot, s nem a szavazás titkosságát kellene támadniuk. Választói jogot adni az alsó néposztályoknak, s emellett arra törekedni, hogy azt ne gyakorolhassák függetlenül: oly megoldás, mely kétségkívül belső ellentmondást rejt magában.

Ezért a törvényjavaslat a titkos szavazást kívánja meghonosítani.

[A választókerületek közötti aránytalanságok megszüntetéséről]

Mint látható, a jelen törvényjavaslat arra szorítkozik, hogy megállapítson néhány oly elvet, melvek a választói jog reformjának irányát megszabják, minők különösen a választói jog terjedelme, a választókerületeknek kisebb szavazási körökre való felosztása, s a szavazás titkossága.

Ezen sarkalatos alapelvek szabják meg azon kereteket, melyeket a részletes szabályokat tartalmazó törvény lesz hivatva kitölteni.

E törvény előkészítése előreláthatólag hosszabb időt vesz igénybe, mert a rendezésre váró kérdések szabályozása kétségkívül beható meg gondolást kívánó, komoly feladat. Így a törvényjavaslat betérjesztésére engedett egy évi határidő szükséges arra, hogy az elvégzendő munkálatok alaposan és megbízhatóan legyenek végrehajthatók.

Különösen a választókerületek új megállapítása lesz sok körültekintéssel járó, bonyolult munka.

Közismeretűek a rendkívüli aránytalanságok, melyek e tekintetben fennállanak. Csak a legszélsőbb aránytalanságokat említve, 7 választókerületben 500-nél kevesebb a választó, míg 36 kerületben a 4000-et, 5 kerületben pedig a 7000-et is meghaladja azok száma.

Az új rendezés fő feladata tehát a mai aránytalanságoknak a lehetőségig való megszüntetése lesz.

[...]

Budapest, 1905. évi december hó 16-án.

Kristóffy József, s. k.
m. kir. belügyminiszter

ifj. gróf Andrássy Gyula 1908. évi törvényjavaslata

az országgyűlési képviselők választásáról

(Képviselőházi irományok, 1906. XXVIII. kötet, 926. sz.)

Első fejezet

A választói jogosultság és a választhatóság

1. § Az országgyűlési képviselőválasztáson választói joga van minden férfinak, aki magyar állampolgár, életének 24. (huszonnegyedik) évét betöltötte, állandó lakással bír (2. §), nem áll a választói jogosultsággal összeférhetetlen közszolgálatban (3. §) és a választói jogosultságból nincs kizárva. (4. §)

2. § A választói jogosultsághoz kívánt állandó lakással bír az, akinek legalább egy év óta ugyanabban a községben saját házában, vagy szolgálomkép, vagy legalább két heti felmondás mellett bérből, avagy illetmény fejében önálló lakása van, vagy aki ily lakással bíró személynél legalább egy év óta ugyanabban a községben lakik.

Az előbbi bekezdésben meghatározott lakás nem kívántatik a választói jogosultsághoz attól:

a) aki állami, törvényhatósági vagy községi alkalmazott, valamely közintézetnek, nyilvános számadásra kötelezett vállalatnak vagy egyletnek alkalmazottja, vagy bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetnek tényleg működő lelkésze;

b) akinek akár egyedül, akár a vele közös háztartásban élő feleséggel és kiskorú törvényes (törvényesített) gyermekekkel együtt olyan föld-, ház vagy bányabirtoka van, amely a választói névjegyzék elkészítésének, illetőleg kiigazításának évét közvetlenül megelőző naptári évben, az általános jövedelmi pótdó hozzászámítása nélkül, ugyanabban a községben legalább évi száz korona egyenes állami adóval volt megróva, ideértve az ideiglenes adómentességet élvező föld- és házbirtok után kivetett adót is;

c) aki a királytól, a kormánytól, vagy a közös miniszterek valamelyikétől nyert kinevezés vagy megbízás alapján a magyar szent korona országainak területén kívül teljesít közszolgálatot.

3. § A választói jogosultsággal összeférhetetlen közszolgálatban áll:

1. a fegyveres erőnek, illetőleg a csendőrségnek állandó vagy ideiglenes tényleges szolgálatban álló tisztje, katonai lelkésze, rangosztályba nem sorozott havidíjasa és a legénység tagja, ide értve az ideiglenesen szabadságoltakat is, nem értve azonban ide a fegyveres erő ama tagját, aki törvényszabta kötelezettsége szerint fegyver- (szolgálati) gyakorlatot teljesít, s evégből áll a meghatározott időn belül tényleges szolgálatban;

2. az állami, törvényhatósági vagy községi rendőrség legénységének tagja.

4. § A választói jogosultságból ki van zárva az:

1. akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

2. aki elmebeteg, gyengeelméjű, vagy magát jelekkel megértetni nem tudó siketnéma;

3. aki csőd alatt áll, vagy tékozlás miatt jogerősen gondnokság alá van helyezve;

4. aki közjótékonyágban vagy közsegélyben részesül, illetőleg abban részesült és attól a naptól, melyen a részesülés megszűnt, egy év még el nem telt; nincs kizárva azonban az, aki betegsegélyző-, baleseti, rokkantsági vagy más efféle pénztárból kap segélyt vagy járadékot, aki elemi csapás miatt kapott segélyt, végül aki, vagy akinek gyermeke ösztöndíjban részesül, tanpénz vagy vizsgadíj alól mentetett fel;

5. aki nyilvános helyen botránnyt okozó részegség miatt két éven belül legalább két ízben jogerősen el volt ítélve és az utolsó büntetés kiállításától vagy elévülésétől számított egy év még el nem telt;

6. akinek választói joga az országgyűlési képviselőválasztások érvényessége felett ítélő bíróság (145. §) határozatával fel van függesztve;

7. aki büntett vagy vétség miatt szabadságvesztés-büntetésre van ítélve, az ítélet jogerőre emelkedésétől a kiszabott büntetés kiállításáig vagy elévüléséig, kivéve, ha a büntetés feltételesen fel van függesztve, vagy királyi kegyelem útján elengedtetett; aki feltételes szabadságon van; aki büntett vagy vétség miatt jogerős bírói határozattal elrendelt vizsgálati fogságban van;

8. aki nyereségvágyból elkövetett vagy az állam ellen irányuló vagy az 1878:5. tc. 172. §-ának második bekezdésébe vagy a kivándorlásról szóló 1908:... törvénycikkbe ütköző büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés-büntetésre volt ítélve, a kiszabott büntetés kiállításától vagy elévülésétől számított öt év alatt;

9. aki politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére van jogerősen ítélve, az ítéletben megállapított idő alatt.

[...]

6. § Azok a választók, akik írni és olvasni tudnak (közvetlen választók), közvetlenül és személyesen, a többiek (ősválasztók) közvetve és megbízott útján gyakorolják választói jogukat.

7. § Egyes szavazata van:

1. annak a közvetlen választónak, aki a kettős vagy hármas szavazathoz szükséges kellékeknek (8. és 9. §) nem felel meg;

2. az ősválasztók megbízottjának. (73. §)

8. § Kettős szavazata van annak a közvetlen választónak:

1. aki a középiskolának (gimnázium vagy reáliskolának), vagy polgári iskolának legalább négy alsó osztályát, vagy tanértékre nézve ezekkel egyenrangú más iskolának (gazdasági, bányászati, művészeti, ipari, kereskedelmi, közlekedési stb. középfokú szakiskolának, katonai vagy honvéd alreáliskolának) megfelelő osztályát (évfolyamát), vagy legalább a gazdasági, bányászati vagy ipari alsó fokú szakiskolát sikeresen elvégezte; vagy

2. aki olyan állásra van vagy volt törvényesen alkalmazva, vagy akinek olyan foglalkozása van, vagy volt, amelyhez a törvény értelmében legalább az 1. pont alatt említett valamelyik iskola megfelelő osztályának, illetőleg alsó fokú szakiskolának elvégzése szükséges, vagy szükséges volt akkor, midőn az illető az állást betöltötte vagy a foglalkozást folytatta; vagy

3. aki életének 32. (harminckettedik) évét betöltötte, törvényszabta összes tényleges és tartalékos katonai szolgálati kötelezettségének eleget tett és atyai hatalma alatt álló vagy teljes korú, törvényes (törvényesített), legalább három gyermeke van; vagy

4. aki föld-, ház-, bányá-, tőkeamat- és járadékadó vagy kereseti adó fejében – az általános jövedelmi pótdadó hozzászámítása nélkül – egy-egy adónemből akár egyedül, akár föld-, ház- és bányaadónál a vele közös háztartásban élő feleség és kiskorú törvényes (törvényesített) gyermekek ugyanilyen adójának hozzászámításával, a választói névjegyzék elkészítésének, illetőleg kiigazításának évét közvetlenül megelőző naptári évben, akár ugyanegy, akár több községben legalább évi húsz korona egyenes állami adóval volt megróva, ideértve az ideiglenes adómentességet élvező föld- és házbirtok után kivetett adót is; vagy

5. aki gazdaságában, ipari, kereskedelmi vagy más vállalatában vagy háztartásában mint munkaadó legalább öt év óta, legalább egy, tizenhat éven felüli férfiszemélyt (akár ugyanazt, akár mást-mást) fizetés (bér) mellett alkalmaz; vagy

6. aki gazdaságban, ipari, kereskedelmi vagy más vállalatban, háztartásban legalább öt év óta ugyanazon munkaadónál fizetés (bér) mellett van állandóan alkalmazva;

7. aki a 6. pontban említett minőségben legalább három év óta ugyanazon munkaadónál fizetés (bér) mellett van alkalmazva és a választói névjegyzékbe az e három évet megelőző naptári évben a 6. pont alapján már kettős szavazattal volt felvéve; végül

8. egyszer s mindenkorra kettős szavazata van annak, aki a 6. pontban említett minőségben ugyanazon munkaadónál fizetés (bér) mellett legalább nyolc éven át van alkalmazva.

[...]

9. § Hármias szavazata van annak a közvetlen választónak:

1. akinek legalább középiskolai képesítése van, vagyis aki főgimnáziumnak, főreáliskolának vagy ezekkel tanértékre nézve egyenrangú más polgári vagy katonai tanintézetnek (gazdasági, bányászati, művészeti, ipari, kereskedelmi, közlekedési, stb. szakiskolának, katonai vagy honvéd főreáliskolának vagy hadapródiskolának, haditengerészeti akadémiának) legmagasabb osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte; vagy

2. aki olyan állásra van vagy volt törvényesen alkalmazva, vagy akinek olyan foglalkozása van vagy volt, amelyhez a törvény értelmében legalább az 1. pont alatt említett tanintézetek valamelyikének elvégzése szükséges, vagy szükséges volt akkor, midőn az illető az állást betöltötte vagy a foglalkozást folytatta; vagy

3. aki föld-, ház-, bánya-, tőkekamat- és járadékadó vagy kereseti adó fejében – az általános jövedelmi pótló hozzászámítása nélkül – együttvéve akár egyedül, akár a vele közös háztartásban élő feleség és kiskorú törvényes (törvényesített) gyermekek föld-, ház- és bányaadójának hozzászámításával, a választói névjegyzék elkészítésének, illetőleg kiigazításának évét közvetlenül megelőző naptári évben akár ugyanegy, akár több községben legalább évi száz korona egyenes állami adóval volt megróva, ideértve az ideiglenes adómentességet élvező föld- és házbirtok után kivetett adót is.

[...]

Ötödik fejezet

Az ősválasztók megbízottjának választása

[...]

73. § Az ősválasztók szavazatukat vagy külön-külön jelenthetik be, vagy azok, akik ugyanarra a megbízottra kívánnak szavazni, csoportosan jelentkezhetnek.

Minden ősválasztó csak egy megbízottra szavazható

A szavazásban csak az vehet részt, s megbízottá csak az választható, aki az illető községben (városban, városi választókerületben), és ha a választás szavazókörönként történik, az illető szavazókörben az ősválasztók névjegyzékébe fel van véve.

Az ősválasztó önmagára is adhatja szavazatát.

Megbízottul az van megválasztva, aki legalább tíz érvényes szavazatot kapott.

Ha valamely községben vagy szavazókörben az ősválasztók száma a tízet vagy ennek többszörösét legalább öttel meghaladja, az összes tízes csoportokra eső megválasztott megbízottakon felül egy további megbízott választható; ennek megválasztásához azonban legalább öt érvényes szavazat szükséges.

Olyan községben, ahol tíznél kevesebb ősválasztó van, a megbízott megválasztásához öt szavazat elegendő.

Azokat, akik olyanra kívánnak szavazni, akire már tíz szavazat esett, vagy aki megbízottá nem választható, erre a körülményre figyelmeztetni kell, de ha a választó mégis az illetőre kíván szavazni, a szavazatot ennek javára fel kell jegyezni.

A 100. és 102–106. §-ok szabályait megfelelően kell erre a szavazásra alkalmazni.

[...]

Hatodik fejezet

A képviselők választása

[..]

100. § A szavazás nyilvánosan, előszóval történik.

A néma (siketnéma) kitöltött szavazólap átadásával szavazhat, melyet a küldöttségi elnök nyilvánosan felolvas.

A szavazásról rovatos íveket kell vezetni, s ezekbe fel kell jegyezni a községet vagy városrészt, amelyhez a szavazó tartozik, a szavazó nevét, szavazatát és a választói névjegyzék megfelelő sorszámát.

A feljegyzett szavazat visszavonásának vagy módosításának nincs helye.

A szavazatok feljegyzésére szolgáló rovatos ív mintáját a belügyminiszter állapítja meg.

101. § A többes szavazati joggal bíró választó nem adhat le kevesebb szavazatot, mint amennyi őt az érvényes névjegyzék szerint megilleti, s kettős vagy hármas szavazatát csak ugyanarra a jelöltre adhatja.

102. § A választót a szavazásnál rábeszélni vagy irányadólag útbaigazítani nem szabad. Kérdést a választóhoz csak a szavazatszedő küldöttségi elnök intézhet, s ez is csak feladatának korlátai között.

A választás alatt a szavazóhelyiséget magában foglaló egész épületben s ennek a szavazatszedő küldöttségi elnök által területileg meghatározott környékén beszéd tartása, a választók rábeszélése s általában minden oly cselekmény tilos, amely a választás eredményét befolyásolhatja.

A választók a választáshoz, illetőleg szavazáshoz semminemű fegyvert, botot vagy tetteges bántalmazásra alkalmas más eszközt magukkal nem vihetnek.

[..]

Indokolás ifj. gróf Andrássy Gyula 1908. évi törvényjavaslatához

[részletek]

[A választójogi reform szükségességéről]

Választási törvényünk gyökeres reformálásra szorul. Aktív választói jogunknak elavult rendszere, különösen a földadóminimum rendkívüli aránytalansága, valamint a választókerületi beosztásnak feltűnő igazságtalansága már régóta megérlelték a parlamenti reform szükségét.

Nem térhetnénk ki ez elől még akkor sem, ha a reform a kormányprogramnak kötelező alkatrésze nem lenne.

A mi választói jogunk egész Európában talán a legszűkebb körű. Választóink összes száma nem sokkal haladja meg az 1,1 milliót, amennyiben az 1908. évre érvényes választói névjegyzékekben összesen 1.119.621 választó szerepel. E szám az egész polgári népességnek, mely az 1900. évi utolsó népszámlálás adatai szerint Magyarországon (Horvát-Szlavónországok nélkül) 16.721.574 főből áll, mindössze 6,7 %-át, illetőleg az 1907-ben, az év végén kiszámított polgári népességnek (18.048.106) mindössze 6,2 %-át teszi.

Nemcsak a korlátlan általános választói jog uralmának területén (Ausztriában, Franciaországban, Németország birodalmi törvényhozásában, Badenben, Bajorországban, Württembergben, Görög-, Norvég- és Spanyolországban, Svájcban, valamint Belgiumban, mely utóbbiban az általános választói jog a többes szavazati joggal kapcsolatosan van életbe léptetve), hanem még azokban az államokban is, hol a választói jog vagyoni és értelmi cenzuson alapul (mint Angliában, a Német Birodalom államainak többségében, Németalföldön, Olaszországban, Romániában, Svédországban, Japánban) mindenütt magasabb a választók arányszáma, mint nálunk. Ez az arányszám sokhelyütt a miénknek háromszorosára, sőt négyszeresére is emelkedik.

A mi szűk körű választói jogunk egészben véve ma is az 1848. évben lefektetett alapokon nyugszik. Az 1874:33. tc. lényegileg megtartotta azt a vagyoni és értelmi cenzust, melyet az 1848:5. tc. megállapított.

Az uralkodó választói jogcím ma is a földbirtok, illetőleg az úrbéri telek adója. Földbirtok címén 1908. évre 704.855 választó lett felvéve, az összes választók 62,9 %-a.

A földadó-minimum nemcsak az ország különböző részeiben, de egyes vármegyék, sőt egyes választókerületek területén is kirívó aránytalanságokat mutat. A törvényjavaslat mellékletei között feltalálható harmadik kimutatás adatai szerint a földadóminimum, mely választói jogot ad, 68 fillér és 87 K 17 fillér között ingadozik. Tehát az országban egyik községben már 1 koronán aluli, másokban csak 87 koronán felüli földadó adja meg a választói jogot. Ugyancsak e kimutatás tanúsága szerint ugyanabban a vármegyében, vagy választókerületben is előfordul az aránytalanság, hogy a választói jogra minősítő vagyoni cenzus az egyik községben 10, 20, sőt 30-szor olyan magas, mint a másokban.

A jelenlegi túl magas értelmi cenzus (1874:33. tc. 9. §), mely főként a teljes középiskolai képzettségre van fektetve, a mai korszellemmel szintén nem egyeztethető össze.

A munkásosztály pedig – amelynek száma, értelmi ereje és politikai öntudata jelentékenyen megnövekedett – alig van nálunk a választók között képviselve, amennyiben a munkások száma az összes választóknak csak 6,1 %-át teszi, holott másutt mindenütt a munkásosztály nagy része bír választói joggal, s az összes választóknak tekintélyes számát alkotja.

Választókerületi beosztásunk szintén elavult, egyenlőtlen, igazságtalan. Ugyanis jelenleg 9 kerületben 500-nál kevesebb, 54 kerületben 4000-nél több, 7 kerületben pedig 7000-nél is több a választók száma. Bereck községben 125, Budapest VII. kerületében 14.492 egyén választ egy képviselőt.

A választói jog gyökeres rendezésének szüksége tehát közelebbi indokolásra nem szorul.

[Az általános választójog veszélyeiről]

De a legszűkebb körű választói jogról egyszerre a másik végletbe csapni át, vagyis a korlátlan és egyenlő általános választói jog alapjára állani, az egységes nemzeti állam és az egészséges társadalmi fejlődés szempontjából egyaránt veszélyes lenne.

Politikailag iskolázott és előrelátó nemzetek – mint aminő például az angol – mindig csak lépésről-lépésre haladtak a választói jog kiterjesztésének útján, mindig figyelemmel arra, hogy az újonnan emancipált rétegek ne majorizálhassák az ezelőtt szavazati joggal bírt rétegeket.

Nagy mulasztás volt, hogy a választók számát nem szaporítottuk már korábban, akkor, amikor még részleges reformok is célhoz vezethettek volna, s amikor újabb és újabb rétegek fokozatos bevonásával és asszimilálásával lépésről-lépésre fejleszthettük volna a választói jogot. A merev megállapodás túlzásából azonban ne térjünk át a mindent megadós túlzásába. A – sajnos – elkövetett egyik hibát ne akarjuk az ellenkező hiba elkövetésével tenni jóvá.

A korlátlan választói jognak minden átmenet nélkül, egyszerre való behozatala az államhatalmat a vagyontalan, a politikailag iskolázatlan, tehát kellő belátással és az államügyek intézéséhez megkívánt hivatottsággal egyáltalán nem bíró tömeg kezeibe szolgáltatná át.

[A nők választójogáról]

Oly mérvű jogkiterjesztésről, hogy a választói joggal a nőket is felruházzuk, ma még komolyan alig lehet szó. A női hivatás eszményi felfogása azt követeli meg, hogy a nők a politikai élet küzdelmeitől távol maradjanak. A gyakorlati, célszerűségi szempontok a törvényhozások túlnyomó többségét idáig a nőknek a politikai jogok gyakorlásából kizárására indították. A nőknek választói joggal való felruházása nálunk ez idő szerint már azért sem tartozhatik az aktuális kérdések közé, mert a nők nélkül is oly nagy számú új elemet kivan e törvényjavaslat választói joggal felruházni, hogy a kockázatot még fokozni politikai könnyelműség volna.

[A korhatár felemeléséről]

A férfinépeség választói korhatárának megállapítása is nagy megfontolást igényel.

Az 1874: 33. tc. 1. §-a szerint már a 20 éves férfinak választói joga van. Ily alacsony korhatárral másutt sehol nem találkozunk. Anglia, Franciaország, Olaszországban 21 év, Ausztriában 24, Belgiumban és a Németbirodalomban 25 év a választói jog elnyeréséhez szükséges életkor. A politikai életben való részvételhez bizonyos fokú érettség és higgadság szükséges. Ne adjon tehát a törvény választói jogot olyanoknak, kiknél ezt az előfeltételt – életkoruknál fogva – átlag kizártnak kell tekinteni. Csak a nagykorút illetheti meg szavazati jog, mert ellentmondás rejlik abban, hogy valaki saját magánügyeit ne intézhesse, a közügyek intézését azonban döntően befolyásolja. Ezért a korhatárt 24 évre kell emelni. Szamba vehető jogfosztással sem jár ez a változtatás, mert jelenleg mindössze csak 8–9.000 olyan választónk van (1904. évben 8.682 volt), ki 24 évnél fiatalabb. Ennek oka az, hogy 24 éven aluli egyének ritkán rendelkezhetnek olyan értelmi vagyoni cenzussal, aminőt az 1874:33. tc. megkíván [...]

[...]

[Az értelmi cenzus szükségességéről]

De a korhatár felemelése egymaga korántsem elegendő korlátozása a választói jognak. A 24 éves összes férfinépeségnek (3.889.425) szavazati joggal felruházása a mai hatalmi helyzetet egy csapásra megdöntené. Míg ugyanis ma az 1,1 millió választó között az értelmiség 12,5 %-kal, a különböző gazdasági foglalkozások körében az önálló elem 80,2 %-kal, a munkásosztály 6,1 %-kal (az egyéb és ismeretlen foglalkozásúak 1,2 %-kal) szerepelnek: addig a csupán 24 éves életkorhoz kötött korlátlan általános választói jog behozatala esetén az értelmiség arányszáma 12,5 %-ról 4,2 %-ra, a gazdaságilag önálló elemek arányszáma 80,2%-ról 42,7 %-ra csökkenne, a gazdasági önállással nem bíró munkások száma 6,1 %-ról egyszerre 46,8%-ra szökne, egyes törvényhatóságokban pedig, vármegyékben és városokban egyaránt abszolút többségre emelkednék. S mivel az önálló elemekhez tartozó, egészen kis existenciák sok helyütt értelmileg közelebb állanak a munkássághoz, mint a polgári társadalomhoz, abszolút többséghez juthatnának azok az elemek, amelyeknek ma semmi politikai befolyásuk nincs, és teljesen háttérbe szorulhatnának azok, amelyek ma az egész hatalmat bírják.

Szükségesnek tartom azt, hogy a munkásosztály a képviselőházban megfelelően legyen képviselve. Szükségesnek tartom, hogy a munkások különleges érdekeit és felfogását lehetőleg bizalmukat bíró férfiak képviseljék a házban, s hogy a munkások érdekeinek képviselete hatályos is legyen. De káros lenne az, ha a politikai uralom a munkásság kezébe menne át. Azoknak, akiknek semminemű vagyonuk nincs, s kizárólag csak napi munkájuk béréből élnek, nagy része nálunk még – sajnos – nem bír annyi állandó jövedelemmel sem, hogy azt a műveltséget megszerezhetné, s abban a nevelésben részesülhetne, amely szükséges ahhoz, hogy a nemzet jövője felett való döntő hatalmat megnyugvással reá lehetne bízni. Nem helyes, ha az ország sorsára a legdöntőbb befolyása azoknak van, akiknek vagyonuk nincs, akik — különösen a gazdasági krízisek idejében – könnyen a kétségbeesés tanácsára hallgatnak, akikre a felforgatás, a túl gyors haladás politikája nagy vonzerővel bír.

Hazai viszonyaink között tehát a korlátlan általános választói jog behozatalára komolyan nem is gondolhatunk.

Elkerülhetetlen kötelesség a választói jog némi korlátozásáról gondoskodni.

Vagyoni cenzus felállításához nem folyamodhatunk, mert ez ellenkeznék a kormányprogramul kiindulási pontjával: az általános választói joggal.

Ezért az értelmi cenzushoz kellett fordulni s ennek legalacsonyabb mértékét, az írni-olvasni tudást kellett a választói jog tervezetének alapjául venni. Mivel az írás-olvasás kizárólag mint minimális értelmi cenzus szerepel, azokat is fel kell ruházni választói joggal, akik nem magyarul tudnak írni és olvasni. [...]

Az írni-olvasni tudás – igaz – igen alacsony értelmi cenzus, de megkívánása mégis javítja a választók értelmi átlagát. Ha vannak is az írni-olvasni nem tudók között olyanok, akik minden tekintetben különbek egyes írni-olvasni tudóknál: mégis kétségtelen, hogy a legalacsonyabb értelmi mérték alatt állók között sokkal nagyobb azok száma, akik a választói jog helyes gyakorlatához szükséges képességgel nem bírnak, mint azok között, akik e mérték felett állanak. Azoknak nagy többsége, akik még írni és olvasni sem tudnak, képtelen azokat a kérdéseket megérteni, amelyek felett döntenie kellene.

[A többes szavazat indoklásáról]

Az írás-olvasáshoz kötött értelmi cenzus felállítása azonban még a korhatár emelésével együtt sem képes az állam érdekeit annyira biztosítani, hogy ne legyen szükség valamely további ellensúlyról gondoskodni.

A munkásosztály a 24 éven felüli írni-olvasni tudó férfi népességben (2,618.501) is 43,2 %-ot tesz ki. Tehát az a vagyoni önállósággal nem rendelkező munkásság, amely ma a választók közt 6,1 %-kal szerepel, jövőre 43,2 %-kal szerepelne, ami túlságos gyors térfoglalást jelentene.

Írni-olvasni sok olyan is tud, akinek sem vagyona, sem műveltsége nincs, akire tehát a politikai döntő hatalmat reá bízni egy annyi veszélynek kitett államban, mint aminő a miénk, olyan hiba volna, amelyért felelősséget nem vállalhatok.

[...]

Ily eszközül elsősorban a többes szavazati rendszernek meghonosítása kínálkozik.

A pluralitás eszméje nem új gondolat. Az eszme nagy előharcosának, John Stuart Millnek zászlóbontása óta a pluralitás mellett és ellen egész irodalom keletkezett, és az eszmének nyílt vagy burkolt alakban való megvalósítása mind nagyobb tért hódít.

A pluralitás az általános választói jognak korrektívuma, mely az egyenlő szavazati jog merev igazságtalanságának enyhítésére hivatott. Célja a műveltség, belátás, higgadság legalsó fokán álló tömeg feltétlen uralmát lehetetlenné tenni, vagy legalább is ellensúlyozni, s a műveltebb, higgadtabb, az államfenntartó elem fölényét az általános választói jog behozatala mellett is lehetőleg érvényesíteni. Célja intézményesen biztosítani azt, hogy a nagyon könnyen félrevezethető, rendszerint szenvedélyes és szeszélyes tömeg uralma helyett a józan megfontolás, a politikai hivatottság vihesse az államéletben a vezérszerepet. Célja a szűk körű választói jogból a legdemokratikusabb választói jogra való rögtöni átmenet veszélyeit enyhíteni. Célja a szám mechanikus és zsarnoki uralma helyett a politikai értékek érvényesítését biztosítani. Legyen minden nagykorú férfi állampolgárnak beleszólási joga az állami

ügyekbe; de akinél nagyobb műveltsége, tudása, tapasztalata következtében a közügyek iránt állandóan nagyobb érdeklődés és több érzék feltételezhető, és akit vagyoni és családi viszonyai a hazához erősebb kötelekekkel fűznek: annak a közéletben való közvetlen befolyása nagyobb legyen.

Röviden ezek a pluralitás indokai az elméletben s ezek az indokok vezették vagy vezetik azokat a törvényhozásokat, amelyek a pluralitás elvét egy vagy más alakban meghonosítottak vagy meghonosítani készülnek.

A nyílt pluralitásnak a gyakorlatban két válfaja ismeretes.

Egyik az a kettős szavazati jog, amely Franciaországban a múlt század húszas éveiben, valamint Ausztriában az általános egyenlő választói jognak 1907. évben történt behozatala előtt a kuriális rendszerben divatozott. Az 1820. június 29-ei francia törvény, illetőleg az 1896. június 14-ei osztrák törvény szerint azok a választók, akiknek a törvény fokozottabb befolyást kívánt adni, azon kívül, hogy külön képviselőket választhattak, egyúttal az általános választói joggal felruháztak tömegében (Ausztriában az I–IV. kúria tagjai az V-ben) szintén szavazati joggal bírtak.

A másik válfaj a belga rendszer, mely az értelmiség, a vagyon, a kor és a család figyelembe vételével ad az állampolgároknak egy vagy többes (két vagy három) szavazatot.

A belgiumi többes szavazati rendszer a parlamentben és a parlamenten kívül több mint egy évtizeden át lefolyt szenvedélyes harcok paktumszerű eredménye.

Belgiumban az 1893. évi reform előtt igen szűk körű volt a választói jog, amennyiben mindössze 133.000 egyénnek volt szavazati joga. Belgiumnak a politikai jogok gyakorlásából odáig teljesen kizárt s időközben mindjobban művelődő népe, különösen a nagyon megerősödött s szellemileg és politikai öntudatában egyaránt nagyon fejlődött gyári munkásosztály, erőiesen követelte a választói jogot. Az uralmon levő osztályok, illetőleg az akkori parlamenti többség és ennek vezérlő politikusai ellensúlyt igyekeztek keresni az általános választói jog veszélyeivel szemben. A parlamentben felmerült közvetítő indítványok közül egyik sem tudta megkapni a belga alkotmány szerint megkövetelt 2/3 többséget. Végre a Nyssen képviselő által tett indítvány elfogadásával paktumszerűen a többes szavazati joggal korlátolt általános választói jog rendszere győzedelmeskedett, amelyet akkor a munkásság is elfogadott.

Az 1893. évi szeptember 7-ei belga törvény szerint: általános választói joggal, vagyis egy szavazattal bír minden 25 éves, belga származású vagy honosított férfi, aki valamely községben legalább egy év óta állandóan lakik.

Két szavazata van annak, aki:

1. házas vagy özvegy, törvényes leszármazója van, 35 életévét betöltötte és 5 frank személyi adót fizet;

2. 25 életévét betöltötte és:

a) 2000 frank értékű ingatlannal bír (aminek évi 48 frank kat. hozadék felel meg); vagy

b) belga állampapírból, avagy az általános takaré- és nyugdíjpénztárból 100 frank évi járadékot húz.

Három szavazata van annak, aki 25 életévét betöltötte és

a) a törvényben megjelölt főiskolai diplomával, vagy magasabb középiskolai végbizonyítvánnyal bír, tekintet nélkül az iskolák nyilvános vagy magán jellegére; vagy

b) a törvényben felsorolt közhivatalt, vagy állást tölt, vagy töltött be, illetőleg a törvényben felsorolt magánfoglalkozása van, vagy volt.

[...]

Angliában, melynek választási rendszere pedig nem az általános választói jog alapjára van fektetve, szintén fennáll a többes szavazati jog bizonyos neme, amennyiben a birtok címén több választókerületben szavazásra jogosultak a grófság különböző választókerületeiben gyakorolhatják jogukat. A többes szavazatok száma az összes szavazatoknak több mint 10 %-át teszi.

Poroszországban a többes szavazati joghoz hasonló hatással van az a tény, hogy a választókerület adójának 1/3-át együttesen fizető ősválasztók – tekintet nélkül azok számára – egyenlő számú közvetlen választót (Wahlmann) választanak.

Szászországban a többes szavazati jog alapján álló választási törvényjavaslat van tárgyalás alatt.

Hamburg város új választási törvénye szintén nagyobb súlyt biztosít a nagyobb jövedelmű választóknak, mint aminővel a többiek bírnak.

Romániában is különböző kúriákban szavaznak a társadalom különböző vagyoni elemei, és pedig úgy, hogy a nagyobb vagyonú választókra több képviselő esik.

Angliában a helyhatósági választásoknál igen sokáig a többes szavazati jog rendszere uralkodott. Svéd- és Finnországban a helyhatósági választásoknál ma is a többes szavazati jog van érvényben. Némely választó 25 szavazatot is leadhat.

Lényegileg a pluralitással egyenlő hatású, vagyis tulajdonképpen burkolt pluralitásnak tekinthető a választókerületek aránytalan beosztása is, amelynek többé-kevésbé sűrű példáival majd mindenik államban, különösen a legújabb osztrák választási törvényben találkozunk.

Midőn a törvényhozás különböző számú választónak adja meg az egy képviselő választásának jogát: akkor céltudatosan ad egy választónak több jogot, mint a másiknak; akkor az állam igényei szerint mérlegbe veti az egyesek jogait és az állami érdek szempontjából egyiknek több jogot ad, mint a másiknak.

A legtöbb állam pedig így járt el; tehát a legtöbb állam elfogadta a pluralitás főelvét.

A többes szavazatra főleg ott van szükség, ahol a demokratikus jogkiterjesztés nagyméretű, s megelőzi a vagyonosodás és- műveltség általános elterjedését. Nálunk, midőn a legszűkebb körű választói jogból akarunk nagy ugrással az általános választói jog terére lépni, s az eddigi 1,1 millió választó helyett egyszerre több, mint 2,6 millió állampolgárnak akarjuk a választói jogot megadni, vagyis a választók számát egy csapásra majdnem 150 %-kal szaporítani; midőn ezen nagy jogkiterjesztéssel sok százezer olyan választónk lesz, akinek sem ideje, sem műveltsége nincs ahhoz, hogy politikai kérdésekkel foglalkozzék, akinek semmi előkészütsége nincs a politikai hatalom gyakorlásához, akiket izgató, túlzó jelszavak s lelkiismeretlen demagógok könnyen vezethetnek : nálunk a pluralitás behozatala valóban elengedhetetlen feltétele a választói jog kiterjesztésének.

A mi különleges helyzetünkben, midőn a választói jog fokozatos fejlesztésével megkéstünk, s midőn nem válogathatunk a jogkiterjesztés különböző módozatai között, még az esetben sem zárkozhatnánk el a pluralitásnak viszonyainkhoz mért megvalósításától, ha az eszmének Stuart Mill óta oly tekintélyes apostolai nem lennének, s ha az eszme idáig sehol a világon meghonosítva nem lenne.

Általános közérdek, hogy a hatalom azok kezében legyen, akik a politikai, kérdéseket megérteni képesek, akiknek valami műveltségük van, s akik a túlzottan kockázatos politikától óvakodnak. Nálunk azonban ez még fontosabb, mint másutt, mert Magyarországon helyes politikát folytatni nehezebb, s a helytelen politika következményei sokkal károsabbak, mint sok más államban, s mert a parlament nálunk még nagyobb érdekek letéteményese, mint a legtöbb más országban. Nálunk a parlament szellemi színvonalának és tekintélyének süllyedése nemcsak az állam tényezőinek egymáshoz való viszonyát módosíthatná a közszabadság kárára, hanem veszélybe sodorhatná önálló állami létünket is, amelynek legerősebb bástyája egy tekintélyes és bölcs parlament.

Pedig csak a többes szavazati jog segítségével akadályozhatjuk meg azt, hogy az általános választói jog behozatala után a nálunk – sajnos – még igen nagy számban levő vagyontalan és műveletlen elemek uralkodjanak, s hogy a parlament színvonala, mely első sorban a választóközönség értelmi színvonalától függ, nagy mértékben süllyedjen.

Az általános választói jog és a többes szavazati jog együttes rendszerével elérhető, hogy minden számba vehető érdek képviselve legyen, és hogy a döntés – ennek dacára – az értelmileg fejlettebb s az állam történelmi jellegével rokonszenvező elemek kezében maradjon. E rendszer segítségével új millióknak adhatunk jogot, anélkül, hogy az eddigi vezető elem majorizáltatnák. E rendszer segítségével elérhetjük, hogy mindenki magát az állami élet egyik intézőjének tekintse, hogy senki se legyen a legbecsesebb közjogból kizárva, és még se legyen a hatalom teljesen azok kezében, akik azt ép oly kevésbé képesek az ország, mint saját maguk valódi érdekében felhasználni.

Igaz, hogy a többes szavazati jog a Rousseau és iskolája által felállított individualizmus elvével sarkalatos ellentétben áll, és semmiképp sem egyeztethető össze azzal az elmélettel, amely az általános választói jogot minden ember természetes és egyenlő jogára alapítja. Ez az elv azonban tarthatatlan s az elmélet és gyakorlat szempontjából egyaránt túlhaladott álláspont. A választói jog nem a társadalmat alkotó egyének vele született joga, hanem az államalkotó kultúremler szerzett joga. A választói jog megállapításánál az állam joga ahhoz, hogy jó törvényhozása és kormányzata legyen, nagyobb súllyal bír, mint az egyén igénye a szavazati joghoz. A jogegyenlőség elvéből nem folyik a politikai jog egyenlőségének elve, mely teljes mértékben sehol és soha t sem vitetett s nem is vihető keresztül; mert egyszerűen olyan államszervezet el nem képzelhető, amelyben a valóságban mindenki egyenlő politikai joggal bírna, s mert másrészt a különböző politikai értékek egyenlő politikai joga elvileg is helytelen. Hogyan ismerhetnők el a politikai jogok egyenlőségének elvét különösen olyan államban, amelynek monarchikus kormányformája van, ahol született törvényhozók vannak, ahol a virilizmus intézménye létezik?

A politikai jog alkalmazkodása a politikai képességhez feltétlenül igazságos. A nehézség mindig csak a politikai képesség helyes értelmezésében áll, amely teljes pontossággal persze sehol sem sikerülhet. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy ott, ahol nagyban és egészben véve a nemzet érdemesebb rétegei nyerik el a több jogot; ahol a hatalom megoszlása nem egyoldalúlag egy érdek vagy osztály uralmát biztosítja; ahol abból egy osztály és foglalkozás sincs kizárva: ott a legdemokratikusabb társadalom is belenyugodott a politikai jog egyenlőtlen voltába.

A jelen törvényjavaslatban tervezett pluralitás nem másolata valamely külföldi rendszernek, hanem egészen különleges magyar intézmény, amely hazai viszonyainkhoz, a hazai követelményekhez alkalmazkodik.

[...]

E rendszer szerint az a munkásosztály, amely eddig a választók között mindössze 6,1 %-kal szerepelt, ezentúl a mindenkire (tehát a polgári társadalomra nézve is) egyaránt kötelező minimális értelmi cenzus birtokában teljes számmal bejutna az egyes szavazati választók közé, s az összes szavazatok 36,3 %-át tenné ki. Több munkás választó (1.130.083) lesz, mint amennyi választó ma egyáltalán van (1.119.621). Sőt ugyanaz a munkásosztály, amely idáig jóformán teljesen ki volt zárva a választói jogból, jövőre plurális szavazathoz is jutna, amennyiben a munkásosztályból 294.297, vagyis közel 300.000 egyén ruházhatná fel kettős szavazati joggal, tehát majdnem ötször annyi munkás, mint amennyi ma egyáltalán választói joggal bír, úgy, hogy a munkás szavazatok száma a mostani 66.000 helyett 1.400.000-et tenne ki. A pluralitás nem a munkásosztály ellen, hanem – minden osztály-, felekezeti és nemzetiségi megkülönböztetés nélkül – a tudatlanság túlhatalma ellen irányul, s a munkásság óriási előhaladását jelenti.

A tervezett többes szavazati rendszer oly kategóriákat kíván felállítani, amelyek bármelyik társadalmi osztály jóra való elemei részére állandóan nyitva vannak; nemzetiségek és osztályok megkülönböztetése nélkül mindazok részére megadni akarja a kettős vagy hármas szavazati jogot, akiknél az államügyek intézésére való befolyáshoz szükséges érettség, megbízhatóság, a társadalmi rend iránt való érzék feltételezhető. [...]

[Az analfabéták közvetett választójogáról]

Tekintettel az analfabéták ezen számára, felmerült előttem az a kérdés, hogy az analfabétáknak kell-e valaminő alakban választói jogot adni? Helyes-e őket teljesen kizárni a választók köréből? Mivel az írás-olvasást olyan könnyen és olcsón lehet megtanulni, hogy csaknem mindenki megszerezheti a választói jogot, ha arra valóban súlyt helyez, s mivel nagy átlagban az írni-olvasni nem tudók értelmi színvonala az írni-olvasni tudóké alatt áll, tehát amazok kizárása az állam szempontjából indokolható: az analfabéták felvételét elkerülhetetlennek nem tartom. Sőt károsnak tartanám — mint fentebb már kifejtettem — azt, ha nekik ugyanaz a jog adatná, mint az írni-olvasni tudóknak. De mégis méltányosnak és célszerűnek tartom rájuk is tekintettel lenni. Sok becses elem van közöttük, s talán sok keserűséget okozna nekik, ha teljesen mellőzötnének.

Ezért vizsgálat tárgyává tettem azt a további kérdést, hogy a mostani választók közt levő analfabéták jogosultságát egészben vagy részben, átmenetileg, az illetők személyéhez kötötten ne tartsuk-e fenn; vagy pedig, hogy az összes analfabéták bizonyos csoportjait közvetlen választói joggal (egyes szavazattal) ne lássuk-e el, illetőleg, hogy az összes analfabétákat a közvetett választói joggal ne ruházzuk-e fel?

[...]

A régebben meglehetősen elterjedt közvetett választási rendszer ma már kiveszőben van. A nyugati államok között csupán Poroszországban és Szászországban (ahol azonban most tárgyalják a közvetlen választási rendszerről szóló törvényjavaslatot) áll fenn. Azon felül Romániában és Horvát-Szlavónországok falusi választókerületeiben áll fenn a közvetett választói jog. De bár e rendszer ma már az irodalomban is túlhaladottnak tekinthető, nálunk az analfabétáknak közvetett választói joggal felruházása nem volna visszaesés. Mert ha viszonyaink között — mint láttuk — arról szó nem lehet, hogy az összes nagykorú férfiak egyenlő szavazati jogot nyerjenek, s ha nálunk csak a között a két módozat között lehet választani, hogy az analfabéták vagy egészen mellőztessenek, vagy pedig közvetett választói joggal ruháztassanak fel: akkor az utóbbi módozat elfogadása, mint a választói jognak kétségen kívül nagyobb területre kiterjesztése, éppen a szabadelvű felfogás érvényesítése. Különben is ez az intézkedés csak átmeneti jelleggel bírna, mert az írni-olvasni tudás terjedésével a közvetett választási rendszer fokozatosan megszűnnék, s kis fáradsággal mindenki megszerezhetné a közvetlen választói jogot is. A közvetett választás némi politikai iskolázottságot adhatna az analfabétáknak is. A névjegyzék elkészítésével járó nehézségek is kisebbek volnának ez esetben, mint az előbb említett esetekben.

Az összes analfabétáknak 10-es csoportonként közvetett választói joggal felruházása a következő számszerű eredményekre vezetne.

A 24 éven felüli írni-olvasni nem tudó, magyar honos, polgári férfi-egyének összes száma 1.270.924, vagyis ennyi ősválasztó lenne. Ezek 1/10-e, vagyis 127.092 közvetlen választó lenne, amely számból 68.558 a munkásokra esik.

[...]

Mivel tehát az analfabétáknak közvetett választói joggal való felruházása a választásra jogosultak összeállítását, jellegét döntően nem befolyásolja, s általa elérhető, hogy teljesen senki, akiben egyébként a választói jog általános kellékei megvannak, ne legyen a választók köréből kizárva: a törvényjavaslat az analfabétákra vonatkozólag a közvetett választási rendszer alapján áll. [...]

[A titkos szavazás hátrányairól]

Az általános indokolás rendén egy kérdésről: a szavazás módjáról kívánok még részletesebben megemlékezni.

A választási eljárásban a legfontosabb kérdések egyike, hogy a szavazás titkos legyen-e vagy nyilvános.

Egy törvényjavaslat indokolásának nem lehet feladata az, hogy az összes felhozható érveket felsorolja, amikor olyan kérdésről van szó, amelyet az elmélet és a gyakorlat egyaránt már bőven megvitattott.

De nem zárkozhatom el az elől, hogy ne hozzam fel azokat a főérveket, amelyek arra bírtak, hogy a nyilvános szavazás megtartását hozzam javaslatba.

Nem tartanám helyesnek azt, hogy a választói jog terén egyszerre mindent megdöntsünk.

A jelen javaslat tetemesen megváltoztatja a politikai hatalmat gyakorló választóközönség összeállítását. A többes szavazati jog célja ugyan az, hogy a már kipróbált elemek súlyát a jövőben is biztosítsa, azonban csak a tapasztalat fogja megmutatni, hogy sikerül-e ezt a célt teljesen elérnie?

Midőn milliókat ruházunk fel politikai hatalommal, és midőn olyan lépést teszünk, amelynek következményeit nem lehet minden vonatkozásban előre teljes határozottsággal kiszámítani: ugyanakkor ne változtassuk meg azt a módot is, amellyel eddig nálunk a választásokat meg-/ ejtették. A túl rohamos változás mindig megakadályozza a szerves, az egészséges haladást.

Azok is megvárhatják az új törvény tényleges hatását, akik a titkos szavazati jog elvi barátai, mert a választók számának nagyfokú megszorodása, valamint a választás decentralizációja előreláthatólag úgyis nagyot változtatnak a jelenlegi állapotokon, amelyek miatt eddig sokan a titkos szavazást sürgették. Midőn minden kerületnek jelentékenyen nagyobb számú választója van, a megvesztegetés és a kormány esetleges nyomása a választókra nem járhat többé annyi eredménnyel, mint eddig. Ha esetleg az egymillió jelenlegi

szavazó tekintélyes részét a kormánynak sikerült is néha mesterséges eszközökkel megnyerni, ennyi sikert bizonyára nem érhet el a több milliónál.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a vesztegetés főleg a választás napján történik. Ha a jelöltek és korteseik a szavazások eredményeit minden pillanatban nem tudhatják, ha tevékenységüket (ide értve a vesztegetést is) nagy területre kell kiterjeszteniük: akkor a dolog természete szerint nagyon meg lesz nehezítve a vesztegetés, mely súlyos áldozatokkal egybekötve, igen kétes eredménnyel bíztat.

Ha a közvélemény a javaslatnak törvény erejére való emelkedése után azt tapasztalná, hogy a jövő veszélye nem a túlzóknak a lelkekre gyakorolt terrorizmusa, nem az üres jelszavak varázsereje, nem a szavazatok elforgácsolódása, nem a politikai irányok ötletszerű szeszélyes változékonysága, s nem a következetes és állandó kormányzás nehézsége, hanem a korrupció és a fölülről jövő mesterséges nyomás: akkor még mindig lesz idő a tapasztalatok eredményét leszűrve, a szavazás rendszerét megváltoztatni.

Ha a közvélemény a titkos szavazást külön, egymagában veheti majd bíráló alá, olyankor, amikor újabb jogkiterjesztés nem fog vele járni: talán inkább elfogadhatja azt, ami nagyon radikális természetű más reformok mellett ma teljes joggal súlyos aggodalomba ejti. Politikai érzésünk fogyatékoságára vallana, ha minden kérdést minden irányban egyszerre akarnánk megoldani és új alapokra helyezni.

Ha a többes szavazati jog, vagy a nyilvános szavazás be nem válnak, és a bekövetkező tények azoknak adnának igazat, akik ma ellenük nyilatkoznak: aránylag könnyű lesz az egyenlő választói jogot és a titkos szavazást megállapítani. Könnyű lesz ezt abban az esetben megtenni, ha a körülmények megváltoznak, és károsná válik az, ami ma üdvös. Ha ellenben ma állunk rá erre a legradikálisabb megoldásra és bebizonyulna, hogy az nem válik be: akkor csaknem lehetetlen lesz a többes szavazati jogot behozni, vagy visszaállítani a nyilvános szavazást. Ha mindenki bír szavazati joggal és pedig egyenlővel: nagyon nehéz lenne joguktól megfosztani azokat, akik nem bizonyultak érdemeseknek annak gyakorlására, vagy a különböző elemek között különbséget tenni és egyiknek több jogot adni, mint a többieknek, akikkel addig egyenlő joggal bírtak. Ha a választó megszokta szavazati jogát olyan egyéni jognak tartani, amely felett minden kritika kizárásával tetszése szerint titokban rendelkezik: akkor nem fog többé abba belenyugodni, hogy az nyilvánosan gyakorlandó jognak minősítették.

De nemcsak ezen szempontból nem vettem fel javaslatomba a titkos szavazást, hanem azért sem, mert meggyőződésem szerint több és sokkal nyomatékosabb érv szól ellene, mint mellette.

A titkos szavazás mindenütt ellentétben van a társadalom felfogásával, szokásaival és érzésével. Szabad országban az egész politikai élet a nyilvánosságon alapul és arra van berendezve, hogy mindenkinek politikai meggyőződését és állásfoglalását tisztán láthatóvá tegye. A közvélemény csak nyilvánosság mellett irányíthatja az eseményeket, csak a nyilvánosság útján alakulhatnak ki a nézetek, csak a nyilvánosság tájékoztathatja a parlamentet és a kormányokat a nemzetek hangulata és törekvései felől, nyilvánosság nélkül a politika sötétben tapogatózik. A parlamentáris rendszerrel együtt jár a törekvés, a pártokat állandóan megszervezni és a választókat lehetőleg egyes pártok keretei közé állítani. Választási küzdelmek idején minden erőfeszítés erre a célra irányul. A legnagyobb politikai erők ezen következetes erőfeszítésének sikerét nagyon megkönnyíti a társadalom erkölcsi felfogása is. Az erkölcsi érzés mindig elítéli azt, aki nem mer színt vallani, akiről nem tudni, hogy kivel tart és mit akar. A társadalom azokat becsüli, akiknek megvan a bátorságuk véleményük kifejezésére.

[...]

A titkos szavazás megállapítása gyengíti azt a helyes erkölcsi elvet, hogy mindenkinek lelkiismeretben kötelessége, hogy bírjon a vélemény szabad nyilvánításának bátorságával. Csak káros hatással lehet az a törvény, mely ahelyett, hogy a nyíltságot tenné kötelességgé, a titkolódzás jogát erősíti meg.

[...]

Végül nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a titkos szavazás a választói jog természetével ellenkezik. A választói jog eminens közjog, amelyet nem egyéni, hanem közérdekből kell gyakorolni. A közérdekű jog gyakorlása felelősséggel jár; azt a nyilvános ellenőrzés elől elvonni nem lehet.

A magyar közélet minden mozzanata nyilvános. A történelmi tradíciókkal s a magyar nép jellemével nem tartom összeegyeztethetőnek, hogy a nemzet részvétele a legfontosabb közjogi aktusnál a titkosság leple alatt történjék.

[...]

Budapest, 1908. évi november hó 11-én.

gróf Andrássy Gyula, s. k.
m. kir. belügyminiszter

Kovács Gyula 1910. július 10-ei indítványa

(Képviselőházi irományok, 1910. I. kötet, 30. sz.)

A választójog helyes megalkotása képezi a magyar nemzet további fennállásának és boldogulásának alapját. A választójog kiterjesztése immár évtizedek óta húzódik, tovább nem halasztható.

A választási törvény mielőbbi megalkotása céljából küldjön ki a képviselőház 21 tagú bizottságot, mely a viszonyok alapos mérlegelésével záros határidőn belül jelentést tegyen, miként javasolja az új választási törvény megalkotását, hogy ez Magyarország további fejlődését biztosítsa.

Budapest, 1910. július hó 10-én

Kovács Gyula, s. k.
a gyomai választókerület
országgyűlési képviselője

Gróf Zichy Aladár 1912. április 16-ai indítványa

(Képviselőházi irományok, 1910. XV. kötet, 489. sz.)

Válasszon a Képviselőház egy 60 tagú pártközi bizottságot, melynek feladata a véderőjavaslatok tárgyalása alatt az alkotandó választói törvényjavaslatok alapelveit megállapítani.

Utasítsa a Ház a kormányt, hogy ezen bizottság tanácskozásai során megállapított elvi alapokon sürgősen készítse el a választási reformról szóló törvényjavaslatokat és terjessze azokat nyomban a Ház elé.

Budapest, 1912. április hó 16-án

gróf Zichy Aladár, s. k.

Kossuth Ferenc 1912. június 1-jei napirend előtti felszólalása

[Képviselőházi napló, 1910. XVI. kötet, 392–394.o.]

„[...] Egy év óta megakasztja a ház előtt fekvő véderőjavaslat az országgyűlésnek tárgyalásait, bár mindenki érzi annak szükségét, hogy hozassék létre ha lehet, egy olyan állapot, amely annak a két nagy kérdésnek megoldását elősegítse, amely az ország előtt van, t. i. a véderő reformjának és a választói jog reformja kérdésének. Minthogy az ellenzék belátja, hogy ezt másképpen elérni nem lehet, mint úgy, ha követeléseinek egyöntetűségét megállapítja, arra az elhatározásra jutott, hogy megállapodjék oly pontozatokban, amelyek a szövötkezett ellenzék minden pártjának meggyőződése szerint a békés megoldáshoz vezetnek.

Mi azt hisszük, hogy a békés megoldáshoz leginkább fog vezetni az, hogyha nem elzárkózott tárgyalások folytattatnak, hanem hogyha a nemzet színe elé terjesztjük és itt a parlamentben adjuk át az említett pontozatokat.

[...]

Elsősorban felolvasnám a választói jog reformjára vonatkozó pontozatokat:

I. A választói jog alapja az értelmiségi cenzusnak az a minimuma, amelyet az állam közoktatásügyi törvényei az állam minden polgárától megkövetelnek; tehát legalább is az általánosan és ingyenesen kötelező elemi népiskolák hat osztályának végzése és erről az 1908:46. tc. 7. §-a szerinti ingyenes bizonyítvány felmutatása. A kormány utasítatik, hogy záros határidő alatt a törvénynek megfelelő népiskolák kellő számának felállításáról gondoskodjék ott, ahol még nincsenek, úgy, hogy az állam minden polgára abban a helyzetben lehessen, hogy e kötelező tanfolyamokat a törvény által kijelölt 6 és 12. életévek közt elvégezhesse. [...]

II. Addig is, míg gyakorlatilag elérhető lesz kizárólag erre az alpra helyezkedni a választói jogosultság megállapításánál, a következő elvek veendőek figyelembe:

III. Tekintet nélkül az új törvényben megállapítandó minősítésre, választói joggal bírnak mindazok, kik az utolsó öt év választói lajtsromainak valamelyikében felvétettek, hacsak a jogalap reájuk nézve meg nem szűnt, amelyen választói jogosultsággal bírtak.

IV. Országgyűlési képviselői választásoknál választói joggal bír minden magyar illetőségű állampolgár, aki tíz év óta a magyar állam polgára, írni és olvasni tud, 24. életévét betöltötte, s ugyanazon választókerületben egy év óta állandó lakással bír. Az írni- és olvasni tudás igazolása gyakorlatilag a törvényben megállapítandó módon történik.

[...]

VII. Az írni-olvasni tudás igazolása alól fel vannak mentve:

- a) akik legalább hat polgári osztályt, vagy annak megfelelő iskolai osztályokat végeztek;
- b) akik bármely címen összesen legalább húsz (20) korona egyenes állami adót fizetnek.

VIII. Úgy a cselekvő, mint a szenvedő választói jogot tíz évre elvesztik, akik az állam egysége vagy magyar nemzeti jellege elleni izgatásért jogerős ítélettel elítéltek; másodízben való elítéltetés úgy az aktív, mint a passzív választói jognak mindenkorra való elvesztését vonja maga után.

IX. A szavazás nagyközségenként, illetve körjegyzőségenként, városokban pedig szavazókörönként történik. Átlag minden ezer szavazóra egy szavazatszedő küldöttség alakítandó. Titkos szavazás esetén a szavazás ambulatórius bizottság által egymás után következő napokon teljesítendő. Nyílt szavazás esetén a szavazás az egész kerületben egy napon történik. A szavazás királyi bíró ellenőrzésével foganatosítandó, a kiküldött bíró a szavazás lefolyásáról hiteles tanúsítványt állít ki.

[...]

XII. A szavazás titkos a törvényhatóságú és rendezett tanácsú városokban, a 15.000-nél nagyobb lakosságú községekben, továbbá bármely választókerület oly községében, ahol oly ipartelep vagy

bányavállalat van, mely ezernél több férfimunkást foglalkoztat. Végül oly kerületekben, ahol az írni és olvasni tudók 24 éven felüli férfilakosságának arányszáma a 60%-ot eléri.

A kormány utasítandó, hogy amint a többi kerületekben az írni-olvasni tudás ezt a határt eléri, terjesszen be törvényjavaslatot a titkos szavazásnak további kiterjesztésére nézve e kerületekre vonatkozólag.

[...]

XV. A kerületek eddigi igazságtalan beosztása kiigazítandó, és a kerületek új beosztása a választási törvénybe iktatandó.

XVI. A törvényhatósági és községi választói jogosultság újabb rendezéséig az eddigi törvényeken alapuló választói jogosultság marad érvényben.

Ezekből állanak a mi pontozataink, és csakis felvilágosításul teszem hozzá, hogy ezek szerint körülbelül 2.400.000 volna a választók száma. [...]"

1913. évi 14. törvénycikk
az országgyűlési képviselők választásáról

Első fejezet

A választói jogosultság és a választhatóság

1. § Országgyűlési képviselőválasztói joga van a férfinemhez tartozó minden magyar állampolgárnak, ha a választói életkort elérte (2. §), állandó lakóhelye van (3. §) és a választói joghoz megkívánt különös kellékek valamelyikének megfelel (4-7. §).

2. § A választói életkort a magasabb értelmiségűek (4. §) huszonegyedik életévük, mások harmincadik életévük betöltésével érik el.

[...]

4. § Attól, aki a középiskolának (főgimnáziumnak, főreáliskolának), vagy ezzel tanértékre nézve egyenrangú más polgári vagy katonai tanintézetnek legmagasabb osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte, vagy akinek olyan állása vagy foglalkozása van, vagy volt, amelyhez a törvény értelmében legalább ugyane tanintézetek valamelyikének elvégzése szükséges, a választói jogosultságokhoz egyéb különös kellék nem kívántatik.

5. § Aki az elemi népiskola hatodik osztályát, vagy az ezzel a választói jogosultság szempontjából legalább egyenlő értékű más iskolai osztályt vagy más tanfolyamot sikeresen elvégezte, annak abban az esetben van választói joga, ha még a következő különös kellékek valamelyikének megfelel:

1. legalább két korona egyenes állami adóval van megróva; vagy

2. iparendély vagy iparigazolvány alapján önállóan ipart űz, vagy kereskedést folytat; vagy

3. olyan alkalmazott, aki:

a) ipari üzlet vagy vállalat körében - ideértve a bányászatot, kereskedelmi és iparszerűen folytatott közlekedést is - bármennyi idő óta, de nem csupán alkalmilag felfogadott napszámosként van alkalmazva; vagy

b) az őstermelés körében vezetőmunkási vagy felügyelői tennivalók végzésére bármennyi idő óta van alkalmazva (11. §); vagy

c) az a) és b) pont alá nem esik, de köz- vagy magánszolgálatban ugyanannál a munkaadónál bármely foglalkozás körében legalább három év óta van állandóan alkalmazva; vagy

4. valamely választónak mezei gazdaságában, ipari üzletében vagy vállalatában mint segítő családtag (11. §) működik; vagy

5. a katonai vagy csendőrségi szolgálatban altiszti fokozatot ért el.

6. § Aki írni és olvasni tud anélkül, hogy az 5. §-ban meghatározott iskolai képzettsége lenne, annak csak akkor van választói joga, ha a következő különös kellékek valamelyikének megfelel:

1. akár egy adónemből külön, akár több adónemből együttvéve, legalább húsz korona egyenes állami adóval van megróva; vagy

2. iparendély vagy iparigazolvány alapján önállóan ipart űz, vagy kereskedést folytat, ha legalább egy segéd munkást állandóan alkalmaz, vagy akár egy adónemből külön legalább tíz korona, akár több adónemből együttvéve legalább húsz korona egyenes állami adóval van megróva; vagy

3. olyan alkalmazott, aki:

a) ipari üzlet vagy vállalat körében - ideértve a bányászatot, kereskedelmet és iparszerűen folytatott közlekedést is - nem csupán alkalmilag felfogadott napszámosként van alkalmazva, ha vagy iparostanonc volt és a tanviszony befejeztével az iparhatóságtól bizonyítványt kapott, vagy az utolsó öt évi időtartamon

belül akár egyfolytában, akár megszakításokkal legalább három éven át ugyanegy ipari munkanemben (szakmában) dolgozott; vagy

b) az 5. § 3. b) pontjában megjelölt őstermelési vezetőmunkás vagy felügyelő; vagy

c) az a) és b) pont alá nem esik, de köz- vagy magánszolgálatban ugyanannál a munkaadónál bármely foglalkozás körében legalább öt év óta van állandóan alkalmazva; vagy

4. az 5. § 4. pontjában megjelölt segítő családtag; vagy

5. az 5. § 5. pontjában megjelölt kiszolgált altiszt.

7. § Attól, aki írni és olvasni nem tud, a választói jogosultsághoz különös kellékül az kívántatik, hogy akár egy adónemből külön, akár több adónemből együttvéve legalább negyven korona egyenes állami adóval legyen megróva.

[...]

13. § A választói jogosultsággal összeférhetetlen közszolgálat miatt ki van véve a választásra jogosultak közül:

1. a fegyveres erőnek és a csendőrségnek állandó vagy ideiglenes tényleges szolgálatban álló tisztje, katonai lelkésze, rangosztályba nem sorozott havidíjasa és a legénység tagja, ideértve az ideiglenesen szabadságoltakat is, nem értve azonban ide a fegyveres erő ama tagját, aki törvényszabta kötelezettsége szerint fegyver- (szolgálati) gyakorlatot teljesít s e végből áll a meghatározott időn belül tényleges szolgálatban;

2. az állami, törvényhatósági vagy községi rendőrség legénységének tagja, nem értve ide a fegyverviselésre jogosított más polgári alkalmazottakat (pénzügyőr-, mező-, erdő-, hegyőr stb.).

14. § A választói jogosultságból ki van zárva az:

1. aki gondnokság alá van helyezve, vagy akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

2. aki elmebeteg, akkor is, ha még nincs gondnokság alá helyezve;

3. aki csőd alatt áll;

4. aki közjótékonyágban vagy közsegélyben részesül, illetőleg abban részesült és attól a naptól, amelyen a részesülés megszűnt, egy év még el nem telt, ideértve azt is, aki népházban, szükséglakásban vagy más menhelyszerű intézményben ingyen vagy a lakás ellenértékéül nem tekinthető díjért lakik vagy lakott, nem értve ide azonban azt, aki betegsegélyező-, baleseti-, rokkantsági- vagy más efféle pénztárból kap segílyt vagy járadékot, aki elemi csapás miatt kapott segílyt, végül aki, vagy akinek gyermeke ösztöndíjban részesül, tanpénz vagy vizsgadíj alól mentetett fel;

5. aki, vagy akinek vele közös háztartásban élő felesége bordélyüzletet tart;

6. aki nyilvános helyen botrányt okozó részegség miatt két éven belül öt koronát meghaladó pénzbüntetésre legalább két ízben jogerősen el volt ítélve, és az utolsó büntetés kiállításától vagy elévülésétől számított egy év még el nem telt;

7. akinek választói joga az országgyűlési képviselőválasztások érvényessége felett ítélő bíróság (164. §) határozatával fel van függesztve;

8. aki büntett vagy vétség miatt szabadságvesztés-büntetésre van ítélve, az ítélet jogerőre emelkedésétől a kiszabott büntetés kiállításáig, kivéve, ha a büntetés feltételesen fel van függesztve, vagy királyi kegyelem útján elengedett vagy elévült; aki feltételes szabadságon van; aki büntett vagy vétség miatt jogerős bírói határozattal elrendelt vizsgálati fogságban van;

9. aki nyereségvágyból elkövetett, vagy az állam ellen irányuló, vagy a büntettekről és vétségekről szóló 1878:5. tc. 172. §-ának második bekezdésébe, vagy a büntetőtörvénykönyvek stb. módosításáról szóló 1908:36. tc. 43–44. §-aiba, vagy a kivándorlásról szóló 1909:2. tc.-be ütköző büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés-büntetésre volt ítélve, a kiszabott büntetés kiállításától vagy elévülésétől számított öt év alatt, ha pedig ugyane büncselekmények valamelyike miatt egy ízben már el volt ítélve, az újabban kiszabott büntetés kiállításától vagy elévülésétől számított tíz év alatt;

10. aki politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére van jogerősen elítélve, az ítéletben megállapított idő alatt.

[...]

16. § A választói jogot csak személyesen lehet gyakorolni. Minden választónak egy szavazatra van joga.

[...]

Második fejezet

A választókerületek és a szavazókörök

20. § Az országgyűlési képviselők választása választókerületenként történik.

Minden választókerület egy képviselőt választ.

21. § A választókerületek és székhelyük megállapításáról külön törvény rendelkezik.

[...]

Ötödik fejezet

A választás

[...]

96. § Ha a választás a 91. § értelmében el nem marad, a választási küldöttség a választás napján a választókerület székhelyén megjelenni köteles akkor is, ha csupán egy a jelölt.

A választási elnök a választási eljárást reggel 8 órakor megnyitja is ha csak egy a jelölt, ezt megválasztott országgyűlési képviselőül jelenti ki és az eredményt a hirdetményben (82. §) megállapított helyen kihirdeti.

Ha több a jelölt, szavazásnak van helye.

[...]

108. § A választót a szavazásnál rábeszélni vagy más módon befolyásolni nem szabad. Kérdést a választóhoz csak a szavazatszedő küldöttségi elnök intézhet s ez is csak feladatának korlátai között.

A választás alatt a szavazóhelyiséget magában foglaló egész épületben s ennek a szavazatszedő küldöttségi elnök által területileg meghatározott környékén beszéd tartása, a választók rábeszélése s általában minden olyan cselekmény tilos, amely a választás eredményét befolyásolhatja.

A választóknak a választáshoz, illetőleg szavazáshoz fegyvert, botot vagy tetteges bántalmazásra alkalmas más eszközt magukkal vinniük nem szabad.

[...]

112. § Budapest székesfőváros, Fiume városa és kerülete, valamint a törvényhatósági joggal felruházott többi városok választókerületeiben a szavazás titkos.

Más választókerületekben a szavazás nyilvános.

113. § Nyilvános szavazásnál a választók előszóval szavaznak.

[...]

117. § Titkos szavazásnál a választók borítékba zárt szavazólappal szavaznak.

[...]

Az 1913. évi 14. törvénycikk indokolása

[részletek]

[A választójogi reform szükségességéről]

A magyar választói jogrendszer mélyreható reformálását általánosan ismert okok teszik elkerülhetetlenné. Választói jogunk egészben véve ma is az 1848. évben lefektetett alapokon nyugszik, mert 1874. évi választói törvényünk lényegileg megtartotta azt a vagyoni és értelmi cenzust, amelyet az 1848. évi törvényhozás megállapított. A parlamenti reform szükségét ennek a nagyon is elavult választói jognak szűk körű és igazságtalan rendszere érlelte meg, különösen pedig az a két visszásság, hogy egyfelől a ma uralkodó választói jogcím: a földbirtok-, illetőleg a földadó-minimum egyes országrészek, vármegyék, sőt egyes választókerületek területén is kirívó aránytalanságokat mutat, s hogy másfelől az ipari munkásság a választói jogból jóformán ki van zárva. A választójogi visszásságokat fokozta a választókerületek beosztásának aránytalansága és a választókerületek székhelyén végbemenő centralizált választási eljárás tarthatatlan volta.

A reform gondolata kezdetben csak jámbor óhajtásként élt a választói jogból kizárt társadalmi rétegek körében. Az irodalom és a politikai sajtó inkább csak elméleti kérdésként foglalkozott vele. A parlament kapuján is csak igen szerényen kopogtatott, s egyes politikusoknak és kisebbségi pártoknak időnkint felvetett erre irányuló kívánságai huzamosabb időn át nem tudtak olyan visszhangot támasztani, amely a többséget és a kormányt a választói reform kezdeményezésére indította volna.

A választói reform csakis akkor kezdett az elméleti fejtegetések ködéből kibontakozni és lépett a gyakorlati politika aktuális kérdései közé, amikor a választásról választásra gyarapodó közjogi ellenzék, a függetlenségi és 48-as párt ezt a reformot egyik programpontjává tette, s amikor a párt vezére, Kossuth Ferenc, 1903. december havában pártja nevében követelte különösen a cenzus leszállítását, a választókerületek arányosítását és a községenként való szavazást.

Az akkori miniszterelnök, gróf Tisza István, annak jelzése mellett, hogy minden liberális politikának végcélja az, hogy lehetőleg a nemzet egyetemét ruházza fel politikai jogokkal, és hogy a kormány programjához tartozik a választói jog kiterjesztése, a reformra vonatkozó törvényjavaslat előkészítő munkálatainak megindítását kilátásba helyezte. Ígéretének beváltásaképp az összes pártok vezérebereinek és más szakférfiaknak bevonásával mindjárt 1904. év január hó 20-ára ankétet hívott össze és ennek befejezése után részletes statisztikai adatgyűjtést rendelt el. Az ország minden 20 évnél idősebb magyar állampolgár férfi lakosára kiterjedő ez az ad hoc népszámlálás juttatott először mindazoknak a részletes statisztikai adatoknak birtokába, amelyek egy parlamenti reform komoly előkészítéséhez okvetlenül szükségesek.

Az 1905. év január havában végbement általános választásokon a választójogi reform kérdése már erősen előtérbe lépett. A választói jog szűkebb vagy tágabb keretű kiterjesztésének gondolata minden párt és minden jelölt programjában szerepelt. A kormány hivatalos programja is hangsúlyozta, hogy a választói jogot ki kell terjeszteni addig a határig, ameddig az ország közviszonyainak felforgatása és a nemzeti politika nagy érdekeinek csorbítása nélkül el lehet menni.

Rövid idő alatt nagy és váratlan politikai fordulat történt. Az 1905. évi általános választások után egyelőre parlamentáris kormány nem alakulhatott. Az ekkor kinevezett Fejérváry-kormány, Kristóffy József belügyminiszter kezdeményezésére, felvette programjába az általános választói jogot. Így került meglepetésszerűen és minden előkészület nélkül a kormányprogram élére az a radikális eszme, amelynek gyakorlati megvalósítását addig a legszélsőbb álláspontot képviselő kisebbség sem merte volna a közeli jövő lehetőségei közzé számítani. Annál kevésbé gondolt addig aktív magyar államférfiú arra, hogy azt egyhamar realizálja.

Kristóffynak 1905. végén közzétett javaslata az általános, egyenlő, közvetlen választói jog, a titkos és decentralizált szavazás alapjára volt fektetve. A javaslat választói jogot akart adni minden 24 éves magyar állampolgár férfinak, aki írni-olvasni tud, és akinél a politikai jogok megállapításánál általában szokásos kizárási okok fenn nem forognak. A javaslat ezen felül két országgyűlési ciklusra, vagyis 10 esztendőre, átmenetileg meg akarta hagyni választókul a mostani analfabéta választókat is.

E javaslat törvénnyé válása egyértelmű lett volna a különböző társadalmi osztályok politikai erőviszonyainak teljes felforgatásával. A képviselőválasztók számát az akkori 970.000-ról 2,621.000-re, illetőleg az addigi analfabéta választók beszámításával egy csapásra 2,814.000-re, majdnem háromszorosra emelte volna, amely szám az írni-olvasni tudók rohamos szaporodása folytán ma már jóval meghaladná a hárommilliót.

Kristóffynak tizenkét §-ból álló, csupán az általános alapelveket tartalmazó, rövid törvényjavaslat-tervezete nem került a parlament elé. De, mint Európa-szerte mindenütt, Magyarországon is jelentkezett a választói jog követelésének az a jellemző következménye, hogy amint a kérdést a kormány, vagy valamelyik párt érdemlegesen, gyakorlati formába öntve napirendre hozza, azt többé megoldatlanul a háttérbe szorítani nem lehet.

Így történt, hogy a Wekerle-kormány, amely 1906. április havában – a választói jog tekintetében is – a legelterjedtebb felfogású politikai pártok vezéréiből alakult meg, kénytelen volt programjába paktumszerűen felvenni azt, hogy a választói jog reformját „legalább olyan széles alapon” oldja meg, mint a Kristóffy-féle tervezet.

E politikai kötelezettség alapján épült fel az a második, most már a részletekig kidolgozott választójogi törvényjavaslat, melyet gróf Andrássy Gyula belügyminiszter 1908. évi november hó 11-én terjesztett a képviselőház elé. Ez a javaslat azonban politikai okok miatt a rendszeres parlamenti tárgyalásig nem juthatott el.

Gróf Andrássy Gyula a parlamenti reform minden részletének és következményének mérlegelése alapján tisztában volt azzal, hogy ha fenn akarjuk tartani a magyar nemzet szupremáciáját, s meg akarjuk óvni a társadalmi osztályok békéjét és egyensúlyát, nem érhetjük be azzal, ha a választói jogot csupán a 24 éves korhatárhoz és az egyszerű írás-olvasáshoz kötjük. Tudatában volt annak, hogy ezek a kellékek egymagukban már a jelenben sem nyújtanak kellő biztosítékot s még kevésbé a jövőre nézve. Éppen ezért egyéb biztosítékokat is szükségessé tartott.

Meggyőzően fejtette ki gróf Andrássy Gyula törvényjavaslatának indokolása során e további biztosítékok mellőzhetetlenül szükséges voltát. A biztosítékok között Andrássy koncepciójában a magyar viszonyokhoz mért és minél szélesebb alapra fektetett többes szavazati jognak jutott volna előkelő szerep.

Nem akarom e helyen tüzetes bírálat tárgyává tenni sem a pluralitást elméleti szempontból, sem azokat a konkrét módozatokat, amelyekkel ezt a rendszert Andrássy gróf kívánta megvalósítani.

Tárgyilagos lojalitással csak azt kívánom megállapítani, hogy abban a kényszerhelyzetben, amely a koalíciós kormány cselekvési szabadságát a választói jog reformja tekintetében megbénította, a plurális rendszernél viszonylag alig lehetett volna jobb megoldást találni. [...]

A Wekerle-kormányt 1910. január hóban felváltó Khuen-Héderváry-kormány – amelynek cselekvési szabadságát semmiféle paktum nem korlátozta — szintén programjába vette az általános választójog alapján „oly törvényjavaslat előterjesztését, amely a magyar állam egységes nemzeti jellegének megóvása mellett a demokratikus fejlődés igényeinek megfelel”. Ez a kormány azonban két évet meghaladó fennállása folyamán csupán a szükségessé vált újabb statisztikai adatok gyűjtésének, feldolgozásának és a többi előmunkálatnak elintézéséig jutott el.

Tekintettel a választójogi reform mérhetetlen horderejére és arra a körülményre, hogy a reform, ha nem is épül fel kizárólag statisztikán, de mindenesetre annak adataira támaszkodik, teljesen indokolt volt, hogy a Khuen-Héderváry-kormány az új tervezet kidolgozásánál igénybe kívánta venni az 1911. január 1-jén végbemenő általános népszámlálás újabb adatait és tanulságait. Az 1904. évi ad hoc népszámlálásnak időközben már elavult adatai 7 év múltán természetesen nem szolgálhattak volna a számítások és következtetések megbízható alapjául. Az új népszámlálás alkalmából kellett tehát a kormánynak arról gondoskodnia, hogy a nagykorú férfinepességre vonatkozóan a választói jog szempontjából számba jöhető mindennemű demográfiai és foglalkozási statisztikai adatot részletesen nyomozzanak. Az adatoknak a dolog természete szerint szükségessé vált helyszíni pótlása és kijavítása után azokat minden irányban feldolgozták és csoportosították. Ez a munkálat természetesen még a központi statisztikai hivatal teljes erőfeszítése mellett is hosszabb időt vett igénybe, s csak a legutóbbi időben nyerhetett befejezést. Tehát a Khuen-Héderváry-kormány a statisztikai adatok minden irányú feldolgozásának befejeztéig akkor sem juthatott volna abba a helyzetbe, hogy programjának a választói jogra vonatkozó pontját beválthassa, ha a parlamenti helyzet nem tette volna a reform megalkotását egyébként is lehetetlenné.

Így az immár közel egy évtized óta vajúdó parlamenti reform megalkotása a mostani kormányra szállt át terhes örökségül.

[...]

Engem a választói jog reformjánál mindenekelőtt az a törekvés irányított, hogy a pártpolitikai szempontok forgatagából kiragadva, a közkeletű jelszavak megtévesztő hatásától és minden előítéllettől megtisztítva állítsam a magyar közvélemény elé ezt a nagy kérdést, amely a nemzet jövő fejlődését alapjában érinti.

Ezt a törekvést szolgálja e törvényjavaslat minden lényeges rendelkezése. Anélkül, hogy a kérdés külföldi vonatkozásaiban rejlő becses tanulságok értékét alábecsülném, már itt a leghatározottabban kívánom hangsúlyozni, hogy mindent, amit a választói jogosultság feltételül megállapítani kívánok, a magyar állam és a magyar nemzeti fejlődés érdekeinek szempontjából vettem fel a javaslatba. E rendelkezések bírálatára tehát a legigazságosabb mértéket nem a mieinktől eltérő külföldi alakulások párhuzamai szolgáltatathatják, hanem hazai közviszonyaink alapos ismerete és helyes' megítélése.

A javaslat kidolgozásánál nem kötött külső korlátozás. Szabadon érvényesíthettem azokat a szempontokat, amelyekben a demokratikus haladásnak, az állami élet egészséges belső kialakulásának és a nemzeti fejlődésnek biztosítékait látom. Csak e szempontok mérlegén alakulhat ki az egyensúly, amelynek felbillenése az ország jövője szempontjából végzetes volna.

A demokratikus haladást szolgálja a javaslat, amikor olyan feltételekhez kívánja kötni a kiterjesztett választói jogosultságot, amelyek alapján a választók száma – az automatikus fejlődés biztosítása mellett – jóformán a reform életbeléptetésének első éveiben csaknem a mai szám kétszeresére emelkedhetik.

A pillanatnyi politikai siker csábítása nem vitt rá arra, hogy versenyre keljek azokkal, akik önkényesen felállított számokkal üznek tetszetős játékot. A választók számának az a hatalmas emelkedése, amely e javaslat nyomában jár, azoknak a lelkiismeretes, nagy gonddal folytatott tanulmányoknak szükségképpen eredménye, amelyeknek az volt a céljuk, hogy a választói jogra érett elemek helyesen kiválasztassanak. Nem vagyok hajlandó — a módszert visszajára fordítva — előbb felállítani egy számot, amelynek hangoztatása talán a nagy tömegek előtt népszerű, és azután keresni olyan statisztikai csoportokat, amelyekkel az önkényesen felállított számot látszatra talán igazolni lehetne.

Ismételten hangsúlyozni kívánom, hogy a jelenlegi kormány — közvetlen elődjéhez hasonlóan — abban a szerencsés helyzetben van, hogy a parlamenti reform előkészítése körül cselekvési szabadságát nem korlátozza semmiféle paktum, semmiféle megkötöttség, és hogy a kormány elhatározását kizárólag a nemzet egyetemes érdeke irányítja.

[Az általános választójog veszélyeiről]

Egyetemes érdek, hogy a választójog széles demokratikus alapon minél jobban kiterjesztessék addig a határig, ameddig sem a magyar állam nemzeti jellege s intézményeink nemzeti fejlődése nincs veszélyeztetve, sem a fennálló társadalmi rend erőszakos felforgatásától nem kell tartani. Választójoghoz kell tehát juttatni mindazokat, akiknél műveltségük, érettségük és higgadtságuk, vagyoni helyzetük, élethivatásuk vagy rendes foglalkozásuk révén megtaláljuk azokat a feltételeket, amelyek képesekké teszik őket szavazati joguk önálló gyakorlására, s valamennyire mentesítik attól a fenyegető veszélytől, hogy a demagógia öntudatlan eszközei és játékszerei legyenek.

Reálisabb biztosítékokról kell tehát gondoskodni az egyszerű írni-olvasni tudásnál, amelyik magában véve igen csalékony jele az értelmiségnek és eredményében igen bizonytalan értékű cenzus, valamint a pluralitásnál, amelyik összehatásában szintén kétes értékű korrektívum.

Némelyek a további biztosítékot az írni-olvasni tudáson felül a magyar nyelv bírásában keresik, s a választói jogot a magyarul írni-olvasni tudáshoz szeretnék kötni.

Bármily tetszetősnek és természetesnek tartják sokan azt a gondolatot, hogy egy egységes nemzeti államban a politikai jogok gyakorlásának alapfeltételül az állam hivatalos nyelvének ismeretét indokoltan ki lehet kötni: ezt a követelményt sem elvi, sem gyakorlati szempontból nem tartom megvalósíthatónak.

Az ezeréves magyar állam tradíciója egyáltalán nem ismeri az állami nyelv tudásán alapuló előjogokat. A magyar törvényhozás soha senkit sem zárt ki a politikai nemzet, köréből azért, mert magyarul nem tudott. A hagyományos szabadelvűség elvével való szakítás veszélyes gyűjtőanyagot dobna a nemzetiségek közé, és az elérni kívánt céltól inkább eltávolítana, mintsem valójában közelebb vinne ahhoz.

A választói jognak a magyarul írni-olvasni tudáshoz kötése annak a vádnak nyújtana támpontot, hogy a magyarság a maga – történelmileg és politikailag egyébként kétségtelenül igazolt és jogos – hegemóniáját jövőre csakis mesterséges eszközökkel, a magyarságnak nyújtott kivételes kedvezményekkel képes biztosítani. A nemzetiségeket elkeserítené, anélkül, hogy eredményként biztosítaná azt, hogy csak az államra nézve megbízható elemek gyakorolják a választói jogot; mert a megbízhatóság nem egyedül az állami nyelv ismeretétől függ, sőt megtörténhetik, hogy az a választó, aki a kényszer hatása alatt tanult magyarul, éppen emiatt támadt ellenszenvből még megbízhatatlanabbá válik.

Még ha az összes régi választóknak, tehát a magyarul nem tudóknak választói jogát fenntartjuk is, attól kellene tartani, hogy egyes magyarul még nem tudó, de magyar érzésű állampolgárok egészen elidegenednének a magyarságtól. Igen visszás és elkeserítő lenne az a helyzet, hogy jövőre egy magyarul nem tudó jómódú gazdaember nem szerezhetne választói jogot, míg magyarul tudó, de egyébként minden tekintetben alsóbb színvonalú gyonyotalan és tudatlan cselédje választó lehetne. [...]

[A korhatár megemelésének szükségességéről]

E biztosítékok sorában elsőként a korhatárnak harminc évre való emelése kínálgózik.

Azzal az ellenvetéssel szemben, hogy a választójogi rendszerekben egészen szokatlan az ilyen magas korhatár, és hogy külföldön az aktív választói jog korhatára rendszerint a 21–25 évek között váltakozik, elsősorban arra a tényre utalok, hogy akkor, amikor a választók számát jelentősen növeljük, csak természetes, hogy a hirtelen átmenetben rejlő veszélyeket a lehetőség szerint, még pedig olyan rendelkezésekkel csökkentjük, amelyek nem ellenkeznek a jogkiterjesztés demokratikus célzatával.

A másik, nem kevésbé lényeges irányadó szempont a további szerves fejlődés lehetőségének biztosítása. Csak olyan korlátozásokat állítsunk fel a politikai jog kiterjesztésekor, amelyeket a természetes fejlődés csökkent és amelyeket, ha a fejlődés menete folytán a hivatásuk betelt, megrázkódtatás nélkül lehet eltávolítani. Ebből a szempontból is a legmegfelelőbb védőgát a harminc éves korhatár, mert ha törvényhozáunk, az ország gazdasági és kulturális haladását és a kiterjesztett választójog nevelő hatásának eredményeit mérlegelve, annak idején egy újabb lépéssel tovább kívánna haladni, rövid egyszakaszos törvénymódosítással mehetne át arra az alacsonyabb korhatárra, amelyet az időközben bekövetkezett fejlődéshez mérten megfelelőnek tartana.

A döntő szempont azonban ennek a kelléknek megállapításánál az volt, hogy olyan általános feltételtől tegyem függővé a választói jog megszerzését, amelytől némi valószínűséggel lehet a közéleti kötelességek megértéséhez szükséges ítélőképességre következtetni. Ilyen a 30 éves korhatár.

A harminc év az az átlagos kor, amelyben az egyén magánviszonyai végleg kialakulnak. Ebben a korban a legtöbb ember megtalálta már a maga végleges elhelyezkedését a társadalomban, családot alapít, gyermekei vannak, s ezek sorsának biztosítása végett talán már egy kis megtakarításra is gondol. Iskolai képzettségének fogyatékoságát pótolják az élettapasztalatok; inkább hallgat a józan észre, mint a szenvedélyre, s nem enged kritikátlanul az izgatásnak és ámitásnak. Mindezek az értékes tulajdonságok, amelyek a közügyekre való aktív befolyást jogosulttá teszik, a harminc éven aluli egyéneknél inkább hiányoznak. Éppen ezért a 24–30 éveseket megnyugvással csak akkor lehet választójoggal felruházni, ha a magasabb kor által nyújtott higgadtságot és élettapasztalatokat magasabb műveltségük pótolja. Ezért kívánja a javaslat a választói jogot jövőre a 30 éven aluliak körében azokra korlátozni, akik legalább nyolc középiskolai osztályt végeztek. [...]

[A munkásság választójoghoz juttatásáról]

Kétségtelen, hogy az ipari munkásosztály, amely mai választási törvényünk szerint a politikai jogok gyakorlásából jóformán teljesen ki van zárva, időközben olyan társadalmi faktorrá vált, amelynek politikai joggal felruházása a parlamenti reform egyik legfőbb indoka és feladata. Kétségtelen, hogy a gyonyotalan

elemek körében, sőt magában a munkásosztályban, éppen az ipari munkásság az a réteg, amelyet életviszonyai, képzettsége, szervezetsége, önérzete leginkább minősítenek a politikai jogok gyakorlására. A munkásság fokozott mértékben érzi a politikai érvényesülés hiányát. Éppen ezért nemcsak a politikai nemzet erőit gyarapítjuk, hanem a szociális nyugalom egyik nélkülözhetetlen előfeltételét teremtjük meg, ha ezt az osztályt politikai jogokhoz juttatjuk. Ekként nagy közérdek, hogy a fejlett ipari munkásság belső értékének megfelelő politikai szerephez jusson és a nemzet törvényhozásában közvetlenül érvényesíthesse a szavát.

Azonban egyedül az a körülmény, hogy valaki ipari munkásnak mondja magát, hogy többé-kevésbé állandóan és hivatásszerűen ipari munkával foglalkozik, magában véve a mi viszonyaink közt még nem lehet elégséges alap arra, hogy a választói jogra minősítsen. Aki nem áll a korlátlan, radikális választói jog túlzó álláspontján, aki ismeri és átérti a jelen és jövő Magyarországnak nemzeti és szociális problémáit, s ezek tudatában nyúl a parlamenti reform kérdésének megoldásához: annak azzal is tisztában kell lennie, hogy az ipari munkásosztályt sem lehet a maga egészében minden szelekció nélkül, a szükséges politikai nevelés minden előiskolája hiányában, egyszerre választói joghoz juttatni. Sőt magának az ipari munkásosztálynak is jól felfogott érdeke az, hogy az értéktelenebb elemek kiselejtezésével az értékesebb elemek jussanak túlsúlyhoz. Az ipari munkásosztályra sem közömbös az, hogy ott, ahol az ipari munkásság a polgári elemmel szemben abszolút többségben lesz, tehát ahol a munkásság parlamenti képvisellete biztosítva van: a higgadtabb, érettebb, képzetesebb, konszolidáltabb elemek jelöltje nyeri-e el a mandátumot, vagy a nyers demagógiáé.

Amikor tehát nem akarunk minden írni-olvasni tudó nagykorú férfit választóvá lenni, és amikor minden társadalmi osztállyal szemben bizonyos korrektívumot keresünk: akkor ezt az álláspontot nem adhatjuk fel teljesen az ipari munkásosztályal szemben sem.

Csak arról lehet helyesen szó, hogy az ipari munkásosztályal szemben — ennek politikai súlyára és a munkásság egyéb rétegeinél értékesebb voltára való tekintettel — kedvezőbb mértéket alkalmazzunk, hogy a jogát szélesebb alapokra fektessük, és hogy fokozott gonddal keressük ki minden értékesebb elemét.

A törvényjavaslat egyik fő törekvése az, hogy minél több jogcím felállításával, minél több kapu feltárással nyisson utat az ipari munkásoknak a választói joghoz; hogy ez osztálynak minden értékesebb tagja egy vagy más módon érvényesüléshez juthasson. [...]

[A nők választójogáról]

Elvi fontosságánál fogva a nők választói jogának kérdése is az általános indokolás keretébe tartozik. Ez a kérdés újabban mindenfelé egyre jobban előtérbe lép. A nők választói jogának hívei nagy lelkesedéssel és eréllyel igyekeznek az eszmét népszerűsíteni s megvalósítása számára a közvéleményt megnyerni.

Törvényjavaslatom a választói jogot csak a férfiaknak kívánja megadni. Nem azt jelenti ez, mintha a nő közéleti szereplésének jelentőségét alábecsülném. Nagy súlyt helyezek a nő közreműködésére, különösen a szociális gondoskodás, az emberbaráti intézmények és intézkedések terén, ahol a nő valóban megbecsülhetetlen részese és munkatársa nemcsak a társadalmi tevékenységnek, hanem a modern irányban fejlesztendő közigazgatásnak is. Az egész magyar jogfejlődés is a nő megbecsüléséről tanúskodik. Hazánkban a nő helyzete mindig méltó volt nemes hivatásához. Úgy a közjogban, mint különösen a magánjogban érvényesült a nő jogának tiszteletben tartására irányuló törekvés. De a nő, mint a férfinak a gazdasági küzdelemben egyenrangú versenytársa, csak a legutóbbi időben foglalkoztatja a magyar közvéleményt, és ezen a téren is a magyar nemzet lelki világát jellemző szabadelvűség érvényesül azokban a rendelkezésekben, amelyek gyors egymástutánban rombolják le a kenyérkereső nő útjában emelkedő megkülönböztető korlátokat. Ha ennek ellenére nem látom elérkezettnek az időt arra, hogy a nőkre is kiterjesszük a választói jogot, ezt a meggyőződést ugyanazok a szempontok érlelték meg bennem, amelyek általában kötelességévé teszik a törvényhozásnak, hogy a választói jog kiterjesztésénél a fokozatos fejlődés törvényszerűségét ne döntse halomra átmenet nélküli szélsőségekkel.

Amidőn olyan nagy új választóközönséget kell a legfontosabb politikai jog gyakorlásába belenevelni, amely számban rövid idő alatt megközelíti a maikat, nem volna időszerű az átmenet megrázkódtatásait azzal fokozni, hogy a politikai küzdelmekbe éppen most bevonjuk a nőt is, aki viszont csak veszítene az által, ha a gazdasági versenyben sem kiegyenlített ellentéteket a pártellentét fokozná.

A nő választói joga felett elméleti vitába bocsátkozni nem kívánok. Mint ahogy a férfi választójogának kérdésében sem indulok ki az elvont elméletek alapjáról: éppen úgy tisztán a célszerűség szempontjából bírálom el azt a kérdést, hogy ugyanakkor, amikor a legszűkebb korlátok közé szorított választójogról megyünk át a széleskörű jogkiterjesztésre, a nő választói jogának megadásával is szaporítsuk-e a jövő bizonytalan esélyeit. Azoknak, akik elméleti érvek álláspontjáról követelik a vétumot a megélhetésért önállóan küzdő nő számára, a gyakorlati célszerűség érveivel felelek. Méltányosnak tartom, hogy az a nő, aki a maga kedvezőtlenebb fegyverzete ellenére is a férfikkal egyenlő feltételek mellett küzd a mindennapi megélhetésért, vagy az ezen túl emelkedő közéleti érvényesülésért folyó örök harcban, hozzászólhasson a közügyekhez. A gazdasági és kulturális fejlődés bizonyos színvonalán meg is lehet találni azokat az ismérveket, amelyeknek útmutatása mellett a nőnek is juttathatunk választói jogot.

A nő választójogi cenzusának legtermészetesebb alapja az értelmiség, a vagyoni helyzet és az önállóság volna. E feltételek azonban, akár kombinálva, akár külön-külön tekintve, nem tennék lehetségessé az igazságos selectiót. Ugyanis a magyar gazdasági és társadalmi életben a kenyérkereső, valamint a közéletben egyébként szereplő nő helyzete még nem alakult ki annyira, hogy nagymérvű igazságtalanság vagy hiányos általánosítás nélkül már most megállapíthatnók a korlátokat, amelyekben belül a nő választói joghoz juthatna.

A nőnél a vagyoni, vagy önállósági kellékek fennforgása esetében sem engedhetnők el rendszerint az értelmi cenzust; mert a mai szociális viszonyok mellett az értelmiség alsóbb fokán levő munkásság körében a kenyérkereső nőnek aránytalanul kevesebb tere nyílik arra, hogy a közéleti állásfoglaláshoz szükséges ismereteket bármily felületesen is megszerezhesse, mint a férfinak. Az ennek következtében mellőzhetően magasabb értelmiségi cenzus viszont arra az igazságtalanságra vezetne, hogy éppen a kizárólag saját tisztességes keresményükből élő, önálló nők nagy többsége maradna ki a választók sorából. És nem lenne választójoga a közéletben, vagy a maga családi körében női hivatását kiválóan betöltő sok művelt nőnek sem, aki az átlagos mértékű megkövetelt iskolai bizonyítványt nem tudja felmutatni, mert otthon tanították.

Ha tehát már most adnók meg a nőnek — egyéb kellék mellett feltétlenül ragaszkodva a magasabb értelmiségi cenzushoz is — a választói jogot, ez a gyakorlatban csak elenyészően kis számú nőt juttatna az urnához. Mivel pedig az iskolázottságnak a minimálisan felül álló mértékét túlnyomó részben a vagyonosabb polgárság körében találhatjuk meg, a nőnek a magasabb értelmiségi cenzusra is alapított választói joga a gyakorlatban osztályelőnyre alakulna át, amely a férfitársadalomban meglévő választójogi ellentéteket a nők közé is bevinné, és így megnyugvás helyett az osztályellentéteket élesítené ki.

Főként ezek a szempontok indítottak arra, hogy a választói jognak a nőkre való kiterjesztését ez alkalommal javaslatba ne hozzam.

[A titkos szavazás kérdéséről]

Ugyancsak az általános indokolás rendjén kell megemlékezni a szavazás módjáról is.

A választási eljárás egyik leglényegesebb kérdése az, hogy a szavazás titkos-e vagy nyilvános.

Az 1905. évi kormánytervezet a titkos szavazás álláspontján állt, és a nyilvános szavazás híveinek érveivel szemben azt az elvet képviselte, hogy „választói jogot adni az alsó néposztályoknak s e mellett arra törekedni, hogy azt ne gyakorolhassák függetlenül: oly megoldás, mely kétségkívül belső ellenmondást rejt magában”. Ez az elv teljesen fedi az 1905. évi tervezet alapgondolatát, amely szerint az írás-olvasás és a 24 éves kor feltételén kívül más korlátozásnak nincs helye, mert — szerinte — nem áll az az aggodalom, hogy „az általános választói jog a társadalmi erőviszonyoknak hirtelen és erőszakos felforgatását jelenti s ezért veszélyes”.

Az 1908. évi kormányjavaslat az előbb idézett felfogással teljes ellentétben, arról az állásponttól indult ki, hogy „a korlátlan választói jognak minden átmenet nélkül, egyszerre való behozatala az államhatalmat a vagyontalan, a politikailag iskolázatlan, tehát kellő belátással és az államügyek intézéséhez megkívánt hivatottsággal egyáltalán nem bíró tömeg kezeibe szolgáltatná át”. Ugyanez a felfogás tükrözőtt az 1908. évi javaslatnak abban a rendelkezésében, hogy fenn akarta tartani a nyilvános szavazást. „Midőn milliókat ruházunk fel politikai hatalommal, és midőn olyan lépést teszünk, amelynek következményeit nem lehet minden vonatkozásban előre teljes határozottsággal kiszámítani: ugyanakkor ne változtassuk

meg azt a módot is, amellyel eddig nálunk a választásokat megejtették” – írta Andrássy javaslata indokolásában.

[...]

Gróf Andrássy Gyula az 1908. évi választójogi javaslat indokolásában meggyőzően fejt ki a titkos szavazás ellen szóló erkölcsi érveket, amelyek nagyjára szerintem is nyomatékosak. Azonban kétségtelen, hogy ezekkel a nyomatékos erkölcsi szempontokkal szemben a titkos szavazás mellett – amely Európa majdnem valamennyi államában érvényben van – tárgyilagos, pártatlan bírálók szintén elég nyomatékos indokokat hoznak fel éppen a függő egzisztenciák vélemény szabadságának védelme, tehát a választások tisztasága szempontjából. Mivel pedig engem – mint már jeleztem – nem korlátoz semmiféle előzetes lekötöttség, egyedül azon az alapon mérlegettem a kétféle álláspont érveit, hogy javaslatom rendszerében található-e megfelelő biztosítékokat a titkos szavazással szemben hangoztatott aggodalmak eloszlatására. Az összes szempontok mérlegelése után pedig arra az eredményre jutottam, hogy már a jelen javaslatban komoly aggodalom nélkül tehetünk egy kezdő lépést a titkos szavazás rendszere felé. Ez a kezdő lépés a javaslat ama rendelkezése, amellyel a titkos szavazást Budapest székesfővárosban és a törvényhatósági joggal felruházott városokban hozná be.

Az ország fővárosát és a törvényhatósági joggal felruházott – mindenesetre külön választókerületeket alkotó – városokat azért foglaltam egy csoportba a titkos szavazás első kísérlete szempontjából, mert célom az ország legnagyobb és egyúttal kulturális, szociális és gazdasági szempontból legmodernebbül fejlődött városainak megjelölése volt. És bár kétségtelen, hogy a rendezett tanácsú városok közt egyik-másik jóval nagyobb némelyik kisebb th. jogú városnál, és hogy ezek némelyike, magában véve vagy egy vagy több r. t. várossal együttesen, előreláthatólag szintén külön városi választókerületet fog alkotni: a mindig éles ellentéteket és versengést felidéző válogatás mellőzését csak az tette lehetővé, hogy a kivételeket figyelembe nem véve, a nagyobb városok alaptípusára voltam tekintettel. Ezt a módszert annál jogosultabbnak tartom, mert végre is nem anyagi érdekekről van szó, hanem egyének közjogáról. Célul tehát csak azt tűzhettem ki, hogy lehetőleg országosan általános mértéket állapítsak meg azoknak a városoknak a megjelölésére, ahol leginkább található meg azokat a feltételeket, amelyek megkönnyítik a titkos szavazás behozatalát és valószínűvé teszik a tőle remélt eredmények bekövetkezését.

E feltételek elseje az, hogy a titkos szavazás technikai kérdései kifogástalanul legyenek megoldhatók.

[...]

A vidéki kerületekben ellenben a titkos szavazás elleni aggodalmakkal szemben a mai viszonyok mellett nem találtam a nagyvárosra vonatkozólag kifejtettekhez hasonló megnyugtató ellenérveket. A kisvárosban, falun, pusztán, uradalmakban az egyesek magánélete állandóbb megfigyelés alatt állhat a választási aktuson kívül is, a választások tisztaságát tehát a titkos szavazás is jórészt csak elméletben védi meg a befolyásolás ellen. Másrészt az a veszély fenyeget, hogy sok vidéki kerületben a hazafias és mérsékelt irányú pártok kilátásait rontaná a titkos szavazás. A titkosság ugyanis a vidéken a terrorisztikus és fanatizáló vezetés alatt álló tömegeknek – tehát vegyes nyelvterületeken a nemzetiségi túlzóknak használna. Ugyanez áll más, esetleg felforgató, szélső irányzatokról is, amelyeknek vidéken szintén nem kedvez a szavazás nyilvánossága.

Az a gyakran hallható nézet, hogy a titkos szavazás kedvezne a nemzetiségi tömegek közt elszigetelten élő magyaroknak, akik nyíltan nem mernek magyar jelöltre szavazni, téves. Ilyen helyeken egyedül a választók személyes szabadságának kellő megvédése segíthet, mert e nélkül a terror egyáltalában elriaszthatja az ilyen helyzetben levő magyar választót a szavazásban való részvételtől.

Mivel tehát a nagy városokban a titkos szavazásnak a választások tisztaságát védelmező hatásával szemben a nyilvános szavazás védelmezőinek ismeretes ellenvetései nem egészen helytállóak, s mivel a vidéki kerületekben a mai viszonyok mellett nem tudnám a választási eljárás megváltoztatását nyugodt lelkiismerettel kezdeményezni: a már ismételt jelzett megoldást kívántam javasolni. Befolyással volt elhatározásomra az is, hogy a nagyobb városokban él a zöme az ipari munkásságnak, amely a titkos szavazást magára nézve különösen kívánatosnak tartja, s amelynek politikai súlyát – épp úgy, mint a választói jogosultságánál — ebben a kérdésben is különösen figyelembe óhajtottam venni.

[...]

Rónay Jenő 1917. december 13-ai törvényjavaslata
a képviselőház alkotó elemeiről, a cselekvő és szenvedő választó jogról [...]

(Képviselőházi irományok, 1910. LXI. kötet, 1424. sz.)

[...]

10. § Országgyűlési képviselőt választó egyenlő joggal bír minden, a választás tényét megelőzőtt naptári évben 24. életévét betöltött magyar honosságú férfiú (és nő).

11. § Ezen cselekvő választói jogát nem gyakorolhatja az:

1. aki csőd vagy gondnokság alatt áll, vagy kiskorúsága van meghosszabbítva;

2. aki jogerősen elítélve szabagságvesztés büntetését tölti ki;

3. aki vizsgálati fogságban van;

4. aki polgári jogának gyakorol hatásától bíróilag meg van fosztva;

5. aki tényleges katona, vagy a m. kir. csendőrségnél szolgál, aki pénzügyőrség, az adó- és számőrségnél vagy a határrendőrségnél, mint a legénység tagja teljesít szolgálatot;

6. akinek, habár csak bérben bírt vagy szolgálati fizetésének kiegészítő részét képező, állandó lakása vagy legalább hálöhelye nincsen;

7. aki szegényházban, vagy más jótékony célú intézetben a társadalom irgalmából tartatik el;

8. aki vak, süket, néma vagy megzavart elmebeli állapotú;

9. aki a szavazáshoz teljesen részeg állapotban jelenik meg.

A 6. és 7. pont alatt megállapított tilalom nem vonatkozik azokra, kik a Károly-keresztel kiténtetve vannak.

[...]

34. § A választás titkos szavazással, községenként eszközöltetik, és a központi választmány által meghatározott napon reggel 8 órakor kezdődik és este 8-ig szakadatlanul tart, de ha ezen idő alatt a szavazatszedő küldöttséghez utalt szavazók 2/3 része sem szavazott volna le, akkor a következő napon reggel 8-tól déli 12 óráig folytatattik, mikor is föltétlenül berekesztendő.

[...]

36. § A választó, a szavazatszedő küldöttség előtt jelentkező, hacsak személyazonossága iránt kételyek nem támasztatnak, egy borítékkal ellátott szavazólapot kap, melyre az elrekesztett helyen a küldöttség előtt szavazatát saját kezűleg ráírja és azután a borítékba helyezve és leragasztva a küldöttség előtt álló zárt tartályba dobja, és ez alkalommal neve a választók névjegyzékében megjelöltetik. A szavazásnak illetén gyakorlására az egyes szavazóknak legfőbb kettő percnyi idő engedhető. Az aki két perc alatt a szavazólap kitöltésével el nem készül, olybá vétetik, mint aki szavazni nem akar, és a neki kiadott sorszámú szavazólap az érvénytelen szavazatokról vezetett jegyzékbe iktatandó.

[...]

Indokolás Rónay Jenő 1917. évi törvényjavaslatához

[részletek]

[A választójogi reform szükségességéről és tervezett megvalósításáról]

Az országgyűlési képviselőválasztásoknak mai rendszerét két okból szükséges revízió alá venni: éspedig először főként azért, mert a mai választási rendszer mellett, mint azt a tapasztalat bizonyítja, semmiféle garancia nincsen arra nézve, hogy egy váratlan és érthetetlen felfordulása a közérzúleteknek, vagy túlságos hatalmi érvényesülés vagy végre mértéken túli izgatás nem szállítja-e le a mai rendszer alapján összeűlő parlamentnek hazafias értelmi, tisztességbeli vagy kötelességet ismerő kivált magas színvonalát olyan mélyre, hogy abból ezerévesnél idősebb alkotmányunkra, nemzetünkre és országunkra végzetes állapotok teremjenek, szóval nincsen semmiféle garancia, hogy államiságunknak létalapja a választási rendszerben megfelelő biztonságot találjon.

De szükséges a mai választási rendszernek revíziója azért is, mert nem felel meg az 1848. évi szabadelvű rendelkezéseknek, nem felel meg a népképviselőt magasztos eszméjének, nincsen összhangban a demokratikus fejlődéssel, és lehetővé teszi azt, hogy a kiváltságos és szavazati joggal felruházott osztály választottjai hozzák meg az általános érvénnyel bíró, tehát a választói urnától elzárt milliókra is kötelező törvényeket.

A népszabadság, az 1848-iki törvények szelleme kívánja, hogy a mai rendszer helyett az igazi népképviselőt rendszere léptetessék életbe.

A revízió ezen két okának taglalása közben önkénytelenül kételyek merülnek fel, ha vájjon az ország népességének különböző nyelv- és vallás szerint megoszló arányai nem teszik-e lehetetlenné a választási rendszer revíziójának azt a módiát, mely mind a két indokot teljességgel kiszolgálni képes, mert míg egyrészt a megállapítandó választási rendszernek, elsősorban az ezen az alapon összeűlendő képviselőház 4 irányú (hazafisig, értelmesség, erkölcsi tisztaság és kötelességtudás) magas színvonalat kell feltétlenül biztosítani, addig a közfelfogás szerint, különböző nyelvű, vallású, sőt az utóbbi időben társadalmi különleges eszmékkel is telített lakosságunk (szocialisták stb.) szabad és korlátlan választói joga éppen leginkább ezen négy irányú magas színvonalat veszélyeztetni leginkább.

Ez okból leginkább a revízió azon módija favorizáltatik, mely a jelenlegi rendszernek jobban megközelíti a népképviselőt, de kizárja azokat, kiktől statisztikai adatok alapján a parlament kívánatos nívóját féltik, és mely módija a revízió a választókerületek beosztásával az ugyancsak statisztikai adatok alapján megbízhatóbbnak vélt elemeket a megbízhatatlanabbnak tartottak majorizálására csoportosítja.

A választási rendszer revíziójának ez a módija pedig a revíziót szükségessé tevő okok egyikét sem szolgálja, sem nem szerez garanciát a parlament színvonalának biztosítására, sem nem lépteti életbe a valóságos népképviselőt.

[..]

A választási rendszernek teljes biztonságot nyújtó és a népképviselőt hamisítatlan eszméjének megfelelő módosítását elérni úgy lehet, ha a szükséges garanciákat nem a választók között, hanem azoknál keressük, kik a választások eredményeként, mint népképviselők az országház termeibe bevonulnak. És ha ilyen módon sikerül aggályokat kizáró módon biztosítékokat találni arra nézve, hogy a magyar képviselőház hazafias, értelmiségbeli, erkölcsi tisztaságú és kötelességet ismerő magas színvonalára csorbát ne szenvedhessen, akkor egyidejűleg megoldást nyert a másik kérdés is, akkor a hamisítatlan népképviselőt akadály nélkül lehet életbe léptetni.

A törvényjavaslat ezen irányelv mellett készült; korlátokat állít fel a szenvedő választójog tekintetéből, kötelességének kifogástalan teljesítése tekintetében esküt követel a már megválasztott képviselőtől, a választási visszaélések és félrevezetéseknek útját állja, és szigorúan bünteti azokat, kik a tisztességes indulatú törvényes intézkedéseket kijátszani akarják. A törvényjavaslat nem keres közvetítő módokat arra nézve, hogy kormányok, vagy pártok támogattathassanak, sőt azon lehetőséget szolgálja, hogy a törvény szabta biztonság mellett megalakuló parlamentnek minden esetre megbízhatóan hazafias többségből alakuljon meg a vezető párt és szülessék meg a kormány.

[Az általános választójogról]

A javaslat az egyenlő, általános és községenkint titkosan eszközzendő cselekvő választói jog alapján áll (esetleg a nőknek is meg lehet adni, eleinte talán némi korlátozással, cselekvő választói jogot), ellenben a szenvedő választói, tehát választhatási jogot köti eléggé szabadelvű, de határozottan hazafias és kötelességet ismerő, erkölcsileg tiszta egyéniséget kívánó korlátokhoz, míg a már megválasztott képviselőtől esküt kíván meg és szigorúan torolja meg azt, ha valaki képviselői esküjét megszegi, vagy a törvény tiszta intencióit kijátszani akarja.

A 10. § mondja ki, hogy minden magyar honpolgár (esetleg nő is) 24. évét betöltvén cselekvő választójoggal bír.

E jog tehát általános és egyenlő. Az eddigi 20 éves kor helyett a 24 évet azért kellett felvenni, mert magánjogi törvényeink saját ügyeinek független intézhetését is nem a húsz, hanem a 24 évhez kötik és így a közügyekre való befolyásnál több jogot adni nem lehet.

A 11. § sorolja fel azon körülményeket, melyek között a cselekvő választói jog nem gyakorolható. Ezen körülmények közül az 1., 2., 3., 4. és 5. pont alattiak nem újak, a 6. és 7. pont alattiak pedig a dolog természetéből folynak, mert a lakás nélküli csavargókat (pl. sátoros cigányok, kóborlók stb.) valamint a társadalom terhén eltartottakat a választás tekintetében a többiekkel egyenjogú polgároknak minősíteni nem lehet, azokat azonban, kik a Károly-kereszttel kitüntetve lettek, e két körülmény tiltó akadály alól a szakasz végezte kiveszi. Ezen szakasz 8. és 9. pontja a választói jognak gyakorolhatását megvonja azoktól, kik természetbeni fogyatékosok, vagy részegség miatt tiszta és rendes ítélkezéssel polgári jogaikat öntudatosan alig gyakorolhatnák.

[...]

[A szavazás titkosságáról]

A 36. § magát a szavazás titkos módját állapítja meg úgy, hogy a szavazás csakugyan titkos, és emellett minden különös törvényes intézkedés nélkül a magyarul írni tudást kívánja meg legalább olyan mérvben, hogy a jelölt nevét olvashatólag írni kell tudni a szavazópolgárnak. A törvényes intézkedéseknek kijátszhatását lehetetlenné teendő kellett e szakaszban a szavazólap kitöltésére két percnyi időt engedni. Ez az idő a jelölt nevének leírására untig elegendő.

Budapest, 1917. évi december hó 13-án

zombori Rónay Jenő s. k.,
a nagykomlósi kerület
országgyűlési képviselője

Vázsonyi Vilmos 1917. december 21-ei törvényjavaslata
az országgyűlési képviselők választásáról
(Képviselőházi irományok, 1910. LVIII. kötet, 1413. sz.)

Első fejezet

Férfiak választójoga

1. § Országgyűlési képviselőválasztói joga van minden férfinak, aki életének huszonnegyedik évét betöltötte, magyar állampolgár, írni és olvasni tud és ezenfelül a 2. §-ban felsorolt különös kellékek valamelyikének (jogcím) megfelel.

2. § A választójoghoz megkívánt különös kellékek valamelyikének (jogcím) az a férfi felel meg, aki

1. az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte (4. §); vagy

2. akár egy adónemből külön, akár több adónemből együttvéve – akár ugyanegy, akár több községben – legalább tíz korona egyenes állami adóval (5. §) van megróva; vagy

3. rendes tényleges katonai szolgálati kötelezettségének eleget tett, vagy háború ideje alatt legalább két évig – bár megszakításokkal – tényleges katonai szolgálatot teljesített, vagy – tekintet nélkül szolgálati idejére – a fegyveres erő vagy a csendőrség szolgálatában altiszti fokozatot ért el; vagy

4. vitézségi érem tulajdonosa, vagy a Károly-csapatkeresztet elnyerte; vagy

5. iparendély vagy iparigazolvány alapján ipart űz vagy kereskedést folytat; vagy

6. ipari üzlet vagy vállalat körében – ideértve a bányászatot, a kereskedelmet és az iparszerűen folytatott közlekedést is – van állandóan alkalmazva, vagy az őstermelés körében mint munkás vagy cseléd van állandóan alkalmazva (6. §).

A 4. pontban említetteknek tekintet nélkül életkorukra van választójoguk.

3. § Annak, akit a választóknak az 1914. évre érvényes névjegyzékébe jogerősen felvettek, választójoga van mindaddig, amíg változatlanul fennáll a régi jogcíme abban a községben (város), amelynek névjegyzékébe az 1914. évre felvették:

Az 1. bekezdésben megszabott korlátozás nélkül választójoga van annak, akit az 1914. évre érvényes névjegyzékbe az 1874:33. tc. 2. §-án alapuló régi jogosultság jogcímén vettek fel.

[...]

7. § Habár az 1–6. §-okban megszabott kellékeknek megfelel, nincs választójoga annak:

1. aki a fegyveres erőnek vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagja, kivéve a tartósan szabadságoltakat, kivéve továbbá a fegyveres erőnek oly tagját, aki mint tartalékos, póttartalékos vagy népfőlkelő teljesít tényleges szolgálatot;

2. aki az állami, törvényhatósági vagy községi rendőrség legénységének tagja, nem érte ide fegyverviselésre jogosított más polgári alkalmazottakat (pénzügyőr, mező-, erdő-, hegyőr stb.).

8. § A választójog gyakorlásából ki van zárva;

1. aki gondnokság alatt áll, valamint akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

2. az elmebeteg, még akkor is, ha nem áll gondnokság alatt;

3. aki csőd alatt áll;

4. aki közjótékonyaságból vagy közsegélyből él, valamint az is, aki ily forrásból élt, ha a részesülés megszűnésétől egy óv még el nem telt, ideértve azt is, aki menhelyszerű intézményben ingyen vagy ellenértékül nem tekinthető díjért lakik vagy lakott, – nem érte ide azonban sem azt, aki beteg-segélyző, baleseti, rokkantsági vagy más efféle pénztárból kap vagy kapott segélyt vagy járadékot, sem azt, aki

törvényes igény alapján, vagy ily igény hiányában is elemi csapás vagy háború következtében előállott károsodás okából, részesül vagy részesült segélyben vagy ellátásban;

5. akinek gyermeke felett atyai hatalmát a hatóság jogerősen megszüntette, azon idő alatt, míg a gyermek másnak gyámsága alatt áll, de legalább az atyai hatalom megszüntetésétől számított két évig;

6. aki, vagy akinek vele közös háztartásban élő házastársa bordély-üzletet tart;

7. akinek választójogát az országgyűlési képviselőválasztások tárgyában ítélt bíróság felfüggesztette, az ítéletben megállapított idő alatt;

8. akit jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélt az állam ellen irányuló büntett vagy oly büntett vagy vétség miatt, amelyre törvény a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését rendeli, valamint az is, akit a büntettekről és vétségekről szóló 1878:5. tc. (Btk.) 173. §-a alapján lázítás vagy 172. §-a alapján nemzetiség ellen elkövetett izgatás miatt ítélt jogerősen szabadságvesztés büntetésre, ha a büntetés kiállításától vagy elévülésétől, kegyelem esetében ennek keltétől, a büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetében pedig az ítélet jogerőre emelkedésétől öt év még el nem telt;

9. akit a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913:21. törvénycikk alapján jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélt, vagy dologházba utaltak, ha a 8. pontban megszabott idő még el nem telt;

10. aki büntett vagy vétség miatt jogerős bírói határozat alapján előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban van, valamint az is, aki feltételes szabadságon van, végül az elítélt a szabadságvesztés büntetés tartama alatt;

11. akit a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, a Btk. 57. §-a értelmében az ítéletben megállapított idő alatt.

9. § [...] Választójogot az gyakorolhat, aki a névjegyzékbe fel van véve.

A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

Minden választónak egy szavazatra van joga.

[...]

Második fejezet

Nők választójoga

11. § Országgyűlési képviselőválasztói joga van minden nőnek, aki életének huszonegyedik évét betöltötte, magyar állampolgár, írni és olvasni tud és ezenfelül a 12. §-ban felsorolt különös kellékek valamelyikének (jogcím) megfelel.

12. § A választójoghoz megkívánt különös kellékek valamelyikének (jogcím) az a nő felel meg:

1. aki a polgári iskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte (13. §);

2. akinek férje az 1914. évben kezdődött háború ideje alatt tényleges katonai szolgálatot teljesített (14. §) és elesett vagy ezen katonai szolgálata közben szerzett betegség vagy szenvedett sebesülés vagy sérülés vagy a hadifáradalmak következtében meghalt (hősi halált halt), ha ezen férjétől — a férj halálának időpontjában életben levő — törvényes (törvényesített) gyermeke származott (hadiözvegy);

3. aki legalább két év óta működő tudományos, irodalmi vagy művészeti egyesületnek vagy társulatnak a tudomány, irodalom vagy művészet terén működő tagja.

Az a hadiözvegy, akit a 2. pontban említett jogcímen a választók névjegyzékébe jogerősen felvettek, választójogát újabb férjhezmenetelével nem veszti el.

[...]

Nyolcadik fejezet

A választás

[...]

131. § Titkos a szavazás Budapest székesfővárosnak, Fiume városának és kerületének, a törvényhatósági joggal felruházott többi városoknak kerületeiben, továbbá az egy rendezett tanácsú városból vagy egy községből vagy több rendezett tanácsú városból alakuló választókerületekben, végül azokban a választókerületekben, amelyeket a választókerületek és székhelyük újabb megállapításáról szóló törvény (34. §) külön kijelöl.

Más választókerületekben a szavazás nyilvános.

132. § Nyilvános szavazásnál a választók élőszóval szavaznak. A néma (siketnéma) kitöltött szavazólap átadásával szavazhat, amelyet a küldöttségi elnök nyilvánosan felolvas.

A feljegyzett szavazat visszavonásának vagy módosításának nincs helye.

[...]

136. § Titkos szavazásnál a választók borítókba zárt szavazólappal szavaznak. A szavazásra akár hivatalos szavazólapot (138. §), akár a választó által magával hozott más szavazólapot lehet használni. Ez az utóbbi szavazólap csakis fehér papíroslap lehet, amely akár kézírással, akár sokszorosítással feltünteti a jelölt nevét.

[...]

Indokolás Vázsonyi Vilmos 1917. évi törvényjavaslatához

[részletek]

[A választójogi reform szükségességéről]

Az 1918:14. tc. nem hozta nyugvópontra a választójog kérdését.

Első, alapvető választójogi törvényünk, az 1848. évi 5. tc. megalkotása óta, még ha csak 1865-től, alkotmányos életünk újjáébredésétől kezdjük is időszámításunkat, 1913-ig 48 esztendő telt el választójogi reform nélkül. Hiszen az 1874. évi 33. tc. nem volt jogkiterjesztés, sőt sok tekintetben szűkebbre szorította az 1848. évi 5. tc.-ben foglalt választójogot. Az 1899. évi 15. tc. 141. §-a pedig, amely megszüntette az adóhátralékosság jogfosztó következményeit, kisebb jelentőségű, incidentális intézkedés, de reformnak nem mondható. Az 1848. után következő korszak nem váltotta be az 1848. évi reformok alkotóinak reményeit, ők az 1848. évi 5. törvénycikket csak ideiglenes alapnak szánták, és a jövőre nemzedékektől várták, hogy ezen az alapon tovább építve, időnként, mindenkor a nemzeti társadalom haladásához mérten, tovább fejlesztik a választójogot.

Ez nem következett be.

Ez tehát a fő oka annak, hogy immár csak a választójog gyökeres reformja lehet a megoldás, amely számol az ország gazdasági és kulturális átalakulásával, fejlettségével, és a nemzeti társadalom minden rétegét a választójog részesévé teszi.

[Az 1848. évi 5. törvénycikkről]

Bármily gyökeres legyen ma a választójog reformja, méreteiben és hatásában, nem hasonlítható össze az 1848. évi 5. tc. jelentőségével. Ez a törvényünk csak egy darabja annak a nagy reformalkotásnak, amely a rendi Magyarország helyébe a polgári Magyarország alapjait rakta le. A 200.000 kiváltságos választó helyett 800.000 polgári választót teremtett, tehát négyszeresére emelte a politikai jogokban részesek számát. És ha intézkedéseit nem a nemzeti társadalom jelenlegi állapota szerint ítéljük meg, hanem az 1848-as korszak társadalmi tagozódása alapján, elmondhatjuk, hogy az 1848. évi 5. tc., eltekintve attól, hogy a választójogot egyelőre a törvényesen bevett vallásfelekezetek híveire szorította, jóformán minden akkoriban fennálló és kifejtett társadalmi osztályt választójoggal ruházott fel. [...]

[...]

A 48-as törvényhozás tehát a tulajdon, jövedelem, foglalkozás és magasabb értelmiség cenzusánál az akkor még másképp meg nem állapítható értelmi cenzus fokmérőjét kereste. A vagyonnak, jövedelemnek és a foglalkozásnak csak annyiban volt jelentősége előtte, hogy mindháromban feltételezte egy bizonyos minimális értelmiség megszerzésének lehetőségét.

[...]

Az 1848. évi 5. tc. és az egész 48-as reformalkotás, ha nem is hozott nyomban általános választójogot, de mindenesetre azt akarta, hogy a népképviselő hű kifejezője legyen az akkori társadalmi tagozódásnak. Hiszen a nagy francia forradalom sem hozta meg egyszerre az általános választójogot. Az 1789. évi december hó 22-én kelt választójogi törvény, melyet azután az 1791. szeptember hó 3-án kelt alkotmány is átvett, a választójogot 25 éves korhatárral minimális adócenzustól tette függővé (három napi napszám egyenértéke), és kifejezetten kizárta a választójogból a cselédeket és mindazokat, akik gazdai hatalom alatt állanak. Hiszen az Észak-amerikai Egyesült Államok országai is szabadságuk proklamálása után első kisebbségül választójoguk megalkotásánál bizonyos cenzushoz folyamodtak. A francia és az angolszász példaadás kétség nélkül hatással volt az 1848. évi reformmű kezdeményezőire. E példákat követve, az volt meggyőződésük, hogy a jelenben megtettek minden lehetőt és a jövőre nézve biztosították a demokrácia kiépítését. [...]

[Az 1872. évi javaslat parlamenti vitájáról]

Az 1848. évi 5. tc. módosítására az első kísérlet az 1869/72. évi országgyűlésen történt. 1871. november 9-én nyújtotta be Tóth Vilmos belügyminiszter az 1848. évi 5. és az erdélyi 1848. évi 2. törvénycikkelyek módosításáról és pótlásáról szóló törvényjavaslatot. A törvényjavaslat indokolása szerint nagyon szerény célzatú, csak rendezést, csak helyes értelmezést akar hozzáfűzni fennálló törvényeink rendelkezéseire. „A tervezet a választói jogosultság jelenleg fennálló feltételeit egészben véve érintetlenül hagyja. Nem javasol semmi olyan változtatást, mely a jelen rendszer megbontását vonná maga után. Fő célja volt, hogy a fennálló törvény határozatlan és kétes, rendeletei világosabb és szabatosabb szerkezetet nyerjenek, az alkalmazhatatlan részek az egészszel összhangban pótoltsanak, és általában véve a törvénynek alkalmazásába egyöntetűség és következetesség hozassék be”. Maga a törvényjavaslat is így vezeti be az országgyűlési választói jogosultságról szóló első fejezetét: „az 1848. évi 5. és az erdélyi 1848. évi 2. tc-nek a választói jogosultságra vonatkozó határozatai számos kételyekre és eltérő magyarázatra adtak alkalmat, a következők rendeltetnek”.

Ugyancsak ezt a szempontot emelte ki a javaslat 1872. február 22-én kezdődött tárgyalásait bevezető beszédében Szapáry Gyula gróf, a központi bizottság előadója: „Nem akart a központi bizottság jogot elvenni senkitől, akinek azt az 1848. évi törvények megadták, de nem akarta a választási törvény alapját kiterjeszteni sem”.

Huszonnégy esztendő telt már el a 48-as reform megalkotása óta, midőn e szavak a képviselőházban elhangzottak. A társadalom gazdasági és kulturális fejlődése kétség nélkül előbbre haladt. Az ipar és kereskedelem erősödött és a választójogból kinnrekedt, többnyire éppen magyar kisbirtokosokon, zsellérekén és mezőgazdasági munkásokon kívül már az ipari munkásság rétege is fejlődőben volt. A 48-as jogkiterjesztés hagyományai azt kívánták volna, hogy a társadalmi fejlődés előrehaladása szerint ezzel lépést tartson a választójog kiterjesztése is. Ehelyett az 1872. évi javaslat nyíltan bevallja, hogy nem akar jogokat kiterjeszteni, egyes rendelkezéseivel pedig a helyes értelmezés és szabatos rendelkezés címe alatt nyilvánvalóan csökkenteni akarja a választók számát. [...]

[...]

A vita irányát, amely kezdetben nem volt obstrukciós jellegű, legjobban jellemzik a benyújtott határozati javaslatok. A szélsőbal határozati javaslatát az általános választójogot és titkos szavazást magasztaló beszéd kíséretében Irányi Dániel nyújtotta be. A határozati javaslat a következő:

„Tekintettel arra, hogy a törvényeknek a jog, a létező szükség és a nemzet óhajlásának meg kell felelniük, a belügyminiszter úr által benyújtott és a központi bizottságok által módosított választási törvényjavaslat pedig azoknak meg nem felel; sőt inkább nagyrészt ellenkezik azokkal, amennyiben először: a választói képességet, ahelyett, hogy azt kiterjesztené, több tekintetben megszorítja; másodsor: a nyilvános szavazást, mely a szabad választást sokakra nézve megnehezíti, sőt majdnem lehetlenné teszi a vesztegetésekre bő alkalmat szolgáltat, határozottan parancsolja; harmadsor: a választókerületeket, mindamelltt, hogy különösen Erdélyben már eredetileg igazságtalan alapon voltak beosztva és hogy a változott népességi viszonyok azok revízióját Magyarországon is követelik, úgyszólván, változatlanul fönntartja; negyedsor: az inkompatibilitás iránt nem rendelkezik, vagyis a kormány szolgálatában álló vagy attól egyébként függő egyéneket a képviselői tisztól el nem zárja; végre ötödsor: a vesztegetések és a választásoknál előforduló egyéb visszaélések megbüntetéséről nem gondoskodik;

mondja ki a Ház, hogy a jelen törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadja és utasítsa a belügyminisztert, hogy más törvényjavaslatot készítsen haladéktalanul, úgy hogy még az a jelen ülészak alatt tárgyalathassék és törvény erejére emeltethessék, a következő elvek alapján:

a) általános választási jog; b) titkos szavazás; c) a választókerületeknek a népesség aránya szerinti igazságos felosztása; d) a kormány szolgálatában álló vagy attól egyébként függő egyéneknek a képviselői tiszttól kizárása; végre e) a vesztegetések és a választásoknál egyéb előforduló visszaélések szigorú megbüntetésé.”

[...]

A vitában, mely azon naptól fogva vált nyilván obstrukciósá, amidőn Lónyay miniszterelnök betérjett az országgyűlési ciklusnak 3 évről 5 évre való meghosszabbítását célzó javaslatát, mindkét ellenzéki párt szónokai egyetértettek abban, hogy a kormány javaslata jogfosztás.

Egyetértettek abban is, hogy nem a választójog megszorítására, hanem jogkiterjesztésre van szükség. Csak a jogkiterjesztés mértékében és ütemében volt az ellenzéki pártok között eltérés. A balközép szónokai az általános választójogot mint olyan végcél jelölték meg, melyet fokozatosan kell megvalósítani. Vezérük, Tisza Kálmán főleg azért kárhóztatta a kormány jogkiterjesztés elől elzárkózó politikáját, mert szerinte a fokozatos reformok elmaradásának eredménye csak rohanás lehet: „Minden szabad fejleményű országban a végcél csak az általános szavazati jog lehet, és így minden lépést e téren úgy kell tenni, hogy fokozatosan ezen cél felé haladjunk, éppen ha valaki a fokozatos haladást akarja: nem szabad csökönnyösen meg állania, mert a csökönnyös megállásnak következése azután rohanás.”

De voltak egyes balközépi szónokok, akik nyíltan az általános választójog mellett foglaltak állást.

A szélsőbal szónokai kivétel nélkül az általános választójog mellett beszéltek.

[...]

A vita második nagy kérdése a titkos szavazás volt. A szélsőbal ebben is határozott álláspontot vallott, s a titkos szavazásban látta a legfőbb hatásos eszközt a választási korrupció lehető kiirtására. Legmarkánsabban nyilatkozik ez a felfogás Kállay Ödön beszédében: „Jelen bonyolult társadalmi helyzetünkben a polgárnak egyedüli fegyvere a titkos szavazás. A nyílt szavazás a kormányok és hatalmasok eszköze”.

Ismét történelmi érdekességű Vukovich Sebő felszólalásának a titkos szavazásra vonatkozó része. Vukovich azt bizonyította, hogy az 1848. évi 5. tc. nem döntötte el azt a kérdést, vajon a szavazás nyílt vagy titkos legyen-e, mert csak a szavazási aktus nyilvánosságát rendelte el és megengedte „minden törvényhatóságnak, hogy saját körülményei szerint vagy nyilvános, vagy titkos szavazást tűzzön ki a választások alkalmával”. Szerinte: „ezen Ház és ezen Háznak két elődje 1861. óta ezen magyarázatot adta az 1848. évi törvénynek”. Már abból az okból is jogfosztó célzatúnak tekinti a törvényjavaslatot mert az egyetlen tollvonással el akarja törölni a titkos szavazás lehetőségét.

A balközép a titkos szavazás kérdésében a végső cél és a végső eszköz elméletéhez folyamodott. Tisza Kálmán kifejtette, hogy a nyilvános szavazás híve; de ha meggyőződnek arról, hogy a megvesztegetést más eszközzel megakadályozni nem lehet, kénytelen volna a titkos szavazást elfogadni, mert ez „egyedül marad fenn számunkra, hogy a nép erkölcsiségét a megvesztegetéssel szemben bármiképp megőrizni lehessen”.

A titkos szavazásról szóló vita mérlegelésénél nem szabad elfelejteni, hogy éppen akkor érte el tetőpontját Angliában a titkos szavazás megvalósítására és ezáltal a választási korrupció kiirtására irányuló agitáció.

Említésre méltó még a vitából, hogy Kállay Ödön már a nők választójoga érdekében is szót emelt.

Összefoglalva a vita eredményeit, azt kell megállapítanunk, hogy a választójog kérdése belekerült a pártok szenvedélyeinek forgatagába. Igaza volt a kormánynak, hogy az 1848. évi 5. tc. rendelkezései az idők folyamán reá szorultak világos és szabatos értelmezésre. De ennek az értelmezésnek a 48-as reformalkotás szellemében kellett volna történnie. Az 1872. évi kísérlet lelke és iránya azonban a jogok szűkítése volt. Ezért a javaslat megérdemelte sorsát, amidőn lezorzult a napirendről.

[Az 1874. évi 33. törvénycikkről]

A választójog reformja 1874-ben került ismét az országgyűlés elé.

Az 1872. évi választás után feléledtek minden oldalról a választást visszaélések miatt hangoztatott panaszok és feltámadt az óhajlás is, hogy reformálni kell a választójogot. De visszaélések alatt a két tábor ismét mási és mást ért, és mindegyik más célból és más eredmény reményében követeli az 1848. évi 5. tc. revízióját. [...]

[...]

Amikor 1873. évi január hó 14-én Csernátony meginterpellálja a kormányt: szándékozik-e az 1848. évi 5. tc. hiányainak kijavításáról javaslatot terjeszteni a képviselőház elé, Szlávy József miniszterelnök megígéri, hogy a javaslatot kellő időben elő fogja terjeszteni.

Az 1874. évi javaslatot nagyjában és egészében az 1872. évi javaslat szelleme lengi át.

A javaslat indokolása hangsúlyozza, hogy „egészen új, rendszeres egészet képező választási törvény megalkotása ez idő szerint oly akadályokba ütközik, amelyeket sem a kormány, sem a törvényhozás azonnal el nem háríthat”. A javaslat tehát csak novella. „A választói jog alapjául meghagyja a cenzus mindazon neveit, amelyek az 1848. évi törvény által megalkottattak, s egyedül arra szorítkozik, hogy a fennálló törvények határozatlan és kétes értelmű rendeletei szabatosabban állapíttassanak meg, s hogy a gyakorlat által feltüntetett hiányok pótoltatván, egyszersmind biztosíttassék a törvény alkalmazásában szükséges egyöntetűség. Különösen pedig meghatározottassék az, hogy a felállított cenzus különféle nevei miként igazolandók.”

Újra találkozunk tehát az 1872. évi állásponttal, hogy t. i. csak az 1848. évi 5. tc. helyes értelmezéséről és szabatos végrehajtásáról van szó. Az indokolás az anyagi választójog kérdésétől eltekintve, a javaslat megalkotásának még két indító okát hozza fel: az egyik „a választási visszaélések és erőszakoskodások megakadályozása”, a másik, hogy az „annyira elharapódzott vesztegetések és izgatási visszaélések megakadályozására a fennálló törvények kellő biztosítékot nem nyújtanak”.

Az 1874. évi 33. tc. tehát bevallotta nem akart jogkiterjesztés lenni. [...]

[...]

Már említettük, hogy 1872-ben erős áramlat indult meg, amely a cenzus felemelésére és a választók számának csökkentésére irányult. Az 1874. évi javaslat ennek az áramlatnak végső hulláma. Szerzői azt hirdetik, hogy csak az 1848. évi 5. tc. hiányos intézkedéseit akarják szabatosan értelmezni, de híveik közül egyesek nem is titkolják a javaslat igazi célzatát.

Az 1848. évi 5. tc., amint láttuk, nem ismeri sem a megadóztatott tulajdon, sem a megadóztatott jövedelem vagy foglalkozás cenzusát. Még kevésbé ismer adócenzust; ilyen csak az erdélyi 1848. évi 2. tc. statuált a rendezett tanáccsal el nem látott községek lakóira nézve. Az 1848. évi 5. tc. rendszere tehát teljesen független az adózástól.

Állapítsuk már most meg, miként magyarázta meg az 1874. évi 33. tc. az 1848. évi 5. tc. egyes szakaszait.

Az 1848. évi 5. tc. szerint (2. § a) pont) választók, „kik szabad királyi városokban vagy rendezett tanáccsal ellátott községekben 300 ezüst forint értékű házat vagy földet kizáró tulajdonul vagy hitveseikkel s illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen bírnak”. E rendelkezés helyére került az 1874. évi 33. tc. 3. §-a: „szabad királyi és rendezett tanácsú városokban választói joggal bírnak azok, kik kizáró tulajdonul vagy hitveseikkel, illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen: a) oly házat bírnak, mely házadó alá eső legalább 3 lakrészt foglal magában, habár az ideiglenesen adómentes is, b) oly földet bírnak, mely 16 forint tiszta jövedelem után van földadóval megróva”.

A városokban tehát a 300 ezüst forint értékű cenzus helyébe a meghatározott lakrészt magában foglaló és házadó alá eső ház és a földadóval megrótt meghatározott tiszta jövedelmű föld cenzusa került.

Kétségtelen, hogy ez a városi lakosság cenzusának tetemes felemelése volt, mert hiszen, amiként a vitában bőven kifejtették, de bizonyítani merőben felesleges is, a 48-as törvény 300 ezüst forintos, adózástól független értékű cenzusa 1874. előtt majdnem minden városi ingatlantulajdonosnak választójogot biztosított, mert olyan városi ingatlan, de különösen ház, alig volt képzelhető, amely ennek az értékű cenzusnak meg nem felelt volna.

[...]

Az 1874. évi 33. tc. azonban nem elégedett meg azzal, hogy az adózást kapcsolatba hozta a tulajdonnal, jövedelemmel és foglalkozással, hanem e kapcsolathoz további fatális következményeket fűzött. Kimondotta (12. § 1. pont), hogy választójogot nem gyakorolhatnak azok, „kik az összeírást, illetőleg a kiigazítást megelőző évre a választókerületben fizetendő egyenes adóikat le nem fizették”. Az adóhátralékosságnak tehát jogfosztó hatást tulajdonított. Ismét nem szorul bizonyításra, hogy ez a rendelkezés – amelyet különben az 1875. évi 6. tc. úgy módosított, hogy azok vesztek el választójogukat, kik a megelőző évi egyenes adót, illetőleg a megfelelő adóhátralékot április hó 15-ig be nem fizették –, alkalmas volt a választók számának apasztására.

[...]

A vitában az ellenzék függetlenségi tagjai nemcsak a javaslat fogyatékoságait támadták, hanem újlag az általános választójog alapjára helyezkedtek. Irányi Dániel, miután kifejtette, hogy a javaslatnak jogfosztó hatása van, a következő határozati javaslatot terjesztette elő: „Mondja ki a képviselőház, hogy a jelen törvényjavaslatot részletes vita alapjául nem fogadja el, s utasítsa a belügyminisztert, hogy ahelyett az általános választási jogra és titkos szavazásra alapított új törvényjavaslatot készítse, mely a választókerületeknek igazságos felosztását is magában foglalja, nemkülönben a honosításról és a bárminemű, tehát a községi és törvényhatósági választásoknál is előforduló mindenféle visszaélések és vesztegetések megbüntetéséről külön törvényjavaslatokat terjesszen elő”.

[...]

Hogy kiknek volt igazuk az 1874. évi 33. tc. vitájában: azoknak-e, akik azt állították, hogy a törvény nem szorítja meg a választójogot, avagy azoknak, akik a jogok szűkítését hangoztatták, ezt a kérdést eldöntötte a jövőendő.

[...]

Míg 1870-től 1890-ig a népesség száma 1.547.578 lélekkel szaporodott, addig 1890-ben a választók száma csak 846.202 volt, szemben az 1870. évi választók 890.416-ot kitevő összegével. Vagyis, dacára a népesség szaporodásának, dacára az eltelt 20 esztendőnek, a választók száma 1890-ben még mindig 44.214-gyel kevesebb volt, mint 1870-ben. A választók száma 1870-ben a népességnek 6,73 %-a volt, 1890-ben még mindig csak 5,5 %. Ezek a számok világosan bizonyítanak. Csak 1910-ben éri el a választóknak a népességhez viszonyított arányszáma az 1874. évi 33. tc. előtt fennállott helyzetet. De ez az emelkedés is részben annak köszönhető, hogy az 1899. évi 15. tc. 141. §-a eltörölte az adóhátralékosságnak jogfosztó következményeit, és ezáltal a választók számát 1899-ről 1900-ra 117.875-tel szaporította.

Az 1874. évi 33. tc-nek a 48-as törvényhozás jogkiterjesztő szellemétől elszakadó irányzata okozta azt, hogy választójogunk szerves fejlődésében visszamaradt. A törvényhozás 1874-ben a kifejlődött új társadalmi rétegek közül csak a köztisztviselőket és a magánalkalmazottakat vette észre. Tudatosan olyan megadóztatott jövedelem cenzusához fordult, mely kizárta az ipari és mezőgazdasági munkások tömegét, kizárta a segéd nélkül dolgozó iparosokat, kizárta a magas földadóminimum községeiben a kisbirtokosok és zsellérek széles rétegét; a köz- és magánszolgálatban álló szolgákat, a cselédeket pedig olyan kategóriának tekintette, amely bármely jogcím kimutatása mellett sem gyakorolhat választójogot. Új jogot alig adott, de a régít szabatos magyarázat címén megsűkítette. És ez a törvény, amelyet a hozzáfűződő és az 1877. évi 10. törvénycikkben rendezett kerületi beosztással együtt a jogkiterjesztés ellenzői sokáig a nemzeti irány palládiumaként védelmeztek, jogfosztó hatását elsősorban a magyar többségű törvényhatóságokban és városokban érezte.

[Az 1899. évi 15. törvénycikk előzményeiről]

Az 1874. évi 33. tc. megalkotása után időnkint újra és újra kifakadtak a választójog és választási eljárás sebei. Nem szűnik meg a választási visszaélések felpanaszolása. Az ellenzék nem nyugszik meg a meghozott törvényben. A képviselőház vitáiban hol gyöngébben, hol erővel teljesen felhangzik a vágy a választójog és a választási eljárás reformja után. Ennek a korszaknak mintegy záróköve az 1899. évi 15. törvénycikk. E vitákból csak a kiemelkedő eseményeket sorakoztatjuk fel.

Midőn a kormány 1885-ben törvényjavaslatot terjesztett be az országgyűlési ciklusnak 5 évre való meghosszabbításáról, az ellenzék ehelyett a választási visszaélések megszüntetését követelte. Az egyesült ellenzék vezérszónoka Szilágyi Dezső volt, aki 1885. december 11-én határozati javaslatot nyújtott be, amelyben különösen a korrupciót előmozdító központi szavazás helyett a szavazás decentralizálását követeli; sürgeti a kérvénnyel megtámadott választások ügyében a kir. Kúria bíraskodásának behozatalát, amint azt az 1874. évi 33. tc. 89. §-a megígérte, és követeli a vesztegetés, etetés, itatás, illetéktelen befolyásolás és izgatás ellen részletesebb büntető törvények hozatalát, a választási elnök és a választásba befolyó hivatalos személyek hatáskörének részletes szabályozását és hatályos felelősségük biztosítását, hiteles névjegyzékek elkészítésének és szabad használatának, valamint a választásokat megelőző időszakra a gyülekezési jog szabadságának biztosítását.

A függetlenségi párt nevében Irányi Dániel szólal fel és a választási visszaélések ostromozása és a kúriai bíraskodás követelése után, főleg a titkos szavazás mellett érvel. Határozati javaslatában is a

választási visszaélések ellen fennálló törvények pontosabb és szigorúbb alkalmazása iránti hathatós intézkedést sürget és követeli, hogy a kormány a kérvénnyel megtámadott választásoknak a kir. Kúria által leendő megbírási tárgyában, valamint a titkos szavazás behozatala iránt törvényjavaslatokat terjesszen elő.

A vitának leginkább kiemelkedő pontja a titkos szavazás kérdése. Irányi Dániel a titkos szavazásban látja a választási visszaélések visszaszorításának leghatályosabb eszközét: „A nyilvános szavazás olyan függetlenséget tételez fel, amellyel, mint a tapasztalás mutatja, a választóknak egy része nem dicsekedhetik. Családi, társadalmi összeköttetések, a megélhetés gondjai, végre az emberi gyarlóságok megmagyarázzák ezen jelenségeket. Hát még oly országban, hol a tisztviselők ugyancsak használják befolyásukat a választók akaratának megváltoztatására, hol annyi kísértésnek, vesztegetésnek vannak a választók kitéve, ahol annyian és annyian áldozatul ejtik ezeknek meggyőződésüket!”

[...]

Az 1899. évi 15. tc.-et megelőző korszakot általában az jellemzi, hogy a parlamenti vitákat elsősorban a választási eljárás kérdései dominálják. Azért a választójog kiterjesztésének kérdése sem szunnyad el soha. Hiszen 1888-ban már jelentkezik az ipari munkásság is, sürgetve választójogát. A budapesti munkások kérvényét 1888. december 14-én Irányi Dániel támogatja és 1891. július 13-án ismét ő követeli a választójog kiterjesztését, mikor számon kéri, hogy miért késik a kormány a kúriai bírásokról szóló törvényjavaslat benyújtásával. De nagyobb erővel a választójog kiterjesztésének kérdése 1896-ban jelentkezik, amidőn a függetlenségi párt egyik része mozgalmat indít az általános választójogért, másik része pedig a választójog gyökeres reformjéért. Az volt ebben a korszakban az uralkodó nézet, hogy az 1874. évi 33. tc. 89. §-ának végrehajtása, független bírásokról a képviselői megbízólevelek ügyében hatályos eszköz lesz a nemzeti akarat tiszta érvényesülésének biztosítására. De a törvény nehezen születik meg. Az erre vonatkozó első javaslatot 1877. április 21-én nyújtotta be Perczel Béla igazságügy-miniszter, 1877. szeptember 27-én vette a Ház tárgyalás alá és másnap 64 szóval 62 ellen elbukatta. Ez volt a sorsa Pauler Tivadar igazságügy-miniszter kísérletének is. 1881. október 8-án benyújtott javaslata csak másfél év múlva, 1883. március 1-jén kerül a Ház elé, amely 113 szavazattal 108 ellen leszavazza. Szilágyi Dezsőnek 1891. július 18-án beadott javaslata sem kerülhet a plénum elé, mert mielőtt a 30 tagú külön bizottság befejezte volna munkáját, a Ház feloszlott.

Ilyen előzmények után kerül a kérdés az 1892–96. évi országgyűlés elé, amely 1895-ben és 1896-ban részleteiben is letárgyalja ugyancsak Szilágyi Dezsőnek már 1892. március 31-én újból beadott törvényjavaslatát, de megint nem tudja azt tető alá hozni, mert mielőtt elintézhette a főrendiház módosításait, 1896. október 5-én a ciklus ismét véget ér. Csak az 1896–1901. évi ciklusban, 1899-ben, Széll Kálmán miniszterelnöksége alatt sikerül végre törvénybe iktatni az országgyűlési képviselőválasztások fölött gyakorolt bírásokról új rendjét.

[...]

Az 1899. évi 15. tc. kétség nélkül tiszta szándékú alkotás. Az anyagi választójogot is érinti a törvény 141. §-a, amely eltörli az adóhátralékosság jogfosztó hatását. Már említettük, hogy ennek az intézkedésnek következtében a választók száma 1899. évről 1900. évre 117.875-tel szaporodott.[...]

A törvény tisztult parlamenti légkörben született, midőn a pártok harca rövid időre megszűlt, és nagy, általános szempontok is érvényesülhettek. Jó szándékkal javítani akart, de nem mert reá lépni az igazi és teljes gyógyítás útjára. Nem szakított a központosított szavazással, amely a választási visszaélések és zavarok természetes tényezője. Ennek következménye volt, hogy a fuvarpénzeket és a beszállított választók ellátását mintegy törvényesítette. Elsőnek tett kísérletet arra, hogy a közhivatalnokok választási visszaéléseit megfékezze, de ismét megállott a félúton, amikor e visszaélések fegyelmi megtorlását a pártkormányra bízta.

[Az 1913. évi 14. törvénycikk előzményeiről]

Az 1901. évi választások tisztasága ellen alig merült fel alapos panasz. Az 1899. évi 15. tc. kijelentéseinek erkölcsi ereje még elevenen hatott a lelkekre, mert a választások idején az a kormány volt uralmon, amely e törvényt megalkotta. De a választójog kiterjesztésének vágya nem aludt ki. Már az 1901. évi felirati vitában az ellenzék szónokai a választójog gyökeres reformját követelik és felpanaszolják, hogy a

trónbeszéd nem foglalkozik a parlamenti reform kérdésével. Az 1901. és 1902. évi költségvetési és indemnitási vitákban is sürgetik az ellenzék szónokai a választójog reformját, nagy részben az általános választójog elvi alapján. Érdekes, hogy az 1902. évi február hó 13-ai vitában felvetődik már a plurális szavazattal megvalósítandó általános választójog gondolata is. [...]

Az 1900. után következő esztendőök javarészt a katonai kérdések foglalják le. Ez a körülmény nem veti vissza a választójog kiterjesztésének ügyét, sőt még jobban megérleli. A nemzeti irányú reformokért küzdő ellenzék fokozottabb mértékben szentel figyelmeit a választójogból kirekesztettek tömegének, akiktől küzdelmeinek támogatását várja. [...] Ez a gondolat cselekvéssé lesz, midőn az 1903. évi november hó 7-ei gyűlésen Kossuth Ferenc megkísérli, hogy a választójogi reform ügyének előtérbe helyezésével teremtsen meg a pártközi békét. Beszédében az általános választójog elvi alapjára helyezkedik, de addig is, míg ennek megnyerheti a Ház többségét, a választójog kiterjesztésére nézve egyes részletező javaslatokat tesz. Tisza István gróf miniszterelnök a beszédre válaszolva kijelenti, hogy „megérett kérdésnek tartja a választókerületek új beosztását és a szavazás decentralizációját”, a választójog kiterjesztése tekintetében pedig igyekezni fog „a mutatkozó legnagyobb és legélesebb igazságtalanságok kiegyenlítéséről javaslatot terjeszteni a Ház elé, amely természetszerűleg a census bizonyos leszállításával is fog jární”.

A miniszterelnök 1904. évi január hó 26-ára a választójog kiterjesztésének ügyében tényleg pártközi ankétot hívott össze és azután elrendelte a választójogi statisztikai adatok összegyűjtését. 1904. évi április hó 16-án Kelemen Béla a függetlenségi párt nevében már megsürgeti a választójogi reformot: az általános választójogot és az igazságos új kerületi beosztást. A hárszabály-revizió hirtelen elővett kérdése azonban halomra döntötte a megegyezés kísérletét.

[...]

A hárszabály-revizió novemberi vitájának visszhangja a Ház feloszlása után az 1905. évi választási mozgalom. Az ellenzéki pártok választói- és népgyűlésein a katonai követelések mellett ott szerepel az általános választójog követelése is. E két irány egybefonódása megnyeri a szövetkezett ellenzéknek a választójogból kirekesztett tömegek támogatását és a választási küzdelemben többségre juttatja.

Minthogy a többség programja alapján nem alakulhatott kormány, Tisza István gróf kormányának felmentése után, 1905. évi június 18-án báró Fejérváry Géza kinevezett kormánya vette át az ügyek vezetését. A Fejérváry kormány belügyminisztere, Kristóffy József, 1905. szeptember 9-én németbogsáni programbeszédében bejelenti, hogy a kormány programjaul vallja az általános, egyenlő és titkos választójog megalkotását. 1905. december 16-án pedig közzéteszi az országgyűlési képviselőválasztói jogról szóló „törvényjavaslat-tervezetét”. Ez a tervezet, amely sohasem került a Ház elé, 12 szakaszával inkább elvi demonstráció, mint javaslat. A választójogot a tervezet a 24 éves korhatárhoz és az írás-olvasás tudásához köti. A választási eljárás és a választók összeírásának részleteit külön törvénnyel akarja szabályozni.

A Fejérváry-kormány többszöri egymásutánban, egészen a feloszlásig, királyi kéziratral napoltatja el a Házat. Még csak kísérletet sem tesz arra, hogy csonka tervezetét törvényjavaslat alakjában benyújtsa, de megakadályozza azt is, hogy az általános választójog megvalósítására irányuló indítványok a képviselőházban tárgyalás alá kerülhessenek. 1905. évi szeptember hó 13-án dr. Dési Géza indítvány alakjában törvényjavaslatot terjeszt elő, amelynek 1. §-a szerint: „Minden teljes korú, életének 24. évét betöltött, írni és olvasni tudó magyar állampolgárnak az országgyűlési képviselőválasztásoknál szavazati joga van”. [...]

[...]

A Fejérváry-kormány felmentése után Wekerle Sándor elnökle alatt többségi kormány alakult, amely programjába veszi a választójog reformját, „legalábbis olyan széles alapon, mint az előző kormány tervezete”. Az 1906. évi május 22-ei trónbeszéd bejelenti a választójog reformját: „Az alkotmányos élet korszerű fejlesztésének szempontjából legfontosabb feladatát fogja képezni kormányunknak, hogy a politikai jogokat a társadalom minden rétegére kiterjesztve, a nemzet egészét vigye be az alkotmány sáncaiba. Evégből készítendő elő az általános szavazati jog szabad gyakorlására vonatkozó javaslatát, úgy a demokratikus eszme korszerű kívánalmainak, valamint a magyar állam nemzeti jellegének megóvása mellett”.

1908. november 11-én terjesztette elő a képviselőházban Andrássy Gyula gróf belügyminiszter az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvényjavaslatot. A javaslat az általános választójog elvén épült fel, de azt a többes szavazás segítségével akarta megvalósítani. Egy szavazatot ad minden 24 éves

magyar állampolgár férfinak, akinek állandó lakása van, ha írni-olvasni tud. Kettős és hármas szavazatot ad bizonyos kategóriáknak, nem követve ebben a belga törvényt, hanem a magyar viszonyokat véve alapul. Közvetett választójogot kívánt adni az analfabétáknak is, akik megbízott útján (általában minden tíz választóra esvén egy megbízott) folytak volna be a választásra. A politikai események azonban ezt a javaslatot is leszorították a napirendről, még mielőtt a bizottsági tárgyaláshoz eljuthatott volna. De ez a javaslat is, a hozzáfűzött értékes statisztikai anyaggal együtt, hozzájárult ahhoz, hogy az általános választójog kérdése az érdeklődés központjába kerüljön, a választási eljárásra vonatkozó részei pedig, amelyek először foglalkoztak gondos részletességgel az eljárás szabályozásával, a jövő alkotásaira is befolyással voltak.

A Wekerle-kormányt 1910. január 19-én gróf Khuen-Héderváry Károly kormánya váltotta fel. A miniszterelnök 1910. január 24-én adott programnyilatkozatában a választójog reformjára vonatkozólag ezt a kijelentést tette: „Csak annyit kívánok ez alkalommal kijelenteni, hogy e nagy reformot az általános választójog elve alapján, a pluralitás mellőzésével, olyképpen vélem megalkotandónak, hogy az a magyar állam jellegét, ezeréves történelmének megfelelően továbbra is fenntartsa és biztosítsa”.

1912. április 22-én gróf Khuen-Héderváry kormányát Lukács László kormánya váltja fel. A miniszterelnök 1912. április 29-én programnyilatkozatában a választójogról ezeket mondja: „Vállaljuk az obligót azért a nyilatkozatért, amely az előbbi kormány programjában a választójog megvalósítására vonatkozik, amely egyszersmind ennek a pártnak programpontját is képezi, és amelyet a legmagasabb trónbeszédre adott válaszfeliratban olyképp írtunk körül, hogy azt a választójogi törvényjavaslatot a liberális és demokratikus haladás szellemében az általános választói jog elvi alapján akarjuk elkészíteni; mindazonáltal azzal a megjegyzéssel, hogy a társadalom fejlettebb és érettebb rétegeinek jogos befolyása és a magyar állam egységes nemzeti jellege megóvassék”. [...]

1912. június 1-jén Kossuth Ferenc kísérletet tesz arra, hogy helyreállítsa a Ház normális tárgyalási rendjét, s a szövetkezett ellenzéki pártok nevében javaslatokat terjeszt elő, „amelyek a szövetkezett ellenzék minden pártjának meggyőződése szerint a békés megoldásra vezetnek”, s lehetségessé teszik „két nagy kérdésnek: a véderő és a választói jog reformjának megoldását”. A választójog reformjára vonatkozólag a következő pontozatokat terjeszti elő:

„I. A választói jog alapja az értelmiségi cenzusnak az a minimuma, amelyet az állam közoktatásügyi törvényei az állam minden polgárától megkövetelnek; tehát legalább is az általánosan és egyenlően kötelező ingyenes elemi népiskolák hat osztályának végzése és erről az 1908. évi 46. törvénycikk 7. szakasza szerint való ingyenes bizonyítvány felmutatása. [...]

II. Addig is, míg gyakorlatilag elérhető lesz kizáróan erre az alapra helyezkedni, a választói jogosultság megállapításánál a következő elvek veendőek figyelembe:

III. Tekintet nélkül az új törvényben megállapítandó minősítésre, választói joggal bírnak mindazok, kik az utolsó öt év választói lajstromának valamelyikében fölvétettek, hacsak a jogalap reájuk nézve meg nem szűnt, amelyen választói jogosultsággal bírtak.

IV. Országgyűlési képviselői választásoknál választói joggal bír minden magyar illetőségű állampolgár, aki tíz év óta a magyar állam polgára, írni és olvasni tud, huszonnegyedik életévét betöltötte és ugyanazon választókerületben egy év óta állandó lakással bír. Az írni-olvasni tudás igazolása gyakorlatilag a törvényben megállapítandó módon történik.

V. Állandó lakással bírónak tekintendő az, aki maga, vagy a vele közös háztartásban élő hozzátartozójával közösen, legalább egy szobából és konyhából, illetve konyharészből álló vagy a helyhatósági szabályrendeletileg legalább tizennégy napi felmondáshoz kötött lakásnak megfelelő állandó lakással bír.

VI. Az V. pontban körülírt lakás igazolása alól fel vannak mentve: a) akik legalább 6 polgári osztályt vagy annak megfelelő iskolai osztályokat végeztek ; b) akik iparigazolvány alapján önálló ipart vagy kereskedelmet űznek; c) akik az 1907. évi 19. törvénycikk alapján alakult országos munkásbeteg-segélyező és balesetbiztosító pénztárnak vagy a bányatörvény alapján felállított társulának az összeírást megelőző két évben együttvéve legalább 12 hónapig tagjai voltak.

VII. Az írni-olvasni tudás igazolása alól fel vannak mentve: a) akik legalább hat polgári osztályt vagy annak megfelelő iskolai osztályokat végeztek ; b) akik bármely címen összesen legalább húsz korona egyenes állami adót fizetnek.

VIII. Úgy a cselekvő, mint a szenvedő választói jogot tíz évre elvesztik, akik az állam egysége vagy magyar nemzeti jellege elleni izgatásért jogerős ítélettel elítéltek; másodízben való elítéltetés úgy az aktív, mint a passzív választói jognak mindenkorra való elvesztését vonja maga után.

IX. A szavazás nagyközségenként, illetve körjegyzőségenként, városokban pedig szavazóköriként történik. Átlag minden ezer szavazóra egy szavazatszedő küldöttség alakítandó. Titkos szavazás esetén a szavazás ambulatórius bizottság által egymásután következő napon teljesítendő. Nyílt szavazás esetén a szavazás az egész kerületben egy napon történik. A szavazás királyi bíró ellenőrzésével foganatosítandó, a kiküldött bíró a szavazás lefolyásáról hiteles tanúsítványt állít ki.

X. Az összes választási költségek, fuvar, élelmezés, zászló és jelvények eltiltatnak.

XI. A képviselőjelölés a választás napja előtt öt nappal eszközölendő.

XII. A szavazás titkos a törvényhatósági és rendezett tanácsú városokban, a 15.000-nél nagyobb lakosságú községekben, továbbá bármely választókerület oly községében, ahol oly ipartelep vagy bányavállalat van, mely ezernél több férfimunkást foglalkoztat. Végül oly kerületekben, ahol az írni és olvasni tudók 24 éven felüli férfilakosságának arányszáma a 60%-ot eléri. A kormány utasítandó, hogy amint a többi kerületekben az írni-olvasni tudás ezt a határt eléri, terjesszen be törvényjavaslatot a titkos szavazásnak további kiterjesztésére nézve e kerületekre vonatkozólag.

XIII. A névjegyzékek összeállításának és a választási eljárásnak tisztaságára törvényes biztosíték nyújtandó. A súlyosabb jellegű visszaélések fogházbüntetéssel sújtandók.

XIV. A bíraskodásra záros határidő alatt külön bíróság szervezendő. Az erről alkotandó törvényben úgy az anyagi, mint az alaki jogszabályok újra lesznek megállapítandók. Az olcsó és gyors igazságszolgáltatásnak is biztosítatnia kell.

XV. A kerületek eddigi igazságtalan beosztása kiigazítandó és a kerületek új beosztása a választási törvénybe iktatandó.

XVI. A törvényhatósági és községi választói jogosultság újabb rendezéséig az eddigi törvényeken alapuló választói jogosultság marad érvényben.

Ezekből állanak a mi pontozataink és csakis fölvilágosításul teszem hozzá, hogy ezek szerint körülbelül 2.400.000 volna a választók száma.”

A békés megoldás nem sikerült, és így 1913. március 4-én a szövetkezett ellenzék pártjainak közreműködése nélkül kezd meg a Ház az 1913. évi 14. tc. javaslatának tárgyalásait. [...]

[Az 1913. évi 14. törvénycikkről]

Az 1848. évi 5. tc., ha keletkezésénél voltak is konzervatív és radikális árnyalatok, alapjában véve közmegegyezés eredménye. A pártok csendes megegyezéséből született az 1899. évi 15. tc. is. Az 1874. évi 33. törvénycikknek erős ellenzéke volt. de nem nélkülözte a parlamenti bírálat ellenőrzését. Az 1913. évi 14. tc. abnormis parlamenti helyzet szülte. Ez első választójogi törvényünk, amely nemcsak hogy nem keletkezett a pártok megegyezéséből, hanem az ellenzék közreműködése nélkül került a törvénytárba. Ez a tény önmagában is kizárta azt, hogy a reform általános megnyugvást keltsen.

[...]

Ha kutatjuk, miért nem váltotta be az 1913. évi 14. tc. a valóságban indokolásának azt az ígérését, hogy 74 %-os, sőt ezt felülhaladó jogkiterjesztés lesz, a törvényben felállított korlátokon kívül még a következő okokat találjuk. Azáltal, hogy a Ház a törvényjavaslatot módosította és a tervezett területi cenzust elejtette, 30.000-rel kevesebb lett a választók száma. De nem válhatott be a 74 %-os szaporodás azért sem, mert a törvényjavaslat indokolása, úgy látszik, a ténylegesnél kevesebbre vette fel a cenzusválasztók számát. Erre maga az indokolás is céloz, amidőn ezeket mondja: „Meg kell jegyeznem,

hogy míg az 1911. évre érvényes képviselőválasztói névjegyzékek szerint 1.197.726 választó íratott össze, addig az 1911. évi népszámlálás csak 1.069.480 huszonnégy éven felüli választót talált.

De a kiszámított szaporodási arány elmaradásának legfőbb oka a 30 éves korhatárnak nyomban jelentkező romboló hatása. Ez a rendelkezés látszólag megtartja a választók sorában a 24–29 éveseket. De csak látszólag, mert a 30 éven alul lévő választók utánpótlása nem juthatott be többé választónak. Ennek a romboló hatásnak már az első évben mutatkoznia kellett. Azok a 30 éven alul levő választók ugyanis, akik az 1913. évi névjegyzékbe jogerősen fel voltak véve, ha a régi jogcímüket elvesztették, 30 éven alul levő életkoruk miatt nem lehettek már választók akkor sem, ha egyébként valamely új jogcímet ki is tudtak volna mutatni.

[...]

A 30 éves korhatár, amelyben az 1913. évi 14. tc. a magyarság, a polgári társadalom és a rend erős bástyáját látja, mint a választójog általános kelléke, példátlan a választójogi rendszerekben. Amidőn a javaslatot tárgyalták, fennállott még Dániában. Ámde a dán választójog a tiszta általános választójog rendszerén épült fel, tehát ez a korhatár volt úgyszólván egyedüli korlátja. Dánia, mikor a világháború hatása alatt 1915-ben reformálta választójogát és az általános választójogot kiterjesztette a nőkre is, egyúttal – bár fokozatos életbeléptetés mellett – a korhatárt 25 évre szállította le. A 30 éves életkornak ezenkívül még az olasz választójogban van szerepe. Az 1912. évi június 30-ai olasz választójogi törvény, melynek anyagi részét az 1913. évi július 26-án kelt újabb törvény nem érinti, az általános korhatárt a betöltött 21. életévben állapítja meg. 21–29. évig a választójogot ezenfelül külön kellékekhez köti; ilyenek: az elemi iskola alsóbb tanfolyamainak elvégzése, vagy tényleges katonai szolgálat teljesítése, vagy meghatározott adócenzus, vagy bizonyos foglalkozás vagy hivatal igazolása. A 30. életév betöltésével a különleges kellékek elesnek és e korhatártól fogva a tiszta általános választójog érvényesül. Az olasz választójogi törvény rendszerében tehát a 30. éves életkor nem általános korhatár, hanem a kor cenzusa, amely a külön kellékek elengedésével általános választójogot biztosít.

A választójogi rendszerekben a 21–25 éves korhatár az uralkodó. Az olyan kivételek, mint a 18 éves korhatár Argentínában, a 20 éves korhatár Svájc szövetségtanácsi választójogában és ennél még alacsonyabb egyes kantonokban, nem változtatnak e szabályon. A betöltött 21. életévhez kötik a választójogot Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Bulgária, Görögország, Szerbia, az Észak-amerikai Egyesült Államok és az ausztráliai szövetséges államközösség. 24 év a korhatár Ausztriában, Poroszországban és Svédországban. 25 év a német birodalmi választójogban, Szászországban, Bajorországban, Württembergben, továbbá Belgiumban, Hollandiában, Spanyolországban, Norvégiában, Dániában és Törökországban.

A választójog történetében az általános 30 éves korhatár megállapítására még egy példát találunk. Az 1789. és 1791. évi francia forradalmi alkotmány a betöltött 25. életévhez kötötte a választójogot. Hasonlóképpen rendelkezett az 1795. évi direktóriumi alkotmány, míg a ténylegesen soha életbe nem lépett 1793. évi alkotmány a 21 éves korhatárt fogadta el. Midőn 1814-ben a Bourbonok visszatértek Franciaországba és minden téren meg akarták gyökereztetni a reakció rendszerét, a Charta 30 évre emelte fel a választók korhatárát és emellett még 300 frankos adócenzus kimutatását követelte, míg a választhatóságot 1000 frankos adócenzushoz kötötte. Ebben a választójogi rendszerben, melynek eredményeképpen 1817-ben egész Franciaországnak csak 90.878 választója volt, mint a konzervatív irány biztosítója, a 30 éves korhatár is érvényesült. Az 1830. évi forradalom a 30 éves korhatárt elsöpörte és a betöltött 25. életévhez kötötte a választójogot. Az 1848. évi forradalom pedig, amely meghozta Franciaországnak a tiszta általános választójogot, egyúttal helyreállította az 1793. évi alkotmány 21 éves korhatárát is.

[...]

Az 1913. évi 14. tc. tehát azért, hogy a korhatárt 30 évben állapította meg, a magyar állampolgár férfinépesség jelentékeny részét a választójogból kellő ok nélkül kizárta. E törvény indokolása ugyan arra hivatkozott, hogy a 24–29 éveseknek választójoggal való felruházása hátrányosan befolyásolná a választók között a magyar anyanyelvűek, valamint ezenkívül a polgárság számarányát is, a tények azonban e tételnek ellentmondanak. [...]

[A „választójog gyökeres reformjának” szükségességéről]

Az 1913. évi 14. tc. alapján első ízben teljesített összeírás utolsó napjai már belenyúltak a háborúba. A nemzeti erőgyűjtés és erő kifejtés a honvédelemnek szentelte minden figyelmét és egyelőre leszorította a napirendről a választójog kérdését. De amint a háború volt az, amely elnémította a választójog hangos követelését, viszont a háború tanulságai minden előző mozgalmat túlszárnyaló erővel támasztották fel a nemzet minden rétegeire kiterjedő választójogi reform vágyát.

Nem izolált magyar jelenség ez. A külföldi államokban, barátságos, ellenséges és neutrális országokban egyaránt a háború veti fel a választójog kiterjesztésének gondolatát.

A szövetséges Német Birodalom képvisellete tiszta általános választójogon épült fel. E választójog mögött messze elmaradt Poroszország három osztály-rendszere és kétfokú szavazáson alapuló általános választójoga. Ezt a három osztály-rendszert az 1849. évi alkotmánykonfliktus teremtette meg, amely eltörölte az 1848. évi alkotmány egyenlő általános választójogát és az addig gyakorlatban volt titkos szavazást. Azóta a három osztály-rendszer, melynek torz eredményei egyre élesebben mutatkoztak, átment ugyan kisebb toldozó módosításokon, de magához a rendszerhez a konzervatív irány szilárdan ragaszkodott és abban a porosz rend és fegyelem szükséges védelmét látta. És Poroszország most a háború alatt arra készül, hogy romba döntse a három osztály rendszerét. 1917. évi április hó 7-én a német császár és porosz király Bethmann-Hollweg birodalmi kancellárhoz és az államminisztérium elnökéhez leiratot intézett, amelyben kijelenti: „Az egész népnek ebben a rettenetes háborúban kifejtett hatalmas teljesítményei után, meggyőződésem szerint, Poroszországban az osztály-választójognak nincs már helye... A törvényjavaslatnak továbbá a közvetlen és titkos szavazásról is kell intézkednie”. Ezt a leiratot kiegészítette az 1917. évi július hó 17-éről keltezett leirat: „Meghagyom, hogy a törvényjavaslat az egyenlő választójog alapján szerkesztessék meg. A javaslat mindenesetre olyan időben terjesztessék elő, hogy a legközelebbi választások már az új választójog szerint legyenek megtarthatók”.

1917. évi november hó 24-én a porosz kormány tényleg benyújtotta a választójog reformjára vonatkozó (november 22-én kelt) javaslatot. A javaslat eltörli a három osztály rendszerét, amely 1849. óta a konzervatív irány bevehetetlen várának látszott. Eltörli a nyílt szavazást, amely egész Európa és a Német Birodalom többi nagyobb államának egyhangú ítélete ellenére az 1849. évi alkotmánykonfliktus óta szilárdan megállott. A választójog a javaslat szerint általános és egyenlő, a szavazás titkos. Minden porosz, aki legalább három esztendő óta állampolgár, életének 25. évét betöltötte és egy esztendő óta lakik vagy tartózkodik valamely községben, választó.

[...]

Bulgár szövetségesünk a háború alatt nem szorult választójogi reformra, mert Bulgáriának a 21 éves korhatárhoz kötött tiszta általános választójoga van.

Másik szövetségesünknek, a Török Birodalomnak sem kellett a háború alatt a jogkiterjesztéshez folyamodnia, mert Törökországban minden 25 éves állampolgár választó, aki bármilyen csekély összegű adóval van megróva.

Az ellenünk szövetkezett ellenséges államok közül Franciaországban 1848 óta a tiszta általános választójog rendszere uralkodik, Olaszországnak pedig a háború alatt már nem kellett gondoskodnia újabb jogkiterjesztésről és a katonák választójogáról, mert 1912-ben, a tripoliszi háború hatása alatt már nagy mértékben kiterjesztette választójogát, amidőn 30 éves korhatárral általános választójogot adott minden polgárnak, 21 és 29 év között pedig – eltekintve a már ismertetett egyéb választói kategóriáktól – minden katonának, aki eleget tett szolgálati kötelezettségének.

Anglia azonban, bár korszakonként ismétlődő reformjaival régen megközelítette az általános választójogot, a háború ideje alatt fokozott figyelemmel kezdett foglalkozni a választójog problémájával. Úgyszólván minden angol párt, az egész közvélemény egyetértett abban, hogy a háború tapasztalatai szerint át kell alakulnia a választójognak és az egybeülő új parlamentnek már új választójogból kell származnia. Asquith felszólítására a képviselőház elnökének vezetése alatt még 1916 októberében mindkét ház tagjaiból bizottság alakult, hogy megvitassa a reform pontozatait és az elnök szavai szerint „olyan szolgálatot igyekezzék tenni az államnak, amely számára a legnagyobb értékű, mert a nemzetet igazán képviselő alsóházat terem”. [...] A bizottság határozatainak alapján készült el a kormány javaslata és azt az alsóház 1917 márciusában már Lloyd George miniszterelnöksége alatt vette tárgyalás alá. A javaslat a férfiak választójogát még jobban kiterjeszti, a történelmi fejlődés során keletkezett bonyolult jogcímekeket egyszerűsíti, a választójog előfeltételül megkívánt lakás vagy bírlás időtartamát 12 hónapról 6 hónapra

szállítja le, sőt kimondja, hogy katonáknál 1 hónapi időtartam is elegendő. [...] A javaslat a férfiválasztók számát, amely az 1915. évi hivatalos kimutatás szerint 8.357.000 volt, 2.000.000-val szaporítja. [...] Választójogot kíván adni a nőknek is, még pedig olyan kiterjedt mértékben, hogy a 10 milliót felülhaladó férfiválasztó mellett körülbelül 6 millió volna a nőválasztók száma. [...]

[...]

Anglia tehát a háború alatt, 1916 októbere óta behatóan foglalkozik a választójog kiterjesztésével s a társadalom átalakulásának megfelelő korszakos reformmal készül a jövő feladataira. Vezető férfiai a nagy választójogi reformban a belső béke és az alkotó munka biztosítékát látják. Nézeteiket mintegy összefoglalják Cave szavai: „Az új rétegek bevonulása a választójogba: megnyugvás és egyensúly. Az államot megmenti a polgári társadalom belső viszályaitól és a trón erejét növeli”.

A háború átalakító ereje a semleges államokra sem maradt hatás nélkül. Az idők komolysága ezeknek az államoknak társadalmát is új feladatok elé állította, érettségüket fokozta s a társadalmi munka megoszlásában náluk is változó elhelyezkedésre adott alkalmat.

Dánia, amelynek választójoga már a háború előtt is a tiszta általános választójog alapján épült fel, a háború hatása alatt ősi intézményekkel szakított. Elejtette a 30 éves korhatárt, és fokozatos megvalósítás mellett 25 évre szállította le. Eltörölte azt a dán hagyományokban mélyen gyökerező kizáró okot, hogy a házi alkalmazott (cseléd), ha nincs külön háztartása, nem lehet a választójog részese. Eltörölte az ősi nyílt szavazást és helyébe szigorú biztosítékokkal körülvett titkos szavazást léptetett. Ezenfelül és mindezek betetőzésére megtette még azt a bátor lépést, hogy a férfiak választójogával teljesen azonos feltételek mellett általános választójogot adott a nőknek is.

Norvégiában is már a világháború korszakába esik az 1915. évi augusztus hó 18-án kelt új választójogi törvény megalkotása. Norvégiának már 1898. óta megvolt tiszta általános választójoga. Ezt 1907-ben kibővítette a nők választójogával, de nekik nem adott általános választójogot, hanem tőlük városokban 400, kisebb községekben 300 korona megadóztatott jövedelem cenzusát követelte meg. Az 1915. augusztus 18-án kelt törvény ezt a cenzust eltörli, és az általános választójogot kiterjeszti a nőkre is. Ez a törvény is, éppúgy, mint az angol javaslat, a távollevő választók szavazásának kérdését is szabályozza.

Hollandiában a háború alatt győzött a tiszta általános választójog. A holland választójog fejlődése sokban hasonlít az angolhoz. Ez a választójog is főleg az önállóság cenzusát kutatta, és itt is, miként Angliában, korszakonként ismétlődött a jogkiterjesztés munkája. Az 1848. évi választójogot előbb 1887-ben reformálták, a választók számát 135.000-ről 350.000-re emelve fel, majd 1896-ban, amikor újra megkétszerezték az addigi választók számát. Az 1917. május 18-án kelt alkotmánymódosító alaptörvény és az ugyanazon a napon kelt választójogi törvény eltörli a sok mindenféle különleges kellék igazolásához kötött választójogot, és általános választójogot ad minden 25 éves németalföldi férfinak. Az alkotmánymódosító alaptörvény szerint külön törvény választójogot adhat a nőknek is, tőlük külön kellékeket is követelhet, de nem vagyon vagy birtok alapján. Ilyen külön törvény eddig nem keletkezett. [...]

Ha már most e felsorolás után teljesen kibontakozik előttünk annak a képe, miként vitte előbbre a háború mindenütt a választójogot, nem fogjuk többé meglepőnek vagy csodálatosnak találni, hogy nálunk is a háború érlelte meg a választójog gyökeres reformját. Midőn tehát Rakovszky István 1915. április 29-én választójogot követelt minden 20 éves férfinak, aki a harctéren katonai szolgálatot teljesített, tulajdonképpen az emberi lélek azon egyetemes parancsoló törvényének engedelmeskedett, amely – mint láttuk – a velünk szövetséges Német Birodalomban, az ellenünk küzdő Angliában és a neutrális Hollandiában, Dániában és Norvégiában egyformán megnyilatkozott. Ez az indítvány és a nyomában járó parlamenti vita kiindulási pontja a választójogi küzdelem legújabb korszakának. E küzdelem részletei még élénk emlékezetünkben élnek, ismertetésük tehát feleslegesnek látszik. Rakovszky indítványa még csak közbenső, részleges reformot akart, de kezdeményezésének rideg visszautasítása megduzzasztotta a kérdést, és a harcosok választójogából az általános választójog követelése támadt. [...]

A hivatalos kormánynyilatkozat, amely a legfelsőbb királyi kézirat magyarázatául 1917. április 29-én jelent meg, már az 1913. évi 14. tc. szükséges módosításainak egyes részleteiről is nyilatkozik, éppen úgy, mint az a beszéd, amelyet Tisza István gróf 1917. évi május hó 24-én, kormányelnökségéről történt lemondása után tartott, és amelyben a szükséges intézkedéseket három csoportra osztotta: „A hála kifejezése azokkal szemben, akik a harctéren különösen kitüntették magukat; betöltése annak a hézagnak,

amelyet a területi cenzus teljes kiküszöbölése jelent; javítása annak a helyzetnek, amely az 1913. évi 14. tc. alapján az ipari munkásosztály számára előállott”.

Ma tehát nem vitás kérdés többé sem a választójogi reform időpontja, sem ennek elodázhatatlan szükségessége.

Az egyetlen vitás pont a reform terjedelmének mértéke.

Mi azt a meggyőződést valljuk, hogy „a jelen nagy időknek és a nép által hozott áldozatoknak” nem felel meg valamely toldozott szűk körű reform, amelynek nem jogkiterjesztés a vezető gondolata, hanem az, hogy miként tartsa távol a jogoktól a tömegeket; amely finom mérleggel aggódó félelemmel apró választói jogcímeiket mérlegel, míg a tömegek félelem és mérlegelés nélkül dobják kockára életüket vagy megszokott életrendjüket.

Javaslatunkban be akarjuk váltani azt a programot, melyet gróf Esterházy Móric miniszterelnök 1917. június 21-én vallott és amelyet kormányunk teljes egészében magáévá tett: „A választói jogosultságot – 24 évre szállítván le a korhatárt – oly jogcímekekre akarjuk alapítani, hogy a választójog gyökeres, becsületes és széles terjedelmű legyen, és hogy ne kelleltenül adott részleges választójog, hanem a dolgozó és küzdő tömegekre kiterjedő, őszinte lélekkel megvalósított, teljes reform, általános és egyenlő legyen, és a nagy kérdést nyugvópontra hozza”.

Láttuk, hogy 1848. óta nemzetünknek nem volt igazi választójogi reformja, sőt az 1874. évi törvény visszaesést jelentett. 69 esztendővel az első nagy jogkiterjesztő reform után, ma, midőn körülöttünk még nagyobb viharok között és nagyobb mértékben, mint 1848-ban, átalakul Európa, a jogkiterjesztés útján bátor lépéssel kell előre haladnunk, amely megfelel az 1848. évi törvények szellemének: reá kell lépünk az általános választójog ösvényére.

Ha igaz is, hogy minden nemzet a maga sajátosságai és szükségességei szerint alkot magának törvényt, az is bizonyos, hogy egyetlen nemzet sem szakadhat el a világtól. 1848-ban bekapcsolódtunk az európai alkotmányos demokráciába. Azóta pedig választójogunkkal messze elmaradtunk olyan népek mögött, melyeket egykor megelőztünk. Ma nincs már értelme azoknak a vitáknak, amelyeket Locke és Rousseau tanainak elismerésével vagy megcáfolásával folytattak: vajon természetes jog-e a választójog, vagy nem az. Az élet elsöpörte ezeket a vitákat, elintézte maga ezt a kérdést, és a tiszta általános választójog rendszere hódító útban végigvonult Európán. Általános és egyenlő a választójog Ausztriában, a német birodalmi választásoknál, Bulgáriában, Franciaországban, Spanyolországban, Svájcban, Görögországban, Svédországban, Norvégiában, Dániában és Hollandiában; bár a kiválasztás alapján, de megközelítik az általános választójogot Anglia, Törökország, Olaszország.

A szűk körű választójognak egyetlen menedéke Magyarország.

A háború tanulságai és a jövő nagy feladatai egyaránt megkövetelik, hogy a jogkiterjesztés immár nálunk is gyökeres és általános legyen.

[..]

Ezért kell ma a választójogot általánossá tennünk és oly mértékben kiterjesztenünk, hogy az ipari munkások mellett a magyar nemzet zömét alkotó földművelő kispolgárok, mezőgazdasági munkások és cselédek nagy tömege is bejuthasson a választók közé.

Így ezek az új rétegek elhelyezkednek a meglévő keretekben, és részeseivé válván a jognak, támaszaivá lesznek a rendnek. És idővel a jogok gyakorlásának révén így nyilvánul ki majdan az az igazság, hogy a megszervezett demokrácia a legnagyobb konzerváló erő. Hiszen a demokrácia nem egyéb, mint a jogegyenlőség erejével megszervezett legteljesebb rend és egyensúly, szemben az előjogokon és kiváltságokon alapuló mesterkélt társadalmi renddel, amely nyugalomnak és egyensúlynak látszata, igazi nyugalom és igazi egyensúly nélkül. Ahol a demokráciák meggyökeresedtek, mint pl. Svájcban és az Észak-amerikai Egyesült Államokban, nyilvánvaló a demokráciának konzerváló ereje. A jogok szakadatlan gyakorlása és az alkotmány demokratikus intézményeinek nemzedékeken át való megszokása, átöröklése a vallásosság erejével ható alkotmányos érzést nevel a polgároknak.

[Az értelmi cenzus szükségességéről]

[..] Midőn a konzervatív és a radikális irány hívei egyetértettek abban, hogy elérkezett immár a választójog gyökeres kiterjesztésének ideje és olyan általános reformra van szükség, amely méltó az 1848. évi jogkiterjesztéshez, most is, mint akkor, meg kellett találni azt az ösvényt, amelyen a két irány a reform megvalósítása érdekében együtt haladhat.

Ezért fogadtuk el elvi alapul az írás-olvasás tudásához kötött választójogot, amely automatikusan, a maga erejénél fogva fejlődik tovább, az ország egyes törvényhatóságaiban az általános választójogot nyomban életbe lépteti, másutt megközelíti és a kultúra fokozatos haladásával fokozatosan mindenütt megvalósítja.

Javaslatunk rendszerében az írás-olvasás tudása általános kellék, csakúgy, mint az állampolgárság és az életkor. Mert nézetünk szerint a társadalom mai gazdasági és kulturális fejlettsége, a forgalom, érintkezés, közlekedés, az irodalom és a sajtó jelenlegi haladottsága mellett az írás-olvasás tudása a választójog öntudatos gyakorlásának úgyszólván fizikai lehetősége. Az a választó, aki nem tudja elolvasni a hozzá intézett felhívást, aki olvasás útján önmaga nem szerezhet az eseményekről értesülést, ma, amikor a nézetek terjesztésének már nem a szó a szokásos eszköze, hanem az írás, csak kivételesen lehetne öntudatos választó. A titkos szavazás pedig, akárhogy is gondoskodjanak szellemesen konstruált rendszerek az analfabéták titkos szavazásának módozatairól, csak az írni-olvasni tudók választójogával lehet életteljes, komoly valósággá.

[..]

Összefoglalva mindezeket, úgy véljük, hogy újabb népszámlálási adatok nélkül is nyugodtan állíthatjuk, hogy ma a 24 éven felül levő férfilakosságnak legalább 75 %-a ír és olvas.

Az olyan választójog pedig, amely – nem is szólva itt egyelőre sem a régi jogon szavazókról, sem a 24 éven alul levők személyhez kötött választójogáról – a választói életkorban lévő férfilakosság háromnegyed részét csekély kivétellel nyomban választójoggal ruházza fel és esztendőről-esztendőre lehetővé teszi e szám szaporodását, joggal nevezhető általános választójognak.

Az írás-olvasás tudásának elterjedése ma olyan fokon van hazánkban, hogy ma a választójog általános kellékéül megtenni már lehet, de még nem felesleges.

[...]

Az eddigiekből kiderül, hogy az írás-olvasás tudásához kötött általános választójog nem ellentétes a demokráciával. A gondolat első jelentkezését az 1795. évi direktóriumai alkotmányban találjuk. Ez az alkotmány – amely éppen úgy, mint az 1789. december 22-ei választójogi törvény és az 1791. szeptember 3-ai alkotmány, igen alacsony cenzushoz kötötte a választójogot (3 napi napszám értékének megfelelő adó), és egyúttal választójogot adott cenzustól menten azoknak a polgároknak is, akik valamely hadjáratban részt vettek – az egyedüli francia alkotmány, amely nem kifejezetten ugyan, de közvetve, különintézkedéssel, megköveteli az írás-olvasás tudásának igazolását. A választójog előfeltétele ugyanis a polgárok névjegyzékébe való felvétel, ez pedig csak a 25. életév betöltésével és az írás-olvasás tudásának igazolásával történhetett meg.

De a legrégebbi demokrata közösségek, az Észak-amerikai Egyesült Államok egyes országai is igazolják azt a tételünket, hogy az írás-olvasás tudásának megkövetelése nem ellentétes a demokratikus választójoggal: California, Delaware, Massachusetts, Maine, Mississippi államokban nem szavazhat, aki nem tudja angolul elolvasni az állam alkotmányát; ezenkívül California, Delaware, Massachusetts, Maine még azt is megköveteli, hogy a választó le tudja írni a nevét; New Hampshire-ben nem szavazhat, aki nem tud írni; Virginiában, aki nem tudja maga megírni a kérelmet, hogy vegyék fel a választók közé; Washingtonban, aki nem tud angolul írni és olvasni.

[...]

Az írás-olvasás tudásához kötött választójog csak akkor lesz az élet valóságában komoly joggá, ha a törvény az írás-olvasás tudásának igazolását anélkül, hogy a megkövetelt mérték komolysága szenvedne, intézményesen, minden lehető eszközzel megkönnyíti. Enélkül ennek a kelléknek megkövetelése súlyos teherrel nehezednék a választóra, és a törvény betűje szerint megadott választójogot megszerzésének nehézségeivel a gyakorlatban megszükitené.

[...]

Abban, hogy az írás-olvasás tudása a választójog általános kerete, javaslatunk megegyezik az 1913. évi 14. törvénycikkkel. De e kereten belül nem szűk körű, hanem általános választójogot akar teremteni.

[...]

A választóknak a javaslat alapján várható számát és a választók megoszlását még részletesen fogjuk tárgyalni. De már itt közöljük az összefoglaló eredményeket:

Az írni-olvasni tudó 24 éven felül levő férfiak közül a javaslat alapján választó lehet 2.982.000. A régi jogon választó analfabeták száma 170.000. Ez összesen 3.152.000.

A vitézségi érem tulajdona vagy a Károly-csapatkereszt elnyerése alapján 24 éven alul levő választók száma 443.000. Ez összesen 3,595.000.

A választóknak legutóbb említett csoportja azonban csak átmeneti, mert ezeknek a korosztályoknak utánpótlása nincs. A férfiválasztók száma, tehát javaslatunk alapján átmenetileg 3.595.000, állandóan pedig 3.152.000 lenne. A női választók száma számításaink szerint 260.033.

Az összes választók száma tehát: átmenetileg 3.855.033, állandóan pedig 3.412.033. [...]

[A nők választójogáról]

Javaslatunk, eltérően eddigi választójogi törvényeinktől, választójogot kíván adni a nőknek is.

Úgy az 1848. évi 5. tc., mint az 1874. évi 33. tc., valamint az 1913. évi 14. tc. is a választójogot kizárólag a férfiakra szorították.

A 70-es évek kezdete óta a nők kizárása ellen már a képviselőházban is el-elhangzott egy-egy tiltakozás, de a nők választójogáért küzdő mozgalom komolyabb alakban csak a legújabb időben jelentkezik.

A községek rendezéséről szóló 1871. évi 18. tc. képviselőházi tárgyalásánál az 1871. március 13-ai ülésen Madocsányi Pál már „több özvegy nő által aláírt kérvényt” mutat be a Háznak, amelyben „a megyék és községek folyamatban levő rendezésénél és a választási törvény alkotásánál az őket is illető választási jog megadásáért esedeznek”.

A nők választójogának követelése tehát első jelentkezési formájában nyilvánvalólag a rendi alkotmány hagyományaiból merítette erejét, midőn az özvegyek részére kívánt községi, törvényhatósági és országgyűlési választójogot.

Az 1848. előtti magyar országgyűléseken ugyanis a távollévő főpapok, főurak, valamint az elhalt főurak hátrahagyott özvegyei magukat megbízottakkal képviseltethették (távollevők követői, ablegati absentium: 1625:62., 1655:61., 1723:7. tc.). [...]

Madocsányi előterjesztésének hatásáról csak annyit jegyez fel a képviselőház naplója, hogy „derűtséggel fogadták”. Amde ha a törvényhatósági és az országgyűlési női választójog kérdésében ez jelzi is az uralkodó hangulatot, a községi választójog rendezésénél mégis már 1871-ben bizonyos tormák mellett és bizonyos korlátozásokkal törvénybe iktatták a nők választójogát. A községek rendezéséről szóló 1871. évi 18. tc. 38. §-a, midőn megállapítja a községi választójog kellékeit, ezt a kitéltet használja: „minden 20 éves községi lakos”; a kizáró okokat felsoroló 39. § nem említi a nőket, a 40. § pedig kifejezetten kimondja, hogy a nőket meghatalmazott képviseli a választásnál.

Ezt a rendelkezést fenntartotta a községekről szóló 1886. évi 22. tc. is.

[...]

A nők országgyűlési választójogát, Madocsányi kezdeményezésétől eltérően, már általánosabb formában követeli Zenta város országgyűlési képviselője, Majoros István, aki 1871. november 20-án „a nőknek a férfiakkal egyenjogúsításáról” törvényjavaslatot terjesztett elő és azt 1872. január 13-án tartott beszédében külön meg is indokolta. A javaslat 1. §-a szerint „a nőnemhez tartozók, kik e hazában születtek, vagy honosítottak, kivétel nélkül minden politikai jogélvezetekben a férfiakkal

egyenjogúsíttatnak”, a 2. § szerint pedig „mindazon eddig fennállott törvények, melyek a nőnemet a polgári és politikai jogok gyakorlásától eltöltötték, ezennel hatályon kívül tétetnek”.

Az 1872. évi választójogi törvényjavaslat tárgyalásánál az 1872. február 23-ai ülésen Kállay Ödön, anélkül, hogy határozott indítványt tett volna, a régi magyar hagyományokra hivatkozva követeli a nők országgyűlési választójogát: „Olyasmit indítványozok, mit az 1848. előtti arisztokratikus világ sem tagadott meg az özvegyektől”. Illogikusnak tartja a nők kizárását: „Mi jogosítja fel a férfivilágot arra, hogy a szavazást a nőktől megtagadja, midőn egynegyed telekkel bíró nem iskolázottnak szavazási jogot ad, s a nőktől, bármily műveltek is, bármennyi vagyonnal, bármily jövedelemmel bírnak is, megtagadja a szavazási jogot?”

Az 1874. évi 33. tc. tárgyalásánál 1874. július 8-án ismét Majoros István hangoztatja a nők kizárásának igazságtalanságát; indítványozza, hogy a javaslat 1. §-ába vegyék fel azt a rendelkezést, hogy „a választói jog az állampolgárokat nem különbség nélkül illeti meg”. A tárgyalás további során pedig azt kívánja, hogy választójogot kapjanak azok a nők, akik „bármely szaktudományban nyilvános vizsgán képesítési oklevelet nyertek”. Ezt az indítványt támogatja Stanescu Imre is, aki ezenkívül választójogot követel azoknak a nőknek is, „kik váltótörvénykönyvünk szerint bejegyzett céggel bírnak és így kereskedők”, továbbá „az okleveles tanárnőknek, távirásznőknek, postatisztnőknek, bábáknak stb”. A Ház ezeket a módosításokat elvetette, mert a nők választójogának akkor még csak szórványosan voltak a képviselők között hívei. Ezért mondja Majoros István: „Nem egyedül vagyok itt. Kevesek ugyan, de mégis vannak a Házban, hála az égnek, néhány barátaim, kikre számíthatok, kik velem a polgári jogoknak a nőkre való kiterjesztésére nézve egyetértenek”.

[...]

1907. május 8-án a Nőtisztviselők Országos Egyesülete és a Feministák Egyesülete kérvénnyel fordul a képviselőházhoz, hogy a választójog készülő kiterjesztésénél a nőket is figyelembe vegyék. De gróf Andrassy Gyulának 1908. november 11-én benyújtott javaslata a választójogot még szintén a férfiakra korlátozza, kimondván, hogy „gyakorlati célszerűségi szempontok a törvényhozások túlnyomó többségét idáig a nőknek a politikai jogok gyakorlásából kizárására indították”. Az 1913. évi 14. tc. ugyancsak kizárja a nőket a választójogból. A miniszeri indoklás ezt azzal támogatja, hogy a választójog kiterjesztésével új választóközönség lép a politikai jogok gyakorlásába és ezért „nem volna időszerű az átmenet megrázkódtatásait azzal fokozni, hogy a politikai küzdelembe éppen most bevonjuk a nőt is”. A törvényjavaslat képviselőházi tárgyalásának során Lukács György 17 képviselő aláírásával támogatott indítványt adott be, amely azt kívánja, hogy a választójog általános kellékeinek megállapításánál töröltessék „a férfinemhez tartozás” feltétele. Első lépésként csak a felsőbb iskolát vagy középiskolát végzett nők számára követelt aktív és passzív választójogot.

Az eddigiekből világos, hogy a nők választójogának kérdése a magyar parlamentben eddig nem vetett nagyobb hullámokat; de ezen nem csodálkozhatunk, ha meggondoljuk, hogy a külföldi európai államokban is jóformán csak az utolsó évtizedben jelentkezett nagyobb erővel és csak a világháborúban lett igazán megérett kérdéssé.

Amidőn az 1908. évi Andrassy-féle törvényjavaslat indoklása megjelent, a nőknek csak az Észak-amerikai Egyesült Államok négy államában (Wyoming, Colorado, Idaho, Utah), az ausztráliai államszövetségben és Finnországban volt általános választójoguk, míg a kis Man szigeten és Norvégiában a férfiak választójogánál korlátozottabb mértékben részesültek országgyűlési választójogban. 1908. óta azonban választójoggal ruházta fel a nőket az Észak-amerikai Egyesült Államoknak újabb 14 állama, Kanadának 6 provinciája, Dánia és Izland, és általános választójogot adott a nőknek is Norvégia. Hollandia új választójogi törvényében eltörölte azt a rendelkezést, amely a választhatósághoz férfinemet kívánt meg, és alkotmányát módosítva lehetővé tette, hogy olyan törvény keletkezhessek, amely a nőknek aktív választójogot is adhat. A jogkiterjesztő reformok legnagyobb része a világháború idejére esik, így az Észak-amerikai Egyesült Államok 7 államának (1914–17), Kanada 6 provinciájának (1916–17), Dániának és Izlandnak (1915), Norvégiának (1915) és Hollandiának (1917) reformjai.

A világháború korszakában azonban a nők választójoga terén a legnagyobb esemény az angol választójogi reformjavaslat, amelynek a nők választójogára vonatkozó részét az alsóház 1917. június 19-én 385 szavazattal 55 ellen már bizottsági tárgyaláson is elfogadta. Angliában a helyi önkormányzat választásainál már régebben választójoguk volt az önálló nőknek (nagykorú hajadonok, özvegyek és elvált nők), és fokozatosan 1894-ben és 1907-ben elnyerték a passzív választójogot is; a férjes nők pedig, ha

képesek is voltak külön kimutatni azokat a kellékeket, amelyekhez a törvény a férfiaknál a választójogot köti, csak a legalsóbb önkormányzati egységekben juthattak választójoghoz. Az 1917. évi reformjavaslat a nőknek megadja az országgyűlési választójogot is, de a korhatárt másképp állapítja meg a nőknél, mint a férfiaknál: a férfiválasztók korhatára 21 év marad, a nőválasztóké 30 esztendő. Ennek a rendelkezésnek az a magyarázata, hogy az angol jogkiterjesztés nagymértékű, és a korhatárban való különböztetés nélkül az az eredmény következett volna be, hogy az új női választók száma elérte, sőt túlhaladta volna a férfiválasztókét. [...]

[...]

Összefoglalva az eddigieket, az a jelenség bontakozik ki előttünk, hogy a nők választójoga elsősorban a skandináv és az angolszász népeket hódította meg, míg a latin népeknél alig mutathat fel sikereket. Bár a női választójog klasszikus tudományos harcosai között az angol John Stuart Mill mellett ott találjuk a francia Edouard Laboulaye-t is, a franciák máig is megmaradtak a nagy forradalom álláspontján, midőn Condorcet pártolása dacára visszautasították a francia nőknek választójogot sürgető kérvényét. A skandináv és angolszász társadalmak állásfoglalása kétségtelenül összefügg a nőről vallott erkölcsi világnézetükkel, és éppen azért, mert a magyar társadalom hagyománya már a gazdasági átalakulások előtt is a nő megbecsülése és külön jogi védelme volt, teljes összhangban vagyunk a magyar felfogással, midőn mi is, levonva a világháború tanulságait, értékesítve tapasztalatait, megszüntetjük a logikailag nem indokolható különbséget a nők teljes magánjogi cselekvőképessége és közjogi cselekvőképességük hiányossága között.

Joggal hivatkozott 1915. évi december hó 9-én Giesswein Sándor, midőn a „nemi cenzus” eltörlését követelte, a világháború következtében beállott változásokra.

[...]

Javaslatunk a választójog általános kellékeinek megállapításánál nem tesz különbséget nők és férfiak között. Tehát országgyűlési képviselőválasztói joga van minden nőnek, aki életének 24. évét betöltötte, magyar állampolgár, írni és olvasni tud és ezenfelül a felsorolt különös kellékek valamelyikének megfelel.

A választhatóság feltételei is ugyanazok a nőknél, mint a férfiaknál.

Nem állapítottunk meg a nőknél magasabb korhatárt, miként az angolok, mert ennek a megkülönböztetésnek, amint már említettük, Angliában az volt az oka, hogy enélkül az új női választók száma esetleg túlhaladta volna a férfiakét. Minthogy a női választójog elvének törvény beiktatásánál nem megyünk el addig a határig, mint az angol javaslat, és csak első kezdeményezésről van szó, nálunk ilyen szempont nem érvényesülhet.

[...]

Az 1910. évi statisztika korra való tekintet nélkül a kereső és a háztartásban foglalkozó nők között különböztet és a kereső nőket foglalkozási ágak szerint csoportosítja, a választójog különös kellékeinek szempontjából használható részletes adatokat azonban itt sem tartalmaz. A kereső és nem kereső nő megkülönböztetését különben sem tartjuk jogosnak. Ez a megkülönböztetés szociális szempontból nem indokolt, és a háború után következő korszakban különösen nem kívánatos. A nők ilyen kiválasztásában a feleség és anya hivatásának és munkájának lebecsülése mutatkoznék.

Ilyen körülmények között javaslatunk alapelvét tartva szem előtt, a nők választójogának megállapításánál is az értelmiségi cenzust kellett alapul felvennünk, még pedig addig a határig, ameddig megbízható és részletes statisztika áll rendelkezésünkre [...]

A nők választójogának főjogcíme tehát a polgári iskola 4. osztályának sikeres elvégzése. A választójog szempontjából a polgári iskola 4. osztályának elvégzésével egyenlő értékű a felső népiskola harmadik osztályának, a törvény kihirdetésének napján már fennálló nyolc osztályú elemi népiskolák nyolcadik osztályának, a felső leányiskola negyedik osztályának vagy valamely középiskola negyedik osztályának elvégzése. Ugyanez áll azokra az iskolákra, tanfolyamokra és vizsgákra, amelyeket a minisztérium a választójog szempontjából a polgári iskola negyedik osztályával egyenlő értékűnek nyilvánít (12. és 13. §).

Bár ez magasabb értelmiségi cenzusnak látszik, mégsem teremt osztályválasztójogot, sőt demokratikus hatású. [...]

[..]

A női választók száma az eddigiek szerint, a két főjogcímet véve csak alapul, 260.033 volna. Közöttük magyar 75,5 %, német 12,6 %, tót 4,5 %, román 3,3 %, rutén 0,3 %, horvát 0,6 %, szerb 1,5 %. Már kimutattuk, hogy négy középiskolát végzett 24 éven felül levő nők száma 1910. év óta legalább 40 ezerrel szaporodott. Így a valóságban 300.000, vagy ezt valamivel felül is haladó női választóra számíthatunk.

Magunk is tudjuk, hogy a női választójognak így tervezett rendszere csak töredékes. De fogyatékoságának okára reá mutattunk. A rendelkezésünkre álló adatok alapján nem alkothattunk teljesebb művet. Az első lépésnél azonban gondosan ügyeltünk arra, hogy azok a női választók, akik először jelennek majd meg választásainkon, a maguk komolyságával igazolják be a nők választójogának jogosultságát és üdvös hatását.

Ha kezdeményezésünk, miként bizton reméljük, megállja az élet próbáját, kellő adatok birtokában a törvényhozás a jogok kiterjesztésében e téren is tovább haladhat.

Mindazokban a külföldi államokban, ahol a nőket országgyűlési választójoggal ruházták fel, a női választók sehol sem csoportosultak külön női érdekek szerint külön párttá, hanem mindenütt a meglevő politikai pártok kereteibe beleilleszkedve, a közjó érdekében érvényesítették politikai befolyásukat. És a nők választójogának törvénybeiktatását mindenütt nyomon kísérte a szociális értékű törvényalkotások sorozata.

Az a meggyőződésünk, hogy a nők választójogának nálunk is ez lesz az eredménye, és a választóknak a női társadalom komoly és értékes tagjaival való gyarapodása üdvös hatással lesz hazánk egész közéletére.

[A titkos szavazás kiterjesztéséről]

[..] A választás rendjében legfontosabb újítás a titkos szavazás kiterjesztése.

Az 1913. évi 14. tc. (112. §) már nem áll a titkos szavazás visszautasításának elvi alapján, hanem azt részlegesen életbe akarja léptetni. Szerinte titkos volna a szavazás Budapest székesfőváros, Fiume város és kerülete, valamint a törvényhatósági joggal felruházott többi városok választókerületeiben, míg más választókerületekben a szavazás nyilvános maradna. Minthogy az országgyűlési képviselőválasztó kerületek számának és székhelyeinek megállapításáról szóló 1914. évi 15. tc. az országgyűlési képviselőválasztó kerületek összes számát 435-ben állapította meg, és ebből a felsorolt törvényhatósági városokra 66 kerület esett, a törvény rendelkezései szerint nyilvános volna a szavazás 369 kerületben, titkos 66 kerületben.

Javaslatunk is megegyezés a nyílt és a titkos szavazás hívei között, és nem akarja a titkos szavazást az összes kerületekben egyszerre életbe léptetni. Az 1913. évi 14. tc. intézkedését azonban még kísérletül is szűk körűnek tekinti. A titkos szavazás előfeltételei – még ha elfogadjuk is az 1913. évi 14. tc. idevonatkozó indokolását – nemcsak a törvényhatósági városokban vannak meg. Ezekkel azonos helyzetűek azok a választókerületek, amelyek egy rendezett tanácsú városból vagy egy községből, vagy több rendezett tanácsú városból alakulnak, valamint azok a választókerületek is, amelyek – bár több községből alakulnak – ipari jellegűek (ipari centrumok), vagy a kulturális és gazdasági fejlődés magas fokán állva, minden kétséget kizáróan lehetővé teszik a titkos szavazás komoly gyakorlását.

[..]

A titkos szavazás, mint már hangsúlyoztuk, nemcsak városi jellegű kerületekben lesz meghonosítható, mert a statisztikai adatok tanúsága szerint, számos olyan több községből alakult falusi jellegű kerület is található, amelynek gazdasági és kulturális fejlődése nemcsak vetekszik a városi kerületek haladottságával, hanem azokat néha felül is múlja.

A két ellentétes elv megegyezésének az az alapja, hogy a nyílt szavazás hívei előbb ki akarják próbálni a titkos szavazás hatását és eredményét, és csak azután hajlandók tovább menni a titkos szavazás elvének teljes végrehajtásában.

A titkos szavazás hívei pedig éppen az elv érdekében megnyugvást találnak abban, ha azt olyan területen alkalmazzuk legelőbb, ahol életbeléptetésének előfeltételei kétségtelenül megvannak. [..]

[A törvényjavaslat indokolásának mellékleteiről]

Javaslatunk második mellékletével külön kötetben adjuk közre a külföldi választójogi törvényeket és – az eseményeket egészen a legutolsó napokig figyelemmel kísérve – a külföldi választójogi reformjavaslatokat. Kivonatos ismertetés helyett magyar fordításban a törvények és javaslatok teljes és hiteles szövegét közöljük. E kötet végén ismertetjük a nők választójogára vonatkozó külföldi joganyagot is.

[...]

Budapest, 1917. évi december hó 21-én.

Dr. Vázsonyi Vilmos s. k.,
a választójogi törvényjavaslat előkészítésével
megbízott m. kir. miniszter

Dr. Wekerle Sándor s. k.,
m. kir. miniszterelnök.

A választójogi különbizottság jelentése
Vázsonyi Vilmos 1917. évi törvényjavaslatáról

(Képviselőházi irományok, 1910. LXII. kötet, 1450. sz.)

Tisztelt Képviselőház!

A kormány által 1917. évi december hó 21-én „az országgyűlési képviselők választásáról” benyújtott törvényjavaslat tárgyalására a képviselőház az 1918. évi január hó 17. napján negyvennyolc tagú külön bizottságot választott. A bizottság 1918. évi február hó 8-án kezdette meg s június hó 7-én fejezte be tanácskozásait. A bizottság e négy hónap alatt összesen 31 ülést tartott, melynek során beható alapossggal, szakszerűen megvitatta úgy magának a törvényjavaslatnak, mint a vele kapcsolatos nagy horderejű kérdéseknek minden fontosabb mozzanatát.

[...]

Ezen általános megjegyzés után a törvényjavaslatra vonatkozó jelentésünket az alábbiakban terjesztjük elő.

[A választójog kiterjesztésének veszélyeiről a „nemzeti érdekre” nézve]

Jóllehet az 1913:14. törvénycikkben az előzőleg fennállott jogállapottal szemben történt tetemes jogkiterjesztés gyakorlatban még nem érvényesülhetett és így annak hatása felől idáig még nem lehetett ítéletet alkotni, a bizottság – tekintettel a törvényjavaslat benyújtásának előzményeire és az 1913:14. törvénycikknek máris megállapítható némely fogyatkozására – csaknem egyhangúlag arra az álláspontra helyezkedett, hogy a választójognak az 1913:14. törvénycikkben jelentékenyen túlmenő kiterjesztése elől elzárkózni nem lehet. A törvényjavaslatban tervezett jogkiterjesztésnek mértékével és még inkább módoszataival szemben azonban a bizottság nagy többségének súlyos aggodalmai voltak.

A bizottság álláspontja a választójogi reform kiindulási pontjára és lényeges alapelveire nézve megegyezett a kormánynak azzal az álláspontjával, hogy a választójog kiterjesztésében rejlő demokratikus haladásnál is meg kell óvni nemzeti érdekeinket és biztosítani kell az erkölcsi, műveltségi és kulturális erők irányító, vezető szerepét. A bizottság is helyeselte, hogy a választójog kiterjesztése terén el kell menni addig a határig, amíg ez megtehető a nemzet mindenek felett álló közérdekeinek sértetlen megóvása és az erkölcsi, műveltségi és kulturális tényezők vezető szerepének fenntartása mellett. Úgy találta azonban a bizottság, hogy a választói jogcímeknek az a megállapítása s ebből folyólag a jogkiterjesztésnek az a mértéke, amely a törvényjavaslatban foglaltatik, nemcsak hogy nem nyújt kellő biztosítékot a nemzeti érdekek védelme és az erkölcsi és kulturális tényezők vezető szerepének megmaradása tekintetében, hanem azokat jelentékenyen veszélyezteti.

[...]

A bizottságnak a törvényjavaslattal szemben táplált aggodalmai a nemzeti érdekeket illetőleg főként azon alapultak, hogy a törvényjavaslatnak a lakosság széles rétegeit felölelő jogcímei közül több nem nyújt kellő garanciát arra, hogy a választók – éspedig anyanyelvüktől teljesen eltekintve – tényleg bírni fognak-e azzal az értelmi színvonallal és erkölcsi minősültséggel, amely a választójog gyakorlásának közérdekből elengedhetetlen feltétele, és hogy így a választójoghoz jutó nemzetiségi tömegekben, sőt magának a magyarságnak körében is számszerűleg ki nem mutatható, de bizonyára nem csekély mennyiségben lennének a törvényjavaslat rendelkezései folytán olyanok, akik értelmi színvonaluk alacsonyabb voltánál fogva, vagy a politikai megbízhatóságnak egyéb okból származó hiánya miatt az államellenes, illetőleg a magyar nemzeti állam jól felfogott érdekeibe ütköző agitáció számára nagy mértékben hozzáférhetők volnának. A bizottság ezen álláspontjának támogatására elégséges utalni a választó közönség értelmi színvonalának arra a leszállítására, amely az elemi népiskola hatodik osztálya helyett a negyedik osztálynak értelmi cenzusul való elfogadásából következnek, továbbá a törvényjavaslatba felvett, úgynevezett katonai jogcímekre, amelyeknek egy milliónál jóval több felnőtt férfi felelne meg és amelyek jogcímei – az altiszti fokozat elnyerésén alapuló jogcím kivételével – a választók értelmi színvonala és erkölcsi minősültsége szempontjából semmi számottevő garanciát sem nyújtanak.

[...]

Az, hogy a nemzetiségi és szociális izgatásnak a választóközönség körében való elharapódzása és ezzel kapcsolatban a szóban lévő áramlatoknak a törvényhozó testületben való térhódítása, az ország politikai élete és nyugodt fejlődése szempontjából mily súlyos veszélyekkel jár, bővebben fejtegetni talán felesleges is. Az sem kétséges, hogy a választóközönség értelmi színvonalának leszállása maga után vonja a parlament színvonalának süllyedését is. A radikális választójognak ezek a hátrányai, amelyek az általános választójog országában mindenütt észlelhetők, hazánk különleges viszonyai mellett kétszeresen veszedelmesek, sőt egyenesen végzetes eredményekre vezetnének.

Ezek az okok voltak azok, amelyek a bizottság többségére nézve lehetetlenné tették, hogy a választójogosultságnak a törvényjavaslatban tervezett szabályozását változatlanul elfogadják, jóllehet azokkal az alapelvekkel, amelyeket a kormány a választójogot illetőleg magáénak vall, nagyjában véve a bizottság egyetértett.

[...]

[A női választójog elutasításáról]

Nőknek választójoggal való felruházását a bizottság többsége nem fogadta el.

Kétségtelen ugyan, hogy a nők politikai egyenjogúsításának eszméjét a legutóbbi időben több külföldi államban megvalósulni látjuk; de az is bizonyos, hogy e példák nem azokban az államokban merültek fel, amelyeknek társadalmi viszonyai hazai viszonyainkhoz legközelebb állanak. A nők választójogát az északi államok valósították meg, ellenben a latin államokban, továbbá Németországban és Ausztriában a nők választójoga érdekében még oly jelentős mozgalmakat sem észlelhetünk, amelyekből a nők választójogának közeli megvalósulására lehetne következtetni. De ha a hazai viszonyokat nézzük, akkor is azt kell megállapítanunk, hogy a nők választójogára irányuló mozgalom nálunk magának a női társadalomnak is csak egy csekély részére szorítkozik. Már ez a tény maga is mutatja, hogy nálunk a nők választójogának ideje még nem érkezett el, mert hisz magának a női társadalomnak nagyobb része még nem érzi a választójog elnyerésének szükségét. A modern társadalmi és gazdasági életnek egy sajnálatos fejlődési iránya, hogy a nőt igen sok esetben a családi körből való kilépésre kényszeríti és a férfiakhoz hasonlóan a kereső pályára utalja. A nőnek igazi hivatásától való ez az eltávolodása kétségtelenül számos súlyos problémát vet fel, amikkel különböző vonatkozásokban a törvényhozásnak is feltétlenül foglalkoznia kell. Nagyon kétséges azonban, hogy ezen problémák helyes kezelése szempontjából kívánatos-e a nőknek választójoggal való felruházása. A magyar törvényhozás a nőkkel szemben a múltban is oly liberális álláspontra helyezkedett, hogy attól a nők társadalmi problémáinak megértő megoldását a nők választójoga nélkül is remélni lehet. Tartani kell attól, hogy a nőknek választójoggal való felruházása esetében a nők politikai szereplése a női társadalomnak éppen azon problémáitól fogja elterelni a figyelmet, amelyek a legégetőbbek. Ezenfelül a nők politikai szereplése azzal a hátrányos következménnyel is fenyeget, hogy előmozdítja azt a fejlődést, amellyel – ha a viszonyok kényszerű hatása alatt bekövetkezik – számolni kell, de amelyet előmozdítani semmi esetre sem kívánatos, nevezetesen a nőknek a családi élet körétől és az igazi női hivatástól való eltávolodását.

A bizottság tagjainak többsége a fentiekben körvonalozott indokok alapján a női választójog kérdésének ez idő szerint kikapcsolása mellett foglalt állást. A kormány azonban a női választói jognak bizonyos mértékű megadását már most indokoltnak és szükségesnek jelezte.

A törvényjavaslatnak jelentésünk során ekként vázlatosan ismertetett módosításai következtében a választók várható száma kevesebb lesz, mint amennyi az eredeti törvényjavaslat alapján lett volna. A számítások szerint – ha a 24 éven aluli Károly-csapatkereszteseket, továbbá az ugyanilyen korú arany vagy ezüst vitézségi érmeseket figyelmen kívül hagyjuk – a választók várható száma 2.714.700-ra becsülhető, szemben az eredeti törvényjavaslat által kontemplált 3.152.000-rel. A különbség eszerint a két szám között 437.300 választó, ami az eredeti törvényjavaslat által előírányzott választószám 13,9 %-ának felel meg, vagyis a módosítások a választóknak eredetileg kontemplált számát csupán 13,9 %-kal apasztják.

[...]

[A szavazás kötelezővé tételéről azon kerületekben, ahol a választás titkos]

A törvényjavaslat a megadott választójog gyakorlását, a szavazást nem kívánta kötelezővé tenni. Ebben a tényben a bizottság a törvényjavaslat alapelvi szempontjából bizonyos belső ellenmondást látott. A törvényjavaslat ugyanis a választóknak a névjegyzékbe való hiánytalan felvételét – amint a törvényjavaslatnak az összeírásra vonatkozó rendelkezéseiből kitűnik – oly fontos közérdeknek ismerte fel, amelyet az érdekeltek akaratától teljesen függetlenül, az állam és az önkormányzati szervek nagy költség- és munkabeli áldozata árán is biztosítani kell. Ha a közérdek szempontjából ily súlyt tulajdonítunk annak, hogy minden választójoggal bíró egyént a választójog gyakorlására módot nyújtó helyzetbe hozzánk és ha ennek elkerülése végett az államra és az önkormányzati szervekre jelentős terheket hárítunk: nem volna következetes, ha nem tételné kötelezővé, hogy az illetők a választójogot tényleg gyakorolják is. A törvényjavaslat rendszeréből merített ezen az érven felül fontos gyakorlati szempont is kívánja, hogy a választójognak a bizottság által elfogadott nagyarányú kiterjesztésével kapcsolatban a kötelező szavazás intézménye behozassák.

[...]

A bizottság mindezekre tekintettel a kötelező szavazás intézményét a törvényjavaslatba felvette, azonban csak azokra a választókerületekre korlátozva, amelyekben a szavazás titkos. Nyilvános szavazás mellett ugyanis a bizottság véleménye szerint a kötelező szavazást megvalósítani nem lehet, mert a nyilvános politikai állásfoglalás – még akkor is, ha esetleg csupán abban áll, hogy az illető a jelöltek egyikére sem szavaz – egyesekre nézve különleges viszonyaiknál fogva oly súlyos terhet jelenthet, amelyet reájuk róni méltányosan nem lehet.

[...]

A szavazási kötelezettség elmulasztásának szankcióját a bizottság úgy kívánta megállapítani, hogy a kötelező szavazásban foglalt kényszer a gyakorlatban tényleg érvényesüljön. Ez okból a kötelező szavazás elmulasztása esetében kiszabható pénzbírság összegét az illető által fizetett jövedelmi adó összegével hozta összefüggésbe.

[...]

1918. évi 17. törvénycikk
az országgyűlési képviselők választásáról

Első fejezet

Választójogosultság

1. § Országgyűlési képviselőválasztó joga van minden férfinak, aki életének huszonnegyedik évét betöltötte, magyar állampolgár, a magyar államnyelven vagy más hazai élő nyelven (4. §) írni-olvasni tud, állandó lakóhellyel bír (5. §) és ezen felül a 2. §-ban felsorolt különös kellékek valamelyikének (jogcím) megfelel.

2. § A választójoghoz megkívánt különös kellékek valamelyikének (jogcím) az a férfi felel meg, aki

1. az elemi népiskola hatodik osztályát sikeresen elvégezte (6. §); vagy

2. akár egy adónemből külön, akár több adónemből együttvéve - akár ugyanegy, akár több községben - legalább tíz korona egyenes állami adóval (7. §) van megróva; vagy

3. az ország azon részeiben, amelyekre az 1874:33. tc. 4. §-ának rendelkezései kiterjedtek, saját maga, vagy a vele közös háztartásban élő feleséggel és kiskorú törvényes (törvényesített) gyermekeivel együtt összesen legalább nyolc (ezerkétszáz négyszögöles) hold kiterjedésű - szántóföldből, kertből, rétből vagy szőlőből álló - ingatlan tulajdonosa; vagy

4. iparendedély vagy iparigazolvány alapján legalább félév óta ipart űz, vagy kereskedést folytat; vagy

5. ipari üzlet vagy vállalat körében - ideértve a bányászatot, a kereskedelmet és az iparszerűen folytatott közlekedést is -, vagy az őstermelés körében vagy más köz- vagy magánszolgáltatásban van állandóan alkalmazva (8. §); vagy

6. a fegyveres erő vagy a csendőrség szolgálatában altiszti fokozatot ért el; vagy

7. az arany vagy ezüst vitézségi érem tulajdonosa; vagy

8. valamely választónak segítő családtagja (9. §) és a bronz vitézségi érmet vagy a Károly-csapatkeresztet elnyerte.

Aki arany, ezüst vagy bronz vitézségi érem tulajdonosa, vagy a Károly-csapatkeresztet elnyerte és e kellékek valamelyikén felül megfelel az 1-6. pontokban felsorolt különös kellékek valamelyikének is, vagy valamely választónak segítő családtagja (9. §), annak választójoga van akkor is, ha életének huszonnegyedik évét még nem töltötte be.

3. § Annak, akit a választóknak az 1918. évre érvényes névjegyzékébe jogerősen felvettek, választójoga van mindaddig, amíg változatlanul fennáll a régi jogcíme abban a községben (város), amelynek névjegyzékébe az 1918. évre felvették.

Az 1. bekezdésben megszabott korlátozás nélkül választójoga van annak, akit az 1918. évre érvényes névjegyzékbe az 1874:33. tc. 2. §-án alapuló régi jogosultság jogcímén vettek fel.

4. § A választójog szempontjából hazai élő nyelvnek a magyar államnyelven felül azokat a nyelveket kell tekinteni, amelyeket a magyar szent korona országai területének valamelyik részében tömegesen használnak.

E nyelvek jegyzékét a minisztérium rendelettel állapítja meg.

[...]

10. § Habár az 1-9. §-okban megszabott kellékeknek megfelel, nincs választójoga annak:

1. aki a fegyveres erőnek vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagja, kivéve a tartósan szabadságoltakat, kivéve továbbá a fegyveres erőnek oly tagját, aki mint tartalékos, póttartalékos vagy népfőlkelő teljesít tényleges szolgálatot;

2. aki az állami, törvényhatósági vagy községi rendőrség legénységének tagja, nem értve ide fegyverviselésre jogosított más polgári alkalmazottakat pénzügyőr, mező-, erdő-, hegyőr stb.).

11. § A választójogból ki van, zárva:

1. aki gondnokság alatt áll, valamint akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

2. az elmebeteg, még akkor is, ha nem áll gondnokság alatt;

3. aki csőd alatt áll;

4. aki közjótékonyágban vagy közsegélyben részesül, illetőleg abban részesült és attól a naptól, amelyen a részesülés megszűnt, egy év még el nem telt, ideértve azt is, aki népházban, szükséglakásban vagy más menhelyszerű intézményben ingyen vagy a lakás ellenértékéül nem tekinthető díjért lakik vagy lakott, nem értve ide azonban azt, aki betegsegélyező, baleseti, rokkantsági vagy más efféle pénztárból kap vagy kapott segélyt vagy járadékot, vagy aki törvényes igényt alapján vagy ilyen igény hiányában is elemi csapás vagy háború következtében előállott károsodás okából segélyt kap vagy kapott, végül ide nem értve azt sem, aki vagy akinek gyermeke ösztöndíjban részesül, vagy részesült, vagy tanpénz vagy vizsgadíj fizetése alól mentetett fel;

5. akinek gyermeke felett atyai hatalmát a hatóság jogerősen megszüntette, azon idő alatt, míg a gyermek másnak gyámsága alatt áll, de legalább az atyai hatalom megszüntetésétől számított két évig;

6. aki, vagy akinek vele közös háztartásban élő házastársa bordélyüzletet tart;

7. aki nyilvános helyen botrányt okozó részegség miatt két éven belül öt koronát meghaladó pénzbüntetésre legalább két ízben jogerősen el volt ítélve, ha az utolsó büntetés kiállításától vagy elévülésétől számítva egy év el nem telt;

8. akit büntett vagy szándékosan elkövetett vétség miatt szabadságvesztés büntetésre ítélték, az ítélet jogerőre emelkedésétől a szabadságvesztés büntetés kiállításáig, kivéve ha a büntetés végrehajtása feltételes fel van függesztve, vagy királyi kegyelem útján elengedtetett, vagy elévült;

9. akit nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés (1878:5. tc. - Btk. - 126., 127., 130-135. §-ai), a király és a királyi ház tagjainak bántalmazása (Btk. 139., 141. §-a), a király megsértése (1913:34. tc. 2. §-a), hűtlenség (Btk. 142-149. §-ai, 1912:63. tc. 18. §-a), lázadás (Btk. 152-158. §-ai), csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak (1914:40. tc. 2., 4., 7. és 8. §-a), kémkedés (Btk. 455. §-a) miatt, végül - a jelen törvény 180. §-ában foglalt korlátozással - akit az alkotmány, a törvény, a hatóságok és a hatósági közegek elleni izgatás (Btk. 172-174. §-ai és 1912:63. tc. 19. §-a) miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztés büntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, büntett esetében tíz év alatt;

10. akit a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913:21. törvénycikk alapján jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, vagy dologházba utaltak, a kiszabott szabadságvesztés büntetés vagy dologházi őrizet kiállításától vagy az elévüléstől számítva kihágás esetében öt év alatt, egyéb esetekben tíz év alatt;

11. aki büntett vagy vétség miatt jogerős bírói határozat alapján előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban van, valamint az is, aki feltételes szabadságon van, végül az elítélt a szabadságvesztés büntetés tartama alatt;

12. akit a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, az ítéletben megállapított idő alatt;

13. akinek választójogát az országgyűlési képviselőválasztások tárgyában ítélő bíróság felfüggesztette, az ítéletben megállapított idő alatt;

14. az a közhivatalnok, tanár, tanító, lelkész vagy ügyvéd, akit hazafiatlan magatartása miatt az illetékes hatóság fegyelmi úton, jogerős határozattal állásától elmozdításra (hivatalvesztésre, az ügyvédség elvesztésére) ítélte;

15. akire nézve bírói vagy más közhatóság - törvényes hatáskörében - kétségtelenül megállapította: hogy háború idején (1912:43. tc. 13. és 28. §-a) az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott vagy

önként ellenséges területre távozott, vagy hogy háború idején az ellenséggel együttérzését akár sajtó útján, akár pedig szóval, iratban, képes ábrázolatban vagy egyébként cselekvéssel felismerhetően kifejezésre juttatta;

16. akit katonai (honvéd) büntetőbíróság jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélt oly bűncselekmény miatt, amely megfelel a jelen § 9., 14. vagy 15. pontjában megjelölt valamely cselekménynek, még pedig a jelen § 9. pontja alá eső cselekménynek megfelelő cselekmény miatt történt elítélés esetében a 9. pontban megszabott idő alatt; erre nézve a részleteket a belügyminiszter az igazságügy-miniszterrel egyetértőleg kiadandó rendeletben szabályozza.

Ha a választójogból kizáró büntetés királyi kegyelem útján egészen vagy részben elengedettett, a választójogból való kizárás időtartama a királyi kegyelem keltétől, ha pedig a büntetés végrehajtását feltételesen felfüggesztették, a felfüggesztő ítélet jogerőre emelkedésének napjától kezdődik.

Ha a büntett vagy a vétség miatt a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése is ki van mondva, ennek időtartamát a 9. és a 10. pontban megszabott időbe be kell számítani.

12. § [...]

Választójogot az gyakorolhat, aki a névjegyzékbe fel van véve.

A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

Minden választónak egy szavazatra van joga.

[...]

Hetedik fejezet

A választás

[...]

106. § Ha a választás a 103. § értelmében el nem marad, a választási küldöttség a választás napján a választókerület székhelyén megjelenni köteles akkor is, ha csupán egy a jelölt.

A választási elnök a választási eljárást reggel nyolc órakor megnyitja, és ha csak egy a jelölt, ezt megválasztott országgyűlési képviselőül jelenti ki, és az eredményt a hirdetményben megállapított helyen kihirdeti.

Ha több a jelölt, szavazásnak van helye.

[...]

121. § Titkos a szavazás azokban a választókerületekben, amelyeket a választókerületek és székhelyük újabb megállapításáról szóló törvény (30. §) ilyenekül kijelöl.

Más választókerületekben a szavazás nyilvános.

122. § Nyilvános szavazásnál a választók élőszóval szavaznak.

A néma (siketnéma) kitöltött szavazólap átadásával szavazhat, amelyet a küldöttségi elnök nyilvánosan felolvas.

A feljegyzett szavazat visszavonásának vagy módosításának nincs helye.

[...]

126. § Titkos szavazásnál a választók borítékba zárt szavazólappal szavaznak. A szavazásra kizárólag hivatalos szavazólapot (128. §) lehet használni.

[...]

1918. évi I. néptörvény
a nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogról.

1. § Nemzetgyűlési választójoga van minden férfinak, aki életének huszonegyedik évét betöltötte és legalább hat év óta magyar állampolgár.

Nemzetgyűlési választójoga van minden nőnek, aki életének huszonegyedik évét betöltötte és legalább hat év óta magyar állampolgár és bármely hazai élőnyelven írni-olvasni tud.

2. § A nemzetgyűlés tagjává választható az, akinek a választás időpontjában választójoga van, ha életének huszonegyedik évét betöltötte.

3. § A választójogból ki van zárva:

- a) aki politikai jogának gyakorlásától fel van függesztve,
- b) aki a közsegélyből él,
- c) aki gondnokság vagy csőd alatt áll, vagy akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva,
- d) aki üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll.

4. § Nem választható a nemzetgyűlés tagjává, a ki a választójogból ki van zárva.

5. § Választójogot csak az gyakorolhat, a ki a választók névjegyzékébe fel van véve.

A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

Minden választónak egy szavazata van.

6. § A választás községenként (szavazóköriként) közvetlen, titkos szavazással történik.

7. § Törvényhatósági és községi választójoga van minden férfinak, aki életének 21. évét betöltötte, legalább 6 év óta magyar állampolgár és legalább fél éve ugyanazon községben lakik, vagy ott lakása van.

Törvényhatósági és községi választójoga van minden nőnek, aki életének 24. évét betöltötte, legalább 6 év óta magyar állampolgár, bármely hazai élőnyelven írni-olvasni tud és legalább fél év óta ugyanabban a községben lakik, vagy ott lakása van.

A 2-6. és 8. §-ban foglalt rendelkezések kiterjednek a törvényhatósági és községi választójogára is.

8. A népkormány köteles a jelen törvény végrehajtása végett szükséges mindennemű szabályt (választói névjegyzékek elkészítése, választási eljárás, a választás módja stb.) sürgősen megállapítani.

Ez a szabályozás, a mely rendelettel is történhetik, nem érintheti a jelen törvényben foglalt rendelkezéseket.

A Magyar Népköztársaság kormánya:

Károlyi Mihály s. k., Bartha Albert s. k., Batthyány Tivadar s. k.,
dr. Berinkey Dénes s. k., Buza Barna s. k., Garami Ernő s. k.,
dr. Jászi Oszkár s. k., dr. Kunfi Zsigmond s. k., Linder Béla s. k.,
Lovászy Márton s. k., Nagy Ferenc s. k.

1919. évi 5985. M. E. számú rendelet
a nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogról

A magyar kormány a nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogot a törvényhozás intézkedéséig a következőképpen szabályozza:

1. § Nemzetgyűlési választójoga van minden férfinak, aki legalább hat év óta magyar állampolgár, ha legalább fél év óta ugyanabban a községben lakik, vagy ott lakása van, és életének huszonnegyedik évét betöltötte. Ennek az életkornak a betöltése előtt is választójoguk van azoknak, akik 1918. évi november hó 1. napja előtt legalább tizenkét héten át a harctéren arcvonalbeli katonai szolgálatot teljesítettek.

Nemzetgyűlési választójoga van minden nőnek, aki legalább hat év óta magyar állampolgár, életének huszonnegyedik évét betöltötte, és bármely hazai élőnyelven írni-olvasni tud, ha legalább félév óta ugyanabban a községben lakik, vagy ott lakása van.

Az előbbi bekezdésekben megkívánt fél évi egyhelyben lakás megszakításának nem tekinthető, ha az állandó lakóhely elhagyása beigazolhatóan a rendkívüli viszonyok kényszere folytán történt. A fél évi egyhelyben lakás kellékének kimutatása alól a közalkalmazottak általában fel vannak mentve.

2. § A nemzetgyűlés tagjává választható az, akinek a választás időpontjában nemzetgyűlési választójoga van, ha életének harmincadik évét betöltötte.

3. § Nem gyakorolhat választójogot a fegyveres erőnek, a csendőrségnek és a rendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagja.

A választójogból ki van zárva:

1. aki politikai jogainak gyakorlásától fel van függesztve;
2. aki büntett avagy nyereségvágányból elkövetett vétség miatt bünvádi eljárás alatt áll, vagy jogerősen el van ítélve;
3. aki községelyből él;
4. aki gondnokság vagy csőd alatt áll, vagy akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;
5. aki üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll.

4. § Nem választható a nemzetgyűlés tagjává, aki választójogot nem gyakorolhat, vagy a választójogból ki van zárva.

Nem választható továbbá a nemzetgyűlés tagjává az, aki:

1. az 1879:50. tc. 15. és 44. §-a értelmében az országgyűlés tagja nem lehet;
2. a választást megelőző húsz napon belül bármely törvényhatóságban kormánybiztos, vagy a főispáni teendők ellátásával is megbízott kormánybiztos-helyettes (törvényhatósági kormánybiztos) volt;
3. aki a 2. pontban említett időben alispán, főszolgabíró, szolgabíró, törvényhatósági joggal felruházott vagy rendezett tanácsú város polgármestere, rendőrkapitánya (főkapitány, kapitány, alkapitány) volt, abban a választókerületben, amely egészen vagy részben az illető törvényhatóság, járás vagy város területén fekszik.

5. § A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

Minden választónak egy szavazata van.

6. § A nemzetgyűlési tagok választókerületenként közvetlenül választatnak.

Minden kerület egy képviselőt választ.

A szavazás községenként (szavazóköronként) titkosan történik.

7. § Az 1-5. §-ok rendelkezései - kivéve a 4. § 2. bekezdésében foglalt rendelkezéseket - irányadók a törvényhatósági és községi választójogra is.

A törvényhatósági bizottság és a községi képviselő-testület tagjai szintén titkos szavazással közvetlenül választatnak. A szavazás községenként (kerületenként) történik.

8. § A nemzetgyűlési, a törvényhatósági és a községi választások időpontját, a nemzetgyűlési választókerületeket, a nemzetgyűlés működésének időtartamát, valamint a választási eljárás szabályait a minisztérium külön rendelettel állapítja meg.

Budapest, 1919. évi november hó 17-én.

Friedrich István s. k.
miniszterelnök

1920. évi 1. törvénycikk
az alkotmányosság helyreállításáról
és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről

A nemzetgyűlés, mint a nemzeti szuverénitás kizárólagos törvényes képviselője, megállapítja, hogy a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november hó 13. napján megszűnt. Megállapítja továbbá, hogy Magyarországnak és társországainak a volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal fennállott feloszthatatlan és elválaszthatatlan együttbirtoklása a bekövetkezett események folytán megszűnt. A nemzetgyűlés mindezekből a tényekből folyó következmények megállapítását a békekötés utáni időre tartja fenn magának.

Megállapítja továbbá, hogy az 1910. évi június hó 21. napjára törvényszerűen összehívott országgyűlésnek képviselőháza az 1918. évi november hó 16. napján hozott határozatával önmagát feloszlottnak nyilvánította, főrendiháza pedig ugyanazon a napon tartott ülésében e határozatot tudomásul vette és tanácskozásait berekesztette, miáltal az országgyűlés működése is megszűnt. Mindezeknél fogva az állami főhatalom gyakorlása az alkotmány rendes formái között lehetetlenné vált.

Alkotmányunk alapelveinek megfelelően az 1919. évi augusztus hó 7. napja óta alakult ideiglenes kormányok a nemzethez fordultak, hogy a nőkre is kiterjedő általános, titkos, egyenlő, közvetlen és kötelező választójog alapján válassza meg az akaratának képviselőire hivatott nemzetgyűlést.

A nemzetgyűlési képviselőválasztások ennek folytán az ország mindazon részeiben megtartatván, amelyekben a választást ellenséges megszállás lehetetlenné nem tette, a megválasztott nemzetgyűlési képviselők az 1920. évi február hó 16. napján Budapesten az országgyűlés képviselőházának helyiségeiben egybegyülekeztek és nemzetgyűléssé alakultak.

[...]

13. § A kormányzót a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakorlása az alábbiakban foglalt korlátozások között illeti meg.

[...]

A kormányzó a nemzetgyűlést nem napolhatja el és a királyi hatalomban foglalt országgyűlés-feloszlatási jogot a nemzetgyűlést illetőleg csak akkor gyakorolhatja, ha a nemzetgyűlés a kormányzó üzenete dacára tartósan munkaképtelenné vált és a munkaképességet a nemzetgyűlés elnöke a házszabályokban biztosított jogaival sem képes helyreállítani. Feloszlás esetében azonban a kormányzó köteles az új nemzetgyűlés összehívása iránt már a feloszlató rendeletben akként rendelkezni, hogy a nemzetgyűlés az alkotandó új választójogi törvény alapján, ha pedig az addig megalkotva nem lenne, a jelenlegi nemzetgyűlés összeüléseire alapul szolgáló választójog alapján, legkésőbb a feloszlástól számított három hónapon belül összeülhessen.

[...]

Az 1920. évi 1. törvénycikk indokolása
az alkotmányosság helyreállításáról és
az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről

[Általános indokolás]

[...]

Habár az országgyűlés működésének az említett módon nyilvánvalóan a forradalmi események hatása alatt bekövetkezett alkotmányellenes feloszlása érvénytelennek tekintendő is, mind a mellett ugyanezen országgyűlés tagjainak újabb összehívása a megváltozott viszonyok között immár nem szolgálhatott az alkotmányos törvényhozás és kormányzat helyreállítására alkalmas eljárás gyanánt.

Nem is tekintve ez országgyűlés tagjaiban időközben halál és lemondás következtében beállott hiányokra s arra a körülményre, hogy nagyrészt az országnak megszállott területein lakván vagy ily kerületeit képviselvén, a megszálló idegen hatalmak részéről személyükben korlátozásoknak vannak vagy lehetnének kitéve, - nyilvánvaló, hogy a feloszlott országgyűlésnek netalán újból egybegyülekező tagjai alig valósíthatnák meg az egész nemzet olyan teljes alkotmányos képviselőt, amely egyfelől a jogfolytonosság helyreállítására szükséges volna, másfelől pedig a megváltozott viszonyok között a nemzet alkotmányos felfogásában és a külpolitikai helyzetben végbement változások figyelembevételével a nemzet akaratának megnyugvást keltő kifejezésére alkalmas lenne.

Nem szenvedhet ugyanis kétséget, hogy a régi, elavult, szűkkörű választójog alapján immár közel tíz évvel ezelőtt megválasztott képviselőház, valamint az összetételében még ma is túlnyomóan rendi alapon álló főrendiház nem lehetne olyan alkotmányos képviselő a nemzetnek, amely a nemzet sorsára döntő fontosságú kérdésekben reá váró feladatok teljesítésében az alkotmányos jogokban részt követelő tömegek részéről is a szükséges támogatásra és a békekötés kérdésében érdekelt külső hatalmak részéről elismerésre számíthatna és így a nemzet akaratát a belső rend helyreállításában és a külső béke megkötésében a szükséges súllyal és tekintéllyel képviselhetné.

Ugyanezek a megfontolások szóltak az ellen is, hogy az alkotmányos élet helyreállítása az 1918. évi 17. törvénycikkben szabályozott szélesebbkörű, de még mindig nem teljesen általános jellegű választójog alapján választandó képviselőház egybehívása útján kíséreltessék meg. Ily kísérletnek egyebek közt akadályául szolgált volna az a körülmény is, hogy a választói névjegyzékek összeállításának e törvényben megállapított rendszere az országgyűlés összeülését szükségképen oly hosszú időre odázta volna el, amennyire a megoldásra váró feladatokat elhalasztani a nemzet legnagyobb érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges. Emellett még a jogfolytonosság sem lehetne teljes, mert az összehíváshoz hiányoznék a szükséges királyi rendelkezés.

[...]

Az alkotmányos jogfolytonosság elve kétségtelenül ma is azt kívánná ugyan, hogy a felmerült alkotmányjogi kérdéseket a nemzet az országgyűlésnek törvényeinkben meghatározott szervezete útján oldja meg. Minthogy azonban a törvényellenesen feloszlott országgyűlésnek vagy helyette egy másik országgyűlésnek alkotmányos egybehívását a királyi hatalom szünetelése, valamint a fentebb említett belső és külső politikai okok lehetetlenné tették, a nemzetnek más oly szerv útján kell akaratát megnyilvánítania, amely nem hagyhat fenn kétséget arra nézve, hogy kijelentett akarata megfelel a nemzet egyetemes akaratának s mint ilyen megfelel egyúttal mindazoknak a követelményeknek, amelyeket a fennforgó súlyos viszonyok között egyfelől a nemzet maga, másfelől a békekötés lehetősége szempontjából számításba veendő külső tényezők ez akaratnyilvánítás kellékei tekintetében támasztanak.

A legteljesebb általános, titkos, egyenlő, közvetlen és kötelező választójog elve alapján egybeülő és így a nemzet minden rétegét a teljes egyenlőség alapján képviselő nemzetgyűléssel szemben nem állhat meg az az aggály, hogy az országgyűlésnek törvényeinkben meghatározott szervezetén kívül s törvényes szabályozás nélkül pusztán egy nem is alkotmányszerűen alakult ideiglenes kormánynak rendelkezései alapján alakult meg; mert a nemzet az által, hogy e kormányrendeletek alapján képviselőit megválasztotta, e rendelkezéseket hallgatag elfogadta és szentesítette. Egyébként is a beállott rendkívüli viszonyok között az alkotmányosság szellemének csakis az oly eljárás felelhet meg, amely a fennforgó s

nemcsak Magyarország egész jövőjét, hanem minden egyes polgárának sorsát eldöntő nagy kérdésekben a lehetőség szerint minden egyes tagjának véleményére és akaratnyilvánítására támaszkodik.

Ezek az indokok vezették a Friedrich István, illetve Huszár Károly vezetése alatt álló ideiglenes kormányokat arra, hogy mihelyt a román megszállás fokozatos megszűnése lehetővé tette, az alkotmányos élet helyreállítása végett az általános, egyenlő és titkos választói jog alapján nemzetgyűlést hívtak össze.

[...]

[A 13. §-hoz]

Jóllehet a nemzetgyűlés feladata megköveteli, hogy működését a különben is rövid időre szabott tartama alatt állandóan folytathassa, mégis a törvényjavaslat nem kívánta teljesen elvenni a kormányzótól a királyi hatalomban foglalt országgyűlésfeloszlatói jogot, mert tekintettel kívánt lenni arra az eleve ki nem zárható eshetőségre, hogy a nemzetgyűlés működése fennakadhat annak következtében, hogy valamely okból munkaképtelenné válik és ezt a kormányzó részéről a nemzetgyűléshez intézett üzenet sem fogja megszüntethetni és a nemzetgyűlés elnöke sem lesz képes a nemzetgyűlés munkaképességét helyreállítani. Erre az esetre vonatkozólag épp a nemzetgyűlésre váró nagy feladatok megoldása érdekében szükséges, hogy a kormányzónak is meg legyen a nemzetgyűlés feloszlásához való joga.

A királyi hatalomkörben foglalt országgyűlésfeloszlatói jognak a kormányzóra ebben a szűkebb körben történő átruházása önként érthetőleg csak ugyanazzal a megszorítással lesz gyakorolható, amelyet az 1848:IV. tc. 6. §-a és az 1867:X. törvénycikk a király országgyűlésfeloszlató jogára nézve is megállapított. Következik ez abból, hogy a kormányzót a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakorlata fogja megilletni.

További kifejezett biztosítékot állapít meg a javaslat abban az irányban is, hogy a kormányzó a nemzetgyűlés feloszlása esetében köteles lesz már a feloszlató rendeletben akként rendelkezni, hogy az új nemzetgyűlés az 1848:IV. tc. 5. §-ának megfelelően legkésőbb a feloszlástól számított három hónapon belül összeülhessen. Kimondja a javaslat azt is, hogy az elrendelendő új választásokat, amennyiben akkor már a nemzetgyűlés a választójog tárgyában új törvényt alkotott volna, e törvény alapján, ellenkező esetben pedig a jelenlegi nemzetgyűlés összeülésére alapul szolgáló választójog alapján kell megtartani.

[...]

Klebelsberg Kunó belügyminiszter 1922. január 27-ei törvényjavaslata

az országgyűlési képviselők választásáról

(Nemzetgyűlési irományok, 1920. XXII. kötet, 422. sz.)

1. § Országgyűlési képviselőválasztó joga van minden férfinak, aki életének 24. évét betöltötte, 10 év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanegy községben lakik vagy bír lakással és az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte.

(2) Régi jogon országgyűlési képviselőválasztó mindaz, aki az 1918. évre érvénnyel bírt országgyűlési képviselőválasztói névjegyzékbe fel van véve, még ha az első bekezdésben előírt kellékeknek nem felel is meg – ha ugyanabban a községben lakik, amelynek névjegyzékébe az 1918. évre felvétellett.

(3) Országgyűlési képviselő választójoga van minden nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, 10 év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanegy községben lakik vagy bír lakással, az elemi iskola negyedik osztályát elvégezte és ezen felül az alábbiakban felsorolt különös kellékek valamelyikének (jogcím) megfelel.

(4) A választójoghoz megkívánt különös kellékek valamelyikének (jogcím) az a nő felel meg, aki

1. mint törvényes feleség 2 vagy több gyermeknek adott életet; vagy

2. saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja fenn magát; vagy

3. a nyolc középiskolai osztályt, vagy ezzel tanértékre nézve egyenrangú tanintézetnek legmagasabb osztályát elvégezte; vagy ilyen képzettségű férfinak a felesége.

[...]

(7) Habár a jelen törvényben megszabott kellékeknek megfelel, nincs választójoga annak,

1. aki a fegyveres erőnek, vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatban -álló tagja, kivéve a szabadságolt viszonyba tartozókat;

2. aki az állami vagy községi rendőrség, folyamrendőrség, vámőrség legénységének tagja, nem értve ide a fegyverviselésre jogosított más polgári alkalmazottakat (pénzügyőr, mező-, erdő-, hegyőr stb.).

(8) A választójogból ki van zárva :

1. aki gondnokság alatt áll, valamint akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

2. az elmebeteg, még akkor is, ha nem áll gondnokság alatt;

3. aki csőd alatt áll;

4. aki közjótékonyaságból vagy közsegélyből él, illetőleg abból élt, és attól a naptól, amelyen ily ellátása megszűnt, egy év még el nem telt, ideértve azt is, aki népházban, szükséglakásban, vagy menhelyszerű intézményben ingyen, vagy a lakás ellenértékéül nem tekinthető díjért lakik, vagy lakott, nem értve ide azonban azt, aki betegsegélyző, baleseti, rokkantsági, vagy más efféle pénztárból kap, vagy kapott segélyt vagy járandóságot, vagy aki törvényes igény alapján, vagy ilyen igény hiányában is elemi csapás, vagy háború következtében előállott károsodás okából segélyt kap, vagy kapott, végül ide nem értve azt sem, aki, vagy akinek gyermeke ösztöndíjban részesül vagy részesült, vagy tanpénz vagy vizsgadíj fizetése alól mentetett fel;

5. akinek gyermeke felett atyai hatalmát a hatóság jogerősen megszüntette, azon idő alatt, míg a gyermek másnak gyámsága alatt áll, de legalább az atyai hatalom megszüntetésétől számított két évig;

6. aki, vagy akinek vele közös háztartásban élő házastársa üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll;

7. aki nyilvános helyen botrányt okozó részegség miatt két éven belül 60 koronát meghaladó pénzbüntetésre legalább két ízben jogerősen el volt ítélve, ha az utolsó büntetés kiállításától, vagy elévülésétől számítva egy év el nem telt;

8. akit büntett, vagy szándékosan elkövetett vétség miatt szabadságvesztés büntetésre ítélték, az ítélet jogerőre emelkedésétől a szabadságvesztés büntetés kiállításáig, kivéve ha a büntetés végrehajtása feltételesen fel van függesztve, vagy kegyelem útján elengedtetett, vagy elévült;

9. akit nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés [...], az államfő bántalmazása és megsértése [...], hűtlenség [...], lázadás [...], csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak [...], kémkedés [...], nemkülönben e pont második bekezdésében foglalt korlátozással, akit az alkotmány, a törvény, a hatóságok és a hatósági közegek elleni izgatás [...], továbbá az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:3. tc-ben megjelölt bűncselekmények miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztés büntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, büntett esetében 10 év alatt.

[...]

10. akit a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913:21. tc. alapján jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, vagy dologházba utaltak, a kiszabott szabadságvesztés büntetés vagy dologházi őrizet kiállításától vagy az elévüléstől számítva kihágás esetében öt év alatt, egyéb esetekben 10 év alatt;

11. aki büntett vagy vétség miatt jogerős bírói határozat alapján előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban van, valamint az is, aki feltételes szabadságon van, végül az elítélt, a szabadságvesztés büntetésnek tartama alatt;

12. akit a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, az ítéletben megállapított idő alatt;

13. akinek választójogát az országgyűlési képviselőválasztások tárgyában ítéelő bíróság felfüggesztette, az ítéletben megállapított idő alatt;

14. az a közhivatalnok, tanár, tanító, lelkész vagy ügyvéd, akit hazafiatlan magatartása miatt az illetékes hatóság fegyelmi úton jogerős határozattal állásától elmozdításra (hivatalvesztésre, az ügyvédség elvesztésére) ítélte;

15. akire nézve bírói vagy más közhatóság,— törvényes hatáskörében — kétségtelenül megállapította; vagy háború idején [...] az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott, vagy önként ellenséges területre távozott, vagy háború idején az ellenséggel együttérzését akár sajtó útján, akár pedig szóval, iratban, képes ábrázolatban, vagy egyébként cselekvéssel, felismerhetően kifejezésre juttatta;

16. akit katonai (honvéd) büntetőbíróság jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítélt oly bűncselekmény miatt, amely megfelel a jelen szakasz 9., 14. vagy 15. pontjában megjelölt valamely cselekménynek, még pedig a jelen szakasz 9. pontja alá eső cselekménynek megfelelő cselekmény miatt történt elítélés esetében a 9. pontban megszabott idő alatt; erre nézve a részleteket a belügyminiszter az igazságügy-miniszterrel egyetértőleg kiadandó rendeletben szabályozza.

[...]

(11) Azokról, akiknek választójoguk van, névjegyzéket kell szerkeszteni. [...]

(12) Választójogot az gyakorolhat, aki a névjegyzékbe fel van véve.

(13) A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

(14) Minden választónak egy szavazatra van joga.

[...]

3. § (1) Az országgyűlési képviselők választása választókerületenként történik.

(2) Minden kerület – kivéve Budapest székesfővárost – egy képviselőt választ.

(3) A törvényhozás további rendelkezéséig az 1914:15. tc. alapján megállapított választókerületi beosztás irányadó az alábbi eltérésekkel:

1. Budapest székesfővárosnak 22 választókerületéből két választókerület alakíttatik, melyeknek mindegyike 11 képviselőt és három pótképviselőt választ;

2. az újpesti, a rákospalotai, a cinkotai és a kispesti választókerületekből, továbbá a ráckevei választókerületnek Csepel községéből, valamint a biai választókerületnek Albertfalva és Budafok községeiből, végül a soroksári választókerületnek Pestszentlőrinc községéből egy választókerület alakíttatik, amely öt képviselőt és két pótképviselőt választ.

[...]

(5) A szavazás községenként (szavazókörönként) és pedig a törvényhatósági városokban titkosan, másutt nyilvánosan történik.

(6) Budapest székesfővárosban és a 2. pontban jelzett új kerületben a szavazás az arányos képviseleti rendszer elveinek szem előtt tartásával történik; a részletes szabályokat a minisztérium állapítja meg.

[...]

(8) A titkos szavazás kötelező.

[...]

4. § [...]

(8) A választókerület megválasztott országgyűlési képviselőjéül azt kell kijelenteni, aki a szavazatok általános többségét elnyerte. A szavazatok általános többsége az összes érvényes szavazatok felénél nagyobb szám, számításba véve a visszalépett vagy elhalt jelöltre esett szavazatokat is.

(9) Ha a jelöltek közül a szavazatok általános többségét egyik sem nyerte el, aköz a két jelölt közt, akik aránylag legtöbb szavazatot kaptak, ha pedig, az aránylag legtöbb szavazat kettőnél több jelöltre esett akként, hogy közülük többen egyenlő számú szavazatot kaptak, az aránylag legtöbb szavazatot nyert összes jelöltek között pótválasztásnak van helye.

(10) Ha két vagy több jelölt volt és mindegyik egyenlő szavazatot. kapott, szintén pótválasztásnak van helye.

[...]

Indokolás Klebelsberg Kunó 1922. évi törvényjavaslatához

[részletek]

[A férfiak választójogának részbeni korlátozásáról]

A javaslat célja, hogy az országgyűlési képviselők választására olyan elveket állapítson meg, amelyek az utolsó idevonatkozó magyar törvény, az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1918:17. törvénycikk rendelkezéseinél jóval szélesebb alapra helyezik a választójogot, amely alap mindazonáltal ne legyen éppen olyan széles, mint az 1920:1. törvénycikkkel utólag jóváhagyott 5985/1919. M. E. számú kormányrendelet választójoga, amely utóbbi indokolt lehetett akkor, amikor nemzetgyűlési választásokról volt szó, amikor tehát – már a külföldre való tekintettel is – indokolt lehetett, hogy a nemzetnek minden fia és minden leánya megnyilatkozzék.

A nemzet életének nyugodt fejlődése érdekében azonban indokoltnak kell elismerni, hogy az országgyűlési képviselői választójogot gyakorló személyek legalább annyiból vettessenek alá némi megvalogatásnak, hogy tőlük bizonyos minimális értelmiség kimutatása megkívántassék.

Ebből az alap gondolatból kiindulva a jelen javaslat mint főkélléket, az elemi népiskola negyedik osztályának sikeres elvégzését írja elő, éspedig úgy férfiakra, mint nőkre nézve egyaránt. [...] Az eddigi törvényekben jelentékeny szerepet játszott írni-olvasni tudás kelléke elmarad, mert hiszen aki az elemi négy iskolát elvégezte, arról fel kell tételeznünk, hogy írni-olvasni tud.

[...]

A jelen javaslat [...] azokon az alap gondolatokon épült fel, hogy a férfi választóktól megkíván bizonyos hosszabb idő óta való magyar állampolgárságot, vagyis erősebb összeforrottságot a magyar állammal, továbbá bizonyos lakási állandóságot, vagyis bizonyos minimális összeforrottságot a röggel, és végül bizonyos minimális értelmiséget, illetőleg képzettséget, amelynél kevesebbet kikötni – az ország közügyeinek intézéséről lévén szó – már igazán nem volna indokolt.

[...]

[A nők választójogának korlátozásáról]

A jelen javaslat, szemben az 1918:17. törvénycikkkel, amely a nőket egészen kihagyta, jelentékeny haladást, viszont a nemzetgyűlési választójoggal szemben tagadhatatlanul bizonyos megszorítást jelent. Ebben a kérdésben, amely tudvalevőleg a legvitatottabb kérdések egyike, ahol az egyéni vélekedésnek és az egyéni tapasztalatoknak igen nagy tere nyílik, a javaslat némi konzervatív irányt tüntet fel. Kiindul ugyanis abból, hogy a nőt lehetőleg nem kell legszentebb hivatásától: a családi tűzhely gondozásától és gyermekeinek felnevelésétől elvonni és a politikai pártélet küzdelmeibe mintegy belekényszeríteni. Indokoltnak tartja azonban a javaslat is, hogy a női társadalomnak azok a tagjai, akik az anyagi viszonyok kényszerítő hatása alatt az élet küzdelmeibe már úgyis belevegyülnek, így különösen a kereső nők, választójoggal felruháztassanak. Ha ezeknek indokolt megadni a választójogot, viszont vannak olyan kategóriák, amelyeket kizárni méltánytalan volna, ha a nőket általában nem rekesztjük ki a választójogból. Ilyenek a mater liberis honorata, a többgyermekes családanya, továbbá a magasabb értelmi képzettséggel rendelkező nők és az ugyanily magasabb elméleti képzettséget igazoló férfiak hitvestársai.

Összefoglalva a női választójog alapelveit, a jelen javaslat a nőktől is megkívánja a tíz év óta való magyar állampolgárságot, a két év óta való helybenlakást és az elemi iskola negyedik osztályának sikeres elvégzését, úgy mint a férfiaktól; némi szigorítás van a 30 éves korhatárban. Ezekben az, általános kellékeken kívül azonban, amelyeknek kimutatása valamennyi nőtől követeltetik, a javaslat a már érintett kategóriákat állítja fel, amelyeknek valamelyikébe a nőnek tartoznia kell, hogy választójoghoz juthasson.

[...]

[A javaslat várható hatásairól a választópolgárok számarányát tekintve]

Akik különben ezt a javaslatot nem tartják eléggé demokratikusnak, azok számára álljanak itt azok az adatok is, hogy miképpen alakult a nemzetgyűlési választói jog alapján az állampolgárok részvétele a törvényhozásban.

A fentebb hivatkozott 1919. évi kormányrendelet szerint elvileg az összes 24 éven felüli férfiaknak 96 %-a, vagyis 1.814.000 férfi lett volna választóként összeírandó. Valójában azonban csak 1.609.000 vagyis 85,1 % íratott tényleg össze. A mostani törvényjavaslat 77,3 %-nak, vagyis 1.500.000 férfiszemélynek kívánja a választójogot megadni, és a törvényjavaslatnak, valamint az ennek alapjául, illetőleg az idevágó választójogi rendelkezések szem előtt tartásával kiadandó kormányrendelet az összeírásnak lehető megjavításával, bírói jogvédelem igénybevételével stb. biztosítani kívánja, hogy ez a szám tényleg el is éressék. Ha tehát az utóbbi két számadatot, vagyis az 1.609.000-et és 1.500.000-et állítjuk egymással szembe, csak 100.000 különbség mutatkozik, tehát méltán állítható, hogy a javaslatban lefektetett választójog igen széles körű. Hozzájárul ehhez még az is, hogy a trianoni szerződés által megállapított határokon belül fekvő mai Magyarország iskolázási viszonyai olyanok, hogy az elemi iskola négy osztályának elvégzése évek múltával olyan kellék lesz, amely igen közel fog vinni az általános választójoghoz.

[A szavazás módjáról]

Áttérve a választás kereteire és alaki szabályaira, alig kell részletesebben indokolni, hogy egyetemes új választókerületi beosztást már csak a rendelkezésre álló idő rövidségénél fogva sem lehetett volna készíteni. A választókerületi beosztás csak abban a tekintetben van érintve, hogy amint már fentebb említve volt, Budapest székesfővárosban és környékén a javaslat lajstromos szavazást tervez akként, hogy a székesfőváros két kerületre osztatik úgy, hogy azok mindegyike 11 képviselőt és 3 pótképviselőt választ; továbbá a fővárost környező négy kerület és további három kerületnek néhány községe egy kerületbe foglaltatnék össze akképp, hogy e kerület ugyancsak lajstromosan 5 képviselőt és 2 pótképviselőt választana.

[...]

Az ország többi kerületeiben mindegyik kerületre egy-egy képviselő esik úgy, mint eddig, és a választás az eddigi többségi elv alapján történik.

A szavazás községenként, ahol a község sok választót számlál, szavazóköronként – éspedig törvényhatósági városokban titkosan, másutt nyilvánosan történik. A nyilvános és titkos szavazás előnyeinek, illetőleg hátrányainak részletes megvitatásába ezúttal nem kívánok belebocsátkozni, csak annak a hangsúlyozására bocsátkozom, hogy különösen az ország mai helyzetében és a mai nemzetközi viszonyok mellett a titkos szavazásnak általánossá tétele az állam- és nemzetellenes izgatásnak ezáltal történő megkönnyítése szempontjából eléggé meg nem szívlelhető veszedelmet jelentene.

Hogy a javaslat csak a titkos szavazást teszi kötelezővé, a nyilvánost ellenben nem, annak magyarázata abban keresendő, hogy titkos szavazás esetén a választópolgár legrosszabb esetben is nem kényszerül meggyőződése ellen szavazni, amennyiben esetleg a szavazólapon az összes jelöltek nevét törli; ellenben nyilvános szavazás esetén, ha az kötelezővé tétetnék – a jelöltek között feltétlenül választania, vagyis erre vagy amarra szavazatát leadni kénytelen volna.

[...]

A választójogi bizottság jelentése Klebelsberg Kunó 1922. évi törvényjavaslatáról

(Nemzetgyűlési irományok, 1920. XIII. kötet, 453. sz.)

Tisztelt Nemzetgyűlés!

A kormány által benyújtott és »a nemzetgyűlési képviselők választásáról szóló« törvényjavaslatot az e célra választott 20 tagú külön bizottság általánosságban és részleteiben is behatóan letárgyalván, van szerencsém a bizottság jelentését az alábbi ismertetéssel a t. Nemzetgyűlés elé terjeszteni.

A bizottság teljes tudatában lévén annak, hogy a Nemzetgyűlés egyik főfeladatát a választói jog megalkotása képezi, a benyújtott törvényjavaslat tárgyalásánál nem tévesztette el szem elől azt a legfőbb szempontot, hogy az ily nagyfontosságú törvénnyel – a törvényhozási szerv helyes megalkotásával – az ország megerősítését kell biztosítani és hogy e törvénynek – a jelenlegi viszonyoknak megfelelően az eddigi országgyűlési választójog kiterjesztése mellett közmegegyezést teremtve – a nemzet megerősödését is elő kell mozdítani.

Helyesléssel állapította meg a bizottság, hogy míg egyrészt a törvényjavaslat a legutóbbi 1918:17. tc-ben foglalt választói jogosultság kibővítése mellett az állampolgárok nagy tömegeire kiterjeszti a közügyekben való részvétel jogát, másrészt megtartja az eddigi választójogi törvényekben foglalt és az adott viszonyok között fokozottabb fontossággal bíró ama rendelkezéseket, melyek az államellenes elemeknek befolyását kizárják, s így kellően biztosítja az államfenntartó lakosság akaratának szabad érvényesülését.

Magáévá tette a bizottság a javaslatban kifejezésre juttatott ama felfogást, hogy az ország közügyeiben való részvételhez az elengedhetetlen minimális vagyis elemi iskolai végzettségre, az állammal való összeforrottságra és állandóbb jellegű tartózkodásra feltétlenül szükség van. E főelvekben való egyetértés magyarázza meg azt, hogy a választójog és választhatóság tekintetében a javaslaton számottevő módosítást nem tartott indokoltnak.

Szükségesnek tartja a bizottság megállapítani azt, hogy a javaslatban kifejezésre jutott abbéli felfogást, amely a nők számára a választójogot megadja, helyesnek tartja, és magáévá teszi azt az álláspontot is, mely szerint a nők választójogosultságát a férfiak választójogára érvényes kellékektől bizonyos mértékben eltérő feltételekhez volt szükséges kötni. Örömmel állapítja meg a bizottság, hogy a női választójogosultság kellékeinek a demokratikus és helyes mértékben való megalkotásával a nemzetfenntartó munkában résztvevő nők százezreinek lehetőség biztosított a közügyekben való részvételre.

Külön kiemelni kívánjuk, hogy a szavazás módja tekintetében a bizottság változtatott a javaslat rendelkezésén, mely szerint a szavazás törvényhatósági városokban titkos, míg másutt nyilvános, és pedig akként, hogy az egész országban titkos legyen a szavazás. A bizottság többségét ennél az elhatározásánál főleg az a cél vezérelte, hogy még a lehetősége is kizárassék annak, hogy a választók szavazataik leadásában befolyásoltassanak és hogy a titkosság által ne csak a választási agitációk izgalmi csökkentessenek, de a választások nyugodt lefolytatása is biztosíttassék, végül hogy a választások eredményét még a kisebbségben maradt pártok is feltétlenül a szavazók minden irányítástól mentes igazi akaratnyilvánításának tartsák.

Budapest székesfőváros választókerületeiben és a főváros közvetlen környékén fekvő községekből alakítandó választókerületben a kisebbségben maradó pártok arányos képviselőhöz való jutásának megvalósulása érdekében magáévá tette a bizottság a javaslatnak ama részét, amely itt az arányos képviselői rendszer alapján való választást honosítja meg.

[...]

Tárgyalás alá vette továbbá a bizottság azokat a beadványokat is, amelyeket Slachta Margit nemzetgyűlési tag ellenjegyzése mellett a választójogi törvényjavaslattal kapcsolatban több társadalmi alakulat a nemzetgyűléshez intézett, végül a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének a nemzetgyűléshez intézett és a nemzetgyűlés 305. ülésének 4599. számú határozatával a választójogi bizottságnak kiadott előterjesztését is.

A vonatkozó és fentebb ismertetett indítványokat a bizottság megfontolóra véve, a javaslat (3) és (4) bekezdése helyett egy bekezdésbe összefoglalva az alábbi szöveget fogadta el:

„III. Nemzetgyűlési képviselőválasztó joga van minden nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása, és az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre nézve egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte.

Az elemi iskola negyedik osztályának sikeres elvégzése mellett is választójoga van annak a nőnek, aki ez előző feltételeknek megfelel, és ezeken kívül:

1. mint feleség három vagy több gyermeknek adott életet, ha gyermekei életben vannak; vagy
2. saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát, ha önálló háztartást vezet.”

A női választói jogcímeknek a bizottság által történt módosítása következtében a nőválasztók várható száma egyáltalán nem változik ahhoz képest, amennyi a törvényjavaslat alapján lett volna, a nőválasztók azonban e módosítás szerint jórészt egészen más elemekből kerülnek ki. A törvényjavaslat ugyanis a 30 éven felüli nőknek (a 10 évi magyar állampolgárság és a két évi helybenlakás kikötése mellett) is csak abban az esetben adott volna választójogot, ha a négy elemi osztály elvégzésén felül a törvényjavaslatban felsorolt további kellékeknek is megfelelnek. E kellékek közt azonban szerepelt egy meglehetősen enyhe s ezért elég nagy számmal szereplő jogcím t. i. a „két született gyermek” anyasága, amely sem statisztikai, sem népesedéspolitikai szempontból nem volt kellőképpen indokolható, mert az az anya, aki csak két gyermeket szült, különösen ha azok életben sem maradtak, egyáltalán nem járult hozzá a népesség növeléséhez, sőt még fenntartásához sem. A bizottsági módosítás ellenben a kulturális jogcímre fekteti a főszólyt, s a hat elemi osztályt végzett 30 éven felüli nőknek (természetesen fenti két kikötés mellett) már általában választójogot biztosít. Ezenkívül választójoghoz juttatja még a hat elemi nem, de négy elemi végzett nők közül azokat, akik vagy önálló háztartásban keresők, vagy akiknek legalább három élő gyermekük van; az utóbbi jogcímet tehát egyedül helyes és indokolható formájában állítja be.

[...]

A bizottságnak a női választójogra vonatkozó módosítása nemcsak azért megfelelő, mert az értelmiségi jogcímre fekteti a főszólyt, hanem azért is, mert éppen ennek folytán sokkal fejlődésképesebb, mint a törvényjavaslat szerinti jogcímek. Amily mértékben ugyanis a hat elemi végzettek száma növekszik, körülbelül ugyanolyan mértékben emelkedik a választók száma.

Végül népesedéspolitikai szempontból fontos az, hogy a bizottság módosítása az anyaság jogcímet egyedül helyes és indokolható formájában állítja be, s bár számszerű hatása e jogcímnek az értelmiségi főjogcím mellett kisebb volt is, de azok az erkölcsi szempontok, amelyek e jogcím felvételét javasolták, így teljes épségben maradhatnak és ebben a formájában e jogcím éppen erkölcsi hatásánál lógva az egyke elleni küzdelemnek is egyik hathatós segédeszközévé lehet.

A bizottságnak a nők választójogára vonatkozó határozatával szemben Haller István bizottsági tag különvélemény beterjesztését jelezte abban az irányban, hogy a nőknél a választói életkornak 30 évben és a többi feltételeknek a férfiakkal egyenlően történő megállapításával a bizottsági határozatban elfogadott többi kellékek hagyassanak el, továbbá különvéleményként fentartotta a hadifoglyok választójogára vonatkozó indítványt is.

[...]

Az (5) bekezdésében foglalt rendelkezés és ezzel kapcsolatban amaz indítványok felett, amelyek az egész országban a szavazás titkosságát kívánták, beható vita után a bizottság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a választás az egész országban titkos szavazással történjék, és ehhez képest a javaslat szövegezése helyett a következő szöveget fogadta el:

„V. A szavazás községenként (szavazóköronként) titkosan történik.“

Fáy Gyula, Gömbös Gyula és Rubinek István bizottsági tagok a bizottság e határozatával szemben kisebbségi véleményt jelentettek be a javaslat, szövegének fentartása érdekében.

A (6) bekezdéssel kapcsolatban indítvány adatott be arra vonatkozólag, hogy az arányos képviseleti rendszerre és a lajstromos szavazásra vonatkozó főbb irányelvek magában a törvényben

megszövegeztessenek. A bizottság az indítványt magáévá tette és a vonatkozó rendelkezést az alábbiakban állapította meg:

„VI. Budapest székesfővárosban és a 2. pontban jelzett új kerületben a választás lajstromos szavazással az arányos képviseleti rendszer szerint történik. Egy-egy lajstrom ajánlásához 5.000 aláíró kell. Abból az okból, hogy a lajstrom kevesebb jelölt nevét tartalmazza, mint ahány képviselőt a kerület választ, az ajánlott lajstromot visszautasítani nem lehet. Szavazat csakis valamely ajánlott lajstromra adható le, a lajstrom bármilyen változtatása a szavazatot érvénytelenné teszi. A betöltendő mandátumok a lajstromokat a rájuk eső szavazatok arányában illetik meg. Az egyes lajstromra eső mandátumok a lajstromon szereplő jelölteket abban a sorrendben illetik meg, amelyben nevük a lajstromon felvétellett. Azok a jelöltek, akik az így megválasztott jelölteket sorrendben követik, pótképviselői lesznek és mint ilyenek abban az esetben, ha a saját lajstromukon megválasztott képviselők megbízása bármily okból megszűnnék, a lajstromon feltüntetett sorrend szerint a rendes képviselők sorába behívandók. Az arányos választás szabályait a fenti elvek keretén belül a minisztérium rendelettel szabályozza.«

A bizottság határozatával szemben indítvány adatott be az iránt, hogy a kisebbségi szavazatok azokban a kerületekben is képviseletet nyerjenek, amelyek a többségi elv alapján egy képviselőt választanak és hogy ekképp 25 mandátum a kisebbségben maradt pártok számára biztosítsanak. A bizottság ezt az indítványt, amelyet benyújtója a (6) és (7) bekezdések közé új bekezdésként kívánt beilleszteni, és amely a kisebbségi mandátumok betöltésére vonatkozó részletes szabályokat is tartalmazta, arra való tekintettel, hogy a kisebbségi képviseletnek a választási rendszerbe való bevezetését próbaképpen a VI. bekezdésben foglalt rendelkezéssel kívánja megvalósítani, mellőzendőnek találta. A bizottság e határozata ellen Haller István bizottsági tag bejelentette, hogy az indítványt kisebbségi vélemény alakjában fenntartja.

A (8) bekezdést – arra való tekintettel, hogy a szavazás az ország egész területén titkos – bizottság a következőképp módosítja:

„VIII. A szavazás kötelező“.

[...]

Budapest, 1922. évi február hó 9-én

Karafiáth Jenő, s. k.,
a választójogi bizottság előadója

Simonyi-Semadam Sándor, s. k.,
a választójogi bizottság elnöke

1922. évi 2200. M. E. számú rendelet
az 1922. évben összeülő nemzetgyűlés tagjainak választásáról

Első fejezet
Választójogosultság

1. § Nemzetgyűlési képviselő-választó joga van minden férfinak, aki életének 24. évét betöltötte, 10 év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása és az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte.

A 24. életév betöltése nem kívántatik meg attól, aki igazolja, hogy az arany, ezüst vagy bronz vitézségi érmet, vagy a Károly-csapatkeresztet elnyerte, valamint attól sem, aki igazolja, hogy egyetemet vagy más főiskolát végzett.

"Régi jogon" nemzetgyűlési képviselő-választó mindenki, aki az 1918. évre érvényes országgyűlési képviselőválasztó-jogi névjegyzékbe fel van véve, még ha az előző bekezdésben megszabott kellékeknek nem is felel meg, ha ugyanabban a községben lakik, amelynek névjegyzékébe az 1918. évre felvétellett.

2. § Nemzetgyűlési képviselő-választó joga van minden nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, 10 év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása, és az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre nézve egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte.

Az elemi népiskola negyedik osztályának sikeres elvégzése mellett is választójoga van annak a nőnek, aki az előző feltételeknek megfelel, és ezeken kívül:

1. mint feleség három vagy több gyermeknek adott életet, ha három gyermeke életben van – a háborúban hősi halált halt gyermekek e rendelkezés szempontjából életben levőknek tekintendők; vagy

2. saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát, ha önálló háztartást vezet.

Nem kívántatik meg a 30. életév betöltése attól a nőtől, aki igazolja, hogy egyetemet vagy más főiskolát végzett.

3. § A választójoghoz megkívánt kétévi egyhelyben lakás kelléke annál is megvan, aki az utolsó két évben lakóhelyét egy ízben változtatta ugyan, de megelőzőleg két évig ugyanegy községben lakott.

[...]

4. § Habár a jelen rendeletben megszabott kellékeknek megfelel, nincs választójoga annak,

1. aki a fegyveres erőnek vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatában álló tagja, kivéve a szabadságolt viszonyba tartozókat;

2. aki az állami vagy községi rendőrség, folyamrendőrség, vámőrség legénységének tagja, nem értve ide a fegyverviselésre jogosított más polgári alkalmazottakat (pénzügyőr, mező-, erdő-, hegyőr stb.).

5. § A választójogból ki van zárva:

1. aki gondnokság alatt áll, valamint akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

2. az elmebeteg, még akkor is, ha nem áll gondnokság alatt;

3. aki csőd alatt áll;

4. aki közjótékonyaságból vagy közsegélyből él, illetőleg abból élt és attól a naptól, amelyen ily ellátása megszűnt, egy év még el nem telt, ideértve azt is, aki népházban vagy menhelyszerű intézményben ingyen vagy a lakás ellenértékéül nem tekinthető díjért lakik vagy lakott, nem értve ide azonban azt, aki betegsegélyző, baleseti rokkantsági vagy más efféle pénztárból kap vagy kapott segílyt vagy járandóságot, vagy aki törvényes igény alapján vagy ilyen igény hiányában is elemi csapás vagy háború következtében előállott károsodás okából segílyt kap vagy kapott;

5. akinek gyermeke felett atyai hatalmát hatóság jogerősen megszüntette, azon idő alatt, amíg a gyermek másnak gyámsága alatt áll, de legalább az atyai hatalom megszüntetésétől számított két évig;

6. aki, vagy akinek vele közös háztartásban élő házastársa üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll;

7. aki nyilvános helyen botrányt okozó részegség miatt két éven belül 50 koronát meghaladó pénzbüntetésre legalább két ízben jogerősen el volt ítélve, ha az utolsó büntetés kiállításától vagy elévülésétől számítva egy év el nem telt;

8. akit büntett vagy szándékosan elkövetett vétség miatt szabadságvesztés-büntetésre ítélték, az ítélet jogerőre emelkedésétől a szabadságvesztés-büntetés kiállításáig, kivéve, ha a büntetés végrehajtása feltételesen fel van függesztve, vagy kegyelem útján elengedtetett vagy elévült;

9. akit nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés [...], az államfő bántalmazása és megsértése [...], hűtlenség [...], lázadás [...], csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak [...], kémkedés [...], nemkülönben akit az alkotmány, a törvény, a hatóságok és a hatósági közegek elleni izgatás [...], továbbá az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:3. tc.-ben meghatározott bűncselekmények valamelyike miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztés-büntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, büntett esetében tíz év alatt;

10. akit a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913:21. tc. alapján jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítélték, vagy dologházba utaltak, a kiszabott szabadságvesztés-büntetés, vagy dologházi őrizet kiállításától vagy az elévüléstől számítva kihágás esetében öt év alatt, egyéb esetekben tíz év alatt;

11. aki büntett vagy vétség miatt bírói határozat alapján előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban van, továbbá aki szabadságvesztés-büntetését tölti – ideértve azt is, aki feltételes szabadságon van –, valamint azt is, aki ellen nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt vád alá helyező határozatot hoztak, vagy főtárgyalást (tárgyalást) tűztek ki;

12. akit a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, az ítéletben megállapított idő alatt;

13. akinek választójogát a képviselő/választások tárgyában ítélt bíróság felfüggesztette, az ítéletben megállapított idő alatt;

14. akire nézve bírói vagy más közhatalóság – törvényes hatáskörében – kétségtelenül megállapította, hogy háború idején (1912:63. tc. 13. és 28. §) az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott, vagy önként ellenséges területre távozott, vagy háború idején az ellenséggel együttérzését akár sajtó útján, akár pedíg szóval, iratban, képes ábrázolatban vagy egyébként felismerhetően kifejezésre juttatta;

15. akit katonai (honvéd) büntetőbíróság jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítélt oly bűncselekmény miatt, amely megfelel a jelen § 9. vagy 14. pontjában megjelölt valamely cselekménynek, mégpedig a jelen § 9. pontja alá eső cselekménynek megfelelő cselekmény miatt történt elítélés esetében a 9. pontban megszabott idő alatt; erre nézve a részleteket a belügyminiszter az igazságügy-miniszterrel egyetértőleg kiadandó rendeletben szabályozza.

Ha a választójogból a jelen § 9. és 10. pontja szerint kizáró büntetés kegyelem útján egészen vagy részben elengedtetett, a választójogból való kizárás időtartama a kegyelem keltétől, ha pedig a büntetés végrehajtását feltételesen felfüggesztették, a felfüggesztő ítélet jogerőre emelkedésének napjától kezdődik.

Ha a büntett vagy vétség miatt a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése is ki van mondva, ennek időtartamát a jelen § 9. és 10. pontjában megszabott időbe be kell számítani.

6. § [...]

Választójogát az gyakorolhatja, aki a névjegyzékbe fel van véve.

A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

Minden választónak egy szavazatra van joga.

[...]

Hatodik fejezet

A választás

[...]

65. § Ha több jelölt van, szavazásnak van helye. [...]

[...]

71. § A választót a szavazásnál rábeszélni vagy más módon befolyásolni nem szabad. Kérdést a választóhoz csak a szavazatszedő küldöttségi elnök intézhet, ez is csak feladatának korlátai között.

A választás alatt a szavazóhelyiséget magában foglaló egész épületben és annak a szavazatszedő küldöttségi elnök által területileg meghatározott környékén beszéd tartása, a választók rábeszélése és általában minden oly cselekmény tilos, amely a választás eredményét befolyásolhatja.

A választáshoz, illetőleg szavazáshoz botot vagy tetteges bántalmazásra alkalmas más eszközt vinni tilos.

[...]

73. § Nyilvános szavazásnál a választók előszóval szavaznak.

A néma (siketnéma) kitöltött szavazólap átadásával szavazhat, amelyet a küldöttségi elnök nyilvánosan felolvas.

A feljegyzett szavazat visszavonásának vagy módosításának nincs helye.

[...]

74. § Titkos szavazásnál a választók borítékba zárt szavazólappal szavaznak.

[...]

1925. évi 26. törvénycikk
az országgyűlési képviselők választásáról

Első fejezet

Választójogosultság

1. § (1) Országgyűlési képviselőválasztó joga van minden férfinak, aki életének 24. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása és az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte, vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolta.

(2) A 24. életév betöltése nem kívántatik meg attól, aki igazolja, hogy egyetemet vagy más főiskolát végzett.

(3) „Régi jogn” országgyűlési képviselőválasztó mindenki, aki az 1918. évre érvényes országgyűlési képviselőválasztói névjegyzékbe fel van véve, még ha az előző bekezdésben megszabott kellékeknek nem felel is meg, ha ugyanabban a községben lakik, amelynek névjegyzékébe az 1918. évre felvették.

2. § (1) Országgyűlési képviselőválasztó joga van minden nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása és az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre nézve egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte, vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolta.

(2) Az egyéb kellékek igazolása mellett választójoga van annak a nőnek is, aki az elemi népiskola negyedik osztályának sikeres elvégzését vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolja, ha:

1. három vagy több törvényes gyermeknek adott életet és legalább három gyermeke életben van; - a háborúban hősi halált halt gyermekeket e rendelkezés szempontjából életben levőknek kell tekinteni; vagy

2. saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát és önálló háztartást vezet.

[...]

3. § (1) A választójogosultság szempontjából a tízéves magyar állampolgárság kellékét vélelmezni kell mindazoknál, akik Magyarország területén születtek, kivéve, ha alapos kétség forog fenn abban a tekintetben, hogy a magyar állampolgárságot leszármazás útján nem szerezték meg.

[...]

4. § (1) A választójoghoz megkívánt kétévi egyhelyben lakás kellékének megfelel az is, aki az utolsó két évben lakóhelyét csak egy ízben változtatta, ha megelőzőleg két évig ugyanegy községben lakott.

[...]

6. § Habár az 1. §-ban megszabott kellékeknek megfelel, nincs választójoga annak:

1. aki a fegyveres erőnek vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagja, kivéve a szabadságolt viszonyba tartozókat;

2. aki az állami vagy községi rendőrség, folyamőrség, vámőrség legénységének tagja, nem értve ide a fegyverviselésre jogosított más polgári alkalmazottakat (pénzügyőr, mező-, erdő-, hegyőr stb.).

7. § (1) A választójogból ki van zárva, tehát a választók névjegyzékébe nem vehető fel az:

1. aki gondnokság alatt áll, valamint akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

2. aki elmebeteg, még ha nem áll is gondnokság alatt;

3. aki csőd alatt áll;

4. aki közjótékonyaságból vagy közsegélyből él, illetőleg abból élt és attól a naptól, amelyen ily ellátása megszűnt, egy év még nem telt el; ideértve azt is, aki népházban vagy menhelyszerű intézményben ingyen, vagy a lakás ellenértékéül nem tekinthető díjért lakik vagy lakott; nem értve ide azonban azt, aki

betegségélyző, baleseti, rokkantsági vagy más efféle pénztárból kap vagy kapott segélyt vagy járandóságot, vagy elemi csapás vagy háború, illetve forradalom következtében előállott károsodás, vagy háborús katonai érdem, vagy egyéb háborús ok jogcímén, vagy tanulmányi célból kap, vagy kapott segélyt, járandóságot, díjat, ellátást vagy lakást;

5. akinek gyermeke felett gyakorolt atyai hatalmát a hatóság jogerősen megszüntette, azon idő alatt, amíg a gyermek másnak gyámsága alatt áll, de legalább az atyai hatalom megszüntetésétől számított két évig;

6. aki, vagy akinek vele közös háztartásban élő házastársa üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll;

7. aki részegséggel nyilvános helyen elkövetett botránnyokozás miatt két éven belül 5 aranykoronát meghaladó pénzbüntetésre legalább két ízben jogerősen el volt ítélve, ha az utolsó büntetés kiállításától vagy elévülésétől számítva egy év még nem telt el;

8. akit nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés [...], az államfő bántalmazása vagy megsértése [...], hűtlenség [...], lázadás [...], csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak [...], kémkedés [...], nemkülönben akit a Btk. 172–174. §-ában, az 1912:63. tc. 19. §-ában és az 1913:34. tc. 3. §-ában meghatározott izgatás, továbbá az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:3. törvénycikkben meghatározott bűncselekmények valamelyike miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztés büntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, büntett esetében tíz év alatt;

9. akit elkövetett büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés [...], az államfő bántalmazása vagy megsértése [...], hűtlenség [...], lázadás [...], csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak [...], kémkedés [...], nemkülönben akit a Btk. 172-174. §-ában, az 1912:63. tc. 19. §-ában és az 1913:34. tc. 3. §-ában meghatározott izgatás, továbbá az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:3. törvénycikkben meghatározott bűncselekmények valamelyike miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztés büntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, büntett esetében tíz év alatt;

10. akit a jelen törvény 175. §-ának (5) bekezdése alapján fegyelmi úton jogerősen elítéltek, a fegyelmi ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év alatt;

11. akit a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913:21. tc. alapján jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, vagy dologházba utaltak, a kiszabott szabadságvesztés büntetés, vagy dologházi őrizet kiállításától vagy elévülésétől számítva kihágás esetében öt év alatt, egyéb esetekben tíz év alatt;

12. aki büntett vagy vétség miatt bírói határozat alapján előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban van, továbbá aki szabadságvesztés büntetését tölti - ideértve azt is, aki feltételes szabadságon van, - valamint az is, aki ellen nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt vád alá helyező határozatot hoztak, vagy főtárgyalást (tárgyalást) tűztek ki;

13. akit politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, az ítéletben megállapított idő alatt;

14. akinek választójogát az országgyűlési (nemzetgyűlési) képviselőválasztások tárgyában ítélő bíróság felfüggesztette, az ítéletben megállapított idő alatt;

15. akire nézve bírói vagy más közhatóság - törvényes hatáskörében - kétségtelenül megállapította, hogy háború idején (1912:63. törvénycikk 13. és 28. §) az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott, vagy önként ellenséges területre távozott, különösen, ha ezt a vagyonek Kobzás kimondásával állapították meg; vagy hogy háború idejében az ellenséggel együttérzését akár sajtó útján, akár szóval, iratban, képes ábrázolatban, vagy egyébként felismerhetően kifejezésre juttatta;

16. akit katonai (honvéd) büntetőbíróság jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítelt olyan bűncselekmény miatt, amely megfelel a jelen § 9. vagy 15. pontjában megjelölt valamely cselekménynek, mégpedig a jelen § 9. pontja alá eső cselekménynek megfelelő cselekmény miatt történt elítélés esetében a 9. pontban megszabott idő alatt [...].

[...]

8. § (2) Választójogot az gyakorolhat, aki a névjegyzékbe fel van véve.

(3) A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

(4) Minden választónak egy szavazatra van joga.

[...]

Hatodik fejezet

A választás

[...]

66. § (1) Ha több jelölt van, szavazásnak van helye. [...]

[...]

74. § (2) Nyilvános szavazásnál a választók élőszóval szavaznak.

(3) A néma (siketnéma) kitöltött szavazólap átadásával szavazhat, amelyet a küldöttségi elnök nyilvánosan felolvas.

(4) A feljegyzett szavazat visszavonásának vagy módosításának nincs helye.

[...]

75. § A Titkos szavazásnál a választók borítékba zárt szavazólappal szavaznak. A szavazásra kizárólag hivatalos szavazólapot lehet használni.

[...]

Az 1925. évi 26. törvénycikk indokolása

[részletek]

[A javaslat előzményeiről]

Nálunk már a háború előtt szintén eléggé széles körben nyilvánult meg az a törekvés, hogy az országgyűlési választójog ilyen irányban reformáltassék. És ez érthető is volt, hiszen a választói jog egészen 1913-ig az 1848. évben megvetett alapokon nyugodott. Az 1874. évi választói törvény ugyanis lényegileg megtartotta azt a vagyoni és értelmi cenzust, amelyet az 1848. évi törvényhozás megállapított.

Ez a választójogi rendszer idővel elavult és igazságtalanná vált, mert nagy tömegeknek nem adott választójogot, így a választójog sorompóin csaknem teljesen kívül maradt az időközben fejlődött és jelentékenyen megerősödött ipari munkásság. Minden oldalról, a sajtóban és a parlamentben egyaránt sürgették a választójogi reformot. Az évek folyamán készült is több választójogi javaslat, amelyek egyikét 1908-ban az akkori kormány belügyminisztere a képviselőház elé is terjesztett, azonban – politikai okokból – ez sem jutott el a rendszeres parlamenti tárgyalásig.

Végre az 1912. év végén az akkori belügyminiszter újabb törvényjavaslattal lépett az országgyűlés elé, amely az 1913:14. tc. alakjában törvényerőre emelkedett ugyan, de csak részlegesen – a képviselőválasztók összeírása tekintetében – lépett életbe. A választójog problémája azonban ezzel sem jutott nyugvópontra. És bár az 1913:14. tc. alapján választás még nem volt, tehát a fokozatos fejlődés útján tett e lépés hatását még nem lehetett kiszámítani, a jogkiterjesztésre irányuló törekvések a háború alatt olyan erőteljes és egyre dagadó mozgalmat váltottak, ki, amely elől kitérni nem lehetett.

Az 1917-ben Wekerle Sándor elnöklete alatt megalakult kormány is annyira fontosnak tartotta ennek az égetővé vált problémának sürgős megoldását, hogy a választójogi törvényjavaslat előkészítésére külön miniszter kinevezését eszközölte ki az uralkodótól. A választójogi miniszter részéről előkészített törvényjavaslatot a törvényhozás – több lényegbevágó módosítással – az 1918:17. tc. gyanánt emelte törvényerőre.

Ez a törvény sem érvényesülhetett azonban a gyakorlati életben. A háború után bekövetkezett forradalmi állapotban a vezető tényezők természetesen túltették magukat a törvény előírásain és saját szellemüknek megfelelő választási rendszereket alkottak. Önként érthető, hogy a közhangulat a háború után a választói jogosultságnak nagymértékű kiterjesztését – szabatosabban szólva: a teljesen általános választójog megadását – kívánta, és ez alól a behatás alól a forradalmak után következő első időszak vezetői sem tudták magukat kivonni. Hiszen a háborúnak másutt jelentkező tömegpszichológiai hatása nálunk még fokozottabban mutatkozott, mivel ez az ország volt az, amely a háború, a forradalmak, a bolsevizmus, a megszállás és végül a területi megcsonkítás következtében az összes hadviselő államok között a legtöbbet szenvedett és a legtöbbet veszített.

De éppen, mert nálunk ezek a nyugtalanságot keltő jelenségek ilyen nagy mértékben nyilvánultak meg, különös gonddal kell őrködnünk a társadalmi egyensúly fenntartásán. Ezért – az állami érdekek parancsolta határok között – a közügyekhez való hozzászólás jogának kiterjesztése iránt támasztott minden jogos igényt ki kell elégítenünk a nélkül, hogy túlzásokba esve, a nemzet érdekeit és az állam rendjét veszélyeztessük. Ebben a meggyőződésben van szerencsénk a t. Nemzetgyűlés elé terjeszteni ezt a törvényjavaslatot, amely megadja a választójogot mindazoknak, akik a törvényhozói hatalomban való részvételre valóban alkalmasak, és így arra méltán számot tarthatnak.

[A javaslat és a korábbi választójogi rendelkezések összehasonlításáról]

Ez a törvényjavaslat a fokozatos jogfejlesztés elvén nyugszik. Nem követ kétes értékű külföldi példákat, csillogó elméletet, tetszetős jelszavakat. Sajátos hazai viszonyaink gondos mérlegelésével készült, s a választójogot megadja mindazoknak, akikről az annak gyakorlásához szükséges ítélőképesség feltételezhető, és akiket tartós érzelmi és érdekkapcsolatok fűznek az államhoz és lakóhelyükhöz. E tekintetben azon a csapáson halad a javaslat, amelyet a nemzetgyűlési választójogot szabályozó 2200/1922. M. E. sz. kormányrendelet vágott.

Az 1920:1. tc-vel utólag jóváhagyott 5.985/1919. M. E. sz. kormányrendeletet nem tekinthetjük irányadónak. Ez a rendelet a bolsevizmus bukását közvetlenül követő időben, az akkori rendkívüli viszonyok kényszerítő hatása alatt és azzal az egészen különleges céllal jött létre, hogy annak alapján válasszák meg a rövid időre szabott megbízással, voltaképpen alkotmányozó – tehát különleges – rendeltetéssel egybehívott nemzetgyűlés tagjait. Bizonyára azért terjesztette ki ez a rendelet olyan nagy mértékben a választójogosultságot, hogy az állam új berendezkedésének megállapítására hivatott testület tagjainak választása népszavazásszerűen történjék.

Ennek a rendszernek alkalmazása nem volna helyénvaló az országgyűlési képviselők választásánál, tehát a normális viszonyok között való működésre hivatott egyik törvényhozási tényező összeállításánál. Mindamelllett hangsúlyoznom kell, hogy ez a törvényjavaslat annyira kibővíti a választók körét, hogy – amint az idecsatolt statisztikai indokolásból kitűnik – több mint 80 %-át meghagyja azoknak a választóknak, akik az 5.985/1919. M. E. sz. kormányrendelet alapján tényleg nemzetgyűlési választójoghoz jutottak.

Ez a törvényjavaslat, az 1918:17. tc-hez viszonyítva, óriási lépéssel halad a jogkiterjesztés terén. Az 1918:17. tc. ugyanis az aktív választójogot a 24 éves korhoz, a magyar állampolgársághoz, az írni-olvasni tudáshoz és az állandó lakhelyhez – mint általános kellékekhez – kötötte. De ezek az általános kellékek egymagukban nem voltak elégségesek a választó-jogosultsághoz, hanem ezeken kívül megkívánta a törvény nyolcféle különös jogcím valamelyikének a kimutatását is. Ez a törvényjavaslat ellenben nem kíván semminemű különös jogcímet, hanem a választójogosultságot – férfiaknál – lényegileg csupán azokhoz a feltételekhez köti, amelyek az 1918:17. tc. szerint a választójogosultságnak általános kellékei. Csak abban tér el a törvényjavaslat az idézett törvény említett rendelkezéseitől, hogy nemcsak általánosságban írja elő a magyar állampolgárságot és a helybenlakást, hanem megkívánja a 10 éves állampolgárságot és a kétévi helybenlakást. [...]

Hogy a feltételek könnyítése következtében a törvényjavaslat szerint a férfiszavazók száma milyen mértékben szaporodik, azt a régebbi választási törvényekkel való összehasonlítás alapján állapíthatjuk meg. Az 1874:33. tc. Magyarországnak a békeszerződés által megállapított területéről a 24 éven felüli férfinépességnek csak 31,6 %-át, az 1913:14. tc. pedig 41,1 %-át ruházta fel választójoggal, míg ez a javaslat 77,3 %-nak kívánja azt megadni. Ez olyan nagymértékű emelkedés, amely a demokratikus szempontból felmerülő minden kívánságot kielégíthet.

[A nők választójogáról]

A jogkiterjesztés tekintetében még sokkal nagyobb jelentősége van annak, hogy a javaslat választójogosultságot ad a nőknek is, akiket az 1918:17. tc. ebből a jogból teljesen kizárt.

A nők választói joga körül régóta húzódozó vitában a választójog megadása ellen felhozott érvek közismertek. Tudjuk, hogy a női választójog ellenzői főként azzal szoktak érvelni, hogy a politikai pártküzdelmekbe való belekeveredése a nőt elvonja eredeti élethivatásától, amelyet mint feleség és mint anya betölt. Mi sem helyeselelnők azt, hogy a nők választójogot kapjanak, ha ez valóban ilyen – gazdasági és szociális szempontból le nem kicsinyelhető – hátránnyal járna. Azonban meggyőződésünk, hogy ettől nem kell tartani. A nők egy részét ugyanis a megélhetés gondja, egy másik részét pedig a kulturált környezet, a nevelés, vagy a különös hivatottság révén bennük a tudományos vagy művészi és műipari pályák iránt kialakult hajlam kisebb nagyobb mértékben amúgy is elvonta a családi tűzhely mellől, így igazán nem lehetne indokot találni arra, hogy tőlük megtagadjuk azt a jogot, amely a velük azonos foglalkozású és esetleg kisebb képzettségű férfiakat megilleti. De még azok a nők is, akik teljesen megmaradtak a családi tűzhely mellett, különösen a háború óta, amikor a harctérre vonult férfinépesség munkáját és az életviszonyokkal kapcsolatos különböző ügyes-bajos dolgokat a férfiak helyett nekik kellett végezniük, nagyobb érdeklődéssel fordulnak a közügyek, a politikai események felé, amelyeknek saját érdekeikre való befolyását most már felismerik. A kulturális fejlődés e különben természetes megnyilvánulása kétségtelenné teszi, hogy a nők figyelme a politikai közélet iránt a választó jogosultság nélkül is feltámad, és így nincs elfogadható ok arra, hogy a megfelelő érettséggel és értelmi képzettséggel rendelkező nők előtt továbbra is leeresztve tartsuk a sorompót, amely őket az országgyűlési választójogból eddig kizárta. Egyébiránt megerősítenek ebben a véleményünkben a nemzetgyűlési választások tapasztalatai, amelyek nyilvánvalóvá teszik, hogy a választójogot teljes megnyugvással ki lehet a nőkre terjeszteni.

Különben a törvényjavaslat valamivel szigorúbb feltételekhez köti a nők választójogosultságát. A korhatár 30 évben van megállapítva, értelmi kellékül pedig az elemi népiskola hat osztálya vagy ezzel egyenértékű más tanfolyam van kikötve. Csupán a három vagy ennél több gyermekes anyák és a saját magukat fenntartó, önálló háztartást vezető nők részére adja meg a javaslat kivételképpen a választójogot akkor is, ha csak négy elemi osztályt végeztek. A harminc éves korhatárnak megállapítása egyfelől azért volt kívánatos, mert a választójog gyakorlásához megkívánt érettséget ebben a korban még a közérdekű, politikai eseményekkel csak szórványosan és felületesen foglalkozó nőkről is joggal fel lehet tételezni, másfelől pedig, mert az ezen a korhatáron alul levő nőket veszi talán legjobban igénybe a gyermekeik gondozásával járó anyai kötelesség. Az értelmi kelléknek hat elemi iskolában való megállapítása azt kívánja biztosítani, hogy a nők közül csak azok kerülhessenek a választók közé, akik a minimálisnál valamivel magasabb alaki képzettséggel rendelkeznek.

[Az arányosság elvéről]

A törvényjavaslat egyes választókerületekben az arányos képviseleti rendszer alapján való választást kívánja meghonosítani. Ismeretes az, hogy a többségi elven alapuló választási rendszerek már régóta központjában állnak egyfelől a tudományos körök, másfelől a gyakorlati politikusok támadásának. Igazságtalannak minősítik az említett rendszereket, egyrészt mert a kisebbségeket a képviseletből kizárják, másrészt pedig azért, mivel még a legigazságosabb választókerületi beosztás mellett is eltolódások mutatkoznak az egyes pártoknak jutó mandátumok és az egyes pártokra esett szavazatok száma között. Ezeknek a visszásságoknak kiküszöbölésére, vagy legalább is enyhítésére javasolják az arányos képviseleti rendszerek behozatalát. Közismert dolog, hogy egyes államok az arányos rendszereknek sokféle válfajával próbálkoztak már évtizedek óta.

E téren az első lépés Dániában történt, ahol 1855-ben a felsőház tagjainak választásánál alkalmazták legelőször. Azután más államok is követték ezt a példát. Vagy az egész vonalon, tehát úgy a törvényhozási, mint az önkormányzati testületek tagjainak a választásánál alkalmazták az új rendszert, vagy csak egyes szervekre vonatkozólag, pl. nagyobb városok képviseliteinek megalakításánál. Még a háborút megelőző időben az arányos választási rendszerre tértek át Belgiumban, Svédországban, Finnországban, több svájci kantonban, egyes angol domíniumokban (Dél-Afrika, Tasmania), Szerbiában, szűkebb körben Németországban és Ausztriában.

A háború végén megindult társadalmi mozgalmak új lökést adtak az arányos képviselet terjedésének. Arányos választást rendeltek el Svájcban 1918. október havában a szövetségi képviseletnél. A német birodalomban az 1920. évi weimari új alkotmány kimondotta, hogy úgy a birodalmi gyűlést, mint az egyes államok országos és helyhatósági képviseletét az arányos választás elve szerint kell választani. A háború után léptették életbe az arányos választást még Ausztriában, a cseh-szlovák államban, Norvégiában, legújabbán pedig Franciaországban és Olaszországban.

Olaszországban azonban ez a rendszer nem a kisebbségnek, hanem inkább a hatalmon levő pártnak látszik előnyt nyújtani. Az új rendszerben ugyanis van egy olyan rendelkezés, amely az összes mandátumok kétharmadát a legnagyobb pártnak juttatja abban az esetben, ha a párt lajstromaira az egész országban az összes szavazatoknak legalább 25 %-a s egyúttal a viszonylagosan legtöbb szavazat esett. A legutóbbi időben tárgyalt választási reform szerint azonban Olaszország ismét a többségi elven alapuló választási rendszerhez tér vissza.

Nálunk a közhangulat a háború után foglalt erőteljesebben állást az arányos választás mellett. A székesfőváros törvényhatósági bizottságának megalakításánál már az 1920:9. tc. ezt a rendszert honosította meg. A nemzetgyűlési választásokról szóló 1922. évi kormányrendelet is ezt alkalmazta a székesfőváros területén és a Budapest-környéki választókerületben.

A közóhajtásnak kívántunk eleget tenni azzal, hogy a most említett területre való vonatkozásban ebbe a törvényjavaslatba is az arányos választás szabályait vettük át. Azért szorítkoztunk éppen erre a területre, mert a javaslatban alkalmazott lajstromos arányos választási rendszernek itt van meg az a kedvező előfeltétele, hogy minél több legyen a választandó képviselők száma. Kevés képviselőt küldő kis kerületekben a lajstromos arányos választási rendszerek alkalmazása tudvalevően kevésbé előnyös, mert ezeknél a rendszereknél a választási eredmény általában nem érvényesül teljes egészében, hanem a mandátumoknak az egyes pártok lajstromai között való szétosztása után a merő véletlentől függő kisebb-

nagyobb törtszámok – szavazatmaradványok – keletkeznek. A rendszernek ez a hátrányos oldala kisebb kerületek mellett sokszorozott mértékben érezteti hatását, mert a maradék törtszámok révén sok szavazat válik értéktelenné. Végeredményben tehát ugyanazok a fogvatékoságok állhatnak elő, mint a többségi elv alapján álló rendszereknél.

Felvetették azt az eszmét is, hogy – az ország területét több nagy kerületre osztva – általában az egész országban az arányos választási rendszert léptessük életbe. Ezt azonban nem tartanok helyénvalónak. Nem szabad ugyanis elfelednünk azt, hogy az arányos választási rendszereknek éppen úgy megvannak a hibái, mint a többségi rendszereknek. Nem akarjuk a t. Nemzetgyűlés idejét a különböző arányos rendszereknek és azok számos különböző kombinációinak kritikai ismertetésével igénybe venni. Elég, ha ennek a kérdésnek az irodalmára utalunk, amelyből bárki meggyőződhetik arról, hogy az egyes arányos rendszerek mellett is előállhatnak éppen olyan mérvű igazságtalanságok és ferdeségek, mint a többségi rendszereknél (pl. a belgiumi 1900. évi választásoknál a 994.333 szavazattal rendelkező klerikális párt 86 mandátumot kapott – az 1.020.591 szavazattal rendelkező többi pártoknak 66 mandátumával szemben).

Fel kell hívnunk a figyelmet arra is, hogy egyes tekintélyes államok szembetűnő tartózkodást mutatnak ezekkel a rendszerekkel szemben. Így pl. az Észak-amerikai Egyesült Államokban ez ideig alig engedtek teret az arányos választásnak, Angliában pedig fokozott óvatossággal jártak el. Itt az 1918. február 6-ai törvény a parlamenti választásokra nézve elvileg a többségi választást tartotta fenn, s az arányos választást csak az egyetemi választókerületekben, amelyek két vagy több képviselőt választanak, továbbá általában a három vagy több képviselőt küldő kerületekben rendelték el. E törvény azonban az eljárási szabályok kidolgozását egy bizottságra bízta azzal a feltétellel, hogy azokat a parlamentnek jóváhagyás végett be kell mutatni, s csak a parlament jóváhagyásának elnyerése után fognak azok törvényerőre emelkedni. Ez azonban mindeddig nem történt meg, habár a törvény meghozatala óta már néhány esztendő telt el.

Mindezeket figyelembe véve biztosan hisszük, hogy a t. Nemzetgyűlés osztatlan helyeslésével fog találkozni a javaslatnak idevágó része, amely ebben a kérdésben is kellő mérsékletet tart a haladásban.

[A választás titkosságáról]

A választójoggal kapcsolatos elvi kérdések között minden jogkiterjesztés alkalmával előtérbe kerül a szavazás módjának problémája. A titkos és a nyílt szavazás hívei között réges-régen folyik a harc. A nyílt szavazás hívei szerint a választónak állásfoglalásáért vállalnia kell az erkölcsi felelősséget, amely annál fokozottabb, mivel fontos közjognak a nemzet érdekében való gyakorlásáról van szó. Ennek a nagy felelősségnek tudata – szerintük – a titkos szavazásnál a választóban nem lehet meg, és így esetleg olyan irányzatot támogat szavazatával, amellyel nyíltan nem mert volna közösséget vállalni. A titkos szavazás hívei szerint viszont a választó csak akkor gyakorolhatja minden idegen befolyástól és terrorizálástól menten szavazati jogát, ha a szavazás módja titkos.

E két álláspont összeütközésével a mi parlamenti életünkben is találkoztunk, valahányszor a választójog reformja szóba került. Az 1913:14. tc. már nem zárkózik el a titkos szavazástól, amennyiben ezt Budapesten és a törvényhatósági joggal felruházott többi városban intézményesíti. Az 1918:17. tc. alapjául szolgáló törvényjavaslat ki akarta terjeszteni a titkos szavazást az egy rendezett tanácsú városból vagy községből, továbbá a több rendezett tanácsú városból alakuló választókerületekre, és azokra is, amelyeket a választókerületekről kilátásba helyezett új törvényben jelöltek volna meg. Ez a rendelkezés azonban a képviselőházi tárgyalás során módosult úgy, hogy az 1918:17. tc. teljesen reá bízta a választókerületekről alkotandó törvényre azoknak a helyeknek a kijelölését, ahol a szavazás titkos, addig pedig az 1913:14. tc. rendelkezéseit juttatja e tekintetben érvényre.

Ilyen előzmények után annál kevésbé kívánunk elzárkózni a titkos szavazás elől, mivel a magunkévá tesszük az 1913:14. tc. alapjául szolgáló törvényjavaslat indoklásában elfoglalt azt az álláspontot, hogy az erre valóban alkalmas kerületekben aggodalom nélkül áttérhetünk a titkos szavazásra. Elsősorban a nagyobb, fejlettebb városok azok, ahol titkossá tehetjük a szavazást. Ilyen helyeken az emberek kevésbé ismerik egymást, rendszerint kevésbé kísérik figyelemmel, hogy ki milyen pártra szavazott, és így a felelősség tudata nem játszik olyan szerepet a választójog gyakorlásánál, mint kisebb helyeken. [...]

Megállapíthatom tehát, hogy nagyobb városokban a titkosság védi a választások tisztaságát, amely kétségtelen előnnyel szemben a nyílt szavazás híveinek ellenvetései vesztenek erejükből. Kisebb helyeken – ahol mindenkiről tudják, hogy merre hajlik – a titkosságnak a választások tisztasága szempontjából alig lehet jelentősége, ellenben a politikai mérséklet nézőpontjából számos nagy hátránnyal járhat.

Ezek az okok indítottak bennünket arra, hogy a titkos szavazást csak a székesfővárosban, a Budapest-környéki kerületben és a vidéki törvényhatósági városokban javasoljuk. Ezekhez a kerületekhez csatoltunk még öt olyan vidéki kerületet, amelyekben az ipari munkásság van túlsúlyban. Ismeretes ugyanis, hogy az ipari munkások minden alkalommal hangsúlyozzák a titkos szavazás fontosságát. A társadalom e számottevő rétegének régi kívánságát teljesítettük azzal, hogy a titkos szavazást minden olyan vidéki kerületre kiterjesztettük, ahol nagyobb tömegekben laknak ipari munkások.

[...]

Propper Sándor különvéleménye
az 1925:26. tc. 28. és 29. §-aiban foglalt rendelkezések módosításáról
(Képviselőházi irományok, 1927. XXIII. kötet, 325. sz. iromány melléklete)

Javaslom a Háznak, hogy az 1925:26. tc. 28–29. §-ainak módosításáról szóló 1086. számú törvényjavaslatot ne fogadja el.

Utasítsa a Ház a belügyminisztert, hogy nyújtson be törvényjavaslatot a választójogi törvény demokratikus reformjáról a következő alapelvek figyelembevételével:

1. Az országgyűlési képviselők választása részben vármegyei, részben országos lajstrom és aránylagos választási rendszer alapján történik.
2. A szavazás az egész országban titkos.
3. Az országgyűlési képviselők száma a választók számának arányában emelkedik vagy csökken, mégpedig úgy, hogy minden 10.000 választó egy képviselőt választ.
4. A vármegyei lajstromokat 1000 választó ajánlja. Az ajánlások elfogadása felett a pártok képviselőiből alakított választási bizottság dönt. Ez a választási bizottság csak olyan ajánlóíveket utasíthat vissza, amelyek nem felelnek meg a törvényben előírt alaki feltételeknek.
5. A választójogi korhatár nemre való tekintet nélkül 24 év.

Budapest, 1930. december hó 6-án

Propper Sándor, s. k.
országgyűlési képviselő
[MSZDP]

Farkas István és társai 1931. november 10-ei indítványa
a választójog reformjáról

(Képviselőházi irományok, 1931. I. kötet, 88. sz.)

Alulírott országgyűlési képviselők a magunk és pártunk nevében annak a meggyőződésünknek adunk kifejezést, hogy az ország súlyos, válságos helyzetéből egyedüli kivezető útnak és programnak a politikai, gazdasági és pénzügyi problémák egyidejű megoldását tartjuk.

Tekintettel arra, hogy a Károlyi-kormány a maga feladatát pusztán adóügyi kérdésekre korlátozta, meg kell állapítanunk, hogy az ország rendkívüli helyzete már előre is sikertelenségre kárhoztat minden olyan akciót vagy programot, amely nem öleli fel az éppen olyan súlyos politikai és gazdasági problémák megoldását is. Az államháztartás egyensúlyának biztosítása és a gazdasági élet talpraállításának feladata nem függetleníthető az ország politikai viszonyainak gyökeres rendezésétől, mert az államháztartás egyensúlyának biztosítása egészséges és teherbíró gazdasági élet nélkül nem képzelhető, ilyen gazdasági élet pedig nem alakulhat ki az ország politikai viszonyainak gyökeres rendezése nélkül, mert tervszerű gazdasági programot és folyamatos gazdasági életet csak úgy lehet biztosítani, ha a gazdasági élet tényezőinek megvan a bizalmuk az ország politikai kormányzásában és a politikai váltógazdaság zökkenés nélküli lehetőségében.

Mindezek alapján alulírott képviselők a legsürgősebb feladatnak tekintjük a politikai kibontakozás útjának megjelölését. Ezt az utat az ország teljes demokratizálásában látjuk és ennek első lépéseként indítványozzuk: utasítsa a képviselőház a kormányt az érvényben levő 1925:26. tc., a választójogi törvény korszerű módosítására és az erre vonatkozó reform törvényjavaslat benyújtására.

A választójogi reform törvényjavaslatának alapelveül indítványozzuk az általános, egyenlő és titkos szavazást, a mostani ajánlási rendszer eltörlését, a kerületek igazságos beosztását, a képviselők számának az ország viszonyaihoz mérten való leszállítását (a képviselők száma a választók számának arányában állapítandó meg) és a kisebbségeket is képviselőhez juttató országos lajstromos választási rendszert.

Az általános, titkos választójog megalkotásával valóban demokratikus alapra helyeződik az ország politikai működése. Ez teszi lehetővé, hogy a nép kormányzása a nép beleegyezésével és részvételével történjen. A demokratikus parlamenten nyugvó kormányzás bizalmat kelt az ország népében és biztosítja, hogy minden társadalmi réteg vállalja az ország talpraállításához szükséges terheket.

A képviselőház, tekintettel a nagy érdekekre, amelyek az ország gazdasági és politikai viszonyainak szanalásához fűződnek, országos határozattá emeli ezt az indítványt és utasítja a kormányt, hogy ennek értelmében a szükséges törvényjavaslatot sürgősen nyújtsa be és a Ház tagjaiból külön választójogi bizottságot válasszon a törvényjavaslat bizottsági tárgyalására.

Budapest, 1931. évi november hó 10-én.

Farkas István, s. k.
[és további 13 szociáldemokrata
országgyűlési képviselő]

Rassay Károly 1931. november 10-ei indítványa
a választójog reformjáról

(Képviselőházi irományok, 1931. I. kötet, 92. sz.)

Utassítsa a Ház a kormányt, hogy hat héten belül terjesszen törvényjavaslatot az országgyűlés elé a fennálló választójogi törvény reformja tárgyában. Mondja ki a Ház, hogy az új választójogi törvénynek tartalmaznia kell a képviselők számának lényeges csökkentését, a titkos szavazati jognak az egész országra való kiterjesztését, a választás tisztaságának biztosítását, a jelenlegi ajánlási rendszernek eltörlését, végül az arányos és lajstromos szavazási rendszernek bevezetését. Ebből a célból az egész ország bizonyos számú nagy kerületi egységekre felosztandó akként, hogy a megválasztandó képviselők száma arányban legyen a szavazók számával.

Előterjesztett indítványom indoka:

A legutóbbi választások óta bekövetkezett események igazolták, hogy az ország alkotmányos rendjének, a kormányzat iránti bizalom helyreállításának és a hatályos parlamenti ellenőrzés érdeke okvetlenül megköveteli a választópolgárság akaratának tiszta megnyilatkozását biztosító választói reform törvénybe iktatását.

Indítványomat a képviselőház előtt szóval óhajtom megindokolni, éppen ezért tisztelettel kérem, hogy annak megindokolására és tárgyalására a tisztelt Ház határnapot kitűzni méltóztassék.

Budapest, 1931. évi november hó 10-én.

Rassay Károly, s. k.
országgyűlési, képviselő.

1938. évi 19. törvénycikk
az országgyűlési képviselők választásáról

Első rész

Általános rendelkezések

I. Fejezet

Alaprendelkezések

1. § (1) Az országgyűlési képviselők száma: 260.

(2) Százharmincöt országgyűlési képviselőt olyan választókerületekben kell választani, amelyek mindegyike egy-egy országgyűlési képviselőt választ (egyéni választókerületek), százhuszonöt országgyűlési képviselőt pedig olyan választókerületekben, amelyek mindegyike több országgyűlési képviselőt választ (lajstromos választókerületek).

2. § Egyéni választókerületeket minden vármegyében kell alakítani; a törvényhatósági jogú városok közül csak azokban, amelyek a jelen törvény hatálybalépésekor érvényben levő választókerületi beosztás szerint egy képviselőt választanak.

3. § (1) Minden törvényhatóság önállóan, egymagában egy-egy lajstromos választókerületet alkot.

(2) Az előző bekezdésben megállapított szabálytól eltérően:

a) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye területét négy lajstromos választókerületre kell felosztani; ezek egyikét - budapest környéki választókerület elnevezéssel - a Budapest környéki városokból és községekből kell megalakítani;

b) Bács-Bodrog vármegye Baja thj. várossal együtt, Fejér vármegye Székesfehérvár thj. várossal együtt, Sopron vármegye pedig Sopron thj. várossal együtt alkot egy-egy lajstromos választókerületet;

c) Budapest székesfőváros területét három lajstromos választókerületre kell felosztani.

[...]

7. § Egyéni választókerületben a megválasztáshoz viszonylagos többség, azonban a leadott érvényes szavazatoknak legalább 40%-a szükséges. Lajstromos választókerületben az eredmény megállapítása az arányos képviseleti rendszer szerint történik.

8. § Minden lajstromos választásnál egyidejűleg pótképviselőket is kell választani.

9. § A szavazás minden választásnál titkos és kötelező.

10. § Az országgyűlési képviselői megbízatás időtartama az országgyűlés összeülésétől számított öt év.

[...]

Második rész

Az országgyűlési képviselőválasztók és azok névjegyzéke

III. Fejezet

Választójogosultság

19. § (1) Lajstromos választókerületben országgyűlési képviselőválasztó joga van annak a férfinak, aki életének 26. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte.

[...]

20. § (1) Lajstromos választókerületben országgyűlési képviselőválasztó joga van annak a nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha:

1. az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte és

- a) saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát; vagy
- b) olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt;

2. írni-olvasni tud, három vagy több törvényes gyermeknek adott életet, akik közül legalább három gyermek életben van és olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt.

[...]

21. § (1) Egyéni választókerületben országgyűlési képviselőválasztó joga van annak a férfinak, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, állandó foglalkozása van, családfenntartó és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte.

[...]

22. § (1) Egyéni választókerületben országgyűlési képviselőválasztó joga van annak a nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha:

1. az elemi népiskola hatodik osztályát, vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte és

- a) saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát; vagy
- b) olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt;

2. írni-olvasni tud, három vagy több törvényes gyermeknek adott életet, akik közül legalább három gyermek életben van és olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt.

[...]

23. § (1) A választójogosultság szempontjából a tíz éves magyar állampolgárság kellékét vélelmezni kell annál, aki Magyarországnak a trianoni szerződéssel megállapított területén született, úgyszintén annál is, aki Magyarországnak a trianoni szerződéssel elcsatolt területén született, ha a trianoni szerződés életbeléptét közvetlenül megelőzően négy éven át Magyarországnak a trianoni szerződés által megállapított

területén lakott. Ez a vélelem nem irányadó annál, akinél kétség forog fenn abban a tekintetben, hogy a magyar állampolgárságot leszármazás útján megszerezte.

[...]

24. § (1) A választójoghoz megkívánt hat évi egyhelyben lakás kellékének megfelel az is, aki az utolsó hat évben lakóhelyét csak egy ízben változtatta, ha megelőzőleg hat évig ugyanegy községben lakott.

[...]

26. § Habár a 19. és a 21. §-ban megszabott kellékeknek megfelel, nincs választójoga annak:

1. aki a m. kir. honvédség, határőrség, csendőrség vagy folyamőrség tényleges állományának tagja;
2. aki a m. kir. rendőrség legénységének tagja.

27. § A választójogból ki van zárva:

1. aki gondnokság alatt áll, valamint akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;
2. aki elmebeteg, még ha nem is áll gondnokság alatt;
3. aki csőd- vagy kényszeregyességi eljárás alatt áll, vagy aki ellen a csődnyitást vagyonihiány miatt megtagadták vagy megszüntették, kivéve, ha a csődnyitást kérő hitelezőket kielégítette, vagy ha a csődnyitás megtagadásától, illetőleg megszüntetésétől öt év már eltelt;
4. aki közjótékonyaságból vagy közsegélyből él, illetőleg abból élt és attól a naptól, amelyen ilyen ellátása megszűnt, egy év még nem telt el, ideértve azt is, aki szegényházban vagy menhelyszerű intézményben ingyen, vagy a lakás ellenértékéül nem tekinthető díjért lakik vagy lakott; nem értve ide azonban azt, aki a társadalombiztosítás bármely intézetétől törvényen alapuló szolgáltatást kap vagy kapott, vagy elemi csapás vagy háború, illetőleg forradalom következtében előállott károsodás vagy háborús katonai érdem, vagy egyéb háborús ok jogcímén, vagy végzett munka ellenében, vagy tanulmány céljából kap vagy kapott segílyt, díjat, egyéb járandóságot, ellátást vagy lakást;
5. az az atya, akinek atyai hatalmát a hatóság jogerősen megszüntette, úgyszintén az az anya, akit a hatóság érdemtelenység okából a természetes és törvényes gyámi tiszttől elmozdított (1877:20. tc. 57. §), az alatt az idő alatt, míg gyermeke másnak gyámsága alatt áll, de legalább az atyai hatalom megszüntetésétől, illetőleg a természetes és törvényes gyámi tiszttől való elmozdításától számított két évig;
6. aki, vagy akinek vele közös háztartásban élő házastársa üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll.

28. § (1) A választójogból ki van zárva az is:

1. akit büntett miatt akár a polgári, akár a katonai bíróság jogerősen elítélt; a kizárás időtartama a büntetés vagy a szigorított dologházi őrizet kiállításától vagy végrehajtásának elévülésétől vagy kegyelemből elengedésétől számított tizenöt év, ha az elítélés nyereségvágyból elkövetett büntett miatt történt vagy ha az elítélés más esetben a bíróság az elítéltet szigorított dologházra vagy két évi vagy ezt meghaladó tartamú szabadságvesztés büntetésre ítélte; tíz év, ha az utóbb említett esetben a kiszabott büntetés két évnél rövidebb ideig tartó szabadságvesztés büntetés;
2. akit nyereségvágyból elkövetett vétség, vagy az 1878:5. tc. (Btk.) 131. §-ának első bekezdésében, vagy 135. §-ában meghatározott vétség, vagy 154., 156., 158. §-ában meghatározott lázadás vétsége, vagy a 171–174. §-ában meghatározott izgatás, vagy az 1913:21. törvénycikkbe ütköző vétség, vagy az 1913:34. tc. 2. és 3. §-ába, vagy az 1914:40. tc. 4. §-ának első bekezdésébe, vagy az 1921:3. törvénycikkbe, vagy az 1930:3. tc. 69. §-ába ütköző vétség miatt jogerősen elítéltek, a szabadságvesztés büntetés vagy a dologházi őrizet kiállításától, illetőleg a pénzbüntetés megfizetésétől, végrehajtásának elévülésétől vagy kegyelemből elengedésétől számított öt évig;
3. akit politikai jogai gyakorlatának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, az ítéletben meghatározott idő alatt;
4. akit a jelen törvény 209. §-ának b) pontja alapján fegyelmi úton jogerősen elítéltek, a fegyelmi ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt évig;

5. akinek választójogát az országgyűlési képviselőválasztások tárgyában ítélő bíróság felfüggesztette, az ítéletben megállapított idő alatt;

6. akire nézve bíróság vagy más hatóság - törvényes hatáskörében - megállapította, hogy a háború idején [...] az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott, vagy önként ellenséges területre távozott, különösen, ha ezt a vagyonekobbzás kimondásával állapították meg, vagy hogy háború idejében az ellenséggel együttérzését akár sajtó útján, akár szóval, iratban, képes ábrázolatban vagy egyébként felismerhetően kifejezésre jutatta.

(2) A büntetés végrehajtása tekintetében gyakorolt kegyelem csak abban az esetben terjed ki a választói jogosultságból kizáró okra, ha a kegyelmi elhatározás azt kifejezetten elrendeli.

[...]

IX. Fejezet

Választási eljárás

[...]

90. § (1) Ha egynél több érvényes ajánlás van: szavazásnak van helye.

(2) A szavazás borítékba zárt szavazólapokkal történik. A szavazásra kizárólag hivatalos szavazólapot és borítékot szabad használni.

[...]

Az 1938. évi 19. törvénycikk indokolása

[részletek]

[A javaslat előzményeiről]

Országgyűlési képviselő-választójogi rendszerünk kezdettől fogva, tehát mindjárt azóta, amióta a rendi képviseletről 1848-ban a népképviseleti rendszerre tértünk át, közéletünknek egyik állandóan felszínén tartott kérdése.

Választójogunk alapját tudvalevően az 1848:5. és az erdélyi 1848:2. törvénycikkek fektették le. Mindjárt az alkotmányosság helyreállítása után újból felvetődött a kérdés. Az akkori kormány 1871-ben törvényjavaslatot nyújtott be a most említett 1848. évi törvénycikkek módosítása iránt; ez a törvényjavaslat azonban az ellenzék obstrukciója miatt törvénnyé nem válhatott. 1874-ben a kormány újabb törvényjavaslatot nyújtott be; ez volt az alapja az 1874:33. törvénycikknek.

Az 1899:15. törvénycikk a képviselőválasztások felett a kúriai bíraskodást vezeti be és ezen kívül az 1874:33. törvénycikket egyes részleteiben módosítja.

1905-ben az akkori nem parlamentáris, ún. darabont-kormány tett kísérletet a választójog reformjára a Kristóffy-féle törvénytervezet útján, amelynek benyújtására azonban nem került sor.

1908. november 11-én gróf Andrássy Gyula akkori belügyminiszter nyújtott be törvényjavaslatot, ezt azonban a politikai események még a bizottsági tárgyalás előtt leszorították a napirendről és megakadályozták törvénnyé emelkedését.

1912. december 31-én Lukács László, a belügyminisztérium vezetésével megbízott miniszterelnök nyújtott be újabb törvényjavaslatot; ennek alapján jött létre az 1913:14. törvénycikk, amely a választójog kérdését újraszabályozta. Ez a törvény azonban a közbejött világháború következtében a gyakorlatban nem érvényesült, ennek a törvénynek az alapján választást nem tartottak.

Az „általános, egyenlő, titkos választójog” érdekében már a század eleje óta megindított agitáció a háború alatt olyan erőre kapott, hogy ez az áramlat újból előtérbe hozta a választójog kérdését. Legfelsőbb kézirat új választójog megalkotására utasította a kormányt. A legfelsőbb elhatározás nyomán jött létre hosszas parlamenti küzdelmek és kormányváltozások után, a világháború rendkívüli viszonyai közepette fogant választójogi törvény, az 1918:17. törvénycikk. Azonban ezt a törvénycikket is, amelynek alkalmazására – az 1913:14. törvénycikkhez hasonlóan – nem került sor, csakhamar meghaladták a válságos idők eseményei.

A tanácsköztársaság felszámolása után adta ki a Friedrich-kormány az 5.985/1919. M. E. sz. rendeletét a nemzetgyűlési választójogról.

1922. január 27-én a Bethlen-kormány nyújtott be a választójogról egy hat szakaszból álló, kerettörvényjavaslatot. Minthogy azonban ez a törvényjavaslat a nemzetgyűlés megbízatásának lejártáig letárgyalható nem volt, a választójognak újból rendeleti szabályozására került a sor. Így jött létre a 2.220/1922. M. E. számú rendelet, amely a második nemzetgyűlés alapjául szolgált. 1925. március 6-án nyújtott be a Bethlen-kormány újabb törvényjavaslatot; ennek alapján jött létre a ma is hatályban lévő 1925:26. törvénycikk.

Választójogunk történetében ezek voltak a kiemelkedő állomások. De azt lehet mondani, hogy olyan időben is, mint az 1874:33. törvénycikket követő évtizedekben, amikor a parlament átfogó választójogi törvényjavaslattal nem is foglalkozott, a választójog kérdése úgyszólván állandóan napirenden volt. Napirenden maradt úgy a parlamentben, mint a parlamenten kívül, a sajtóban és a pártgyűléseken.

Az azonban, hogy ez a kérdés olyan nehezen jut nyugvópontra, nem sajátos magyar jelenség. Közismert dolog ugyanis, hogy a világ minden államában, ahol a képviseleti rendszert bevezették, a választójog bizonyos fejlődésen ment és megy keresztül. Ez természetes is, mert ennek oka magában a kérdés lényegében rejlik.

A választójog fejlődése terén – számos más részletkérdés mellett, mint amilyenek a választójog egyenlősége, közvetlensége, a kerületi beosztás arányossága stb. – minden államban két főkérdés állott

előtérben: az egyik a választójogosultak körének a szélesítése, vagyis az „általános választói jog” kérdése, a másik pedig a szavazás titkossága.

Ha mármost a magyar választójog fejlődését ennek a két főkérdésnek a szemszögéből nézzük, azt a megállapítást tehetjük, hogy az 1925:26. törvénycikk a választójog kiterjesztése tekintetében nyugalmi helyzetet teremtett. A választójog gyakorlásának a titkossága tekintetében azonban az 1925:26. törvénycikk, amely a titkos szavazást még mindig csak egyes városi kerületekre korlátozta, semmi megnyugvást nem hozott; a szavazás titkosságáért e törvénycikk meghozatala után is éppen úgy folyt tovább a küzdelem, mint azt megelőzően évtizedeken át. Ennek a küzdelemnek igen erős tápot adott az a körülmény, hogy külföldön a szavazás titkossága úgyszólván általánosan tért hódított.

Egyrészt a külföldi példákra hivatkozó és egyre jobban kiélesedett mozgalom hatása alatt, másrészt attól a gondolattól vezérelve, hogy a nyílt szavazással felmerülő visszaéléseket meg kell szüntetni, már a jelenlegi kormányt megelőző kormányok alatt kezdeményezés történt egy újabb reformra.

A Bethlen-kormány idejében az 1931. július 18-ára egybehívott országgyűlést megnyitó kormányzói beszéd utal már egy újabb reform szükségességére. Az államfői nyilatkozat szerint: „a törvényhatósági választójog reformjánál szerzett tapasztalatok figyelembevételével, a megkezdett ösvényen haladva, de mindig a nemzeti követelményekkel összhangban az országgyűlési választójogi törvény reformját a kormány alkalmas időben a törvényhozás elé kívánja terjeszteni”. Ennek az államfői nyilatkozatnak a megvalósítására az akkori kormány részéről, annak kevés idő múlva bekövetkezett lemondása miatt, az azt követő és gróf Károlyi Gyula miniszterelnök vezetése alatt álló kormány részéről pedig kormányzatának rövid időtartama miatt nem kerülhetett sor.

Vitéz Gömbös Gyula miniszterelnök 1932. október 11-én a képviselőházban tartott bemutatkozó beszédében határozottan kijelentette, hogy a választójog kérdésében a titkosság elvi álláspontja alapján áll. Kijelentette, hogy: „a kormány folyamatba tesz olyan tárgyalásokat, amelyeknek célja a titkosság alapján a választójogi reform megalkotása a nemzet érdekeinek fokozott érvényesülése mellett”. Ez a megnyilatkozás összhangban volt és van az uralmon lévő többségi párt felfogásával is, amely szintén leszögezte az álláspontját a titkosság mellett. Vitéz Gömbös Gyula miniszterelnök ezt a választójogi programját, több ízben tett kijelentése szerint, még az 1931–36. évi országgyűlés folyama alatt kívánta megvalósítani. Mindjárt a kormány átvétele után meg is indította ebben az irányban a munkálatokat; kormánya alatt a reform megvalósítása érdekében több tervezet is készült, ezek a munkálatok azonban nem vezettek eredményre.

Az országgyűlés idő előtti feloszlása után a választójogi reform gondolata hiánytalanul átvételt nyert a jelen 1935–1940. évi országgyűlés programjára. Az 1935. április 30-án elhangzott kormányzói beszéd, amely ezt az országgyűlést megnyitotta, utal „a magyar alkotmány szellemében megalkotandó közjogi természetű reformok”-ra, amelyek „azt célozzák, hogy a nemzet kormányzata az igazi nemzeti közvélemény szabadon megnyilvánuló akaratán nyugodjék és lehetővé tegyék a kormányzat számára a nemzet erőteljes és felelősségtől áthatott, vezetését”. Magának a választójogi reformnak megvalósítása tehát ennek az országgyűlésnek a tartamára véglegesen el volt határozva, csupán a megvalósítás időpontja kérdésében állott fenn egy ideig bizonytalanság. Vitéz Gömbös Gyula miniszterelnök tette meg ebben az irányban is a kezdeményező lépést, amikor 1936. szeptember 1-jén levelet intézett a képviselőház elnökéhez, melyben felszólította, őt arra, hogy a megalkotandó választójogi reform és „az ezzel összefüggő egyéb közjogi vonatkozású kérdések”, nevezetesen a kormányzói jogkör kiterjesztése és a felsőházi reform megbeszélése céljából pártközi értekezletet hívjon össze.

Ilyen előzmények után vette át a kormányzást a jelenlegi kormány, amely ezt a programot változatlanul magáévá tette. [...] Ehhez a programhoz híven, 1936. december 2., 3. és 4-én megtartottuk a vitéz Gömbös Gyula által kezdeményezett pártközi értekezletet, amelyen elhangzott felszólalások értékes anyagul szolgáltak a szóban lévő közjogi reformok előkészítéséhez; benyújtottuk a kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzó választásáról szóló törvényjavaslatot, majd pedig az országgyűlés felsőháza jogkörének újabb megállapításáról szóló törvényjavaslatot; most pedig e két törvényjavaslat letárgyalása után napirendre tűzzük a titkos szavazás alapjára felépített választójogi reformot. [...]

[A titkos szavazásról]

Messzire vezetne, ha a nyílt és titkos szavazás kérdését e helyütt elméleti szempontból tárgyalnók.

Ismeretes, hogy a szavazás módjának kérdésében két elvi felfogás állott egymással szemben. A szavazás titkosságának hívei szerint az anyagi választójog általánossága mit sem ér a nép széles rétegei választási akaratának nyilvánítása szempontjából a választási eljárás olyan szabályozása mellett, amely a szavazati jog gyakorlását nyilvánosságához köti és ezzel módot ad a választók befolyásolása útján a nemzet választási akaratának különböző erőtenyezőik részéről jövő irányítására, a szavazás szabadságának korlátozására. Ott tehát, ahol nincs meg a képviselőválasztás eljárásának a titkossága, e felfogás képviselői szerint nem lehet valódi népképviselési törvényhozásról sem beszélni, mert a nyílt választójog alapján megalakult törvényhozás nem tekinthető a nép valódi képviselésének, hanem csak azon erők vetületének, amelyek a mindenkorai választásokon a nép akaratát a választás eredményének irányába állították.

Ezzel az érveléssel szemben a nyílt szavazás hívei abból az elvi megfontolásból indulnak ki, hogy a képviselőválasztást, mint közjogi tényként a közjogi funkciók általában megkövetelt publicitására tekintettel elvhűen és helyesen szintén a nyilvánosságra kell alapítani, hogy ezzel a közösség együttes és kölcsönös ellenőrzése — mint minden közjogi eljárásban — a választásnál is biztosítva legyen. Vagyis e szerint a felfogás szerint a szavazás titkossága egyáltalában nem mellőzhetetlen feltétele a népképviselési rendszernek, hanem éppen ellenkezőleg, a népképviselési rendszernek fogalmi velejárója a képviselőválasztások nyilvánossága.

Mindezekkel részletesebben foglalkozni azonban ma már egészen meddő volna; de túlhaladott dolog is volna, ha felsorakoztatnánk a kétféle álláspont híveinek – mind a két oldalon igen kiváló közjogi íróknak – tudományos alapon kifejtett érveit abban a kérdésben, hogy mi a helyes: a nyílt vagy a titkos szavazás. Tény ugyanis az, hogy a titkos szavazást a képviselési rendszert követő államok csaknem mindegyikében már bevezették. Bevezették pedig azért, mert általánossá vált az a tapasztalat, hogy a nyílt szavazás minden elvi indoklása ellenére is kevésbé alkalmas a politikailag jogosult nemzet együttes választóakaratának a kiképzésére, annál az egyszerű oknál fogva, hogy az a kiállítás, erkölcsi bátorság és jellemzilárdság, amelyet a szavazás nyílt módja megkíván, a választók csak kisebb hányadának a tulajdona; a többség pedig – részben függőségi viszonyánál fogva is – hajlandó véleményét idegen befolyásoknak alávetni. Ebből folyik a visszaélések nagy tömege, a választási korrupció.

[...]

Külföldön a titkos szavazás bevezetésével legelőször Amerikában találkozunk. Az Amerikai Egyesült Államok két tagállama, Maryland és New York már 1776-ban, illetve 1777-ben felváltotta az addig alkalmazott nyílt szavazást titkos szavazással, amely azután rövidesen talajt talált az unió többi államában, annak ellenére, hogy maga az 1787. évi szövetségi alkotmány a választások lebonyolításának módját a tagállamok hatáskörébe utalta, azaz a nyílt vagy titkos szavazás tekintetében szabad kezet engedett.

A titkos szavazásnak a tengerentúli kontinensen történt meghonosodásával körülbelül egy időben a titkos szavazás Európában is gyökeret vert, de korántsem a parlamentarizmus őshazájában, Angliában, hanem olyan földön, ahol évszázadokon keresztül fejedelmi abszolútizmus uralkodott és ahol az államügyekre a nép bizonyos fokú befolyásának első forradalmi megállapításával egyidejűleg már a titkos szavazás is intézményesítésre talált. A titkos szavazásnak ez az első európai alkalmazási helye Franciaország, ahol azt az 1789. január 24-i rendelet írta elő az 1614. óta első ízben akkor összehívott rendek követeinek megválasztására. Bár a titkos szavazás az első választásokon meglehetősen sok zavart okozott, azt az 1789. december 22-i nemzetgyűlési törvény intézményesítette. Ez alapon a konvent választásai már titkosan történtek, bár a jakobinusok a választás ellenőrzése céljából Párizsban kieroszakolták a nyílt szavazást. A konvent 1793. évi alkotmánya, nyilván a jakobinusok nyomására, a szavazás nyílt vagy titkos módjának alkalmazását a választók tetszésére bízta, azonban az ekként vagylagosan alkalmazásba tett nyílt szavazás nem kedvező tapasztalatai után az 1795. évi direktoriális alkotmány a kizárólagos titkos szavazás rendszerét visszaállította és az így azóta megszokás nélkül érvényesül Franciaországban.

[...]

A XIX. század derekán a titkos szavazást Európában, az akkor jelentkező alkotmányozási lázban, sorban bevezetik a modern demokratikus-liberális alkotmányokba, így Belgium mindjárt önálló állami létre jutásával fogadja el 1831-ben a titkos szavazás rendszerét, követi e téren 1848-ban Hollandia, Luxemburg és Svájc. Ugyanerre az időre esik a titkos szavazás bevezetése, illetve általánosítása a német államokban. Ezekben ugyan alkalmoszerűen már 1848. előtt is előfordultak titkos választások, de a titkos szavazás

rendszere csak a német szövetség 1849. április 12-i birodalmi választási törvényébe nyert felvételt és csak ennek hatása alatt terjedt el azután általános gyakorlatként a tagállamokban. Poroszország mindazonáltal, ahol e birodalmi törvény hatása alatt a következő választásokat titkos módon folytatták le, az azokon szerzett kedvezőtlen tapasztalatokra figyelemmel az 1849. május 30-i alkotmányában a nyílt szavazás rendszerére tért vissza és azt egészen az 1918. évi választási reformig fenn is tartotta.

A XIX. század második felében következik be a titkos szavazás meghonosítása Európa egyéb főbb államaiban, ú.m. Olaszországban, Spanyolországban, Portugáliában, Svédországban és Norvégiában. A titkos szavazást alkalmazzák választójogi rendszerükben önállósodásuk sorrendjében a Balkán államai: Görögország, Románia, Szerbia és Bulgária is.

Különösen jelentős az áttérés a titkos szavazás rendszerére Angliában, ahol a parlamentarizmus évszázados fennállása során állandóan a nyílt szavazás rendszere volt gyakorlatban. A titkos szavazás meghonosítását főleg a nyílt választásokon a szélesebb választórétegek szavazása körül tapasztalt visszásságok tették szükségessé. Így került sor 1872-ben a Ballot Act-ben a titkos szavazás bevezetésére.

A századforduló körül erősödik meg a titkos szavazás intézménye Ausztriában is, ahol ugyan az 1849. évi alkotmány a nyílt szavazást írta elő, de ahol az abszolutizmus lejártával a birodalmi tartományokban fokozatosan a titkos választás lépett előtérbe, amely azután a birodalmi gyűlési választásokon is bevezetést nyert. Az 1896-ban választójoggal felruházott választói csoportok részére már maga a törvény írja elő a titkos szavazást, végül pedig az 1907. évi választójogi reform a titkos szavazást a birodalmi gyűlés, minden választója részére általánossá teszi.

A század elején vezetik be a titkos szavazást Dánia (1901-ben) és Izland (1906-ban). A világháború befejeztével tér át a titkos választójogra Poroszország (1918-ban). A világháborút követő erős demokratikus irányzat természetesen azonnal helyt ad a titkos szavazás intézményének az újonnan alapított államokban, és e szélső demokratikus szellemben készült alkotmányok egyben a legtagabb mértékben megvalósítják a választójog általánosságát, egyenlőségét és közvetlenségét is.

Ekként a 20-as években a titkos választójog a nyugati államokban szinte kivétel nélkül úrrá lesz és közben a távol-kelet országában is, azok demokratikus átalakításával átvételre talál.

[...]

Ami a titkos szavazás kérdésének hazai vonatkozásait illeti, köteteket tenne ki, ha részletesen akarnók ismertetni annak a vitának az anyagát, amely erről a kérdéstről egyrészt a parlamentben, másrészt azon kívül, a pártpolitikai életben és a sajtóban évtizedeken át lefolyt. Ennek az anyagnak tehát csakis a kivonatos ismertetésére szorítkozhatunk.

Már az 1871. évi választójogi törvényjavaslat tárgyalása folyamán olyan felszólalások és indítványok hangzottak el, amelyek az akkori korlátolt és nyílt szavazati jogot általánossá és titkossá kívánták átalakítani. A szélsőbal részéről Irányi Dániel nyújtott be határozati javaslatot, amely arra irányult, hogy a Ház utasítsa a belügyminisztert újabb törvényjavaslat haladéktalan elkészítésére a következő elvek alapján: „a) általános választási jog; b) titkos szavazás (...)”. A balközép vezére, Tisza Kálmán a szavazás módjára vonatkozólag kijelentette, hogy a nyílt szavazás híve, „de ha meggyőződnék arról – úgymond –, hogy a megvesztegetést más eszközzel megakadályozni nem lehet, akkor elfogadnám a titkos szavazást”.

Az 1874. évi választójogi törvényjavaslat tárgyalását az ellenzék ismét felhasználta arra, hogy a választójog általánossága és titkossága mellett emeljen szót. Irányi Dániel a javaslat ellen szólván ismét határozati javaslatot nyújtott be, amelyben arra kívánta utasítani a kormányt, hogy a javaslat helyett „az általános választói jogra és a titkos szavazásra alapított új törvényjavaslatot készítsen”. A szélsőbal más szónokai hasonlóképpen az általános választójog és a titkos szavazás bevezetését sürgették, de érdekes módon feltűnt már egy olyan felszólalás is, amely a titkos szavazásnak évtizedek múltán megvalósult részleges mértékét javasolta. P. Szathmáry Károly mutatott rá arra, hogy „leginkább igénylik a titkos szavazást a mi városi polgáraink, ezzel szemben a községekben a titkos szavazás behozatala lehetetlen, a független értelmiségi osztályoknál pedig felesleges”.

Az országgyűlési ciklusnak 3-ról 5 évre történő felemelését tartalmazó törvényjavaslat tárgyalása alkalmával 1885-ben Irányi Dániel újból felveti a titkos szavazás kérdését. A titkos szavazás bevezetését a választási visszaélések ellen követeli, mint azok leküzdésének leghatékonyabb eszközét. „A nyilvános szavazás – úgymond ugyanis – olyan függetlenséget tételez fel, amellyel mint a tapasztalás mutatja, a

választóknak egy része nem dicsekedhetik. Családi, társadalmi összeköttetések, a megélhetés gondjai, végre az emberi gyarlóságok megmagyarázzák ezen jelenségeket”.

[...]

Az 1892. évi felirati vitában újra felszínre jön a választójog módosításának és különösen a titkos szavazás behozatalának a kérdése. A függetlenségi párt határozati javaslata a választási visszaélések meggátlása és megtorlása mellett sürgeti a titkos és községenkénti szavazás bevezetését.

1896-ban pedig a képviselőválasztások feletti bíraskodást a m. kir. Kúria hatáskörébe utalni kívánó törvényjavaslat tárgyalásakor a függetlenségi párt ismét előtérbe hozza a választójog anyagi és alaki kérdéseit, a vita során különösen Kossuth Ferenc köti le magát az általános és titkos szavazati jog mellett. Amikor ezután a következő ciklusban ez a javaslat, mint az 1899:15. törvénycikk alapja, újra napirendre kerül, Kossuth Ferenc ismét hangsúlyozza a választójog kiterjesztésének és a kötelező titkos szavazás meghonosításának a szükségességét.

1905-ben báró Fejérváry Géza kormányának belügyminisztere, Kristóffy József volt az, aki a felelős magyar politikai tényezők közül elsőnek kötötte le a kormány nevében magát az általános egyenlő, titkos választójog mellett, sőt a kormány e programja határozottságának jelképezéseképpen 1905. december 16-án nyilvánosságra hozta az országgyűlési képviselői választójogról készített, összesen 12 szakaszból álló törvényjavaslat-tervezetét. A választójog részletes szabályozását külön törvényre hátrító ez a kerettervezet minden biztosíték nélkül a titkos szavazást írta elő. A pártok egyöntetű ellenzése következtében azonban Kristóffy tervezete tudvalevően nem vált törvényé, sőt még a Ház elé sem jutott.

Gróf Andrássy Gyula belügyminiszter 1908. évi választójogi törvényjavaslata a titkos szavazati jogot egyáltalában nem érvényesíti, hanem általános hatállyal még a nyílt szavazást alkalmazza. A törvényjavaslat indokolása szükségesnek látta a titkos szavazásnak erre a mellőzésére kitérni és azt – tekintettel éppen a Kristóffy-tervezet által a közvéleménybe vetett általános titkos szavazati jog eszméjére – főleg elvi okokkal magyarázta. [...]

Lukács László kormánya idejében, a parlamenti pártok akkori, kiélesedett ellentéteinek áthidalása céljából, a miniszterelnöki programra, a szövetkezett ellenzéki pártok képviselőiben Kossuth Ferenc terjeszt be választójogi „pontozatokat”.

Kossuth Ferenc pontozatai a szavazás módjára a nyílt és titkos szavazás vegyes alkalmazását javasolták akképp, hogy általában a nyílt szavazás maradjon fenn, de a titkos szavazást kellene bevezetni a törvényhatósági és rendezett tanácsú városokban, a legalább 15 ezer lélekszámot felmutató és az olyan községekben, amelyekben ezernél több munkást foglalkoztató ipartelep vagy bányavállalat van, végül az olyan kerületekben, amelyekben a 24. évét betöltött, írni-olvasni tudó férfilakosság arányszáma a 60 %-ot eléri.

Bár az ellenzékkel e megegyezés nem sikerül, és ezért a kormány választójogi törvényjavaslatát a szövetkezett ellenzéki pártok közreműködése nélkül kezdi tárgyalni a képviselőház, Kossuth Ferenc pontozatai a választójog alakulására mégis hatással voltak, mert az 1913:14. törvénycikk volt az, amely első ízben nyitott utat választási eljárásunkban a titkos szavazásnak. Ennek a törvénynek 112. §-a értelmében titkos a szavazás Budapesten, Fiumében és a többi thj. városokban.

Az 1918:17. törvénycikk a szavazás módjának kérdésében nem halad tovább az 1913:14. törvénycikkben megállapított részleges mértéknél. A törvény javaslata a titkosságot ki akarta terjeszteni a törvényhatósági jogú városokon felül az egy rendezett tanácsú városból vagy egy községből vagy több rendezett tanácsú városból alakult, végül pedig azokra a kerületekre, amelyeket a választókerületek beosztásának újabb megállapításáról kiadandó törvény külön kijelöl. A javaslatnak ez a további óvatosság előhaladása a titkos szavazás kiterjesztése terén csak 22-vel emelte volna ugyan a titkos szavazási eljárás szerint választó kerületek számát, az országgyűlés azonban ezt is soknak ítélt, a törvény megmaradt az 1913. évi szabályozás mérvénél, csak éppen a szavazást tette kötelezővé a titkosan választó kerületekben.

Az úgynevezett tanácsköztársaság felszámolása után, az akkor fennforgott kivételes helyzetben a Friedrich-kormányának a nemzetgyűlési választójogról kiadott 5.985/1919. M. E. számú rendelete általánosította a titkos szavazási eljárást az összes választó kerületekben.

A Bethlen-kormányának 1922. január 27-én benyújtott választójogi törvényjavaslata a szavazás módját illetően a régi részleges megoldáshoz kívánt visszatérni ama rendelkezés által, hogy a szavazás a

törvényhatósági városokban titkosan, másutt nyilvánosan történik. A nemzetgyűlés bizottsága azonban a javaslat e rendelkezését egy szótöbbséggel oda módosította, hogy a szavazás mindenütt titkos. Ez a törvényjavaslat azonban – amint ezt már említettük – a nemzetgyűlés megbízatásának lejártáig törvénnyé nem vált.

A második nemzetgyűlés alapjául szolgáló 2.200/1922. M. E. számú rendelet visszatért a részleges titkosság alapjára: a nyílt és titkos szavazás területi érvényesülési arányát akképpen vonta meg, hogy titkossá tette a szavazást Budapesten és környékén a kisebbségi képviseleti rendszer szerint és a vidéki törvényhatósági jogú városokban a többségi választási elv alapján. Egyebütt a szavazás ősi nyilvánossága érintetlenül fennmaradt. Számszerűleg titkos lett 49, nyílt pedig 196 képviselő megválasztása tekintetében.

Az 1925:26. törvénycikk alapjául szolgáló törvényjavaslat a titkos szavazás területi hatályát a nyílt szavazás hátrányára kiterjeszteni óhajtotta, amennyiben a Bethlen-féle rendelet kereteit öttel meghaladó képviselői mandátumot, azaz 49 helyett 54 helyet kívánt titkos szavazás útján betölteni, olyan módon, hogy titkossá célozta tenni a szavazást Budapesten és környékén s a vidéki törvényhatósági jogú városokon kívül öt bányavidéki kerületben, amelyekben a titkos szavazásra alkalmasabb, politikailag iskolázott ipari munkásság van túlsúlyban. A javaslat elgondolását azonban a nemzetgyűlés választójogi bizottsága nemcsak nem tette magáévá, hanem a titkosan választó kerületek számát a Bethlen-féle választójogi rendelet kereteinél is lejjebb szállította, amikor azokban a vidéki városi törvényhatóságokban, amelyek csak egy képviselőt választanak, visszaállította a nyílt szavazást. Ekként a nyíltan és a titkosan választott képviselők számaránya 196:49 arányról 199:46 arányra tolódott el.

A titkos szavazás területi hatályának megállapításával kapcsolatban a bizottsági jelentés a következőket mondja: „azok az érvelések, amelyek a titkos választói jog mellett elhangzottak, nem győzték meg bizottságunk többségét afelől, hogy sajátos viszonyaink között a titkosságnak a vidéki kerületekre való kiterjesztése indokolt lenne (...). Emellett bizottságunk többsége úgy látja, hogy a titkos szavazás a polgári pártok rovására kedvez a túlhajtott fegyelem alatt tartott szélsőséges pártoknak. A polgárság létérdekeit veszélyeztethetnénk, ha a polgári pártok háttérbeszorításához törvényes eszközöket nyújtanánk a háborús és forradalmi megrázkódtatások hatása alatt még mindig nyugtalanságra és túlzásokra hajlamos társadalmi rétegeknek”.

Hogy helyes volt-e az vagy sem, hogy a magyar parlament többségi pártjai és a magyar kormányok a titkos szavazás kérdésében ilyen tartózkodó magatartást tanúsítottak, ennek a megvitatásába nem bocsátkozunk, mert ez nem tartozik ennek az indokolásnak a keretébe.

[...]

A bevezetésben már röviden említettük, hogy a titkos szavazás általános bevezetését nem lehet egyszerűen úgy megoldani, hogy a jelenlegi nyíltszavazásos választási rendszerünket egyetlen szakasz beiktatásával, mely a választás titkosságát mondaná ki, a titkos szavazás rendszerére fordítjuk át. Ha ugyanis ilyen módon járnánk el, akkor a választási rendszerünknek olyan hátrányai, amelyek ez idő szerint éppen azért nem éreztették a hatásukat, mert a szavazás rendszere általában nyílt volt, ma még előre ki sem számítható élességgel jelentkezhetnének. Az állampolgároknak választójogosultsággal való felruházása az eddigi nyíltszavazási rendszer mellett annyira széles méreteket öltött, hogy nézetünk szerint semmiképpen sem állana az ország érdekében az, ha a titkosság módszerét a jelenlegi egészen kiszélesített szavazati jogra alkalmaznók.

Figyelembe kell venni azt is, hogy a titkos szavazás rendszere alapján más, mint a nyílt szavazás rendszere. Ha tehát új rendszert vezetünk be, akkor egész választási rendszerünket az új rendszer alapján képező új megfontolások alapjára kell fektetnünk. Az új rendszer alkalmazásánál gondosan mérlegelnünk kell alkotmányjogi berendezkedésünk minden mozzanatát. Legelsősorban gondolnunk kell arra, hogy a rendes törvényhozási funkciókon kívül az államfő megválasztása is az országgyűlés hatáskörébe tartozik. Gondolnunk kell arra, hogy a háború elvesztésével reánk nehezedett rendkívüli körülmények között az országgyűlésre állandóan milyen súlyos kérdések megoldása vár.

Az országgyűlési képviselőválasztásoknál tehát a titkos szavazás általánosítása egész választójogi rendszerünkben a gyökeres új elrendeződés követelményét állítja elénk. Ezért nyomatékosan mutatunk rá arra, hogy a tervezett titkos választójogi rendszer és a ma érvényben lévő nyílt szavazásos választójogi rendszer között az egyes alapkérdésekre vonatkozólag összehasonlításokat tenni nem okszerű. Különösen áll ez a választójogosultság mértékére nézve, amellyel kapcsolatban nem lehet – a két rendszer idevágó

egyes rendelkezéseinek párhuzamba vonásával – jogkiterjesztésről vagy jogszűkítésről beszélni. Éppen így nem okszerű és nem is lehet összehasonlításokat tenni a többi alapkérdésekre nézve sem, mint amilyenek pl. a választhatóság vagy a képviselőjelölés kérdései.

Ennek a törvényjavaslatnak a felépítését tehát úgy kell elképzelni, hogy tiszta fehér lapot vettünk elő és az új rendszer lényegéhez igazodva mérlegeltük az összes alaprendelkezéseket. Meggyőződésünk, hogy helyesen jártunk el. Szem előtt tartottuk azt, hogy a mai adottságoknak, az ország mai politikai szükségleteinek megfelelően kell új választójogi rendszert alakítanunk azoknak a tapasztalatoknak figyelembevételével, amely tapasztalatokat a külföldi választójogi rendszerek fejlődéséből meríthetünk.

A fő célunk az volt, hogy a törvényhozásban és a parlamentáris rendszeren felépülő kormányzásban biztosítani tudjuk a nép széles rétegei érdekeinek az érvényesülését anélkül, hogy a kormánynak feltétlenül szükséges stabilitását és az egyes társadalmi osztályok békés együttélését veszélyeztessük. Ennek a fő célkitűzésnek okszerű folyamánya volt viszont az, hogy az új rendszerbe azokat a biztosítékokat is beépítsük, amelyek a titkos szavazási rendszer nagyon sok helyen megmutatkozott és fentebb részletesen ismertetett káros hatásait ellensúlyozzák.

Meggyőződésünk, hogy a törvényhozás is ezektől a meggondolásoktól áthatva fogja mérlegelni azoknak az intézkedéseknek az értékét és jelentőségét, amelyeket a titkos szavazás intézményesítésével kapcsolatban az új választójogi rendszerünkbe felvettünk.

[...]

A képviselőház közjogi bizottságának jelentése az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvényjavaslat tárgyában

(Képviselőházi irományok, 1935. IX. kötet, 590. sz.)

Tisztelt Képviselőház !

A m. kir. belügyminiszter a Ház 1937. évi december hó 30. napján megtartott 266. ülésén benyújtotta az országgyűlési képviselők választásáról szóló 546. számú törvényjavaslatot. Ezt a képviselőház előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közjogi bizottsághoz utasította. A bizottság a törvényjavaslat tárgyalását 1938. évi február hó 3-án megkezdte és 14 ülésben, részletes és beható tárgyalás után, 1938. évi március hó 4. napján a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben letárgyalta. A bizottság jelentését a következőkben van szerencsénk előterjeszteni:

A magyar választójog történetében a most tárgyalás alá kerülő javaslat az első, amelyik teljes egészében a szavazás módjának titkossá tételét törvény útján akarja rendezni. Ezzel a ténnyel válik a javaslat a nemzet életében nagy jelentőségűvé. Ennek felismerése jellemezte a bizottság egész tárgyalását, amelynek során a felmerült összes kérdések komoly, tudományos, hazafiúi és politikai megfontolások alapulvételével tárgyalattak és döntettek el. A törvényjavaslat általános és részletes indokolása kimerítően sorolja fel azokat az indokokat, amelyek a kormányt a javaslat benyújtására készítették, ezeket az indokokat a bizottság a maga részéről is helyeseknek fogadta el és így a törvényjavaslat elvi helyessége és aktualitása szempontjából teljes egyöntetűség volt megállapítható.

A bizottsági tárgyalásokon részletes megvitatás tárgya volt elsősorban az a kérdés, hogy vajon mi is a javaslat elvi és fő alaptétele, és e tekintetben eltértek egymástól a vélemények. Azzal a felfogással szemben, amely a javaslat célját a választók számának csökkentésében látja, a bizottság nagy többsége a belügyminiszter kijelentésével is alátámasztotta abban a véleményben volt, hogy a választók számának szaporításának vagy csökkentésének kérdése a javaslatban másodrendű jelentőséggel bír, és hogy így a javaslat legfontosabb és természetszerű célja a szavazás módja titkossá tételének bevezetése. Ennek a célnak a megvalósítása kétséget kizáróan az utolsó évtizedek törvényalkotásai során a legnagyobb jelentőségű, mert ezen közjog gyakorlása kapcsán az eddigi rendszerrel szakítva egy egészen új, egészen más és a nemzet életét új ösvényekre vezető rendszer alapját óhajtja lefektetni.

Természetes tehát, hogy ebből a szempontból nézve a kérdést azt is meg kell állapítanunk, hogy ezen új rendszernek a bevezetése az országgyűlési képviselők választásának szabályozása keretében is új szempontokat vet felszínre és az eddigitől eltérő megoldásokat tesz szükségessé. Éppen ezért nem helyes a törvényjavaslat egyes rendelkezéseinek az elmúlt választójogi törvények intézkedéseivel való összehasonlítása sem, mert bizonyos, hogy minden, egymástól teljesen eltérő rendszer megoldása, más és más intézkedések megtételét teszi szükségessé.

Kétségtelen, hogy a szavazás titkossága kérdésének helyes megoldása szempontjából nem mellőzhetjük azokat a külföldi törvényalkotásoknak, példának és gyakorlati eredményeknek figyelembevételét, amelyek úgy a körülöttünk lévő államokban, mint Európa többi államaiban elénk tárulnak. Ezeknek tanulmányozása feltétlenül azzal az előnnyel jár, hogy rámutatnak az egyes rendszerek előnyeire, illetve hibáira, igazolják az egyes megoldási módoknak helyességét, vagy helytelenségét és így természetszerűleg tanulságot szolgálnak, magától értetődően mindig annak fentartásával, hogy a külföldi megoldások különleges hazai viszonyainkra való tekintettel mennyiben kívánnak azoktól eltérő szabályozást. A külföldi államokban és a külföldi irodalomban a titkos választójog egyes kérdéseinek keretében megállapítást nyert, hogy egész tömegével vannak olyan kérdések, amelyek annak idején a titkos választójog behozatala időpontjában elvi jelentőséggel bírtak és ma már azokon a közvélemény túlhaladt és azokat egyáltalában nem tartja ügydöntőeknek. Ennek megállapítása azért bír jelentőséggel, mert felment bennünket esetleges olyan kísérletek megtételétől, amelyeknek eredménytelensége előrelátható.

Nagy nemzeti életkérdések dominálják ma a helyzetet, sorsdöntő kérdések eredményes megoldása, ez kell, hogy érdekelje ma a nemzeteket és azok politikusait. Ha nem így volna, akkor alig lehetne megérteni MacDonalddal nemrég elhunyt angol volt miniszterelnök és az angol munkáspárt volt vezetőjének azt az elhatározását, amellyel a kisebbség érvényesülésének elvét elvetette – és azt a mondatát, hogy „A parlament nem club, ahol disputálnak, hanem az állam törvényalkotó orgánuma”. A választójogi rendszerek nagy zűrzavarában akart bizonyos mértékben rendet teremteni az 1928. évben Berlinben

ülésezt Interparlamentáris Unió. Ez a magas testület a választójog kérdésével foglalkozva kiemelte annak szükségességét, hogy a kormányzatok és a parlamentek részére nagyobb stabilitás biztosítható. Szükségesnek tartotta esetleg egy olyan választási rendszer megvalósítását, amely a pártok szétforgácsolását megakadályozza. A szép terv az elgondolásnál maradt.

Az elmélet széles körben foglalkoztató kérdések egyike ma az, hogy a népképviselő a kisebbségi védelem jegyében alkottassák meg, vagy a választás a politikai hatalom érvényesülése legyen. Hatalmas és nagy jelentőségű kérdés, különösen azoknak, akik a parlamentarizmus védelme alatt szokták ellene a legnagyobb bűnököt elkövetni.

Amíg az 1925:26. tc. megalkotása idejében a nemzetgyűlés választójogi bizottsága részletesen foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a nyílt vagy a titkos szavazási mód vezetessék-e be, és hogy a két rendszer közül melyik a helyesebb, addig a mostani törvényjavaslat tárgyalásánál egyöntetűen a titkos választójog bevezetése mellett nyilvánultak meg a vélemények, és a bizottság tagjai valamennyien elfogadták a törvényjavaslatnak azt az elvi álláspontját, amely minden vonalon a szavazás titkosságát vezeti be. Nagy elhatározás volt ez és nagy kihatással lesz ez a nemzet életére és jövőjére is. A bizottság reméli, hogy azokat a nehézségeket és bizonytalanságokat, amelyeket a titkosságnak minden vonalon való bevezetése jelent, a nemzet komoly politikai megfontoltsággal fogadja, és ezzel át fogja hidalni azokat a veszélyeket, amelyek a titkosság bevezetése mellett egy meggondolatlan politikai agitáció és a néplélek jóhiszeműségének félrevezetése előidézhetnek.

A titkosság ma már egy olyan általános követelménye a szavazati jog gyakorlásának, amelynek elmaradása nemzetközi megítélés szempontjából is hátrányos lehet a nemzetre, de tudatában van a bizottság a magyar nép józan ítélőképességének és komoly nyugodt higgadtságának, amely tulajdonságokra a nemzet jövőjének felépítését nyugodt lelkiismerettel reá lehet bízni. A bizottság tehát azokat a veszélyeket, amelyeket a titkosság bevezetése esetleg magában rejt, nem találta olyan súlyosoknak, hogy a magyar nép széles rétegeit ne ruházhatná fel a szavazásnak azzal a módjával, amely ma már általánosságban mindenütt be van vezetve. Teszi ezt a bizottság a törvényjavaslat megalkotásával és elfogadásával járó felelőssége minden tudatával és bíz a magyar nép politikai érettségében.

A javaslat fő céljának kidomborítása mellett, amint már említettük, kétségtelenül másodrendű kérdéssé válik az, hogy a szavazóknak a száma a múlttal szemben emelkedést, vagy csökkenést jelent-e. A bizottság, tárgyalásai során azt az álláspontot juttatta kifejezésre, hogy a választók számát emelni semmi esetre sem szükséges, ezzel szemben bizonyos ésszerű megszorításokat a nagy cél megvalósíthatása szempontjából elfogadhatóknak talál, különösen akkor, ha ezek a megszorítások a társadalom egyik rétegét sem zárják ki a választójog gyakorlásából. Kétségtelen, hogy a számszerűség szempontjából való állásfoglalás nélkülözötte az egész pontos és legújabb statisztikai adatokat, miután az 1930. évben lefolytatott népszámlálás óta már tekintélyes idő múlt el, de a bizottság inkább vállalta a statisztikai adatok bizonyos hiányosságának a fennforgását, mint azt a felelősséget, amely reá hárult volna akkor, ha újabb statisztikai felvételek elrendelésével a törvényjavaslat elfogadását bizonytalan időre kitolta volna.

Megnyugtató támpontot szolgáltatott a javaslat indokolásához csatolt statisztikai adatok azért is, mert a legutóbbi népszámlálás óta olyan nagy arányú változtatások nem történtek, amelyek lehetetlenné tették volna, hogy az 1930. évi népszámlálás adatai a bizottság elhatározásának alapjául szolgáljanak. Ezen szempontok figyelembevételével mellett már a törvényjavaslat indokolása utalt arra, hogy a lakosság 28–30%-a fog titkos választójoggal bírni, amely számot az aktív választójog módosított szabályozása nyilván javítani is fog. A most említett, talán csak általánosságban tájékoztató százalékszám figyelembevételével mellett is meg lehet állapítani azt, hogy a titkosság bevezetése mellett az általánosság szempontja sem szenvedett sérelmet és hogy így helyes alapokon nyugszik a javaslatnak ezirányú elgondolása. Természetesen a viszonyok javultával, a gazdasági és kulturális haladás fejlődésével a javaslatban megállapított keretek megadják a lehetőséget arra, hogy azokba a lakosság mindig nagyobb és nagyobb számú rétege nyerjen elhelyezést és így szavazati joghoz jussanak mindazok, akik politikai érettségük, meghatározott fokú intelligenciájuk mellett erre joggal formálhatnak igényt és amely igények az ország jól felfogott érdekeinek veszélyeztetése nélkül nemcsak hogy kielégíthetők, de kielégítést is kell, hogy nyerjenek.

A bizottság munkájában nagy súlyt fektetett arra, hogy a népakarat szabad megnyilvánulását biztosítsa, a titkos választójogban mutatkozó nemzetnevelő hatást lehetővé tegye és mindezek mellett és mindezekkel a parlamentarizmus megerősítésének célját szolgálja. Le kívánja szögezni, hogy a törvényjavaslat nem egyes emberek, nem egyes társadalmi osztályok részére, hanem az egész nemzet

részére készült és hogy azt olyképpen kell megszerkeszteni, hogy az annak alapján összeülő parlament ne pillanatnyi hangulatokat tükrözzön vissza, hanem hogy abban a nemzet megfontolt akarata nyerjen kifejezést és megvalósulást.

Ezek a szempontok voltak azok, amelyek a bizottságot vezették akkor, amikor az aktív és a passzív választójogosultság kérdésénél bizonyos megszorításokat tartott szükségesnek bevezetni, és pedig olyan módon, hogy a megalkotott keretek lehetővé tegyék azt, hogy minden társadalmi osztály megfelelően jusson képviselőhöz, és hogy minden társadalmi osztály részére meg legyen a lehetőség arra, hogy a megszabott feltételek elérésével a maga jelentőségét a parlamentben biztosítani tudja. Ösztökélni fogja a javaslat kétséget kizárólag azokat, akik a megszabott feltételek kereteiből kiesnek, arra, hogy gazdasági erejüknek fokozásával, kulturális fejlettségüknek emelésével ők is részesei lehessenek azoknak a politikai közjogok gyakorlásának, amelyek többek között a választó jogosultsággal való felruházásban jelentkeznek. Ugyanezt az álláspontot vallotta a bizottság az ún. korrekтивumok kérdésének mikénti megoldásánál is, amikor a nemzet jövőjét és a jogfejlődés biztonságát tartotta elhatározásainál szem előtt.

Kétségtelen, hogy minden választójogi rendszerben a legelső két kérdés, amelyet vizsgálni kell, az aktív és a passzív választójogosultság kérdése. Azoknak a szabályoknak a megállapítása, amelyeknek keretén belül a választójogosultság és a választhatóság megvalósul, minden nemzetnél az ország érdekeinek szem előtt tartásával történik és dacára annak, hogy az egyes nemzetek fajilag, természetileg, műveltségileg és sok más szempontból egymástól lényegileg eltérnek, megállapítható, hogy az aktív választójogosultság alapítói tekintetében minden választójogban bizonyos azonosság mutatkozik. Nem találunk ugyanis a világon egyetlen egy olyan választójogot sem, amelyben pl. a választói jogosultság alapkövetelménye gyanánt ne volna kikötve az illető állam állampolgárságának birtoka és egy bizonyos életkor elérése. Ehhez a két alapkövetelményhez azután számos egyéb feltétel járulhat, így bizonyos értelmiségi, vagyoni, közkötelességteljesítési cenzus.

Kétségtelen, hogy annak megállapítása, melyek legyenek egy aktív választójogosultság alapkövetelményei és melyek legyenek az ún. mellékjogcímek, mindig az egyes országok közérdekének szem előtt tartásával kell, hogy történjék és így abban az esetben, ha a különböző országok műveltségben, kultúrában, vagyoni helyzetben stb. egymástól lényegileg eltérnek, akkor nem is lehet az egyes speciális okok fennforgása folytán megállapított, egymástól eltérő feltételeket összehasonlítani és ezen összehasonlításból előnyös, vagy esetleg káros megállapításokat tenni, következtetéseket levonni.

A mi jogunkban ezeket az elveket számtalan esetben látjuk visszatükrözve. Nem szükséges felsorolni, talán elégséges, ha hivatkozunk az 1848:5. tc., az 1874:33. tc., az 1913:14. tc., az 1918:17. tc. és az 1925:26. tc. vonatkozó rendelkezéseire. Amint ismeretes, a tárgyalás alatt álló törvényjavaslat egymástól eltérő feltételeket szab meg az aktív választójog szempontjából, azoknak a részére, akik a lajstromos választókerületekben szavaznak és azoknak, akik az egyéni választókerületekben bírnak képviselői választói joggal. A javaslat első szakasza szerint 135 választókerületben választanak egyéni szavazás útján képviselőt és 125 képviselőt pedig lajstromos választókerületekben. A lajstromos választókerületekben a javaslat alapfeltétel gyanánt a tíz évi magyar állampolgárságot, a 26. életév betöltését, a hatévi helybenlakást, továbbá az elemi népiskola hatodik osztályának vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú évfolyamának sikeres elvégzését kívánja meg.

Az állampolgárság kérdésében semmiféle vita nem merült fel. Hangzottak el az életkor tekintetében bizonyos felszólalások, amelyek az életkor leszállítását követelték, azonban általában az a szempont érvényesült, hogy a szavazás módjának titkossá tétele szükségessé tesz az életkor szempontjából is bizonyos felemelést, mert a magasabb életkor több megfontoltságot, a közéleti kérdésekben több jártasságot jelent, és így nagyobb biztosítékunk van arra, hogy a nemzetnek megfontolt akarata fog érvényre jutni. Ami már most a helybenlakásnak hat évben való megállapítását illeti, ennek a kérdésnek az eldöntésénél a bizottságot ugyanazok a szempontok vezették, amelyek az életkor felemelését indokolták.

Nagyobb vitát provokált a bizottságban az elemi népiskola hatodik osztálya elvégzésének kérdése. E tekintetben utalni kell arra, hogy ez a kérdés a választójogi reformok tárgyalása alkalmával mindig felmerült és vita tárgya volt. Amikor Kossuth Ferenc 1912. évi június hó 1-jén, az akkor dúló parlamenti küzdelem békés elintézésére részletes határozati javaslatot terjesztett elő, akkor ebben a határozati javaslatban oly kijelentést találunk, amely szerint a választójog alapja az értelmiségi cenzusnak az a minimuma, amelyet az állam közoktatásügyi törvényei, az állam minden polgárától megkövetelnek, tehát legalább is az általánosan és egyenlően kötelező ingyenes elemi népiskolák hat osztályának elvégzése.

Az 1913:14. tc. az aktív választójog elnyeréséhez többek között megkívánta az elemi népiskola hatodik osztályának sikeres elvégzését. Az 1918:17. tc. az aktív választójog elnyeréséhez ugyancsak a hat elemi sikeres elvégzését szabta meg feltétel gyanánt. Ez az intézkedés a bizottsági indokolás szerint azért történt, mert a rendelkezésre álló statisztikai adatok azt mutatták, hogy az összes választóknak több mint a fele esik ebbe a kategóriába, a mellékjogcímek folytán pedig a hat elemi nem végzett férfiaknak is 70,7 %-a került a választók közé.

[...]

A Feministák Egyesülete a nőknek a férfiakéval teljesen egyenlő választójogának megszavazása tárgyában 499/1938. szám alatt, Rupert Rezső képviselő által ellenjegyezve beadvánnyal fordult a képviselőházhoz. A Ház a kérvényt 1938. évi február hó 24. napján tartott 274. ülésében az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvényjavaslattal való együttes letárgyalás céljából a közjogi bizottságnak kiadta. A közjogi bizottság előtt a kérvény tartalma ismertetett és a nőkre vonatkozó szavazati jog szabályozása a kérvényben foglaltak ismerete mellett állapították meg. A bizottság a törvényjavaslatot az említett módosításokkal és kiegészítésekkel úgy általánosságban, mint részleteiben elfogadta.

A bizottságnak az a szilárd meggyőződése, hogy a törvényjavaslat letárgyalásával és az azon végzett módosításokkal komoly feladatát eredményesen töltötte be. Igyekezett megvalósítani a nemzet érdekében a parlamentarizmus megerősítésével az országgyűlési képviselők választásának olyan rendszerét, amely felülemelkedve az egyéni érdekeken, a köznek és kizárólag a köznek érdekeit lesz hivatva szolgálni.

Ezen jelentésünkhöz csatoljuk a módosított törvényjavaslatnak teljes szövegét, amelynek úgy általánosságban, mint részleteiben való elfogadását a t. Képviselőháznak tisztelettel javasoljuk.

Budapest, 1938. évi március hó 4. napján

Pesthy Pál, s. k.
a közjogi bizottság elnöke

Lányi Márton, s. k.
a közjogi bizottság előadója